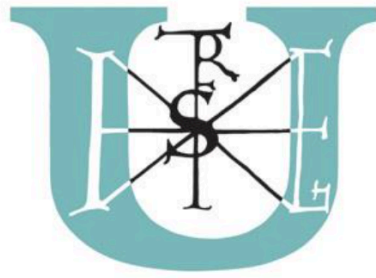

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

Török Martina Zsófia

Gödöllő

2020

**SZENT ISTVÁN
EGYETEM**

Szent István Egyetem

**KÖNYVVIZSGÁLATI MINŐSÉGÉRTÉLMEZÉS ÉS ANNAK
EGY LEHETSÉGES MÉRÉSI MODELLJE**

Török Martina Zsófia

Gödöllő

2020

A doktori iskola megnevezése: Gazdaság- és Regionális Tudományi Doktori Iskola

A doktori iskola tudományága: Gazdálkodás- és Szervezéstudományok

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. H.c. Popp József
egyetemi tanár, MTA levelező tagja
Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Agrobiznisz Intézet

Témavezető: Vajna Istvánné Dr. Tangl Anita
egyetemi docens
Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Pénzügyi, Számviteli és Kontrolling Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	1
1. BEVEZETÉS.....	3
1.1. Témaválasztás	3
1.2. A téma aktualitása	4
1.3. Kutatási célkitűzések és hipotézisek	5
1.4. Várható eredmények	6
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	9
2.1. A könyvvizsgálat kialakulása, jelenlegi helyzete Magyarországon és nemzetközi viszonylatban.....	9
2.1.1. A könyvvizsgálatra ható főbb jogrendszerek összehasonlítása.....	10
2.1.2. Számviteli rendszerek	11
2.2. A könyvvizsgálati tevékenység.....	18
2.2.1. A könyvvizsgálat definiálása	19
2.2.2. A könyvvizsgálat történeti áttekintése	20
2.2.3. A könyvvizsgálat célja	24
2.2.4. A könyvvizsgálat folyamata.....	26
2.3. Könyvvizsgálati helyzetkép	31
2.4. Audit rotáció.....	36
2.4.1. Az audit rotáció szabályozása	36
2.4.2. Az audit rotáció hatásai	38
2.5. A szolgáltatások minősége	40
2.5.1. A minőség fogalma	41
2.5.2. A könyvvizsgálat minőségének meghatározása	42
2.5.3. A könyvvizsgálati minőségellenőrzés szabályozása	44
2.5.4. A könyvvizsgálat minőségbiztosítási rendszere Magyarországon.....	46
2.6. A könyvvizsgálat minőségének értelmezése és mérése	49
2.6.1. A könyvvizsgálat minőségének lehetséges mérési megközelítései.....	52
3. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	57
3.1. A kutatás alapjául szolgáló adatok.....	57
3.1.1. Vállalati minta jellemzői	59
3.1.2. Könyvvizsgálói minta jellemzői.....	60
3.2. Alkalmazott módszerek.....	60

3.2.1 Cronbach alfa	62
3.2.2. Független mintás t-próba.....	62
3.2.3. Variancia-analízis, F-próba, Levene-teszt.....	62
3.2.4. Standardizálás.....	63
4. EREDMÉNYEK	65
4.1. A könyvvizsgálati szolgáltatásminőség mérése – empirikus kutatás.....	65
4.1.1. Az AUQUAL-6P modell és elemzési dimenziói	65
4.1.2. Az empirikus kutatás körülményei.....	68
4.1.2.1. Kérdőív felépítése	68
4.1.2.2. Mintavétel és reprezentativitás.....	69
4.1.3. Mintajellemzők.....	69
4.1.3.1. Vállalati minta	69
4.1.3.2. Könyvvizsgálói minta	75
4.1.3.3. Vállalatok és könyvvizsgálók véleménykülönbségei.....	78
4.2. Audit rotáció.....	87
4.3. Minőségdimenziók.....	89
4.3.1. Az egyes minőségdimenziók előállítása és megbízhatósága	89
4.3.2. Vállalati minőségdimenziók vizsgálata (GAP1).....	93
4.3.3. Könyvvizsgálói minőségdimenziók vizsgálata (GAP2)	97
4.3.4. Vállalati és könyvvizsgálói minőségdimenziók értékelésének eltérései (GAP3, GAP4)	101
4.3.5. Minőségi GAP-ek elemzése (GAP5, GAP6)	104
4.3.6. Vállalati és auditori minőségdimenziók közötti eltérések (GAP7).....	108
4.4. A GAP-ek összevetése	109
4.5. Új és újszerű tudományos eredmények.....	112
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	119
6. ÖSSZEFOGLALÁS.....	123
7. SUMMARY	125
MELLÉKLETEK	127
M1. IRODALOMJEGYZÉK	127
M2. ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	136
M3. VÁLLALATI KÉRDŐÍV.....	138
M4. KÖNYVVIZSGÁLÓI KÉRDŐÍV.....	144

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

DEA	Data Envelopment Analysis
EGK	Európai Gazdasági Közösség
EK	Európai Közösség
EP	Evaluated performance
EU	Európai Unió
FASB	Financing Accounting Standard Board
FEE	Federation of European Accountants
IAASB	International Auditing and Assurance Standard Board
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IFAC	International Federation of Accountants
IFRIC	International Financial Reporting Interpretations Committee
IFRS	International Financial Reporting Standards
ISA	International Auditing of Standards
ISQC	International Standard on Quality Control
MKVK	Magyar Könyvvizsgáló Kamara
MNB	Magyar Nemzeti Bank
MNKS	Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standard
SIC	Standing Interpretations Committee
SOX	Sarbanes–Oxley Act
US GAAP	United States Generally Accepted Accounting Principles
UK GAAP	Generally Accepted Accounting Practice in the UK
WOM	Word-of-mouth

1. BEVEZETÉS

1.1. Témaválasztás

Értekezésem témája a könyvvizsgálói tevékenység minőségének értelmezése, vizsgálata és mérése. Dolgozatomban hangsúlyt kap a minőségre ható tényezők beazonosítása, illetve a könyvvizsgálat, mint szolgáltatás minőségének mérési lehetősége, hiszen napjainkban a minőségi könyvvizsgálat a gazdasági élet fontos eleme, és ezen túl a szakma érdekeit is szolgálja. A jogszabályi kötelezettségen alapuló minőségellenőrzés két szinten értelmezhető, egyrészt kamarai, másrészt közfelügyeleti hatósági minőség-ellenőrzés merül fel. A Magyar Könyvvizsgáló Kamara szabályozása alapján a minőségellenőrzés célja annak biztosítása, hogy a könyvvizsgálatot a vonatkozó szakmai előírások szerint hajtotta-e végre az auditor. Dolgozatomban nem a kamarai, jogszabályi minőségértelmezésre fektetek hangsúlyt, hanem szolgáltatás menedzsment szempontjából vizsgálom, értelmezem az audit minőségét. Céljaim között szerepel, hogy a kutatásom során értelmezem a könyvvizsgálat minőségét és választ találjak arra, hogy a könyvvizsgálati szolgáltatás minőség mérésére létezik-e egy hatékony mérési mód. Amennyiben nem létezik, akkor kísérletet teszek egy mérési modell felállítására.

A könyvvizsgálói tevékenység fontosságát jelzi annak széles körben történő elterjedése, amelyhez a gazdaság fejlődése, a vállalkozások számának gyarapodása, valamint a vállalatok tevékenységének egyre komplexebbé válása vezetett. A vállalati vezetők szakmai ismeretekkel rendelkező, külső szakértővel történő felváltása, illetve együttes alkalmazása egyre szükségesebbé vált az évek során. Egy vállalat hosszú távú jövőjét is befolyásoló döntéseket a számviteli beszámolók áttekintése, a vagyoni-pénzügyi helyzet objektív mérlegelése kell, hogy megelőzze. Elengedhetetlen a szakmailag megbízható, a tulajdonos szubjektivitásától mentes, független szakértői vélemény megfogalmazása, amely a könyvvizsgálók feladatköre.

A könyvvizsgálók helyzete, mind a hazai mind a nemzetközi viszonylatot tekintve, az elmúlt években megváltozott és folyamatos változásban van jelenleg is. Ezek a változások visszavezethetők a gazdasági világválságra, a könyvvizsgáló cégek körül kialakult bizalmatlan helyzetre. Megrendült a bizalom a könyvvizsgálói szakmával kapcsolatban, ezért fontos, hogy megfelelő szabályozottság mellett és megfelelő minőséget biztosítva végezzék az auditorok a tevékenységüket. A könyvvizsgálói szakma nagyon fontos szerepet játszik a feketepiac visszaszorításában, az adó elkerülések csökkentésében, emiatt nélkülözhetetlen az utánpótlás biztosítása mellett a könyvvizsgálat minőségének biztosítása is. A könyvvizsgálat minőség-ellenőrzésének arányosnak kell lennie a befektetők kockázatával, és a megbízások nagyságával. Rizikó faktornak tekintendő az alacsony megbízási díj, amely magában hordozhatja a könyvvizsgálat minőségének romlását is, de a nemzetközi beszámolási standardok, illetve más nemzetközi standardok nem kellő mélységű ismerete is komoly veszélyt hordoz magában. Dolgozatom a hazai könyvvizsgálati helyzetjelentésen túl, összefoglalja a témához kapcsolódó

nemzetközi kutatások eredményeit, valamint utat mutat kutatásom alapvető céljának: az audit minőség mérésének és egy saját modell felállításának.

1.2. A téma aktualitása

A téma aktualitását jelzi, hogy az elmúlt években az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság közötti háromoldalú egyeztetés során az érdekeltek gyakran nem tudtak egyezsége jutni az audit reform számos kulcskérdésében. Az egyeztetések során megjelent az audit rotáció kérdésköre és ezzel összefüggésben a könyvvizsgálói tevékenység minőségének kérdése is. A könyvvizsgálói tevékenység szükségességével és a rotációval számos nemzetközi tanulmány foglalkozott az elmúlt években, de hazánkban eddig nem készült olyan kutatás, amely vizsgálta volna a könyvvizsgálat, mint szolgáltatás, az audit rotáció és ezek legfontosabb input tényezőinek (minőség, üzletmenet sikeressége stb.) kapcsolatát. Kutatásom során arra keresem a választ, hogy vajon mennyire van hatással az üzletmenet sikerességére a könyvvizsgálat minősége. Ennek elengedhetetlen követelménye a könyvvizsgálati minőségfogalom értelmezése és definiálása, majd az ehhez kapcsolódó mérési és minősítési rendszer kidolgozása.

Értekezésemben az elvégzett szisztematikus szakirodalomkutatás eredményeit, illetve az eredmények alapján kialakított könyvvizsgálati minőségértelmezési és mérési modellt mutatom be. A modell több témakörben és dimenzióban vizsgálja a könyvvizsgálati minőséget, ami lehetőséget ad a minőség teljes körű mérésére. Ez lehetővé teszi a szolgáltatási minőségrek értelmezését. A modell használatával azonosítani lehet a könyvvizsgálat fejlesztendő területeit, elősegítve a hatékonyabb és eredményesebb könyvvizsgálatot és ezen keresztül a magasabb ügyfél elégedettséget.

Kutatásom újszerűsége a következő tényezőkre vezethető vissza:

- A megváltozott könyvvizsgálói helyzetkép indukálja azt, hogy objektíven mérhető, értékelhető legyen a könyvvizsgálat minősége. A felállítandó könyvvizsgálati minőségértelmezési és mérési modell használatával azonosítani lehet a könyvvizsgálat fejlesztendő területeit, elősegítve a hatékonyabb és eredményesebb könyvvizsgálatot.
- A kutatásom során a szolgáltatás minőségét több dimenzióban vizsgálom: a könyvvizsgáló és a könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalkozás szemszögéből, illetve a szolgáltatással szemben elvárt és a tevékenység során észlelt minőség értékelése is szerepet kap.
- Megközelítésem újszerűnek tekintendő, mivel e témáról szóló publikációk túlnyomó része nem az általam felvetett szolgáltatásminőség eltérés modellben gondolkodott, hanem túlnyomóan a különböző kiemelt tényezők empirikus vizsgálatának eredményeiből, azok korrelációinak vizsgálata alapján vontak le következtetéseket.

1.3. Kutatási célkitűzések és hipotézisek

Az elméleti háttér és a szakirodalom tanulmányozása lehetővé teszi a kutatási célkitűzéseim megfogalmazását. Áttekintve a könyvvizsgálat minőségértelmezésének fogalmi rendszerét kitűzhetővé váltak a kutatási célok és az azoknak megfelelő hipotézisek. A szakirodalom tanulmányozása és az empirikus kutatás eredményei alapján a hipotézisek értékelhetővé váltak, az új és újszerű tudományos eredményeim összegzésre kerülhettek az elemző és értékelő munka után.

Célkitűzéseim a következők:

C1 célkitűzés: A rendelkezésre álló szakirodalom alapján annak vizsgálata, hogy készült-e olyan mérési modell, amely a szolgáltatásokon belül a könyvvizsgálat minőségét méri, illetve annak feltárása, hogy a nemzetközi és hazai publikációk alapján felállítható-e egy ilyen mérési modell.

C2 célkitűzés: Vizsgálni, mind a könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok mind a szolgáltatást nyújtó felek részéről, hogy egymáshoz viszonyítva milyen elvárásaik vannak a szolgáltatással szemben.

C3 célkitűzés: Annak vizsgálata, hogy a könyvvizsgálatra kötelezett vállalatok által elvárt és kapott szolgáltatás minősége mutat-e eltérést.

C4 célkitűzés: Annak vizsgálata, hogy a könyvvizsgálók által elvárt és nyújtott szolgáltatás minősége mutat-e eltérést.

A szakirodalom áttekintése és rendszerbe foglalása után a következő hipotéziseket fogalmaztam meg a célkitűzéseimhez hozzárendelve:

H1 hipotézis: Eddig még nem készült olyan mérési modell, amely hatékonyan és objektíven méri a könyvvizsgálat, mint szolgáltatás minőségét.

H2 hipotézis: A szakirodalom alapján kidolgozható modell a felállított struktúrában képes a könyvvizsgálat minőségének mérésére, értelmezésére.

H3 hipotézis: A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és könyvvizsgálók egymáshoz viszonyítva eltérő elvárásokat és tapasztalatokat fogalmaznak meg a könyvvizsgálati szolgáltatással és annak minőségével kapcsolatban.

H4 hipotézis: A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok magas elvárásokat támasztanak a könyvvizsgálati tevékenység minőségével szemben, de a szolgáltatás közben tapasztalt minőség ennél alacsonyabb, vagyis nem olyan minőségű szolgáltatást kapnak, mint amit elvárnának.

H5 hipotézis: A könyvvizsgálók szolgáltatással szemben támasztott minőség elvárása és a tapasztalt minőség azonos.

A kutatáshoz kapcsolódó célok és hipotézisek kapcsolatát az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat: A kutatás hipotézisrendszere

Célkitűzések	Hipotézisek
<p>C1: A rendelkezésre álló szakirodalom alapján annak vizsgálata, hogy készült-e olyan mérési modell, amely a szolgáltatásokon belül a könyvvizsgálat minőségét méri, illetve annak feltárása, hogy a nemzetközi és hazai publikációk alapján felállítható-e egy ilyen mérési modell.</p>	<p>H1: Eddig még nem készült olyan mérési modell, amely hatékonyan és objektíven méri a könyvvizsgálat, mint szolgáltatás minőségét.</p>
	<p>H2: A szakirodalom alapján kidolgozható modell a felállított struktúrában képes a könyvvizsgálat minőségének mérésére, értelmezésére.</p>
<p>C2: Vizsgálni, mind a könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok mind a szolgáltatást nyújtó felek részéről, hogy egymáshoz viszonyítva milyen elvárásaik vannak a szolgáltatással szemben.</p>	<p>H3: A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és könyvvizsgálók egymáshoz viszonyítva eltérő elvárásokat és tapasztalatokat fogalmaznak meg a könyvvizsgálati szolgáltatással és annak minőségével kapcsolatban.</p>
<p>C3: Annak vizsgálata, hogy a könyvvizsgálatra kötelezett vállalatok által elvárt és kapott szolgáltatás minősége mutat-e eltérést.</p>	<p>H4: A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok magas elvárásokat támasztanak a könyvvizsgálati tevékenység minőségével szemben, de a szolgáltatás közben tapasztalt minőség ennél alacsonyabb, vagyis nem olyan minőségű szolgáltatást kapnak, mint amit elvárnának.</p>
<p>C4: Annak vizsgálata, hogy a könyvvizsgálók által elvárt és nyújtott szolgáltatás minősége mutat-e eltérést.</p>	<p>H5: A könyvvizsgálók szolgáltatással szemben támasztott minőség elvárása és a tapasztalt minőség azonos.</p>

Forrás: saját szerkesztés

1.4. Várható eredmények

A dolgozatomban az előzőekben megfogalmazott célkitűzéseknek kívánok megfelelni, illetve a felvázolt hipotéziseket vizsgálom. A kutatás során kérdőív összeállításával és kiküldésével mérem fel a könyvvizsgálat minőségét különböző dimenziókban. A kérdőív alanyai között egyaránt szerepelnek könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és könyvvizsgáló szakemberek. Ennek megfelelően az auditor és az auditált fél szemszögéből is vizsgálom az egyes kérdésköröket, így lehetőség van a kérdések, feltevések kiterjesztésére is.

Az állítások egy részének bizonyítását egy a könyvvizsgálati minőségértelmezési és minőségmérési modellel kívánom alátámasztani. A modell használatával azonosítani lehetne a könyvvizsgálat fejlesztendő területeit, elősegítve a hatékonyabb és eredményesebb könyvvizsgálatot és ezen keresztül a magasabb ügyfél elégedettséget. A kérdőívem szerkezetéből adódóan a modell két szinten vizsgálja a minőséget, az auditáló szemszögéből és az auditált vállalat szemszögéből is. A kutatás eredményeként a minőségértelmezés tekintetében külső és belső felfogásokat különíthetek el. A belső minőségfelfogás arra utal, hogy az auditálás minőségét egy-egy vállalaton belül, esetenként elszigetelten, de mindenképpen a szervezeten belülről értelmezik, tehát a minőség megítélését a könyvvizsgálati interakcióban résztvevők közül valaki végzi. Ez nyilvánvalóan egy korlátozott minőségértelmezés lehet, mivel a minősítő maga is részese a folyamatnak. Ezzel szemben a külső minőségértelmezés esetében az auditálási folyamaton kívül eső szereplő ítéli meg a szolgáltatási folyamat minőségét. A belsőhöz képest ez már objektívebb értékelést nyújt, de az igazán hatékony értékelést a kettős orientáció biztosítja, amikor egy vagy mindkét folyamatszereplő és egy külső szakértő is minősíti a folyamatot.

Ezeknek megfelelően a kutatásom várható eredményei:

- A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok által a könyvvizsgálattal szemben támasztott elvárások és a könyvvizsgálati munka közben tapasztalt tényezők között lévő eltérések beazonosítása.
- A könyvvizsgálók által a könyvvizsgálattal szemben támasztott elvárások és a munkájuk során tapasztalt tényezők között feltárható eltérések vizsgálata.
- A felállított minőség dimenziók mentén a könyvvizsgálat minőségére ható változók beazonosítása a vállalatok és könyvvizsgálók oldaláról.
- A könyvvizsgálat minőségének fejlesztendő területei a vállalatok és a könyvvizsgálók szempontjából.
- Könyvvizsgálati minőségmérési és minőségértelmezési modell felállítása.

Összességében foglalkozom a könyvvizsgálat minőségmérésének és értelmezésének kérdésével és definiálom a modellezéshez szükséges szempontrendszert. A kérdőív segítségével meghatározom a minőséget befolyásoló tényezőket az auditálásban részt vevő szereplők szempontjából. A feldolgozott hazai és nemzetközi szakirodalom, valamint az elvégzett kérdőíves felmérés segítségével felállíthatóvá válik egy modell, amely a kijelölt témakörökben és dimenziókban vizsgálja a könyvvizsgálati minőséget. A modell használatával azonosítani lehet a könyvvizsgálat fejlesztendő területeit, elősegítve a hatékonyabb és eredményesebb könyvvizsgálatot.

Kutatási eredményeim kettős célt szolgálnak. A kvalitatív kutatás eredményei egyfajta legjobb gyakorlatok útmutatóként szolgálhatnak, mely vezetői döntéstámogatási eszközként használható. A kvantitatív kutatás eredményeit csakugyan a döntéstámogatásban és a döntés előkészítésben, a gyakorlatban is használhatóvá teszik az eredményeket.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A szakirodalom áttekintésével a következő fejezetben a kutatásom szempontjából fontos fogalmakat, összefüggéseket foglalom össze. A feldolgozott szakirodalom egymással összefüggő területekre vonatkozik:

- jogszabályi háttér áttekintése az egyes szabályozó rendszerek mentén,
- a rendelkezésre álló hazai és nemzetközi szakmai háttér áttekintése, amelyek között megjelennek a témával kapcsolatos tudományos folyóiratok és tanulmányok, tankönyvek és egyéb kiadványok.

A könyvvizsgálat történeti áttekintésén keresztül bemutatom annak kialakulását, fejlődésére ható főbb tényezőket mind hazai mind nemzetközi viszonylatban. Az áttekintés során kitérek az egyes jogrendszerek bemutatására, illetve arra, hogy milyen szabályozói környezetben helyezkedik el ez a tevékenység. Dolgozatomban definiálom a könyvvizsgálati tevékenységet, kitérve a nemzetközi megvilágításokra is, illetve megvizsgálom a könyvvizsgálat célját, tárgyát és feladatait. A könyvvizsgálati tevékenység minőségét a szolgáltatásokra jellemző sajátosságokon és szolgáltatásminőség mérési rendszereken keresztül vizsgálom. A szakirodalomi kutatás eredményei alapján felállítható egy könyvvizsgálati minőségértelmezési és mérési modell, amely objektíven mérhetővé és számszerűsíthetővé teszi a könyvvizsgálati tevékenység minőségét.

2.1. A könyvvizsgálat kialakulása, jelenlegi helyzete Magyarországon és nemzetközi viszonylatban

A könyvvizsgálói helyzetkép az elmúlt években jelentősen átalakult, mely több okra vezethető vissza. A néhány évvel ezelőtti gazdasági világválság, az audit cégek botrányai miatt megrendült a bizalom a könyvvizsgálattal kapcsolatban, megkérdőjelezték a könyvvizsgálók hitelességét és megbízhatóságát (Pound et. al. 1997, Mansur – Tangl, 2018). Hazai viszonylatban pedig a folyamatosan változó jogszabályi környezet és a megemelt könyvvizsgálati értékhatár jelentősen lecsökkentette a könyvvizsgálatra kötelezettek számát. Emellett elmondható az is, hogy a gazdaság, illetve e pénzügyi szektor átalakulóban van (Koponiczné et. al. 2020). A hatályos jogszabályok alapján, Magyarországon abban az esetben kötelező a könyvvizsgálat, ha a vállalkozás éves nettó árbevétele a megelőző két üzleti év átlagában meghaladja a 300 millió forintot, és a megelőző két üzleti évben az átlagosan foglalkoztatottak létszáma meghaladja az 50 főt. Célként fogalmazódott meg a sok esetben bonyolult, hosszadalmas és költséges eljárásokat alkalmazó állami szabályozásokból, túlszabályozásokból adódó adminisztratív költségek csökkentése. A vállalkozások adminisztrációs költségének csökkentése számos állami intézkedést vont maga után, mind a digitalizálódás terén, mind az egyszerűsített folyamatok tekintetében. Szabályozói oldalról ezzel indokolják a könyvvizsgálati értékhatár növekedését (Hegedűs, 2012). Az értékhatár változása a könyvvizsgálói piac szűkülését vonja maga után, ám a könyvvizsgálók

általános megítélése a módosítások hatására kedvező irányba mozdulhat el, hiszen azon túl, hogy a bizalom megrendült, a könyvvizsgálat fontossága erősödni látszik. Azonban nélkülözhetetlen megfelelő szabályozottság mellett folytatni a tevékenységet. Az elmúlt években a befektetők környezetvédelmi, társadalmi és irányítási gyakorlataik révén elkezdtek értékelni a vállalatok jó hírnevét, amelyre az ellenőrzés minősége is hatással van (Asante-Appiah, 2020). A sikeres vállalkozás a jó hírneve mellett képes megközelíteni a stratégiai célokat, teljesítve minden szereplő (tulajdonosok, vezetők, alkalmazottak, egyéb érdekelték) elvárásait (Csiszárík-Kocsir - Varga, 2019). A változások közé sorolható az elmúlt időszakban gyors terjedésnek indult digitalizáció, amely az ellenőrzést, az átláthatóságot hatékonyabbá teheti. A digitalizáció jelentőségét mutatja az is, hogy a digitális gazdaság minden évben jelentősen hozzájárul az EU gazdaságához (Ambrus, 2020). A digitalizáció a következő években jelentős szerepet játszhat a gazdaság fehérítésében és a számviteli rendszerek átalakulásban. A könyvvizsgálati tevékenység és a számviteli munka is átalakul a digitalizáció fejlődésével, amely elsősorban új módszereket, egyszerűsítést, és valós idejű mérési lehetőséget is fog eredményezni (Hegedűs, 2019). Mindezen tényezők tehát indukálják azt, hogy objektíven mérhető, értékelhető legyen a könyvvizsgálat minősége.

2.1.1. A könyvvizsgálatra ható főbb jogrendszerek összehasonlítása

A vállalkozások eltérő számviteli szabályozás szerint működnek, készítik el a beszámolóikat, illetve a könyvvizsgálók eltérő szabályrendszer mentén auditálják azokat. Nemzetközi szinten ezek a számviteli rendszerek jelentős különbségeket mutatnak, amelyek az országok eltérő gazdasági fejlettségéből adódnak. Érdekes megvizsgálni a kettőséget a kontinentális és az angolszász számviteli szabályozásra vonatkozóan. A magyarországi jogrendszer a római kodifikált jogon alapszik, a törvények és a rendeletek a jellemzőek, míg az angolszász szabályozásban a precedensjog és az általános szabályozás az elterjedt. A kodifikált jogrendszer számviteli szabályozást érintő lényeges elemei, hogy a jogalkotók mindent előírnak a beszámoltatás kapcsán. A szabadelvűséget követő jogrendszerek azonban elkerülik a tömeges szabályalkotást, ahelyett azt szabályozzák, hogy mi az, ami nem megengedett. Ebbe a csoportba tartozik Nagy-Britannia is, a kodifikált joggal ellentétben nem az állami szektor szabályait határozzák meg, hanem a magánszektorra vonatkozó szabályozást igyekeznek megalkotni (Veit, 2005).

A kontinentális európai országokban a számviteli törvény és rendeletek a meghatározóak, míg az angolszász országokban a privát szakmai szervezetek, a standardok és az ajánlások a jellemzőek, ez a hazaival ellentétben a gyakorlathoz közelebb áll és rugalmasabb. Hazánkban a családi és banki finanszírozás az elterjedt, míg az angolszász országokban a tőkepiacoknak van nagy jelentősége a vállalatfinanszírozásban. Ezekben az országokban az információk közzététele kapcsán a tőzsdének és a befektetőknek van szerepük, szükséges a releváns, befektetői döntést megalapozó adatok közlése, megjelenik a valós információk igénye. A kontinentális európai országok kevesebb információt hoznak nyilvánosságra, így a befektetők döntéseinek meghozatalára kevésbé alkalmas. Hazánkban az adóalap minimalizálása a cél. Az adóalap a számviteli eredményből kerül

levezetésre, így az adótörvény előírásait sok esetben a számviteli elszámolásokban is érvényesíteni kell. Az angol modell a piaci szereplők információval való ellátására helyezi a hangsúlyt, így az adózási rendszerek a számviteli követelményektől elkülönítetten működnek. Az USA-ban és Angliában a könyvvizsgálói tevékenység már a 19. században megjelent, a könyvvizsgálók száma ma is jelentős és fontos szerepet kap a számvitel szabályozásában. A kontinentális országokban a könyvvizsgálat az 1900-as évek elején jelent meg. A főbb nemzetközi számviteli rendszereket a 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat: A főbb nemzetközi számviteli rendszerek

Az Európai Unió irányelvei	Nemzetközi Számviteli Standardok	US GAAP
2013/34/EU Irányelv a pénzügyi kimutatásokról és a kapcsolódó beszámolókról	IFRS	Általánosan Elfogadott Számviteli Alapok az USA-ban
2006/43/EK irányelv a könyvvizsgálatról		

Forrás: saját szerkesztés

A magyarországi jogrendszerben a levezetési módszer deduktív, vagyis az általánostól az egyedi felé halad. Az angolszász szabályozásban a precedensjog és az általános szabályozás az elterjedt, a bírói jogalkotásból építkeznek. A kodifikált jogrendszer részletes előírásokat tartalmaz a beszámoltatás kapcsán, a beszámolás az adóztatás és a kormány céljait szolgálja. Az elsődleges igény a hitelezők védelme, az óvatosság elvének érvényesítése. Az ellenőrzés a könyvvizsgálaton és az adózási ellenőrzéseken keresztül valósul meg. Az angolszász szabályozásban a beszámolás a befektetők informálását szolgálja. A tőke, a vagyon és azok összegében bekövetkezett változások bemutatása a fő cél. Az ellenőrzés a könyvvizsgálói tevékenységen és az értéktőzsdén keresztül valósul meg. Ebbe a csoportba tartozik Nagy-Britannia és az Egyesült Államok (Veit, 2005).

2.1.2. Számviteli rendszerek

A számvitel és a könyvvizsgálat egymással szorosan összefüggő tudomány területek. A számvitel feladata az információk előállítása, míg a könyvvizsgálat feladata ellenőrizni azt, hogy a piaci szereplők tájékoztatása megbízhatóan és szabályszerűen történt-e. Mindezek miatt nélkülözhetetlen a könyvvizsgálattal kapcsolatos szabályrendszer vizsgálata mellett a számviteli rendszerek bemutatása is.

A számviteli szakemberek gazdaságban és társadalomban betöltött szerepe megkérdőjelezhetetlen. A számvitel és könyvvizsgálat kialakulása hosszú történelmi, gazdasági és társadalmi fejlődés eredménye, de mindvégig megőrizték a szakmai hozzáértésüket és alázatukat (Hegedűs, 2014). A

különböző társadalmak megjelenésével és kialakulásával együtt megjelent az igény a vagyon számbavételére, nyilvántartására. Ennek a számbavételnek a módját, mélységet elsősorban az befolyásolta, hogy milyen volt az adott társadalom elhelyezkedése, gazdasági helyzete. A vagyon számbavételi módjainak kialakulása sok éves múltra vezethető vissza és sok hasonlóságot mutatnak napjaink beszámolóival, pénzügyi kimutatásaival (Laáb, 2006). Írásos feljegyzések bizonyítják, hogy már az ókori népek (egyiptomiak, görögök, rómaiak) is próbálták számba venni a fáraók kincsét, az államkincstárt, az egyházi vagyont. Az ókori Mezopotámiában és Egyiptomban a kiemelkedő kereskedelmi tevékenység és a fejlett mezőgazdasági kultúra következtében jelentek meg a részletes nyilvántartások. Emellett ezen a területen több kereskedelmi bank is működött és szabályozták a tranzakciók rögzítését. Ebben a korban Kína rendelkezett hasonlóan fejlett számbavételi rendszerrel, annak érdekében, hogy a megtermelt javakat számba vegyék. Rómában a családok által vezetett pénzügyi feljegyzésekből fejlődött ki később a banki és kormányzati számvitel. Hammurápi asszír király (i.e. 2200) törvényobeliszkjében is vannak erre utaló nyomok. Ezeknek az írásos feljegyzéseknek a célja a vagyon kimutatása volt. A számbavétel dinamikusan fejlődött a középkorban is, 795-ben Nagy Károly elrendelte a királyi kancellária részére az év vég zárlati jelentés elkészítését (Alexander J R, 2002).

Később a XIV.-XVI. századi német, olasz, francia kereskedővárosokban a kereskedelmi és bankügyletek kapcsán kialakult a forgalmi könyvvitel, amely a jelenlegi számvitel első formája volt. Megjelent a kettős elszámolás elve, a kettős könyvvitel módszerét arab matematikusok fejlesztették ki a 13. századi Itáliában. Az aktív vagyonrészeket aktíváknak, a passzív vagyonrészeket passzíváknak nevezték el. Ebből eredően kialakult a kettős feljegyzés elve is. Itt a könyvelés már számlán történt, az egyik a terhelés, a másikon az elismerés szerepelt. A kettős könyvvitelt először 1494-ben az olasz matematikus Fra Luca Bartolomeo de Pacioli írta le és rendszerezte matematikai könyvében. Itt már főkönyvi számlák alkalmazásáról, azok csoportosításáról is ír. Ezek ma is érvényesek. Ez időben a vagyon kimutatása és a változásának kimutatása volt a számvitel funkciója.

Az újkorban a könyvelés alkalmazási köre kibővült a kereskedelmi vállalatokkal, bankokkal, ipari vállalatokkal és a földbirtokosokkal. Ezáltal a számvitel funkciói szélesebb körűek lettek. Ezek a funkciók lettek:

- a vagyon kimutatása,
- a vagyon változásának részletes kimutatása,
- a profit meghatározása,
- a vállalat irányításának, vezetésének eszköze.

A későbbi évszázadokban az országok eltérő gazdasági és ipari fejlődése miatt különböző számviteli bizottságok, szervezetek alakultak területenként. Később a globalizáció hatására nemzetközi szervezetek jöttek létre és számviteli standardok kerültek kialakításra.

Az angol ipari forradalom már a XVIII. században jelentős előnyt biztosított a szigetország iparának, ebben az időben Anglia gazdasága az élen járt, jelentős fejlődésen ment keresztül. A bányászat, a nehézipar és a textilipar is virágzott a XVIII. – XIX. század környékén, az akkori kor pénzügyi központjává vált az ország. Egy másik tényező is szerepet játszott abban, hogy gazdasága fejlődjön, ez a nagy előny pedig abban nyilvánult meg, hogy az ipar a háború alatt, a hadsereg felszerelése, a flotta igényei és a kontinentális szövetségesek ipari megrendelése megteremtették a fellendülés lehetőségét. Ilyen belső feltételek következtében fokozódott az ország gazdasági fejlődése. A gazdasági fejlődés eredményeként számos termelőüzem jött létre, amelyek igényelték a számviteli tevékenységet. Szakmai szervezeteket hoztak létre, amelyek összegyűjtötték a könyvelők standardjait. Ez azonban nem volt egységes, különböző mérlegeket állítottak össze a különböző előírások alapján. 1970-ben indult meg az egységesítés, ekkor hozták létre a Számviteli Standardok Operatív Bizottságát. Az egységesítés eredményeként 1985-ben megszületett a vállalkozási törvény (Companies Act), amely az első jogi szabályozásnak számít az angol számvitel történetében. Az angol számviteli szabályozásra jellemző, hogy a gyakorlathoz közelebb álló és rugalmasabb. A szakmai szervezetek ajánlásokat, standardokat, értelmezéseket fogalmaznak meg. Az angolszász országokban jelentős a tőzsde és a befektetők szerepe, az információk közzétételekor a valódiság elve kell, hogy érvényesüljön. Az óvatosság elve egy alacsonyabb szintű alapelv, így az angolszász számvitel pozitívabb eredményt, magasabb eszközértéket mutat ki, mint a kontinentális országok számvitele. Angliában gyenge a kapcsolat a számvitel és az adózás között.

A különböző számviteli rendszerek kialakulásában eltérő szabályozási célok és filozófiák álltak. Az angolszász országokban a hangsúly a meglévő és a potenciális befektetők megfelelő információval való ellátottságán van. Mindez annak érdekében történik, hogy megalapozott üzleti, hitelezési és beruházási döntéseket hozhassanak. Anglia számviteli rendszerére jellemző, hogy a mérleg és az eredménykimutatás ad megbízható és valós képet a vállalkozás pénzügyi és vagyoni helyzetéről.

Az Egyesült Királyságban az általánosan elfogadott számviteli gyakorlat a UK GAAP (Generally Accepted Accounting Principles). Ezek a standardok magukba foglalják a számviteli és a társasági jogra vonatkozó előírásokat is. A Számviteli Standard Testület (Accounting Standard Board) alkotja meg az előírásokat, amelyeknek neve Pénzügyi Beszámolási Standardok (Financial Reporting Standards). A standardok előírják valamennyi társaság számára, hogy hogyan készítsék el a beszámolóikat, amelyeknek fő célja a megbízható és valós kép mutatása a gazdálkodó egységről. Az 1800-as években az angol tőke beáramlása az Amerikai Egyesült Államokba jelentős volt, azonban ekkor még nem voltak pénzügyi szakemberek. Az angol és skót befektetők az Egyesült Államokba utaztak, hogy ellenőrizzék a befektetéseiket. A befektetők letelepedtek az országban és meghonosították az ottani gyakorlatnak megfelelő könyvvitelt. Szakmai szervezeteket, köztük az Amerikai Számviteli Szakemberek Testületét, szabályokat és standardokat hoztak létre. A 20. században törekvések indultak meg az egységes számviteli rendszer megteremtése érdekében. Pénzügyi szemléletű számvitel alakult ki, a vállalkozások likviditási helyzetét kívánták bemutatni főleg azért, mert a bankok ilyen információkat kértek. A nagy gazdasági világválság alatt a

fogyasztás csökkent, a kölcsönöket a vállalkozások nem tudták visszafizetni, így a bankok sem hiteleztek. A társaságok próbáltak finanszírozási forrást keresni, ami a rövid távú pénzeszközáramlástól független, tehát nem kell azokat gyorsan visszafizetni, főként értékpapír ügyleteket kötöttek. A tőke fejében osztalékot vártak el a befektetők, ami az eredmény függvénye volt. A beszámoló legfontosabb részévé az eredménykimutatás vált.

Napjainkban az Amerikai Egyesült Államokban a US GAAP, az általánosan elfogadott számviteli alapelvek szabályozzák a számvitelt, amely egy sajátos szabályozási rendszer. A szakmai szervezetek által kialakított, lényegében jogszabályként kezelt előírások (standardok) mellett nagy szerep jut a bírósági döntéseknek is. A szabályokat a civil szektor, számviteli szakemberek és könyvvizsgálók dolgozták ki, az állami befolyás nem érvényesül. A számviteli standardok alkalmazása kötelező a tőzsdén jegyzett vállalkozások számára, de sok más országban is elfogadják a US GAAP szerint összeállított beszámolókat. A Számviteli Standard Testület (FASB - Financing Accounting Standard Board) foglalkozik a standardalkotással. Az általuk létrehozott szabályok hierarchiája a következő:

- szabályok,
- a meglévő standardokat módosító és értelmező magyarázatok,
- a jövőbeli standardok kifejlesztéséhez, standard alkalmazáshoz szükséges fogalmi magyarázatok, alapelvek,
- alkalmazási iránymutatások.

Az angolszász országokra általánosságban igaz, hogy a standardok előírásaira az adótörvények nincsenek nagy hatással. Az elmúlt évek nehéz gazdasági körülményei ráébresztették a szakembereket arra, hogy az IFRS-hez hasonló elvi alapú szabályozásra lenne szükség a meglévő részletszabályozás helyett. A standardok 2009-es kodifikációját követően kilenc téma köré csoportosítva adták ki a US GAAP teljes anyagát. Minden téma azonos szerkezeti felépítésben érhető el. A témák négy csoportra oszthatók:

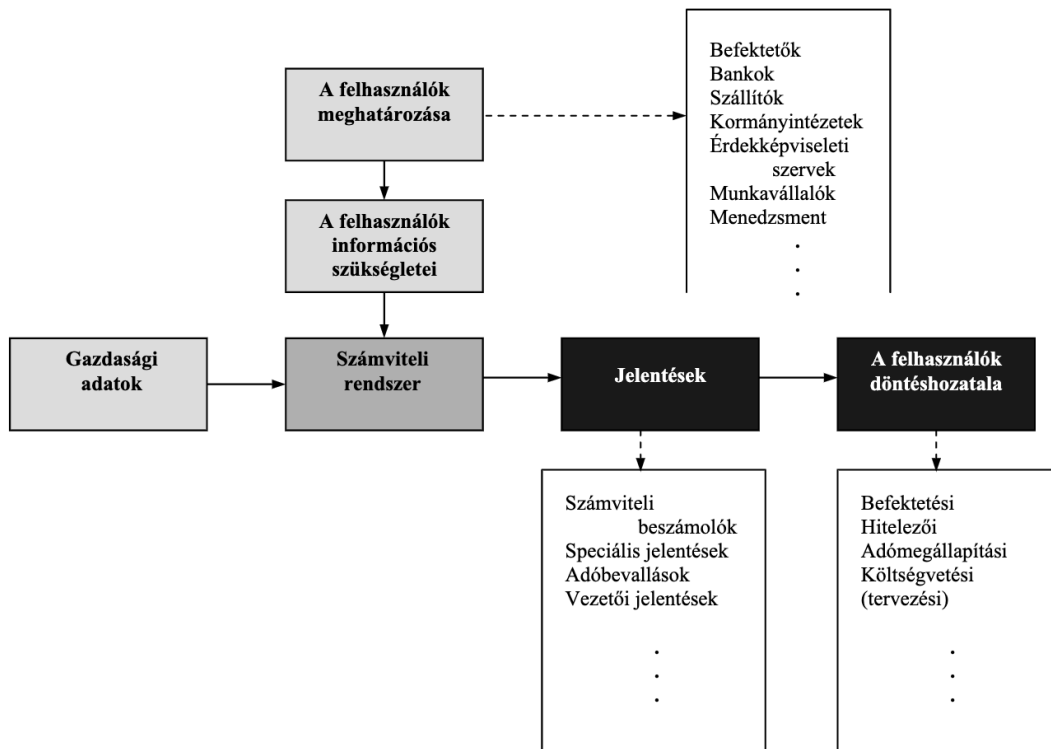
- Beszámoló formai kérdései (100-200 standardok) (pl.: mérleg, eredménykimutatás, egy részvényre jutó eredmény stb.)
- Mérleg és eredménykimutatás tételeinek tartalma (300-700 standardok) (pl.: készletek, követelések)
- Elszámolási kérdések, tranzakció elszámolása (800 számú standard) (pl.: lízing)
- Iparági kérdések (900 számú standard) (pl.: pénzügyi szolgáltatók, ingatlan)

Ahhoz, hogy a pénzügyi beszámolók hasznos információkat szolgáltatassanak a felhasználóknak, a tulajdonosoknak, a befektetőknek és a hitelezőknek különböző elvárásoknak kell eleget tenniük, ezek a lényegesség, a megbízhatóság, az összehasonlíthatóság és a következetesség. Az Egyesült Államokban a lényegesség (relevance) a következőt mondja ki: lényeges információ különbséget jelent a döntéshozatal során, segíti a felhasználót, hogy igazolja vagy cáfolja az előzetes feltételezéseit, vagyis visszacsatolásként szolgál, illetve időben rendelkezésre kell állnia a döntéshozatalhoz. A megbízhatóság (reliability) megfogalmazása közel azonos a magyar

számveteli megbízhatóság alapelvvel, azt mondja ki, hogy a megbízható információ ellenőrizhető, tükrözi a valóságot és tévedésektől mentes. Egy külső szakértő ugyanazzal a módszerrel ugyanarra, vagy hasonló eredményre kell, hogy jusson. Az összehasonlíthatóság (comparability) szerint a különböző vállalkozások által szolgáltatott információk legyenek összehasonlíthatók. Elvárás a beszámolókkal szemben, hogy azok legyenek következetesek (consistency), vagyis az egymást követő időszakokban ugyanazokat a számveteli módszereket kell használni, illetve a módszertani változások hatását meg kell magyarázni és alá kell támasztani. Az 1. számú ábra mutatja a számveteli információs rendszer elemeit a fentiek alapján.

A US GAAP szerinti alapelvek a következők:

- A könyv szerinti érték (historical cost) elve megköveteli, hogy az értékelés a bekerülési érték alapján történjen, ne pedig piaci értéken.
- A bevételek elismerésének (revenue recognition) elve azt jelenti, hogy a bevételeket akkor lehet elszámolni, amikor realizálódtak és nem akkor, amikor pénzügyileg teljesítésre kerülnek.
- Az összemérés (matching) elve azt jelenti, hogy a ráfordításokat és a bevételeket azonos időszakban kell elszámolni. A ráfordításokat nem a munka elvégzésekor vagy a termék gyártásakor kell elszámolni, hanem amikor a munka vagy termék bevételt eredményez. Ha a kiadás nincs közvetlen kapcsolatban a bevétellel (pl.: igazgatási költségek), akkor a kiadásokat a tárgyidőszak költségeként lehet elszámolni.
- A teljes bemutatás (full disclosure) elve szerint minden információt és adatot, ami a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzethez tartozik, vagy azt lényegesen befolyásolja, be kell mutatni. A bemutatott információ mennyiségének és fajtájának meghatározásakor figyelembe kell venni az információ előállításának költségeit. A bemutatott információ elégséges kell, hogy legyen a döntéshozatalhoz, de az információ előállításának az árát ésszerű határok között kell tartani.

1. ábra: A számviteli információs rendszer elemei

Forrás: C.S. Warren, PE. Fess (1988)

Az elmúlt évtizedekben a világgazdaság hatalmas ütemben fejlődött, a gazdasági élet szereplőinek nemzetközi kapcsolatai kiszélesedtek. A különböző nemzetek eltérő szabályrendszer mentén határozzák meg a számviteli teendőket, ezért annak érdekében, hogy kiküszöböljék az eltérő értelmezéseket a beszámolók feldolgozása során, a nemzetközi számviteli szervezetek megalkották a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardokat (International Financial Reporting Standards - IFRS). Ezek elvi megközelítésű számviteli standardok, értelmezések és keretelvek, melyet a Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság (International Accounting Standards Board - IASB) bocsát ki.

Az IFRS-ek a következőket foglalják magukba:

- Keretelvek (Conceptual Framework for Financial Reporting);
- Nemzetközi Számviteli Standardok (International Accounting Standards, IAS)
- Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS)
- Értelmező Bizottság Értelmezései (Interpretations Committee Interpretations, SIC Interpretations)
- Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Értelmezési Bizottság Értelmezései (International Financial Reporting Interpretations Committee, IFRIC)

A Nemzetközi Standard Bizottság 1973-ban jött létre azzal a céllal, hogy megalkossák a nemzetközi számviteli standardokat. Az első végleges standardok, IAS-ok 1975-ben jelentek meg. A következő években a nemzetközi szervezetek, többek között a Könyvvizsgálók Nemzetközi

Szervezete (International Federation of Accountants - IFAC), Európai Számviteli Szakemberek Szövetsége (Federation of European Accountants - FEE) és a már európai uniós szervezetek együtt dolgoztak a standardok megalkotásán, melynek végeredményeként döntés született arról, hogy az Európai Unió multinacionális vállalatai kötelesek az IAS-okat követni és alkalmazni a pénzügyi kimutatások elkészítése és a könyvvizetés során (Fogarasi, 2011).

Napjainkban a nemzeti számviteli rendszerek egyre inkább háttérbe szorulnak, helyüket az IFRS-ek veszik át. Az EU tagállamai megengedhetik vagy előírhatják a befogadott IFRS-ek alkalmazását a tőzsdén nem jegyzett társaságok egyedi vagy konszolidált beszámolóinak összeállításánál, illetve a tőzsdén jegyzett társaságok egyedi beszámolóinak összeállításánál is (2. ábra).

Nemzetközi szinten	Európai Unió belül	Magyarországon
<ul style="list-style-type: none"> • IAS • IFRS 	<ul style="list-style-type: none"> • 2013/34/EU irányelv • 1606/2002/EK rendelet 	<ul style="list-style-type: none"> • 2000. évi C. törvény a számvitelről • Magyar nemzeti számviteli standardok

2. ábra: A számviteli szabályozás főbb szintjei

Forrás: saját szerkesztés

A magyarországi számviteli szabályozás az óvatosság elvére épülő német minta alapján alakult ki. 1960-as, 70-es évektől a globalizáció következményei, mint a multinacionális cégek megjelenése, a határokon átnyúló szolgáltatások, befektetések és az egyre bonyolultabb pénzügyi műveletek szükségessé tették a számviteli rendszer átalakítását, fejlesztését. A múlt század 70-es éveitől kezdődően elindul egy folyamat, amelynek célja, hogy teljesítse a globális kihívásokból adódó, számviteli rendszerrel szemben támasztott követelményeknek való megfelelést. A piacgazdaság működéséhez nélkülözhetetlen, hogy a piaci szereplők hozzájussanak azokhoz az információkhoz, amelyek megalapozzák mindennapi döntéseiket. A pénzügyi kimutatások és beszámolók tartalma a különféle felhasználók, érdekeltek igényeire kell, hogy épüljön (Vajna, 2010). A piac szereplői egymással kialakított kapcsolatok révén működnek együtt, tehát nincs egyetlen döntési központ (Hágen - Holló, 2017). A számvittel szemben támasztott alapvető követelmény, hogy mind a vállalkozók, mind a nem nyereségorientált szervezetek vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről és azok alakulásáról információt adjon. Ezt a célt szolgálja az 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről, melynek 1999-ben megtörtént az újra kodifikálása, így ma a többször módosított 2000. évi C. törvény hatályos.

Ahhoz, hogy a vállalkozó célkitűzését meg tudja valósítani a piac többi szereplőjétől információkat igényel, a vállalkozási tevékenység megismeréséhez információkra van szükség valamennyi piaci szereplő körében. Ezen információkat a számvitel állítja elő, ebből következik, hogy a számvitel ebben a megközelítésben a tájékoztatás eszköze. Így a számvitel

tájékoztatást ad a vállalkozás vagyónáról, annak változásáról, valamint arról, hogy a vagyon hasznosítása mennyire eredményes, milyen nagyságú eredményt ért el a vállalkozó. A számvitel egy információs rendszer, amely tájékoztatást nyújt a tulajdonosok, a vezetők, a befektetők, hitelezők és a partnerek számára egy adott vállalkozás működéséről. A tájékoztatás beszámoló készítéssel valósul meg, amely a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetet mutatja be. Annak érdekében, hogy a megfelelő információkat biztosítsa a számvitel a gazdálkodás rendszeres, szervezett és számokban kifejezett megfigyelését, mérését és feljegyzését végzi. Számvitelként értelmezzük azt a gyakorlati tevékenységet, amelynek eredményeként a gazdasági szervezet folyamatairól, állapotáról valóság-hű képet nyerünk, továbbá azoknak az okmányoknak, dokumentumoknak, adatoknak és információknak az összességét, amelyek a gyakorlati tevékenység eredményeként létrejönnek és azt a módszertant, amellyel a megfigyelés, mérés, a feljegyzés, az összesítés, valamint az információképzés és szolgáltatás történik. A beszámolási rendszeren túl a számvitel területei között a könnyvitel is szerepel. A könyvviteli tevékenység jelenti az adatok összegyűjtését, rendszerbe foglalását, feldolgozását annak érdekében, hogy egy gazdálkodó egység eredményességére és vagyonára vonatkozó adatokat az érdekeltek számára biztosítsa, és eljuttassa. A felek, akik számára az információk lényegesek, nem csak a vezetők, tulajdonosok és hitelezők, hanem az ellenőrző szervek, többek között az adóhatóság is. Az információ szolgáltatással való kapcsolata szerinti csoportosításnak megfelelően a számvitelben elkülöníthető a pénzügyi számvitel és a vezető számvitel. A pénzügyi számvitel elsősorban a vállalkozáson kívüli gazdasági szereplők információs igényeit elégíti ki alapvetően azzal, hogy üzleti évenként a beszámoló elkészítésével átfogó képet nyújt a vállalkozás vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről. A vezetői számvitel a tevékenység részletes megfigyelésére szolgál, olyan információkat szolgáltat, amelyekkel a vállalkozási tevékenység irányítható, befolyásolható.

2.2. A könyvvizsgálati tevékenység

A könyvvizsgálói tevékenység, mint ellenőrzés jelentős szerepet tölt be a piacgazdaságban, kialakulását a piac érdekei tették szükségessé. Szükségessé és törvénybe iktatottá vált, hogy a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetükről nyilvánosságra hozott információk megbízhatóságát, hitelességét, a pénzügyi kimutatások állítások valóságát, törvényekben és szabályzatokban meghatározott tartalmát egy felelős szakértői vélemény támassza alá, egy független könyvvizsgáló igazolja azt. A könyvvizsgálat ugyanis növeli az üzleti információk, adatok megbízhatóságát, minőségét, ezáltal a piaci szereplők bizalmát a pénzügyi kimutatások iránt, és nem elhanyagolható a szerepe a csalások, gazdasági bűncselekmények megelőzésében (Lukács, 2017).

Az ellenőrzés valamely rendszer, szervezet céljainak és feladatainak hatékony megvalósítása érdekében végzett tevékenység, amely tényeket tár fel és azokat a meghatározott követelményekhez viszonyítva javaslatok megfogalmazásával támogatja a vezetést. Az ellenőrzés célját az általa képviselt érdekek határozzák meg, ennek alapján tulajdonosi és hatósági érdeket különböztethetünk meg. Az ellenőrzés egyfajta megfigyelő, összehasonlító és értékelő tevékenység, amely három, egymással összefüggő részből áll. Megállapítja a tényeket, azokat

viszonyítja a megfogalmazott elvárásokhoz, szabályokhoz, végül értékeli a viszonyítás eredményeit. Az ellenőrzés fő feladata a vizsgált jelenség, tevékenység, folyamat vagy szervezet eredményességének elősegítése. Az ellenőrzés gyakorisága szerint lehet:

- folyamatos ellenőrzés (pl: bizonylatok ellenőrzése),
- ismétlődő, időszakos ellenőrzés (pl: hatósági ellenőrzés, éves beszámoló könyvvizsgálata),
- esetenkénti ellenőrzés (pl: leltárhiány vizsgálata)

A vállalkozások ellenőrzési rendszerében a könyvvizsgálati tevékenységnek van jelentős szerepe, hiszen a cél annak megállapítása, hogy a szervezet számviteli beszámolója a jogszabályi előírások szerint készült-e, illetve, hogy valós képet ad-e a vállalkozás vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről (Kresalek, 2014).

2.2.1. A könyvvizsgálat definiálása

A könyvvizsgálat kifejezés az „audire” latin szóból ered, mely a pénzügyi elszámoltathatósággal kapcsolatos ellenőrzés értelmét az ipari forradalom megjelenésével nyerte el. Az idő múlásával sok definíciót kapott, de összefüggése az ellenőrzés, felülvizsgálat kifejezésekkel megmaradt (economictimes.indiatimes.com).

A könyvvizsgálati tevékenység meghatározása, definiálása nem egységes. A könyvvizsgálói tevékenység folytatásának kereteit, szabályait és tartalmát alapvetően a 2007. évi LXXV. Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló törvény határozza meg Magyarországon. Ez a törvény rendelkezik a kamara feladatairól, a kamarai tagsági viszonyról, a könyvvizsgáló jogairól és kötelezettségeiről, a könyvvizsgálói tevékenységről és a könyvvizsgálók felelősségi szabályairól. A törvény kimondja, hogy a piacgazdaság működéséhez szükséges, hogy a gazdálkodók a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetükről megbízható és valós információkat hozzanak nyilvánosságra, a jogszabályokban meghatározott módon. A nyilvánosságra hozott információk megbízhatóságát növeli a független könyvvizsgálók által végzett könyvvizsgálat. A könyvvizsgálat célja annak megállapítása, hogy a vállalkozó által az üzleti évről készített éves beszámoló, egyszerűsített éves beszámoló, továbbá az összevont (konszolidált) éves beszámoló a számviteli törvény előírásai szerint készült és ennek megfelelően megbízható és valós képet ad a vállalkozó vagyoni és pénzügyi helyzetéről. A 200. témaszámú „A pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatának célja és általános elvei” című Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard szerint a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatának célja, hogy képessé tegye a könyvvizsgálót azon véleményének megformálására, hogy a pénzügyi kimutatásokat minden lényeges szempontból a vonatkozó pénzügyi beszámolási alapelveknek megfelelően készítették-e el.

A könyvvizsgálat az ellenőrzési rendszer egyik eleme. A könyvvizsgálat a tulajdonosok megbízásából elvégzett speciális, komplex ellenőrzési folyamat, egy független szakértői véleményalkotás, a megbízó számviteli rendszerének felülvizsgálata, a vagyoni, pénzügyi,

jövedelmi helyzetéről közzétett adatok megbízhatóságának, valóságának hitelesítése. Egy olyan tevékenység, amely helyes értékítéletet, kételkedő gondolkodásmódot és specifikus szaktudást igényel olyan kompetens egyénektől, akik gyakorlati tapasztalataikra és módszertani ismereteikre alapozva tisztességet, tárgyilagosságot és szakmai szkepticizmust gyakorolnak annak érdekében, hogy a megbízásaik feltárt és megismert tényei alapján véleményt mondjanak. A könyvvizsgálat kulcsfontosságú szerepet tölt be az általános és a piaci bizalom, a hitelesség megteremtésében, megőrzésében vagy éppen annak helyreállításában (Bary et. al. 2005).

2.2.2. A könyvvizsgálat történeti áttekintése

A könyvvizsgálat jelenlegi helyzete és szabályozása egy állandóan fejlődő folyamat eredménye. Az audit kialakulása, történelmi fejlődése, illetve annak kezdeti szakasza nem jól dokumentált, viszont az ókori Egyiptom, Kína és Görögország területein talált feljegyzések arra engednek következtetni, hogy időszámításunk előtt 350-ben a könyvvizsgálat az akkori kornak megfelelő formában már működött.

A jelenlegi könyvvizsgálati tevékenységgel leginkább összefüggő, máig fennmaradt feljegyzés 1314-ből, Angliából származik, amely az államkincstár ellenőret említi. Ezekben az időkben a kincstár ellenőrzését speciálisan kinevezett könyvvizsgálók, illetve az államtitkár könyvvizsgálója végezhette. I. Erzsébet királynő 1559-ben megalapította a költségvetés ellenőrei szervezetet (auditors of imprest), amely az angol korona tisztviselőinek számláit ellenőrizte, illetve azt, hogy a hadi tengerészet tisztségviselőknek kiadott jelentős pénzösszegeket ténylegesen a kiadott célokra használják fel. A rendszer működőképes volt, habár a könyvvizsgálók nem ellenőrizték a hadsereg és a haditengerészet igazgatásával foglalkozó szervezeti egységek tényleges kiadásait. Nem volt semmi mechanizmus annak biztosítására sem, hogy a számlákat bemutassák és haladéktalanul átadják. A szervezet 1785-ig működött. Később, a pénzügyminiszter kancellárjaként William Ewart Gladstone nagymértékű reformokat kezdeményezett az államháztartás és a parlamenti elszámoltathatóság érdekében. 1866-os Vagyonkezelő és Ellenőrzési Osztályok Törvénye (Exchequer and Audit Departments Act) először kötelezte az összes szervezeti egységet éves beszámolók készítésére. A törvény megállapította továbbá a közigazgatás és a könyvvizsgáló osztály pozícióját a közszolgálaton belüli támogató személyzet biztosításához. Két fő feladatuk volt: engedélyezni a banknak az államháztartás kiadását a Bank of England-ból, ezen túl ellenőrizniük kellett valamennyi kormányzati szerv számláit, melyek alapján jelentést tett a parlamentnek (Sainty, 1983).

Angliában a XIX. század elején felismerték a gazdasági élet szereplői, hogy a társasági szervezetek ellenőrzése nem megbízható, így független, autonóm ellenőrzés bevezetését hangsúlyozták. Ennek eredményeként a törvényhozás elrendelte az ellenőrzést először egyfajta választható kötelezettségként, majd később egyre szélesebb körben kötelezően előírta azt. Az első egyesület, amely revizori tevékenységet látott el 1853-ban, Skóciában alakult meg, majd 1870-ben létrejött a világ legtekintélyesebb számviteli egyesülete, az Institute of Chartered Accountants in England

and Wales. Ezt követően 1885-ben további revizori egyesület alakult „The Society of Accountants and Auditors” néven, melynek tagjai szigorú szakvizsgát tettek és erkölcsi megbízhatóságot követeltek tőlük (Borbás, 2007). Ezt követően, az angol mintát követve, Európa több államában létrejött az állami felügyeleti ellenőrzés helyett a független ellenőrzés. Az 1870-ben elfogadott német szabályozás az angoltól eltérően nemcsak a számvitel helyességére, de az ügyvezetés gazdasági célszerűségére is felügyelt. Szintén Németországban a nagy gazdasági világválság hatására 1931-ben bevezették a könyvvizsgálat intézményét rendeleti úton (Securs, 2014). A könyvvizsgálat eredetét és kialakulását mutatja a 3. táblázat.

3. táblázat: A könyvvizsgálat kialakulása, eredete

Időszak	Felettesek	Auditorok	Könyvvizsgálat célja
1700-as évek előtt	Királyok, császárok, állam és egyház	Az államok megbízottjai	Vagyonvédelem
1700 – 1850	Állam, bíróság és tulajdonosok	Könyvelők	Vagyonvédelem és csalások visszaszorítása
1850 – 1900	Állam és tulajdonosok	Könyvelők vagy ügyvédek	Csalások elkerülése és a mérleg adatainak igazolása
1900 – 1970	Állam és tulajdonosok	Könyvelők és könyvvizsgálók	Pénzügyi adatok hitelesítése
1970 – 1990	Állam és tulajdonosok	Könyvvizsgáló szakemberek	A belső ellenőrzés minőségének igazolása és a számviteli normák betartása
1990 után	Állam és tulajdonosok	Könyvvizsgáló szakemberek	Csalások elleni védelem

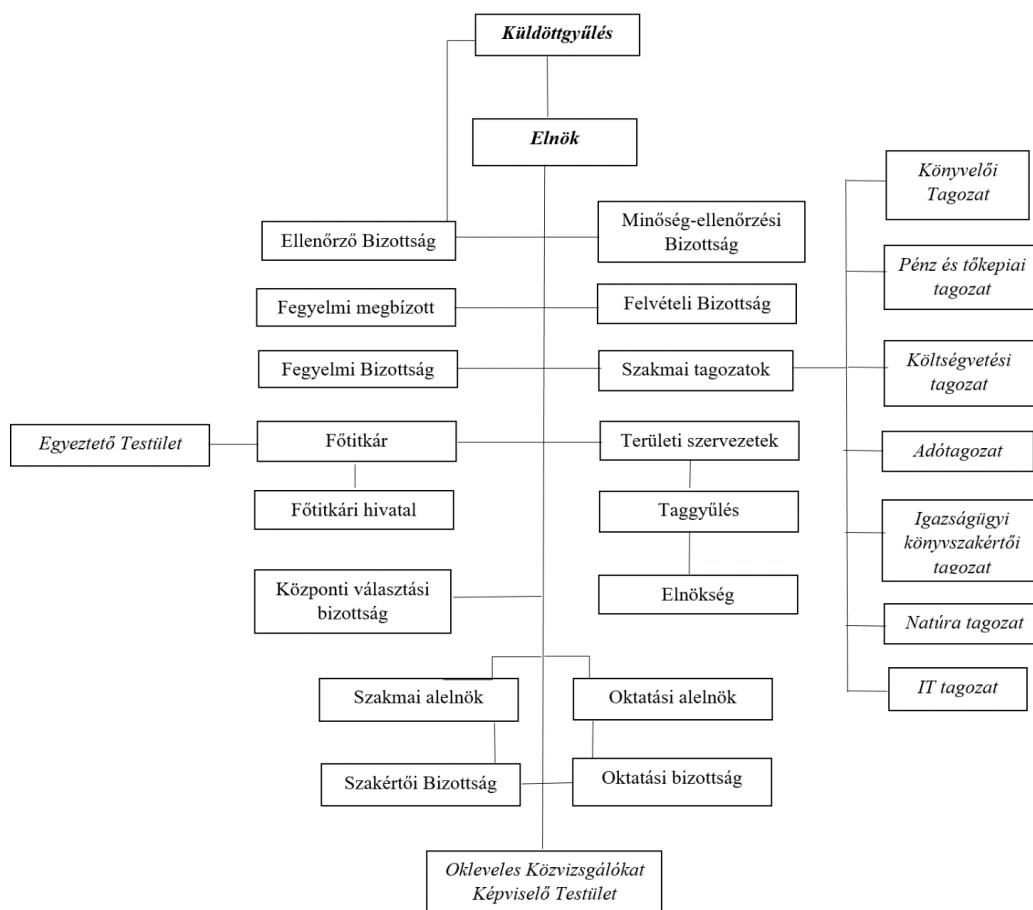
Forrás: rcvacademy.com

A Magyarországon kialakult rendszerre a német minta hatott leginkább, több lépésben kialakítva a XX. század elején kezdődött meg a könyvvizsgálati tevékenység. Könyvszakértők 1911-ben alakították a Magyar Revizorok Szövetségét, amely pár éves munkásság után megszűnt, ezt követően 1932-ben alakult meg a Magyar Hites Könyvvizsgálók Egyesülete. A II. világháborút követő események beszűkítették a könyvvizsgálók mozgásterét, az állam szocialista rendszer, központi irányítás kialakítása és a vállalatok államosítása azt eredményezte, hogy 1950-ben megszüntették a hites könyvvizsgálat intézményét. Az 1980-as évek második felében felgyorsulni látszott a gazdasági rendszer változása, megszületett a Magyar Könyvvizsgálók Egyesülete, amely szakmai segítséget nyújtott a könyvvizsgálathoz, illetve tanfolyamok, konferenciák segítségével járultak hozzá a könyvvizsgálók szakmai fejlődéséhez. A parlament 1997-ben fogadta el a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról és a könyvvizsgálói tevékenységről szóló törvényt, amelyet a jelenleg is hatályban lévő 2007-es törvény váltott. A könyvvizsgálók a magyar beszámoló ellenőrzésén túl

számos számviteli feladatban vesznek részt az adott vállalkozás típusától függően a mai napig (3. ábra) (Molnár, 2011).

A Magyar Könyvvizsgáló Kamara feladatai:

- a könyvvizsgálói tevékenység engedélyezése,
- a könyvvizsgálók névjegyzékbe, a könyvvizsgáló társaságok nyilvántartásba vétele,
- a kamarai tagok és a nyilvántartásba vett könyvvizsgálói társaságok tag- és névjegyzékének hivatalos közzététele,
- az okleveles könyvvizsgálók képzésével, képesítésével összefüggő vizsgaszervezési feladatok ellátása,
- a könyvvizsgálók működési körébe tartozó törvények és jogszabályok véleményezése,
- a nemzeti könyvvizsgálati standardok meghatározása és közzététele,
- a könyvvizsgálók kötelező továbbképzése,
- könyvvizsgálati munka minőség-ellenőrzése,
- az etikai szabályok közreadása és azok betartatása,
- a könyvvizsgálattal összefüggő szakmai állásfoglalások kiadása (mkvk.hu).

3. ábra: A Magyar Könyvvizsgáló Kamara szervezete

Forrás: saját szerkesztés az mkvk.hu alapján

Az elmúlt években a MKVK oktatási bizottsága nagy hangsúlyt fektetett a könyvvizsgálói képzés átalakítására a megváltozott körülmények okán (Hegedűs, 2018). A kamara a képzések és

továbbképzések szervezése, támogató szervezetek működtetése, illetve mentori és minőségellenőrzési rendszer kialakítása mellett részt vesz nemzetközi szervezetek munkájában is. A kamara teljes jogú tagja a Könyvvizsgálók Nemzetközi Szövetségének (International Federation of Accountants – IFAC), amely 1977-ben alakult Münchenben és jelenleg 130 országban van jelen, így több mint 2,5 millió szakember munkájára van hatással (Tóthné, 2015). Az IFAC alkotmányában megfogalmazott küldetése: „a nemzetközi könyvvizsgálói szakma fejlesztése és bővítése összehangolt standardok segítségével, amelyek lehetővé teszik egyenletesen magas színvonalú szolgáltatások nyújtását a köz érdekében”.

A Magyar Könyvvizsgáló Kamara 1997. évi megalakulását követően kezdte meg a standardok kidolgozását. 2001-ben jelent meg az első standard, amely a Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardok (International Auditing of Standards - ISA) honosított, magyar sajátosságokkal kiegészített standardja volt Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok elnevezéssel. A nemzetközi standardok az IFAC által folyamatosan fejlesztésre kerülnek, így a magyar standardok is követik ezeket a változásokat. 2011-ben történt jelentős változtatások értelmében a Magyar Könyvvizsgálói Kamara elnöksége elfogadta és hatályba léptette az új magyar könyvvizsgálati standardot, amely Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standardként befogadja az IFAC által kiadott, magyar nyelvre lefordított és a kamara honlapján közzétett Nemzetközi Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standardokat a magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardban meghatározott további követelményekkel együtt. A legfrissebb szabályozás értelmében a közfelügyeleti hatóság 2017. október 25-én jóváhagyta a kamara elnöksége által 2017. szeptember 22-én elfogadott módosított Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardot. A módosított MNKS a közfelügyeleti hatóság jóváhagyását követő napon, 2017. október 26-án lépett hatályba azzal, hogy rendelkezéseit a 2017. december 15-én vagy azt követően végződő üzleti évekre vonatkozó jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységre kell alkalmazni (4. ábra) (mkvk.hu).

<i>Nemzetközi szinten</i>	<i>Európai Unión belül</i>	<i>Magyarországon</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Standardok <ul style="list-style-type: none"> • IFAC (International Standards on Auditing) 200-810 standard • ISQC (International Standard on Quality Control) 	<ul style="list-style-type: none"> • Irányelvek <ul style="list-style-type: none"> • 8. EU irányelv: 2006/43/EK • Rendeletek <ul style="list-style-type: none"> • 537/201/EU rendelet 	<ul style="list-style-type: none"> • MKVK <ul style="list-style-type: none"> • 2007. évi LXXV. Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló törvény • Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok • Közfelügyeleti ellenőrzés

4. ábra: A könyvvizsgálati szabályozás szintjei

Forrás: saját szerkesztés

2.2.3. A könyvvizsgálat célja

A könyvvizsgálat átfogó célja a magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok szerint a kellő bizonyosság szerzése arról, hogy a pénzügyi kimutatások egésze nem tartalmaz akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítást, képessé téve a könyvvizsgálót arra, hogy véleményt nyilvánítson arról, hogy a pénzügyi kimutatások minden lényeges szempontból a vonatkozó pénzügyi beszámolási keretelvekkel, számviteli törvénnyel és az egyes ágazatokra vonatkozó kiegészítő jogszabályokkal összhangban készültek-e. Nemzetközi kutatások alapján a csalás összefüggésében azonban könyvvizsgálati várakozási hiányosságokról lehet beszámolni, mind a könyvvizsgáló teljesítménye, mind a könyvvizsgálónak a meglévő szabványokban meghatározott formális kötelezettségei tekintetében (Hassink et. al. 2009).

A standardok alapján további cél a könyvvizsgáló megállapításainak megfelelő jelentés elkészítése a pénzügyi kimutatásokról, valamint az azoknak megfelelő, a nemzetközi könyvvizsgálati standardok által előírt kommunikáció. A kellő bizonyosság magas fokú bizonyosságot jelent. A kellő bizonyosság eléréséhez a könyvvizsgálónak elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot kell szereznie, ezzel elfogadhatóan alacsony szintre kell csökkentenie a könyvvizsgálati kockázatot, vagyis azt a kockázatot, hogy a könyvvizsgáló nem megfelelő véleményt ad, amikor a pénzügyi kimutatások hibás állítást tartalmaznak.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerint a könyvvizsgáló feladata, hogy a könyvvizsgálatot szabályszerűen elvégezze, és ennek alapján független könyvvizsgálói jelentésben foglaljon állást arról, hogy a gazdasági társaság beszámolója megfelel-e a jogszabályoknak és megbízható, valós képet ad-e a társaság vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, működésének gazdasági eredményeiről.

A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény szerint a könyvvizsgáló feladata:

- a beszámoló valódiságának és szabályszerűségének a felülvizsgálata,
- a számviteli törvény és a létesítő okirat előírásai betartásának ellenőrzése,
- a beszámolóról a könyvvizsgáló állásfoglalását tükröző vélemény kialakítása,
- a független, írásbeli könyvvizsgálói jelentés elkészítése és átadása a megbízójának, amely tartalmazza a hitelesítő, korlátozott vagy elutasító véleményt az okok részletes feltüntetésével.

A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény szerint a könyvvizsgáló feladata:

- véleménynyilvánítás a beszámolóról
 - A könyvvizsgálónak felül kell vizsgálnia a könyvviteli nyilvántartást és az éves beszámolót. Ellenőriznie kell a nyilvánosságra hozott információk és adatok tartalmát és értékbeli helyességét. A könyvvizsgálónak a megállapításait külön kiegészítő jelentésben kell rögzítenie, és ezt az igazgatóságnak, az ügyvezetőnek,

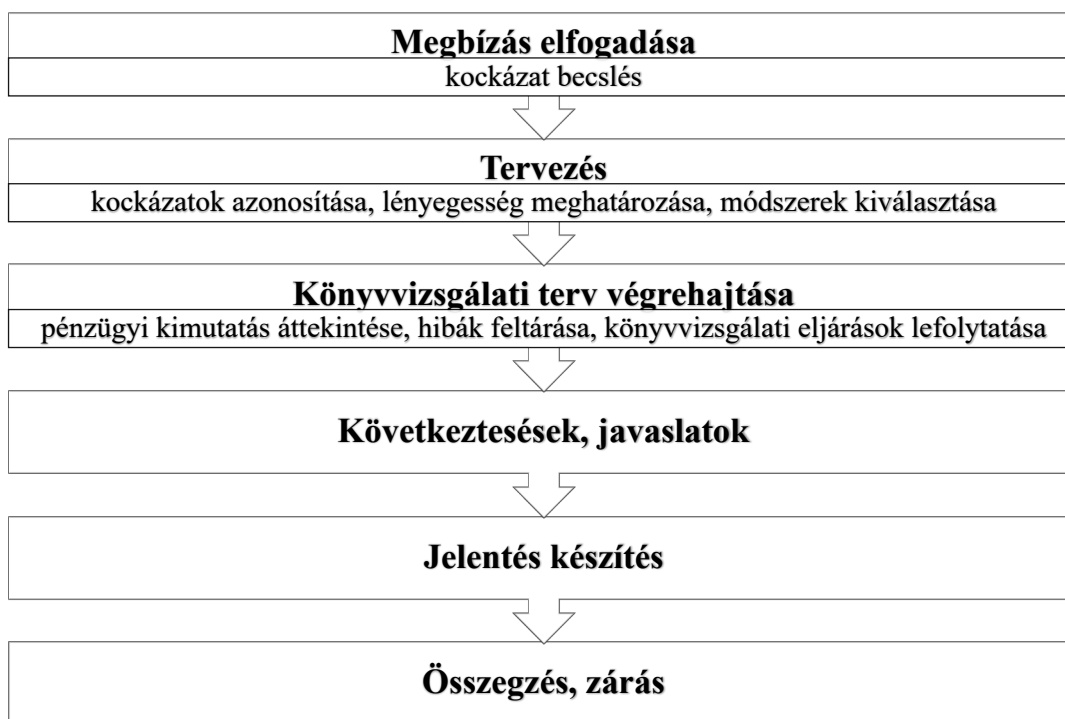
a felügyelő bizottság elnökének és az MNB-nek – a szövetkezeti hitelintézet könyvvizsgálója kivételével – legkésőbb a tárgyévet követő év május 31-éig meg kell küldenie.

- véleménynyilvánítás az informatikai rendszerről
 - A hitelintézet működésének megkezdéséhez az MNB tevékenységi engedélye is szükséges. A hitelintézet a tevékenységi engedély megadása iránti kérelméhez mellékelni kell valamely, a hitelintézetek közötti fizetési rendszerhez való közvetlen csatlakozásról szóló nyilatkozatot és a csatlakozást biztosító informatikai rendszer könyvvizsgálói igazolását, vagy a közvetve történő csatlakozás elfogadásáról adott nyilatkozatot.
- bejelentési kötelezettség
 - A pénzügyi intézmény könyvvizsgálójának haladéktalanul be kell jelentenie az MNB részére, ha fennáll a veszélye annak, hogy
 - a pénzügyi intézmény nem tud eleget tenni a pénzügyi szolgáltatási tevékenységből származó kötelezettségeinek, nem tud megfelelni a jogszabályok előírásainak;
 - a pénzügyi intézmény nem tud eleget tenni fizetési kötelezettségeinek, vagy bekövetkezett a pénzügyi intézmény alapítási, illetőleg tevékenységi engedélye visszavonásának az oka;
 - kiegészítő alárendelt kölcsöntőke visszafizetésekor a pénzügyi intézmény szavatoló tőkéje nem éri el a rá vonatkozó tőkekövetelmény 120%-át;
 - a pénzügyi intézmény azért nem fizette vissza a kiegészítő alárendelt kölcsöntőkét, mert ennek következményeként a rá vonatkozó tőkekövetelménynek nem felelne meg.
- tájékoztatási kötelezettség
 - A könyvvizsgálónak haladéktalanul tájékoztatnia kell írásban a vizsgált intézményt és ezzel egyidejűleg az MNB-t, ha
 - a könyvvizsgálói vélemény korlátozása vagy megtagadása válhat szükségessé;
 - bűncselekmény elkövetésére vagy a szabályzatok súlyos megsértésére, illetve súlyos veszélyére utaló körülményeket észlel;
 - a pénzügyi intézmény kötelezettségeinek teljesítését, a rábízott vagyoni értékek megőrzését nem látja biztosítottnak;
 - a pénzügyi intézmény belső ellenőrzési rendszereinek súlyos hiányosságait vagy elégtelenségét állapítja meg;
 - jelentős véleménykülönbség alakult ki közte és a pénzügyi intézmény vezetése között a pénzügyi intézmény fizetőképességét, jövedelmét, adatszolgáltatását vagy könyvvezetését érintő, a működés szempontjából lényeges kérdésekben;
 - a pénzügyi intézménnyel ellenőrző befolyás miatt szoros kapcsolatban álló vállalkozásnál olyan tényeket állapít meg, amelyek a pénzügyi intézmény folyamatos működését kedvezőtlenül érintik.

A 200. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard a következőképp fogalmazza meg a könyvvizsgálat célját a pénzügyi kimutatások auditálásnak vonatkozásában: „a könyvvizsgálat célja a célzott felhasználók pénzügyi kimutatások iránti bizalmának növelése”. Ezt a könyvvizsgáló által arra vonatkozóan adott véleménnyel érik el, hogy a pénzügyi kimutatások minden lényeges szempontból a vonatkozó pénzügyi beszámolási keretelvekkel összhangban készültek-e. A legtöbb általános célú keretelv esetében az ilyen vélemény arra vonatkozik, hogy a pénzügyi kimutatások minden lényeges szempontból valósan lettek-e bemutatva, vagy megbízható és valós képet adnak-e a keretelvekkel összhangban. A nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal és a releváns etikai követelményekkel összhangban végzett könyvvizsgálat képessé teszi a könyvvizsgálót ilyen vélemény kialakítására.” A könyvvizsgálat célja tehát az, hogy biztosítsa, hogy a társaságok vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről nyújtott összkép megbízható és valós legyen. Ehhez szükséges az, hogy a számviteli alapelvek érvényesüljenek a beszámoló készítése során. Továbbá elengedhetetlen, hogy a pénzügyi kimutatások tartalmazzanak minden szükséges információt az adott vállalkozásra vonatkozóan úgy, hogy azok megfelelően rendezettek és érthetők legyenek. Fontos kiemelni, hogy a könyvvizsgálat során nem az a cél, hogy hibát találjunk, hanem hogy megbizonyosodjunk arról, hogy a beszámoló mentes a lényeges hibás állításoktól, hibáktól. Az adatok átláthatóságára, összehasonlíthatóságára van szükség ahhoz, hogy a tulajdonosok, a befektetők, hitelezők megfelelő döntéseket tudjanak hozni. Könyvvizsgáló által ellenőrzött beszámoló a piaci felek számára biztonságot nyújt, hiszen a könyvvizsgálóval szemben magasak a szakmai elvárások.

2.2.4. A könyvvizsgálat folyamata

A könyvvizsgálat definiálásából és céljának meghatározásából kiderül, hogy a könyvvizsgálat tárgya a gazdálkodó egység vezetése, illetve az irányítással megbízott személyek által elkészített pénzügyi kimutatás. A 200. témaszámú, „A pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatának célja és általános elvei” című Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard kimondja, hogy a könyvvizsgálat elvégzése során abból az alapfeltételezésből kell kiindulni, hogy a vezetés és adott esetben az irányítással megbízott személyek elismertek bizonyos felelősséget, amely alapvető a könyvvizsgálat végrehajtása szempontjából. A pénzügyi kimutatások könyvvizsgálata nem mentesíti a vezetést vagy az irányítással megbízott személyeket felelősségük alól. A könyvvizsgálat folyamatát szemlélteti az 5. ábra.

5. ábra: A könyvvizsgálat folyamata

Forrás: saját szerkesztés

Kockázatfelmérés a könyvvizsgálat során

A könyvvizsgáló célja az akár csalásból, akár hibából eredő, a pénzügyi kimutatások és az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatainak azonosítása és felmérése, a gazdálkodó egység és környezetének megismerésén keresztül, ezáltal alapozva meg a lényeges hibás állítások becsült kockázataira adott válaszok megtervezését és végrehajtását. A 315. témaszámú „A lényeges hibás állítás kockázatainak azonosítása és felmérése a gazdálkodó egység és környezetének megismerésén keresztül” című Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard alapján, a könyvvizsgálat során meg kell ismerni a vizsgált társaság tevékenységét, termékeit, szolgáltatásait, valamint a struktúrát, ahogyan működik. A könyvvizsgáló a kockázatfelmérés során olyan információkat gyűjt, amelyek meghatározzák a későbbi módszereket, eljárásokat, illetve a könyvvizsgálati munka minőségét is befolyásolja az üzleti kockázatok felmérése, beazonosítása. A nemzeti és nemzetközi standardok is kötelező jelleggel előírják az ügyfelek üzleti kockázatainak felmérést, megismerését a könyvvizsgálati tevékenység során. Az audit kockázat annak a kockázatát jelenti, hogy a könyvvizsgáló megfelelő jelentést ad-e ki az adott beszámolórol. Az audit kockázat a következőképp bontható tényezőkre:

$$\text{Audit kockázat} = \text{Eredendő kockázat} * \text{Ellenőrzési kockázat} * \text{Feltárási kockázat}$$

A kockázatfelmérés egyik legfontosabb hatása, a későbbi munkafázisokban, az eredendő kockázat meghatározásában állhat. Az eredendő kockázat felmérése során az auditált vállalat működésére,

tevékenységére kell a hangsúlyt fektetni, illetve ezen területekből eredő kockázatokat beazonosítani. Így a kockázatfelmérés és az üzletvitel megismerése hatással van a kiemelten vizsgálandó mérleg tételek, eredménykimutatás tételek és egyéb beszámoló tételek meghatározására is, vagyis a kritikus területekre. Az ellenőrzési kockázat annak a kockázata, hogy a vizsgált szervezet a saját üzleti folyamataiba nem épít be megfelelő kontrollokat. A feltérési kockázat annak a kockázatát jelenti, hogy az auditor nem azonosítja be a hibát, hibákat a tevékenység során (6. ábra).

		Ellenőrzési kockázat	
		<i>Magas</i>	<i>Alacsony</i>
Eredendő kockázat	<i>Magas</i>	Alacsony feltérési kockázat	Közepes feltérési kockázat
	<i>Alacsony</i>	Közepes feltérési kockázat	Magas feltérési kockázat

6. ábra: A kockázatok besorolása

Forrás: saját szerkesztés a 200. témaszámú könyvvizsgálói standard alapján

A Magyar Könyvvizsgáló Kamara ajánlása alapján, annak érdekében, hogy a megfelelő könyvvizsgáló jelentés kerüljön kiadásra, a könyvvizsgálati tevékenység minősége megfelelő legyen, a következő területekre kiemelt figyelmet kell fordítani a könyvvizsgálat során (Agócs et. al. 2011):

1. Társasági forma, tulajdonosi struktúra, pénzügyi- és földrajzi szervezettség

A társasági forma, tulajdonosi struktúra felmérése azért szükséges, hogy a vizsgálat szervezet vezetősége és tulajdonosai között lévő kapcsolat megfelelően kerüljön feltérásra. Ezek megismerése segít feltérni a kapcsolt felek közötti tulajdonosi viszonyt és a kapcsolt felekkel folytatott tranzakciókat. Az üzleti modell megismerésében, üzleti folyamatok beazonosításában a pénzügyi és földrajzi tényezők felmérése játszik fontos szerepet.

2. Termékek, szolgáltatások

A vállalkozás működését az általa gyártott termékek és nyújtott szolgáltatások befolyásolják a leginkább, ezért azok felmérése elengedhetetlen. A piaci, környezeti mechanizmusok beazonosítása a későbbi elemző eljárások elvégzésére is hatással lehet.

3. A szervezet környezete

A működési környezet megismerése során azonosíthatóak az üzleti és a beszámolóra vonatkozó kockázatok. A környezet megismerése segíti az auditort a munka megtervezésében is, illetve a vállalkozás környezete közvetlen kapcsolatban áll a pénzügyi kimutatásokban rejlő eredendő kockázattal.

4. Érdekhordozók

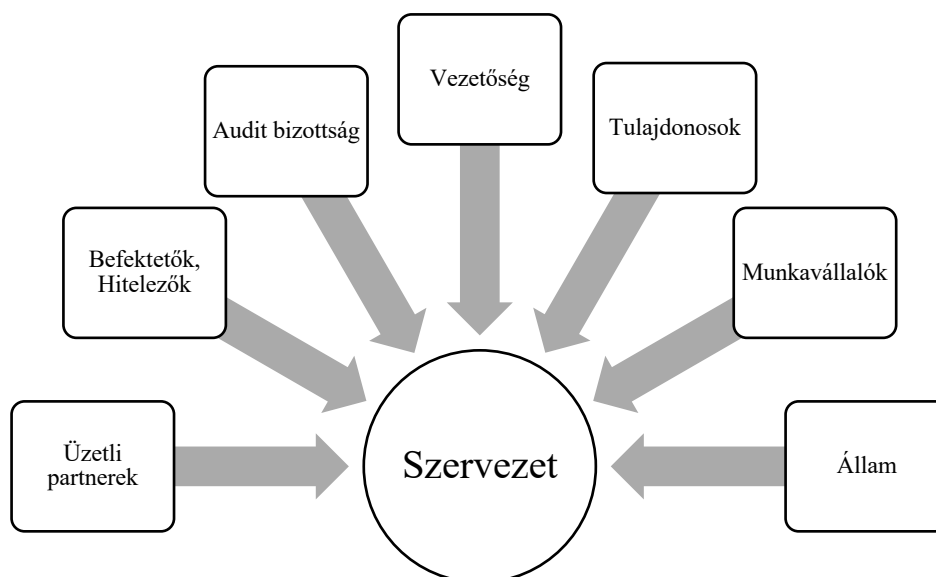
A társaság érdekhordozói (7. ábra) olyan szereplők, akiket érint a szervezet működése és hatással vannak annak tevékenységére is. A vállalkozások stratégiáját és üzletmenetét is befolyásolják, hiszen elengedhetetlen az érdekhordozók elvárásainak való megfelelés. A kockázatfelmérés során azonosítani kell az érdekhordozói csoportokat, a nekik való megfelelés befolyásolja a kockázatokat.

5. Számviteli politika

A számviteli politika megismerésén túl a könyvvizsgálónak azt is fel kell tárnia, hogy a szervezet mi alapján választotta a főbb számviteli elvárásokat a tranzakciókkal kapcsolatban. A szokatlan események vizsgálata kiemelten fontos lehet a későbbi tevékenység során.

6. A vezetés célja

A vizsgált társaság céljainak, stratégiájának megismerése során a könyvvizsgáló olyan információkat szerezhet, amelyek nagyban befolyásolják az üzletmenetet. Ezek a területek magas kockázatot hordoznak magukban, a kritikus területek azonosításában is fontos szerepet játszanak.

7. ábra: Az érdekhordozói csoportok

Forrás: saját szerkesztés

7. A társaság céljai

A könyvvizsgáló a munkája során áttekinti, felméri és értékeli a vizsgált társaság üzleti és stratégiai céljait rövid és hosszú távon. A különböző érdekhordozók eltérő elvárásokat támaszthatnak a szervezet felé, melyeket a társaság céljain keresztül próbálnak érvényesíteni. A különböző céloknak való megfelelési kényszer üzleti kockázatokat jelenthet, amelyek a beszámolóra is hatással lehetnek.

8. Az IT környezet megismerése

A kockázatfelmérés során napjainkban egyre fontosabb szerepet kap a számítógépes, automatizált környezet megismerése. A könyvvizsgáló feladata a szervezet IT rendszerének megismerése és felmérése, hiszen a későbbi könyvvizsgálói munkát meghatározza az IT környezet komplexitása. Az informatikai rendszer vizsgálata során vizsgálni kell az infrastruktúrát, a folyamatok tervezésének és működtetésének fő elemeit, illetve a működtetésben részt vevő személyeket.

Könyvvizsgálati módszerek

A könyvvizsgálat során nincs lehetőség a teljes beszámoló és az azt alátámasztó könyvvezetés tételes vizsgálatára. Az auditor feladata a hibák feltárása, illetve a lényeges hibás állítások kiszűrése, alacsony szintre való szorítása, ezért kulcsfontosságú, illetve az elvégzett munka minőségére is jelentős hatással van a könyvvizsgálói stratégia és módszerek kiválasztása. A vizsgálat során alkalmazott módszer lehet:

- kontroll megközelítés, vagy
- alapvető vizsgálati eljárásokra épülő megközelítés.

A könyvvizsgáló a vizsgált társaságról korábbi években szerzett tapasztalatai alapján már a következő megbízás elfogadásakor rendelkezik olyan információkkal, amelyek segítségével képes eldönteni, hogy milyen stratégiát fog alkalmazni az egyes mérleg és eredménykimutatás tételek vizsgálatánál. A könyvvizsgálati munka tervezése és végrehajtása során a különböző módszereket a vizsgált szervezet és a belső folyamatainak megismerése alapján kell alkalmazni.

A kontroll alapú megközelítés egyfajta rendszervizsgálatot jelent, amelynek keretében a számviteli és a belső ellenőrzési rendszer működését tárja fel a könyvvizsgáló. Információt gyűjt arról, hogy megfelelő-e a számviteli rendszer, kiépítésre került-e egy hatékonyan működő belső ellenőrzési rendszer. Ennek fontossága abban rejlik, hogy egy hatékony belső ellenőrzési rendszer képes a hibákat azonosítani és kiszűrni, ezáltal az ellenőrzési kockázat alacsony szintre tehető, a könyvvizsgáló tud támaszkodni a belső ellenőrzésre (Tóthné, 2015).

Az alapvető vizsgálati eljárások, más néven szubsztantív megközelítés, további vizsgálatot jelent a beszámolóban szereplő egyenlegek, valamint a gazdasági események vonatkozásban. Az alapvető vizsgálati eljárások lehetnek:

- elemző eljárások
- gazdasági események részleteinek tesztelése
- egyenlegek (mérleg-, eredmény-pozíciók, főkönyvi egyenlegek) részleteinek tesztelése (Bary et. al. 2005).

2.3. Könyvvizsgálati helyzetkép

A könyvvizsgálói szakma nagyon fontos szerepet játszik a feketepiac visszaszorításában, az adóelkerülések csökkentésében, emiatt nélkülözhetetlen az utánpótlás biztosítása mellett a könyvvizsgálat minőségének biztosítása is. A 2014/56/EU irányelv előírásai szerint a könyvvizsgálók munkájának megítélése a közfelügyelet feladata. A könyvvizsgálat minőség-ellenőrzésének mindig a kockázaton kell alapulnia, arányosnak kell lennie a befektetők kockázatával, és a megbízások nagyságával. Rizikó faktornak tekintendő az alacsony megbízási díj, amely magában hordozhatja a könyvvizsgálat minőségének romlását is, de a nemzetközi beszámolási standardok, illetve más nemzetközi standardok nem kellő mélységű ismerete is komoly veszélyt hordoz magában. A gazdasági válság és a megemelt könyvvizsgálati értékhatár lecsökkentette a könyvvizsgálatra kötelezett vállalkozások körét Magyarországon.

Az elmúlt években többször változott a szabályozás arra vonatkozóan, hogy mely szervezet számára kötelező a könyvvizsgálat. Korábban nem kellett könyvvizsgálót alkalmazni abban az esetben, ha a vállalkozás éves nettó árbevétele, az előző kéz üzleti év átlagában, nem haladta meg a 200 millió forintot, a foglalkoztatottak száma pedig az 50 főt. A jelenleg hatályos számviteli törvény szövege viszont azt határozza meg, hogy azoknál a vállalkozóknál nem kötelező a könyvvizsgálat, ahol az alábbi két feltétel együttesen teljesül:

- az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó éves vagy éves szintre átszámított nettó árbevétele nem haladta meg a 300 millió forintot, és
- az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó által átlagosan foglalkoztatottak száma nem haladta meg az 50 főt.

Továbbá meghatározza azoknak a szervezeteknek a körét, melyek kivételt jelentenek e szabály alól, vagyis a fenti két feltétel teljesülése esetén is kötelező a könyvvizsgálat. Ezek:

- a takarékszövetkezetek,
- a konszolidálásba bevont vállalkozások,
- a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepei,
- a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók.

A közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó fogalmát a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló törvény fogalmazza meg. A jogszabály szerint közérdeklődésre számot tartó gazdálkodónak minősülnek:

- azok gazdálkodók, amelyeknek átruházható értékpapírjait az Európai Gazdasági Térség valamely államának szabályozott piacán kereskedésre befogadták,
- a hitelintézetek,
- a biztosítók és viszont biztosítók, valamint
- a befektetési vállalkozások.

A jogszabály előírja azt is, hogy ha a tárgyévi üzleti év mérlegfordulónapján 10 millió forintot meghaladó, 60 napnál régebben lejárt köztartozása van a szervezetnek, akkor kötelező könyvvizsgálót alkalmaznia. Köztartozásnak minősül a 2017. évi CL. az adózás rendjéről szóló törvény 7.§-a alapján:

- törvényben meghatározott, az államháztartás alrendszerének költségvetéseiből ellátandó feladatok fedezetére előírt fizetési kötelezettség, amelynek megállapítása, ellenőrzése, behajtása bíróság vagy közigazgatási szerv hatáskörébe tartozik,
- köztisztviselő működésének fedezetére törvényben előírt fizetési kötelezettség, feltéve, hogy azt önkéntesen az esedékességkor nem teljesítették,
- az államháztartás alrendszerének költségvetése terhére jogosulatlanul igénybe vett vagy rendeltetésétől eltérően felhasznált támogatás és járulékaik, amelyek megfizetését az arra hatáskörrel rendelkező szerv elrendeli, és azt a kötelezett az előírt határidőig nem teljesíti, és amelyre az állami adó- és vámhatóság a támogatás visszafizetéséről rendelkező szerv megkeresésére a költségvetési támogatás visszatartási jogát e tartozások tekintetében is gyakorolja.

A könyvvizsgálati értékhatár felemelése mellett más jogszabályi változások is megjelentek, amelyek jelentős változásokat hoztak a könyvvizsgálat területén. A könyvvizsgálói jelentéssel, a függetlenséggel, a szakmai szkepticizmussal kapcsolatban is jelentek meg új szabályok, valamint a közfelügyeleti hatóság szerepköre is bővítésre került az elmúlt pár évben. Ezekon túl változott a minőség-ellenőrzés és a könyvvizsgáló által nyújtható szakmai szolgáltatások szabályozása, bővült az audit bizottság feladatköre, valamint a kötelező rotáció szabályai is megjelentek.

Az elmúlt években a könyvvizsgálati reform előtérbe került mind hazai, mind nemzetközi szinten. Megfogalmazásra került az elvárás, miszerint a számviteli beszámolóról készült könyvvizsgálói jelentés felhasználóinak elvárása és a könyvvizsgáló által nyújtott szolgáltatás összhangban legyen, illetve szükségessé vált a könyvvizsgálat hatókörének tisztázása is. Bővült a független könyvvizsgálói jelentés tartalma, amely alapján a könyvvizsgálónak nyilatkoznia kell az olyan eseményekkel vagy feltételekkel kapcsolatos lényeges bizonytalanságokról, amelyek jelentős kétséget támasztanak a gazdálkodónak a vállalkozás folytatására vonatkozó képességével kapcsolatosan.

A könyvvizsgálók függetlenségére és objektivitására vonatkozó szabályokat kiterjesztették a könyvvizsgálat eredményét közvetlenül vagy közvetve befolyásolni képes más személyekre is. Új szabályok jelentek meg a vizsgált üzleti év során felvásárlásban vagy egyesülésben érintett gazdálkodóval szembeni függetlenség ismételt értékelésére. A megbízás megszűnését követő foglalkoztatási tilalmakra vonatkozóan rögzítésre került, hogy a könyvvizsgáló a vizsgált gazdálkodónál a megbízás megszűnését követő legalább egy éven át (közérdeklődésre számot tartók könyvvizsgálata esetén legalább két éven át) nem tölthet be vezető tisztséget, nem lehet az audit bizottságának, felügyelő testületének tagja, irányító testületének nem ügyvezető tagja. A közfelügyeleti hatóság az európai uniós 2014/56/EU irányelv szerinti végső felelősséggel bíró illetékes hatóság. Ez alapján az érdekképviseleti szervnek minősülő Magyar Könyvvizsgálói Kamara nem járhat el az irányelv szerinti illetékes hatóságként, a közfelügyeleti hatóság azonban bizonyos közfelügyeleti feladatok ellátását a kamarára delegálja, azzal, hogy a végső felelősséggel a feladatokért a közfelügyeleti hatóság bír. A továbbiakban is a kamara látja el a kamarai tag könyvvizsgálók és könyvvizsgáló cégek nyilvántartásba vételét, a harmadik országbeli könyvvizsgálók jegyzékbe vételét, a fegyelmi eljárások lefolytatását, ugyanakkor a közfelügyeleti

hatóság jogosult a könyvvizsgálói tevékenység végzéséhez szükséges szakmai és gyakorlati tudás igazolására. Míg a közfelügyeleti hatóság folytatja le a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók könyvvizsgálóinak minőségellenőrzését, legalább háromévente, addig továbbra is a kamara végzi a nem közérdeklődésű gazdálkodók könyvvizsgálóinak minőségbiztosítását, hatévente legalább egyszer. A kamarai minőségellenőrzési eljárás során viszont a közfelügyeleti hatóság jár el másodfokú hatóságként (Bardócz, 2016).

A megváltozott jogszabályi környezet miatt érdemes megvizsgálni a könyvvizsgálók és a könyvvizsgálatra kötelezett vállalkozások számának alakulását. Az adatokból az látható, hogy a könyvvizsgálati értékhatár megemlése miatt visszaesett a könyvvizsgálatra kötelezettek köre, a könyvvizsgáló cégek száma viszont kisebb mértékben csökkent. Az alábbi diagramon látható, hogy a piacról kiszorulóak közül sokan a passziválás vagy a kilépés mellett döntöttek az elmúlt években. A kamarai tagok számának alakulását mutatja a 8. ábra.

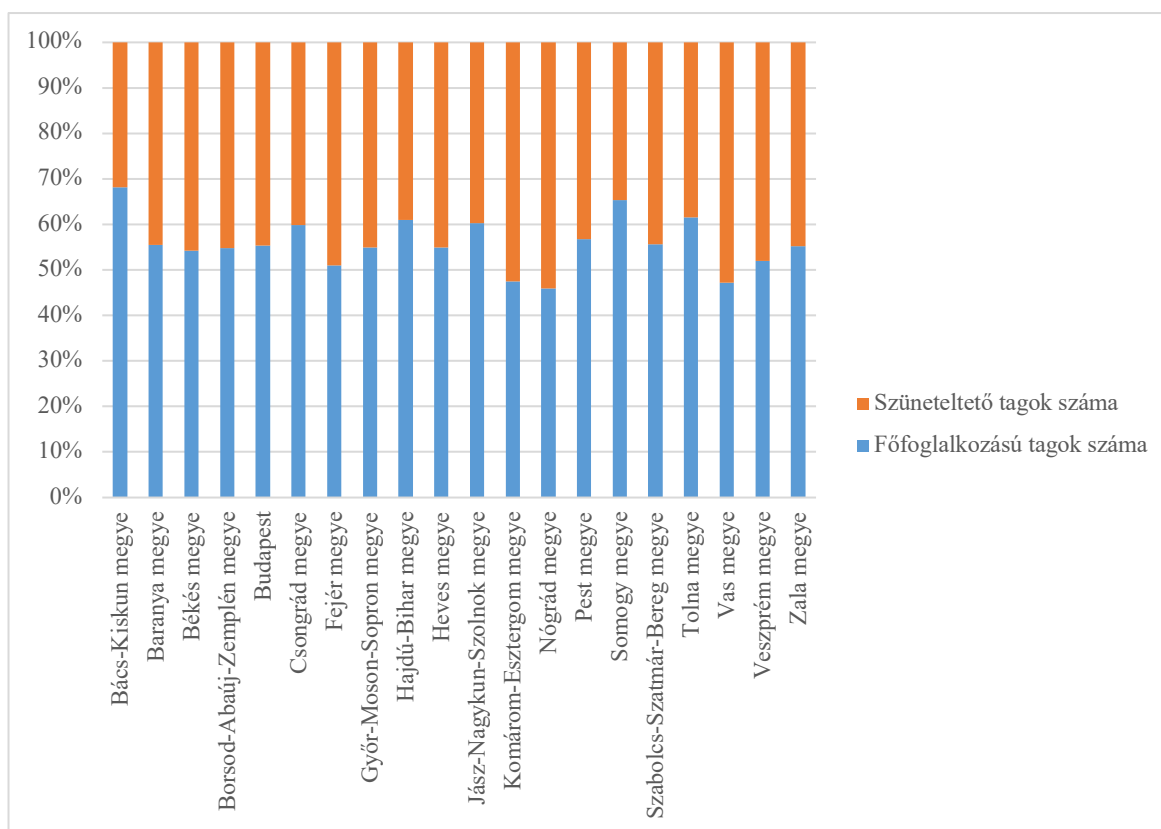

8. ábra: Kamarai tagok számának alakulása 2009-2018

Forrás: saját szerkesztés az www.mkvk.hu adatai alapján

A diagramon látható idő intervallumban folyamatosan növekedett a szüneteltető tagok száma és visszaesett az aktív könyvvizsgálók létszáma. A vizsgált időszakban 1319 fővel csökkent az összes taglétszám, ami közel 23%-os visszaesést jelent. A változás oka, hogy a könyvvizsgáló tevékenység ellátását nem szüneteltető tagsági jogállású kamarai tagszáma 1196 fővel lett kevesebb, ugyanakkor a könyvvizsgálói tevékenység ellátását szüneteltető tagok száma nem változott jelentősen. A területi elhelyezkedést vizsgálva Budapestre és Pest megyére összpontosul a teljes taglétszám 47%-a. A megyei szervezetek adatait nézve látható, hogy a szüneteltető tagok száma szinte minden megyében 45% körül alakul. Kiugró határértékként megemlíthető Bács-

Kiskun megye, ahol 32%-ot, illetve Nógrád megye, ahol 54%-ot tesz ki a szüneteltető taglétszám (9. ábra).

9. ábra: Kamarai taglétszám megyénként 2018.

Forrás: saját szerkesztés az www.mkvk.hu adatai alapján

A 2018. év végén a kamarai tagok létszáma összesen 4445 fő, amelyből a könyvvizsgáló tevékenység ellátását nem szüneteltető tagsági jogállású kamarai tagok, vagyis aktív tagok száma 2234 fő, a könyvvizsgálói tevékenység ellátását szüneteltető tagsági jogállású kamarai tagoké, vagyis a szüneteltető tagoké 2211 fő. Az összes kamarai tag könyvvizsgálók száma az előző évhez viszonyítva 122 fővel csökkent, ebből az aktív tagoké 314 fővel lett kevesebb. Ha a szüneteltető tagok létszámát tekintjük, akkor azok száma 193 fővel csökkent 2017 és 2018 vonatkozásában. A taglétszám csökkenése kérdéseket vet fel, de a gazdaság bővülése több lehetőséget adhat a könyvvizsgálók számára. Ezek mellett megjelennek új kihívások többek között az informatika területén, melyhez az idősödő szakmának igazodnia kell (mkvk.hu).

A kamarai tagok számának csökkenésével egyidejűleg egyre kevesebb a Kamara bevétele is. A kamarai költségek egy része a felülvizsgálatoknak köszönhetően ugyan csökkentek, így az elmúlt években pozitív eredménnyel zárt a kamara (Ladó 2014). A hazai könyvvizsgálói piaci helyzet áttekintése alapján a szakma elöregedése látható, illetve az, hogy egyre kevesebb az újonnan bejegyzett könyvvizsgálók száma (4. táblázat). Az auditorok közel 70%-a egyedül végzi a tevékenységét. Erős árverseny alakult ki, a megbízásokra vonatkozó egyetlen kritérium az ár lett. Sok könyvvizsgáló csökkenti a díjtételeket, azonban a befolyó összegek gyakran nem elegendőek

a költségek fedezésére, ami pedig a minőségromlás veszélyét rejti. A magasabb színvonalú dokumentáltság és a standardoknak való megfelelés hatására azonban a könyvvizsgálat minőségében javulás figyelhető meg (Ladó 2014).

4. táblázat: Könyvvizsgálók és könyvvizsgált beszámolók (2010-2016)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aktív tagok száma (fő)	3376	3296	3141	3030	2931	2831	2672
Szüneteltető tagok száma (fő)	2317	2318	2313	2317	2270	2199	2104
Összes tag (fő)	5693	5614	5454	5347	5201	5030	4776
Könyvvizsgált beszámolók száma (db)	45 096	42 921	35 547	32 947	28 564	27 873	24 345

Forrás: saját szerkesztés az www.mkvk.hu adatai alapján

A jogszabályi változások miatt a könyvvizsgálóknak számos piaci kihívással kell szembe nézniük. A globalizáció kiterjedésével szűkült a hagyományos audit piac, illetve kapcsolati tőke bázisúvá vált. Az audit díjtételek stagnálnak vagy infláció követővé váltak. Nemzetközi szinten, illetve fejlett piagazdaságok országaiban a hagyományos kockázatfeltáráson alapuló könyvvizsgálat mellett az auditorok egyéb tevékenységeket is végeznek, mint a tanácsadás, üzleti kockázatok beazonosítása és csökkentése. Jelenleg a könyvvizsgálók az éves beszámolókat ellenőrzik, amely ellenőrzés egy utólagos ellenőrzést jelent, ami évente ismétlődik. A jövőbeni előremutatók alapján az audit egy folyamatos és valós idejű ellenőrzés lehetne, amely magában foglalja az információs rendszerek és folyamatok átvilágítását is.

A nemzetközi irodalom alapján levonható az a következtetés, hogy egy hatékony könyvvizsgáló akkor emelhet díjat az ügyfelei elvesztése nélkül, ha az audit minőségén is javít. Ramy Elitzur és Haim Falk (1996) által elvégzett kutatás alapján párhuzam vonható az audit díjak és az audit minősége között, megfigyelhető egy pozitív korreláció a két tényező között. Mindemelllett megjelenik az a tény, hogy a magasabb díj motiválja az auditorokat a magasabb minőségre (Elitzur 1996). A könyvvizsgáló társaság mérete hatással van a szolgáltatás minőségére, a nagy méretű audit cégek jobb minőségű szolgáltatást nyújtanak, ebből pedig a magasabb díjak is következnek (Choi et.al, 2010). A nemzetközi kutatások kimutatták, hogy a „márkanév” (például BIG4, nem BIG4 könyvvizsgáló társaságok) mint tényező is befolyásolja a könyvvizsgálói árakat és az auditor kiválasztását. Minőségi helyettesítőként a márkanév tükrözi a könyvvizsgálói méretkategóriák közötti különbségeket (Deis, 1992). Az audit minőségére két mérőszám létezik a magas és az alacsony. A könyvvizsgálat során elkövetett ellenőrzési hibák alapján lehet következtetni a minőségre. Kétféle hiba létezik alapvetően: az egyik, hogy a könyvvizsgáló nem tartja be a számviteli alapelveket (GAAP vagy IFRS) a másik, hogy nem megfelelő záradékkal látja el a jelentést. Mindkét eset félrevezető a beszámolót felhasználók számára. A legmeggyőzőbb

bizonyíték az audit hibákra, így a nem megfelelő minőségre a könyvvizsgálók ellen induló perek. A Palmrose adatbázis alapján 1960 és 1990 között a nemzetközi cégek perei elérték az ezret, ez átlagosan évi 28 db pert jelent. A perek több mint fele sikertelenül zárul az audit cég számára. Ezek alapján megállapítható, hogy fontos lenne átalakítani a jelenlegi szabályozást annak érdekében, hogy kevesebb legyen a hiba a könyvvizsgálat során, így a minőség javulni tudjon (Francis 2004). Párhuzam vonható a minőség és az auditált cég között is. Ez azt jelenti, hogy a közérdeklődésnek kitett vagy nagy hírnevű cégek ellenőrzésére gyakran nagyobb gondot fordítanak a könyvvizsgálók, mint a kis cégekére, ez azzal magyarázható, hogy a könyvvizsgálók félnek a negatív hírnévtől (Svanberg, 2014).

2.4. Audit rotáció

Az elmúlt néhány évben mind hazai, mind nemzetközi szinten felmerült a kérdés, hogy milyen hatással van az audit rotáció a könyvvizsgálói függetlenségre és a könyvvizsgálati munka minőségére. Az audit rotáció kérdése és annak szabályozása számos országban megjelent annak érdekében, hogy a könyvvizsgálati szolgáltatás minősége javulhasson (Carey, 2006). Ennek háttérvilágításában a kötelező audit rotáció már elég régóta vita tárgya a szakmán belül nemzetközi és hazai szinten egyaránt. Az audit rotáció kérdése nemcsak a könyvvizsgáló cég, hanem a könyvvizsgáló partner személye esetében is felvetődik. Nem véletlen tehát, hogy a jelenleg érvényben lévő nemzetközi szabályozórendszerek több szinten is foglalkoznak az audit rotáció kérdésével.

2.4.1. Az audit rotáció szabályozása

Az USA-ban 2002-ben született Sarbanes-Oxley (SOX) törvény már foglalkozik annak szükségességével, hogy a megbízott könyvvizsgálót rendszeres időközönként le kell váltani. Az Európai Unióban szintén felvetődött a független könyvvizsgálat ilyen módon történő biztosítása. A 2010-ben az Európai Bizottság által kiadott Zöld Könyv („Könyvvizsgálati politika: a válság tanulságai”) említi a hatékonyabb könyvvizsgálat szükségességét, ezen belül célja egy olyan szabályozási rendszer előkészítése, amely tisztázza a könyvvizsgálói feladatkört, a könyvvizsgálók külső felügyeletét, illetve egységes piacot tud teremteni. A Bizottság a Zöld Könyvben előterjesztette, hogy készítsenek elemzéseket a kötelező rotáció előnyei és hátrányai bemutatásával. Az Unió egyes nemzeteinek jogszabályai között pedig nem újdonság ez a kérdés, néhány országban már bevezették a kötelező könyvvizsgáló váltás intézményét:

- Olaszország már 1974-ben bevezette törvényei közé a 9 évenként kötelező könyvvizsgáló váltást a vállalkozások bizonyos körében.
- Spanyolország szintén korán, 1989-ben rendelkezett a 9 évenkénti rotációról, ám a törvényt később eltörölték.
- Ausztria egy 2004-es jogszabályban a 6 évenkénti váltást engedélyezte, ám később megszüntették a szigorítást.

- A portugál szabályozás nagyobb teret enged, ugyanis csak a vállalkozások egy bizonyos körére terjeszti ki a 8-9 évenként kötelező auditor rotációt, de megfelelő indoklással ezt is el lehet kerülni.
- Szlovéniában a vállalkozások választhatnak, hogy a könyvvizsgáló céget, vagy csak a partnert váltják le 5 évenként.
- Nagy-Britanniában, Németországban és Hollandiában csupán a megbízott partner kötelező váltása van törvényben lefektetve.

2013-ban kezdődött meg az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság háromoldalú egyeztetése az audit reform kapcsán. Az egyeztetés szükségessége abban állt, hogy az érdekelt felek korábban nem tudtak egyezsége jutni számos kulcskérdésben. A tárgyalások eredményeként 2014-ben az Európai Unió két joganyagot fogadott el a könyvvizsgálati tevékenység újra szabályozására vonatkozóan.

Az éves és az összevont (konszolidált) éves beszámolók jog szerinti könyvvizgálatáról szóló 2006/43/EK irányelv módosításáról szóló 2014. április 16-i 2014/56/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv a korábbi könyvvizsgálati irányelv módosítását tartalmazta. Az új rendelkezések a könyvvizsgáló függetlenségére és összeférhetetlenségére vonatkozó szabályok megerősítését célozták, amelynek egyik eszköze egy megerősített közfelügyeleti rendszer létrehozása. Az irányelv rendelkezéseit a tagállamoknak 2016. június 17-ig kellett átültetni a nemzeti jogrendbe. Magyarországon ezeket a rendelkezéseket a 2016. június 4-én hatályba lépett Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény és egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2016. évi XLIV. törvény ültette át a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvénybe és egyes ágazati törvényekbe.

A közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók tevékenységük terjedelméből és jellegéből adódóan a közérdek szempontjából fokozott jelentőséggel bírnak. Ebből adódóan az audit reform másik eleme a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó egységek jogszabályban előírt könyvvizgálatára vonatkozó egyedi követelményekről és a 2005/909/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről szóló 2014. április 16-i 537/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet, amely minden tagállamban közvetlenül alkalmazandó a 2016. június 17-ét követően induló üzleti év könyvvizgálatára vonatkozóan.

Az elfogadott európai uniós rendelet alapján sem az adott jogszabály szerint engedélyezett könyvvizsgáló vagy könyvvizsgáló cég első megbízásának időtartama, sem az első megbízás és az esetleges megújított megbízások együttes időtartama nem haladhatja meg a tíz évet. A hazai szabályozás alapján, a Magyarországon egyes közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók tekintetében a kamarai tag könyvvizsgáló, könyvvizsgáló cég jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátására irányuló megbízása és a megújított megbízások együttesen legfeljebb 8 üzleti évre szólhatnak. A megbízási időtartamok lejártá után, illetve a

meghosszabbított megbízási időtartamok lejárta után a könyvvizsgáló vagy a könyvvizsgáló cég valamely Európai Unió belüli tagja nem végezhet a következő négy éven belül jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet ugyanannál a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodónál.

2.4.2. Az audit rotáció hatásai

Az elmúlt években született, a témával kapcsolatosan pro és kontra érveket megfogalmazó tanulmányok az alábbi, az audit rotáció esetleges előnyeit és hátrányait rendszerző táblázat köré szerveződtek. Az audit rotáció előnyei és hátrányai az 5. táblázatban kerültek összefoglalásra.

5. táblázat: Audit rotáció hatásai

Előnyök	Hátrányok
objektivitás a nagyobb függetlenségen keresztül	a könyvvizsgálat első ciklusában a szükséges nagyobb időráfordítás okán magasabb audit költségek
új megvilágítás, korábban feltáratlan hibákra találás	megbízási díjak esetleges emelkedése
élénkebb verseny a piacon, lehetőség a kisebb auditor cégek belépésének	munka hatékonyságának csökkenése
minőség javulása hosszú távon	minőség romlása a megbízás utolsó évében

Forrás: saját szerkesztés

Stefani (2002) szerint az audit rotáció főleg abban az esetben növeli a könyvvizsgálói függetlenséget, ha magas a piaci koncentráció és nagy igény van a speciális audit szolgáltatásokra. Gietzmann és Sen (2002) pedig arra a következtetésre jutottak, hogy főleg akkor éri meg a kötelező rotáció bevezetése, ha kevés, ám jelentős méretű könyvvizsgálói ügyfél van a piacon. A nemzetközi kutatások kimutatták, huzamosabb idejű audit után csökken annak minősége (Carey, 2006). A fentieknek ellentmondó tanulmányok is vannak bőven (pl. Summer, 1998; Arrunada és Paz-Ares, 1997). A 2000-es években készült kutatások már kísérleti jellegűek, bizonyítékokat keresnek, példákat vonultatnak fel. Néhányan rámutatnak, hogy sem a könyvvizsgáló, sem a kapcsolattartó partner kötelező leváltása nem vezet az ügyféltől való teljes függetlenedéshez (Hatfield et. al. 2006). Ugyanakkor több forrás erősíti meg azt a feltevést, mely szerint a kötelező rotáció megszilárdítja a könyvvizsgáló függetlenségét (Wang és Tuttle, 2009; Arel et. al. 2006).

Az olasz jogi környezetben, olasz vállalkozások között végzett kutatás (Arel et. al. 2006), mely egy jelentős időszakot ölel fel (1985-2004) arra keresi a választ, hogy a kötelező könyvvizsgáló rotáció bevezetése növelte-e az elvégzett audit színvonalát. A kutatás két hipotézist állít fel: a könyvvizsgáló színvonala a megbízási idő hosszabbodásával csökken, tehát a kötelező audit rotáció javít a színvonalon; valamint a befektetők megítélése az audit színvonalát illetően rosszabbodik, ahogy a megbízási idő kitolódik. A végkövetkeztetés szerint a törvény bevezetése

nem volt hatással az elvégzett munka színvonalára, vagyis a kötelező rotáció bevezetése nem jelenti automatikusan az audit minőségének javulását.

Némileg másként ítéli meg a kérdést disszertációjában Kathleen Harris (2012), aki szintén a könyvvizsgálat színvonalának alakulása kapcsán vizsgálta a témát. Kutatása során olyan országokban (Olaszországban is) vizsgálta a vállalkozásokat, ahol a rotáció kötelezettsége valamilyen szinten jelen van a törvényekben. Tapasztalatai összegzéseként leírja, hogy az audit színvonala a könyvvizsgáló váltást megelőző és azt követő 1 évben alacsonyabb a korábbi évekhez képest. Rámutat ugyanakkor, hogy a rotáció bevezetésének egyik fő célja, hogy a könyvvizsgálat általános színvonalán javítson, biztosítsa a könyvvizsgáló függetlenségét és objektivitását. Ezt azonban nem sikerül minden kétséget kizáróan bizonyítani, mivel minden országban befolyásoló tényező az adott gazdasági és politikai helyzet, valamint a színvonal megítélése is meglehetősen sokrétű. A kötelező könyvvizsgáló váltást támogatók azzal érvelnek, hogy az audit minősége szorosan összefügg az auditor függetlenségével, amelyet pont ilyen módon próbálnak megőrizni. Az audit minőség és a függetlenség közötti szoros kapcsolatra már DeAngelo is rámutatott 1981-es kutatásában, azóta is többször előkerül a kötelező rotációt vizsgáló tanulmányokban.

Alacsonyabb könyvvizsgálati minőség mutatható ki azoknál a vállalkozásoknál, ahol a könyvvizsgálónak hosszabb a megbízatása (több mint öt év) (Sun et.al., 2020). Az audit rotációval kapcsolatos nemzetközi kutatások eredményeinek többsége két dolgot egyértelműen igazol:

- a könyvvizsgálat színvonala a megbízási idő hosszabbodásával csökken, tehát a kötelező audit rotáció javít a színvonalon; valamint
- a befektetők megítélése az audit színvonalát illetően rosszabbodik, ahogy a megbízási idő kitolódik.

Számos kutatás alapján viszont elmondható, hogy az audit rotáció törvénybe iktatása nem volt hatással az elvégzett munka színvonalára, vagyis a kötelező rotáció bevezetése nem jelenti automatikusan az audit minőségének javulását. Megjelentek olyan tanulmányok, melyek arra mutatnak rá, hogy nem gyengébb az audit szolgáltatás minősége azoknál a vállalatoknál, ahol a tíz éves időtartamot eléri a könyvvizsgálók megbízatása, így megkérdőjelezzük a maximális hivatali idő szükségességét (Garcia-Blandon et. al. 2020).

Párhuzam vonható a minőség és az auditált cég között is. Megállapítható, hogy a könyvvizsgálat minősége függ a cégvezetéstől és a cég etikai elvárásaitól. Ezzel összefüggésben meg kell azt vizsgálni, hogy a tapasztalt könyvvizsgálók gyakran vezetői szerepkörben jelennek meg az adott társaságnál, a legtöbb az ellenőrzéshez kötődő munkát azonban a junior auditorok végzik, főként igaz ez a „Big Four” cégekre. A minőséget befolyásolja az is, hogy a juniorok munkabére és a munkával eltöltött idejük között nincs egyenes arányosság, míg a vezetők magas díjakat kapnak, holott gyakran csak a jelentéseket írják alá.

A piac szűkülése és az audit rotációval kapcsolatos előírások nélkülözhetetlenné teszik a könyvvizsgálók számára egyéb szolgáltatások megfontolását, illetve annak átgondolását, hogy

hogyan tudnák tevékenységük hatékonyságát növelni, hogyan tudnák az évek során felhalmozott ismereteiket kamatoztatni (Ladó, 2014).

A könyvvizsgáló alapvetően kétféle bizonyosságot tud nyújtani: az első a független könyvvizsgálói jelentésben megfogalmazott bizonyosság, a második abból adódik, hogy a könyvvizsgáló elvégzi a megbízásban megfogalmazott munkát. A kis- és közepes vállalkozások manapság igénylik a bizonyosság tanácsadással való ötvözését (Burnos, 2014). A könyvvizsgálat kezdetben csupán iratellenőrzést jelentett, majd a kockázatalapú könyvvizsgálat uralta a piacot, később pedig az számítógépes információs rendszer kockázatbecslésen alapuló könyvvizsgálata terjedt el. A legújabb irányzat szerint a könyvvizsgálatot tanácsadási tevékenységgel kell kombinálni. A nagyobb könyvvizsgáló cégek tevékenységi körében a tanácsadás külön üzletágként jelenik meg, a kis könyvvizsgáló társaságok számára azonban rengeteg előzetes vizsgálatot, folyamatos konzultációkat igényel, ami nagyon magas szintű követelmények betartásával jár. Ezen követelmények alatt értendők az etika, az összeférhetetlenség kérdése, a minőség-ellenőrzés, illetve a standardoknak való megfelelés (Eperjesi, 2014). A tanácsadás mellett kiutat jelenthetnek a könyvvizsgálók számára az átvilágítások, a bizonyosságot nyújtó egyéb szolgáltatások, a megállapodás szerinti vizsgálat, illetve pénzügyi információk összeállítása. Bár a könyvvizsgálat nyújtja a legmagasabb fokú bizonyosságot, azoknál a cégeknél, ahol a tulajdonosi és a menedzsment funkció elválik egymástól, sokkal relevánsabb és legfőképp olcsóbb megoldást jelenthet az átvilágítás. Svájcban, Észtországban a kkv-k átvilágítása nem csupán lehetőség, hanem kötelező előírás. Az átvilágításról szóló megbízás nem csupán a könyvvizsgáló cégek számára sokkal nyereségesebb, mint a könyvvizsgálat, de a megbízó számára is jelentős mértékű költséghatékonyságot jelenthet (Burnos, 2014).

Rendkívül biztató az a tény, hogy számos társaságnál, akik az értékhatár emelésnek köszönhetően kiesnek a könyvvizsgálatra kötelezettek köréből, továbbra is igényt tartanak könyvvizsgálatra (Nagy, 2014). Sajnos ez azonban nem minden esetben igaz. Sokan nincsenek tisztában az auditálás fogalmával, az auditor feladataival. Ha a felhasználók jobban értenék, hogy mi is az a könyvvizsgálat, talán nagyobb arányban vennék igénybe jogszabályi kötelezettség nélkül is (Ladó, 2014).

A könyvvizsgálóknak azonban van lehetősége a változásokat követni, illetve az értékhatár változásával együtt járó nehézségeket legyőzni. Ezek a lehetőségek az alábbiak lehetnek:

- pénzügyi és üzleti jelentések készítése harmadik félnek,
- a beszámoló értelmezései és a felmerülő problémák feloldására javaslatok kidolgozása,
- segítségnyújtás a stratégiai tervezésben,
- kockázatbecslés és kockázat kezelés,
- családi vállalkozások pénzügyi és utódlás tervezése,
- IT technológiai szolgáltatások minőség biztosítása,
- környezetvédelmi politika kialakítása.

2.5. A szolgáltatások minősége

2.5.1. A minőség fogalma

Az elmúlt évtizedekben számos kutató és gyakorlati szakember foglalkozott a minőség fogalmának meghatározásával, melyek eredményeként több elmélet is született. A minőség több ismérvből tevődik össze, így nehéz konkrét definíciót beazonosítani. Ezek a jellegzetességek a következők:

- a minőség egyszerre objektív és szubjektív, korlátozottan általánosítható,
- összetevői között vannak mérhető, illetve csak becsülhető paraméterek,
- jelenthet műszaki-hasznossági színvonalat és attól való eltérést is,
- vannak észlelhető haszonhatásai és olyanok, amelyeket az igénybe vevő, fogyasztó nem észlel tudatosan (Veres, 2005).

A nemzetközi szakirodalmat áttekintve a minőség meghatározására számos fogalom született, attól függően, hogy a kutató vagy szakember milyen tudományterületen, illetve szakmaterületen dolgozott. Vannak, akik szerint a minőségi különbségek néhány kívánt alkotóelem és sajátosság mennyiségi különbségét jelentik, illetve akik a minőséget a megfeleléssel, illetve a fogyasztóknak való megfeleléssel azonosítják. Crosby (1979) és Feigenbaum (1991) alapján a minőség a követelményeknek való megfelelés és bizonyos vásárlói feltételeknek való legjobb megfelelést jelenti, mely feltételek a termék tényleges használata és a termék ára. Szerintük ebből kiindulva érdemes megvizsgálni az adott termék vagy szolgáltatás minőségének használatra való alkalmasságát, ezzel összefüggésben pedig fontos lehet a vevői elégedettség vizsgálata.

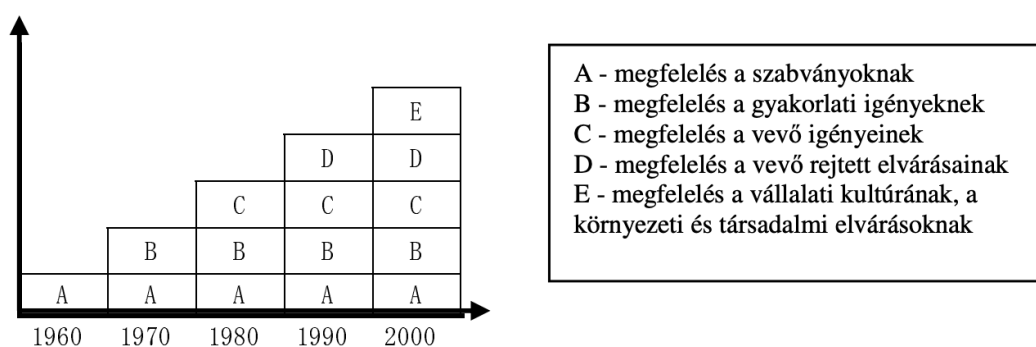
A minőség a mindennapi életünkben is gyakran használt kifejezés, amit legtöbbször akkor használunk, ha valaminek a színvonalát szeretnénk mérni, kifejezni. Napjainkban fontos szerep jut a termékek és szolgáltatások minőségének, hiszen a fenntarthatóság és a fogyasztói társadalom fogalmak mind arra mozdítják el a fogyasztókat, hogy tudatosabban vásároljanak (Tangl - Vajna, 2016). A fogyasztói társadalom térnyerésével egyre inkább olyan termékek, illetve szolgáltatások iránt nőtt meg a kereslet, amelyek a vevők által kimondott elvárásoknak megfelelnek. A minőség fogalmára számos meghatározást találhatunk a szakirodalomban több szakmaterület megközelítéséből, ezeket a 6. táblázat mutatja.

6. táblázat: Minőség fogalma egyes szakmaterületek megközelítéséből

FILOZÓFIA TERÜLET	A dolgok lényegét jellemző tulajdonságok összessége.
MŰSZAKI TERÜLET	A termék olyan tulajdonságainak összessége, amelyek alkalmassá teszik meghatározott szükségletek kielégítésére, rendeltetésének megfelelően.
GAZDASÁGI TERÜLET	A minőség valamely egységnek az a tulajdonsága, hogy meghatározott és elvárt követelményeket képes kielégíteni.
MARKETING TERÜLET	A minőség, valamely termék vagy szolgáltatás olyan tulajdonságainak és jellemzőinek összessége, amelyek azt alkalmassá teszik meghatározott vagy rejtett igények kielégítésére.

Forrás: Szintay et.al. (2011)

A minőség fogalom megközelítését érdemes a vevők, fogyasztók oldaláról is megvizsgálni, hiszen a legfőbb cél a vevői igények kielégítése és a vevői elégedettség a szolgáltatók oldaláról. Ez látszik a legtöbb minőséggel összefüggő fogalomból, szinte minden esetben megjelennek a fogyasztói igények és a fogyasztói elvárások. Az elmúlt években azonban a kiemelt vevői elvárások mellett a környezeti és a társadalmi elvárások is megjelentek. Mindez látható Kormos (2000) ábráján is (10. ábra).

10. ábra: A minőség értelmezése

Forrás: Kormos, 2000, p. 18.

2.5.2. A könyvvizsgálat minőségének meghatározása

A szolgáltatási szektor egyre nagyobb gazdasági jelentőséggel bírt az elmúlt évtizedben. A legfrissebb statisztikák azt mutatják, hogy az ágazat az Európai Gazdasági Közösség (EGK) hozzáadott értékének 60% -át adja (Ghobadian et.al.1994). A szektoron belül a kis-, és középvállalkozások szerepe nő (Baranyi et. al. 2016), melyekről elmondható, hogy minden

nemzetgazdaságban a gazdaság motorját jelentik, értékelőállító és munkahelyteremtő szerepük van (Dunay, 2019). A szolgáltató társaságok számára az ügyfelek elvárásainak való megfelelés jelenti a legnagyobb kihívást, a szolgáltatás javítása számos szolgáltató szervezet számára alapvető fontosságú. Annak ellenére, hogy a szolgáltatási szektor jelentős és a minőséggel kapcsolatos kérdések fontosak az ágazatban, a szolgáltatásminőséggel kapcsolatos kutatások és publikációk hiányosak.

A szolgáltatás nyújtás során az ügyfelek bevonása a folyamatokba sokkal hangsúlyosabb, mint a termelő tevékenységek esetén, ez viszont feszültséget teremt a szolgáltatás minősége és a szolgáltatás nyújtás hatékonysága között. Ennek a feszültségnek az egyik következménye az, hogy az ellenőrzési folyamat szabványosítása nem javíthatja az ellenőrzés minőségét. Így a sikeres együttműködés kiemelkedően fontos az ellenőrzés minőségének javítása érdekében (Knechel et. al. 2019). A szolgáltatások minőségének meghatározása, illetve mérése nehezebben valósulhat meg a termékek minőségméréséhez képest. Szolgáltatások esetében a szolgáltató és az igénybe vevő között közvetlen kapcsolat alakul ki, a nyújtott szolgáltatás nem kézzel fogható és nagy a hibázás lehetősége. Annak a meghatározására, hogy a szolgáltatás minősége megfelelő volt vagy sem, a fogyasztók visszajelzései, véleményei adnak lehetőséget. A fogyasztókban kialakulhatnak igények egyrészt az egymással való kommunikáció során, másrészt megjelenhetnek személyes igények a múltbéli tapasztalataik alapján. Azonban a szolgáltatások esetében nincsenek előre lefektetett előírások a fogyasztók felkészültségére. Ezen túl fontos tényezőként említhető az ügyfelek érzelmeinek a szolgáltatási élményekben betöltött szerepe (Edvardsson, 2005). A szolgáltatások megfoghatatlansága és egyedisége miatt a minőség mérése, megítélése sajátosan történhet. Vizsgálni kell számos tényezőt, mint az igénybe vevő szakértelme, korábbi tapasztalatai, elvárásai vagy a szolgáltatás jellege (Becser, 2007).

A könyvvizsgálati tevékenység is szolgáltatás nyújtásnak minősül, így érdemes megvizsgálni a minőségre ható tényezőket, illetve mérési lehetőségeket. A piaci szereplők a közzétett beszámolók, pénzügyi kimutatások alapján hozzák meg döntéseiket az egyes szervezetekkel kapcsolatosan, így fontos, hogy az azokban közzétett információk megbízhatóak és a valóságnak megfelelőek legyenek. A könyvvizsgálat célja, hogy biztosítsa a felhasználókat arról, hogy a közzétett adatok hitelesek. A hozzáértő ügyfelek kevesebb felelősséget tulajdonítottak a könyvvizsgálóknak, mint a kevésbé hozzáértő ügyfelek (Bailey, 1983). Ebből adódóan a könyvvizsgálat minősége fontos tényezőként jelenik meg, hatással van az érdekhordozók tevékenységére, döntéseire. Davidson (1975) szerint a könyvvizsgáló szerepe a különböző érdekcsoportok elvárásaitól függ, amelyek valamilyen közvetlen vagy közvetett kapcsolatban vannak az adott szereppel. A könyvvizsgáló abban az esetben tud a piaci szereplőknek megfelelő bizonyosságot nyújtani, ha a munkáját megfelelő hozzáértéssel, magas színvonalon és bizonyossággal végezte. Ezek a tényezők a könyvvizsgálat minőségére ható tényezők. Abban az esetben, ha az auditor képes növelni a felhasználók beszámolóval szembeni bizalmát az a minőségi könyvvizsgálat egyik ismérve lehet. Mindezek alapján elmondható, hogy a minőségi könyvvizsgálat a gazdasági élet fontos eleme valamennyi szereplő számára és emellett a szakma érdekeit is szolgálja.

A könyvvizsgálat minősége több tényezőből áll, egyrészt kapcsolódik a különböző etikai, szakmai és szabályozási előírások teljesítéséhez, másrésztől egy elvárás is megfogalmaz a könyvvizsgálói jelentés magas fokú bizonyosságával kapcsolatban arra vonatkozóan, hogy a pénzügyi kimutatás megbízható és valós képet mutat a gazdálkodó egység működéséről, gazdasági helyzetéről.

Az audit minőségre számos definíció létezik, de sokszor azzal párhuzamban említik, hogy a standardok betartásra kerültek-e vagy sem, hogy lényeges hibától mentes-e a könyvvizsgált beszámoló (Watkins et.al. 2004). A könyvvizsgálati minőség definíciója szerint a könyvvizsgálat minősége attól függ, hogy a könyvvizsgáló egyrészt képes-e feltárni a jelentős hibás állításokat, illetve, ha igen, jelenti-e, bemutatja-e azokat a könyvvizsgálói jelentésben (DeAngelo, 1981). Az, hogy a könyvvizsgáló fel tudja tárni a pénzügyi kimutatásokban lévő hibákat, függ az auditor képességeitől, szakmaiságától. A másik feltételt, miszerint a feltárt hibákra kitér-e a jelentésben a könyvvizsgáló függetlensége befolyásolja. A könyvvizsgálat minőségét befolyásoló tényezőket a 7. táblázat foglalja össze.

7. táblázat: A könyvvizsgálat minőségét befolyásoló tényezők

Könyvvizsgáló kompetenciái, képességei	Könyvvizsgáló függetlensége
szakmaiság	rotáció
minősítések	nyújtott szolgáltatások
képzés	szolgáltatás díja

Forrás: saját szerkesztés DeAngelo, 1981. cikke alapján

2.5.3. A könyvvizsgálati minőségellenőrzés szabályozása

Egy jól működő, hatékony minőségbiztosítási rendszer csökkenti a könyvvizsgálati kockázatot, illetve elvárás támogatja a könyvvizsgálókkal szemben, hogy a standardoknak és egyéb jogszabályoknak megfelelően végezzék munkájukat. Az audit kockázat csökkentése mellett, a minőségbiztosítási rendszernek megfelelően elvégzett könyvvizsgálat a magas fokú bizonyosságot tartalmazó jelentést is biztosítja.

A minőségellenőrzés elsődleges célja a 220. témaszámú „A könyvvizsgálati munka minőségének ellenőrzése” című standard alapján, annak biztosítása, hogy a könyvvizsgálatot a vonatkozó szakmai előírások szerint hajtotta végre az auditor. A könyvvizsgálati standardok általános célja a könyvvizsgálati kockázat kezelése, ezért a minőségellenőrzés úgy is megfogalmazható, mint annak biztosítása, hogy a könyvvizsgáló mindent megtett a könyvvizsgálati kockázat elfogadhatóan alacsony szinten tartása érdekében. A könyvvizsgálati tevékenység magas kockázatokkal jár, csak a következetes kockázat-kezelés és minőség ellenőrzés lehet képes ezt a kockázatot mérsékelni.

A könyvvizsgálati minőségellenőrzés szabályozásának kialakítását az indukálta az Európai Unión belül, hogy korábban nem volt a könyvvizsgálati munka ellenőrzésével kapcsolatban megfogalmazott egységes iránymutatás. Az Európai Bizottság 1996-ban bocsátotta ki a Zöld Könyvet, „A könyvvizsgálók szerepe, pozíciója és felelőssége az Európai Unión belül” címmel, amelynek többek között célja volt az is, hogy a tagállamokban működő minőségbiztosítási rendszereket egységesítse, és azoknak alkalmazását elősegítse.

Az Európai Könyvvizsgálók Szövetsége által indított felmérések alapján kiderült, hogy jelentős eltérések vannak az egyes tagállamokban alkalmazott minőségellenőrzési eljárások és módszerek között. Az Európai Bizottság 1998-ban megalapította az Európai Unió Könyvvizsgálati Bizottságát, amely célul tűzte ki az egységes minőségellenőrzési rendszer megteremtését. Megvizsgálták az egyes tagállamokban működő minőségbiztosítási rendszereket, a megjelenő különbségeket, amelyek alapján a fő cél az országok minőségellenőrzési rendszerének harmonizációja lett. Ajánlásokat dolgoztak ki a magas színvonalú könyvvizsgálat, illetve a minőségellenőrzési rendszer kialakítása érdekében. Az Európai Unió Bizottsága 2000. november 15-én fogadta el a törvényes könyvvizsgálói tevékenység minőségellenőrzésével kapcsolatos minimális követelményeket tartalmazó ajánlást, amelynek célja biztosítani a pénzügyi kimutatások felhasználóit arról, hogy azok ellenőrzött, hiteles információkat tartalmaznak, illetve a magas minőségű munka, a szabályok, standardok betartására ösztönözte a könyvvizsgálókat. Ez az ajánlás indította el a minőségbiztosítási rendszerek harmonizációját.

Nemzetközi szinten a minőségbiztosítási rendszerek kialakításában, működtetésében fontos eseményként emelhető ki a Cégek Fóruma (Forum of Firms). Az alapító tagok között számos nemzetközi könyvvizsgáló társaság képviselői voltak, akik célul tűzték ki a segítségnyújtást a tagok számára az azonos és magas szintű könyvvizsgálói munka során. A Fórum a minőség kérdésével foglalkozó standardokat dolgozott ki, illetve rendszeres felülvizsgálatokat végeztek egy külső szakértékből álló csoport segítségével. A meglévő tagoknak és a csatlakozni kívánóknak három ellenőrzési pontot jelölt ki (www.ifac.org):

- Benchmark Review, amelynek segítségével a vállalat minőségpolitikai rendszere és a Fórum által kidolgozott standardok közötti egység feltárható volt,
- Design Review, amely egy véleménynyilvánítási és javaslattételi folyamatot jelentett,
- Design and Compliance Review, amely a gyakorlati megvalósulást vizsgálta.

A Cégek Fóruma a Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardokat figyelembevételén túl, a számviteli szakma nemzetközi szervezetének etikai kódexét, szakmai alapelveit és céljait is alkalmazták, a kialakított irányelvek mellett elfogadják és a gyakorlatukba ültetik a nemzetközi minőségellenőrzési standardokat is (International Standards on Quality Control) (Szekeres, 2007). A minőségbiztosítási rendszer szabályozásában fontos elemként emelhető ki az Európai Unió Tanácsa által 2006. április 25-én elfogadott 8-as irányelv, amely az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolókat jog szerinti könyvvizsgálatáról szól. A könyvvizsgáló társaságok nemzetközi szintű botrányai és az átalakult audit helyzetkép miatt az Európai Unió indokoltnak

látta a szigorítások bevezetését a tagállamokban a könyvvizsgálókba vetett megrendült bizalom helyreállítása okán. A minőségellenőrzés szabályai eddig ajánlásként jelentek meg a tagállamokban, a döntést követően azonban az új irányelv részét képezik. A 8-as irányelv 29. cikkelye a minőségbiztosítási rendszerrel kapcsolatosan a következő elvárásokat fogalmazza meg:

- független minőségbiztosítási rendszer kiépítése, amelynek finanszírozását úgy kell biztosítani, hogy az mindennemű szakmai befolyástól független legyen,
- az erőforrásokkal való megfelelő ellátottságát biztosítani kell,
- az ellenőrzéseket végrehajtó szakemberekkel szembeni előírás a megfelelő szakmai képzettség, tapasztalat a pénzügyi beszámolás területén, illetve minőségellenőrzéssel kapcsolatos képzésen való részvétel,
- az ellenőrzést végző szakemberek kiválasztása során fontos szempontok az objektivitás, és az összeférhetlenség kérdésének szem előtt tartása,
- az ellenőrzés vizsgálati hatásköre kiterjed a standardoknak, függetlenség követelményeknek való megfelelés feltárására, a felhasznált erőforrások és könyvvizsgálói díj ellenőrzésére, valamint könyvvizsgálói cégek esetén belső minőségbiztosítási rendszer értékelésére,
- az eljárás végén jelentést kell készíteni, amely magában foglalja az ellenőrzés következtetéseit, és évente közzé kell tenni a minőségbiztosítás átfogó eredményeit,
- az irányelv hatévente írja elő a minőségellenőrzési vizsgálatot alapelemben, közérdeklődésre számot tartó jogalanyok esetében pedig háromévente (2006/43/ek irányelv).

Az irányelv a 32-es cikkelyében meghatározza, hogy valamennyi jog szerinti könyvvizsgáló és könyvvizsgálói társaság közfelügyelet hatálya alá kell, hogy kerüljön, illetve bizonyos felelősségi köröket is a közfelügyelethez rendel. A közfelügyeleti jogosítványok a következők:

- a közfelügyelet alá tartozó könyvvizsgálók és könyvvizsgáló cégek nyilvántartásba vétele
- a szakmai, etikai és belső minőségellenőrzési standardok elfogadásának felügyelete
- a felelős a folyamatos képzések meglétéért
- a minőségbiztosításnak, és ezzel kapcsolatos fegyelmi rendszerek felügyelete.

2.5.4 A könyvvizsgálat minőségbiztosítási rendszere Magyarországon

A pénzügyi kimutatások által a piac szereplői megbízható és valós képet kaphatnak az adott szervezet működéséről, gazdasági helyzetéről. A megbízható, hiteles és ezáltal értékes információt olyan beszámoló adhat, amelyet könyvvizsgáló hitelesített, de ezt csak abban az esetben nyújthatja, ha magas fokú bizonyosságot tud adni arról, hogy a beszámoló mentes a lényeges hibás állításoktól. A jó minőségű pénzügyi kimutatások, vagyis a jó minőségű könyvvizsgálat kiemelten fontos, ehhez pedig nélkülözhetetlen egy jól szabályozott, működő minőségbiztosítási rendszer kialakítása és működtetése. Egy ilyen rendszer fenntartása költségekkel jár, de a szabályok előírják, hogy a könyvvizsgáló, könyvvizsgáló cég minőségellenőrzési elveit és eljárásait a költség-haszon elvnek megfelelően alakítsa ki (Szekeres, 2007).

A minőségellenőrzés főbb területei és a könyvvizsgáló cég által alkalmazott minőségellenőrzési irányelvek célkitűzései a 220. témaszámú standard alapján az alábbiakat kell, hogy tartalmazza:

- *„Szakmai követelmények:*
 - A könyvvizsgáló cégben közreműködő személyeknek tiszteletben kell tartaniuk a függetlenség, tisztesség, tárgyilagosság, titoktartás és a hivatáshoz méltó magatartás alapelveit.

- *Felkészültség és szakértelem:*
 - A könyvvizsgáló cégnek olyan személyi állománnyal kell rendelkeznie, akik megszerezték és folyamatosan szinten tartják szakmai tudásukat és felkészültségüket, amely szükséges ahhoz, hogy kötelezettségeiket kellő gondossággal tudják teljesíteni.

- *Munkatársak kijelölése:*
 - A könyvvizsgálati munka elvégzésére olyan személyeket kell kijelölni, akik rendelkeznek az adott körülmények között szükséges szintű szakmai gyakorlattal.

- *Feladatok delegálása:*
 - A munkát valamennyi szinten kielégítő módon kell irányítani, felügyelni és felülvizsgálni ahhoz, hogy elfogadható szintű bizonyosságot lehessen nyújtani arra nézve, miszerint a végzett munka megfelel a vonatkozó minőségi előírásoknak.

- *Konzultáció:*
 - Valahányszor szükségessé válik, konzultációt kell folytatni a könyvvizsgáló cégen belül és kívül azokkal, akik megfelelő speciális szaktudással rendelkeznek.

- *Új ügyfelek elfogadása és régiék megtartása:*
 - El kell végezni a leendő ügyfelek értékelését és folyamatos jelleggel át kell tekinteni a meglévő ügyfeleket. Az ügyfél elfogadásáról vagy megtartásáról történő döntés meghozatalakor figyelembe kell venni a könyvvizsgáló cég függetlenségét, alkalmasságát a szolgáltatás megfelelő elvégzésére, valamint az ügyfél vezetésének tisztességét.

- *Figyelemmel kísérés:*
 - A minőségellenőrzési irányelvek és eljárások folyamatos megfelelőségét és működési hatékonyságát figyelemmel kell kísérni.” (220. témaszámú standard/6. pont).

A könyvvizsgáló kamara minőségellenőrzés céljából a kamarai tag könyvvizsgálók, a könyvvizsgáló cégek esetében lép fel, még a közfelügyeleti hatóság általi minőség ellenőrzés a

közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók könyvvizsgálatát ellátó kamarai tag könyvvizsgálók és könyvvizsgáló cégek esetében merül fel. A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló törvény előírja, hogy a könyvvizsgálói közfelügyeleti feladatok ellátásáért a közfelügyeleti hatóság felelős, a könyvvizsgálói közfelügyeleti feladatokat a Könyvvizsgálói Közfelügyeleti Főosztály látja el és egyben működteti a közfelügyeleti rendszert, amelynek célja, hogy a könyvvizsgálói tevékenység gyakorlása átlátható, ellenőrizhető, számon kérhető legyen és a közérdek megfelelően érvényesüljön. A közfelügyeleti hatóság feladatai közé tartozik, hogy végrehajtsa a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók könyvvizsgálóinak minőségellenőrzését, hogy közvetlen vizsgálatot folytasson le a szolgáltatást igénybe vevők érdekét veszélyeztető esetben bármely könyvvizsgálónál, illetve, hogy vizsgálja és értékelje a könyvvizsgálói közfelügyeleti rendszer részelemeit, vagyis:

- a könyvvizsgálói tevékenység végzésének engedélyezését, a kamarai nyilvántartások vezetését,
- szakmai standardok kialakítását és elfogadását,
- szakmai továbbképzési rendszer működését,
- a minőségbiztosítási rendszer működését és
- a fegyelmi eljárásokat.

A törvény előírásai alapján a jogszabályi kötelezettségen alapuló minőségellenőrzés két szinten értelmezhető, egyrészt kamarai, másrészt közfelügyeleti hatósági minőség-ellenőrzés merül fel (11. ábra). A kamara minőségellenőrzés céljából a kamarai tag könyvvizsgálók, a könyvvizsgáló cégek esetében lép fel, még a közfelügyeleti hatóság általi minőség ellenőrzés a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók könyvvizsgálatát ellátó kamarai tag könyvvizsgálók és könyvvizsgáló cégek esetében merül fel. A törvény rendelkezése értelmében a kamara minőségellenőrzési bizottságáról is szó esik, amely már a korábbiakban említésre is került. A bizottság feladatai közül kiemelkednek a következők:

- irányítása alatt áll a kamara minőségbiztosítási rendszere,
- ellenőrzi és értékeli a magyar nemzeti könyvvizsgálói standardok, valamint a belső minőségellenőrzésre vonatkozó nemzeti standardok érvényesülését,
- függetlenséggel kapcsolatos szabályok betartását megfigyeli és ellenőrzi,
- ellenőrzi és értékeli, hogy a könyvvizsgálói tevékenység díja megfelel-e a törvényi előírásoknak,
- kontroll alá vonja a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység során felhasznált erőforrások mennyiségét és minőségét,
- lebonyolítja a minőségellenőrök oktatását, folyamatos szakmai továbbképzését,
- a lefolytatott kamarai minőségellenőrzés kapcsán határozatot hoz,
- vizsgálatokat folytat a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzése, illetve megakadályozása érdekében (150-158.§).

11. ábra: Jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálati minőség-ellenőrzés szintjei

Forrás: saját szerkesztés

2.6. A könyvvizsgálat minőségének értelmezése és mérése

Az elmúlt években átalakult könyvvizsgálói piac és helyzetkép, főként a hazánkban megemelkedett értékhatár és a nemzetközi szinten is szigorodni látszó jogszabályi környezet miatt. Elmondható, hogy a könyvvizsgálók tevékenysége továbbra is fontos szerepet kap a gazdasági életben, ezért nélkülözhetetlen a könyvvizsgálat minőségének kérdéskörével foglalkozni. Fontosnak tartom a könyvvizsgálat minőségének mérési lehetőségeivel foglalkozni, illetve egy olyan minőség mérési rendszer kidolgozását, amely mentén az objektív minőség mérés megvalósulhat.

Felvetődik a kérdés, hogyan is definiálható a könyvvizsgálat minősége, amelyet elsődlegesen a könyvvizsgálati szakma standardjaiban és szakmai szervezeteinek állásfoglalásaiban, kiadványaiban kerestem. A 220. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard foglalkozik a könyvvizsgálat minőség ellenőrzésével, de magára a könyvvizsgálat minőségére definíció nem található a standardban. A Nemzetközi Számviteli és Könyvvizsgálati Standard Testület (International Auditing and Assurance Standard Board - IAASB) „A könyvvizsgálati minőség keretei” című szakmai útmutatása a megbízás, a cég és nemzeti szinten teszi fel az audit minőségre vonatkozó kérdéseket belső és külső tényezők csoportosításban, és ad azokra útmutatást, ám itt sem olvasható egy általánosan elfogadott meghatározás (IAASB: A framework for audit quality, 2013). Számos nemzetközi szakmai anyag feldolgozását követően megállapítható, hogy a könyvvizsgálati minőség definíció szinten nem meghatározott, az a könyvvizsgálati munkához kapcsolódó külső és belső követelmények, elvárások összességéből adódik.

A könyvvizsgálat minőségét befolyásoló tényezők az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- inputok
- folyamatok és eljárások
- körülmények

- együttműködés
- outputok.

Az inputok közé tartozik maga a könyvvizsgáló személye és tulajdonságai, hiszen a könyvvizsgáló értékei, jelleme, hozzáállása, attitűdje jelentősen hozzájárul a könyvvizsgálati munka sikeréhez és megfelelő minőségéhez. Ilyen inputok lehetnek a könyvvizsgáló felkészültsége, szaktudása, szakmai kompetenciája, gyakorlati tapasztalata, önbizalma. Szakmai szkepticizmusa, amelyhez hozzá tartozik óvatossága, gondossága, alaposága, ébersége, nyitottsága, megbízhatósága és szakmai hírneve.

A könyvvizsgálókra vonatkozó nemzetközi és nemzeti szabályok inputként értelmezendő etikai követelményeket is megfogalmaznak, mint az objektivitás a menedzsment becsléseinek, megítéléseinek véleményezésében, tisztességesség, függetlenség. A könyvvizsgálati folyamatok és eljárások terén a minőséget meghatározó tényező, hogy a könyvvizsgáló fel tudja mérni a lényeges hibás állítások kockázatait, majd ezekre építve elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékokat gyűjtsön és a megfelelő következtetéseket legyen képes levonni összhangban a jogszabályokkal és a könyvvizsgálói standardokkal. Ezeknek a könyvvizsgáló csak akkor tud megfelelni, ha a könyvvizsgálat során reálisan megbecsülte és betartja az ügyfél könyvvizsgálatára elegendő időt, megfelelő módszertant alkalmaz, amellyel célja nem kizárólag a hibák feltárása, hanem építő jellegű kritikákat és ajánlásokat tud megfogalmazni ügyfele felé.

Mint minden tevékenység esetében, a könyvvizsgálatnál sem hanyagolhatók el a megfelelő körülmények, amelyek támogatják a könyvvizsgálói munkát és annak minőségét. Ezen körülmények lehetnek külső adottságok, mint a jogszabályi, adózási környezet, ugyanakkor lehetnek vállalati sajátosságok, mint a vállalati kultúra, etikus-etikátlan üzleti gyakorlatok, a vállalatirányítás jellemzői és szervezeti felépítés, a jogszabályok alkalmazásának módjai, az adómorál, a belső szabályzatok, üzleti gyakorlat és számviteli politika igazodása a jogi előírásokhoz és a vállalat valós tevékenységéhez és üzletviteléhez. Napjainkban az audit munka egyik meghatározó eleme a számviteli információs rendszer IT szabályozottsága és működése. Itt említhető meg az a jellemző folyamat is, hogy a könyvvizsgáló cégek által képzett árak a piaci versenynek köszönhetően csökkennek, és akár az irreálisan alacsony árat is elérhetik, amely mellett minőségi könyvvizsgálati munka nehezen biztosítható.

A könyvvizsgálónak, mint menedzsernek is meg kell állnia a helyét, mivel az együttműködési, támogató és kapcsolatteremtő képessége nélkül az audit minősége nem biztosítható. Az érdekeltekkel, érintettekkel – tulajdonosok, menedzsment, könyvelők, audit bizottság, szakértők, hatóságok – való együttműködés jelenti a tájékoztatásukat, illetve érdekeik és információs igényük figyelembevételét is.

Az outputok szintjén azért könnyebb megítélni az audit minőségét, mert ezek „láthatóak”. A megfelelő következtetéssel kibocsátott könyvvizsgálói vélemény és egyéb jelentések, a vezetői levél és az alapján végrehajtott fejlesztések, ésszerűsítések, szabályosság javulások alátámasztják

azt, hogy a könyvvizsgáló munkáját a vállalkozás érdekében végzi és amennyiben a munkája a jogszabályoknak, könyvvizsgálati standardoknak megfelelően dokumentált, úgy a belső és külső minőség egyensúlyba kerül. Sajátos megnyilvánulása lehet a minőségnek a hatóságok felé történő bejelentések az adott ügyfélről (jelentős vagy törvényt sértő ügyek, pénzmosás gyanúja), a könyvvizsgáló cég saját éves beszámolója, a könyvvizsgáló cég által szervezett szakmai programok, fórumok. A könyvvizsgáló munkájának minőségét hivatalosan a hatósági (kamarai) minőség-ellenőrzés biztosítja.

A szakirodalom elemzése során megállapítható, hogy a könyvvizsgálat minősége az alábbi aspektusok alapján az alábbi kilenc minőségfelfogásban foglalkozik a témával:

- Szervezeti keretek között értelmezett minőség: ebben a felfogásban a kutatások az auditálás minőségét az auditor szervezet és/vagy az auditált vállalat strukturális jellemzőin keresztül értelmezik, azaz a szervezeti kereteket tekintik elsődleges differenciáló ismérveknek vizsgálataik során.
- Piac: az audit minőségét elsősorban a piaci visszajelzések szintjén értelmezik és mérik.
- Szabályozás: ezek a kutatások elsősorban a jogszabályi környezetnek való megfelelést tekintik a minőségfelfogásukban az elsőrendűnek.
- Árazás: a tanulmányok ebben a csoportban leginkább az auditálás árszintjével, az árazási politikáikkal és az ármeghatározással foglalkoznak, a minőséget az árázással vetik össze és kontrollváltozónak az árszínvonalat tekintik.
- Módszertan: ezek a tanulmányok az auditálás minőségét számviteli-módszertani kérdéskörben vizsgálják.
- Rotáció: a cikkek itt az auditminőséget abban a tekintetben vetik össze, hogy az auditált vállalat változtatja-e a könyvvizsgálóját rendszeres időközönként.
- Etikai kérdések: ezek a kutatások elsősorban a könyvvizsgálat etikai kérdéseivel foglalkoznak és a minőséget is egyfajta filozófiai-etikai értelemben vizsgálják.
- Szakértelem: jelen esetben a kutatások a minőséget elsősorban az auditor szakmai felkészültségén és szakértelmén keresztül mérik.
- Kockázat: ezek a tanulmányok az auditálási folyamat kockázataival foglalkoznak, a minőséget is a kockázati tényezők alapján vizsgálják.

Megvizsgáltam a témában született cikkeket további két szempontból is. A minőségértelmezés tekintetében külső és belső felfogásokat különítettem el. A belső minőségfelfogás arra utal, hogy az auditálás minőségét egy-egy vállalaton belül, esetenként elszigetelten, de mindenképpen a szervezeten belülről értelmezik, tehát a minőség megítélését a könyvvizsgálati interakcióban résztvevők közül valaki végzi. Ez nyilvánvalóan egy korlátozott minőségértelmezés lehet, mivel a minősítő maga is részese a folyamatnak. Ezzel szemben a külső minőségértelmezés esetében (gyakran valamilyen empirikus vizsgálat eredményeképpen) az auditálási folyamaton kívül eső szereplő (szakértő/kutató) ítéli meg a szolgáltatási folyamat minőségét. A belsőhöz képest ez már objektívebb értékelést nyújt, de az igazán hatékony értékelést a kettős orientáció biztosítja, amikor a folyamatszereplő is és egy objektív (külső) szakértő is minősíti a folyamatot. A második

szeparációs ismérv az, hogy a minőség megítélése kinek a szempontjából történik: az auditált vállalat, vagy a könyvvizsgáló szempontjából értelmezik a minőséget, vagy esetleg mindkét szempontból.

2.6.1. A könyvvizsgálat minőségének lehetséges mérési megközelítései

Seth et. al. (2005) kutatása alapján mutatom be a szolgáltatásminőség- modellek csoportosítását és azok alkalmazhatóságát az audit minőség kutatásában. A cikk 19 szolgáltatásminőség-modellt vizsgál Grönroos 1984-es modelljétől (Grönroos, 1984) kezdve, Santos 2003-as modelljéig (Santos, 2003). A húszéves időtávot felfogó kutatómunkából számomra a GAP-modellhez (Rész-modell) köthető, illetve annak feltételezésiből kiinduló modellek a mérvadóak a fogyasztói, illetve ügyfélpercepciók vizsgálata során (Réthi et. al. 2014).

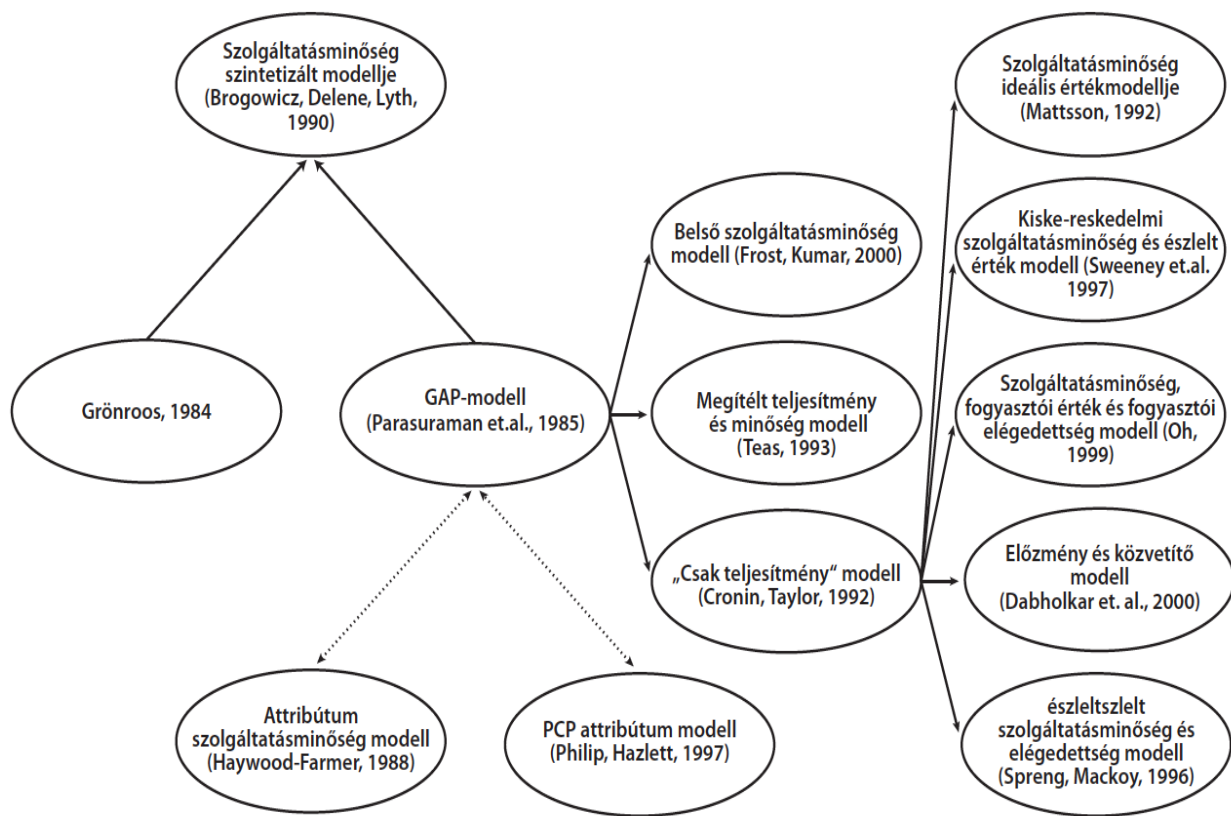
Vizsgálatom eredményeként megállapítható, hogy az elmúlt húsz évben fókuszukat tekintve jelentős fejlődésen estek át a szolgáltatásminőség-modellek. Levonható az a következtetés is, hogy a Vargo és Lusch (2004a, 2004b) által is leírt termék alapú logikáról a szolgáltatás alapú logikára való áttérés időszakát éljük, ami mind a szolgáltatásmodellekben, mind a szolgáltatásminőség értelmezésében megmutatkozik. Linearitás figyelhető meg a modellek fejlődését vizsgálva, hiszen az újabb modellek a korábbiak szerves folytatásai, azok megállapításait, javaslatait is figyelembe veszik. Grönroos (1984) volt az, aki először azonosította és modellbe foglalta a szójhagyományok elméletét (word-of-mouth – WOM) mint a tradicionális, megszokott marketingeszközöknél hatékonyabb befolyásolási eszközt a potenciális ügyfelek, fogyasztók eléréséhez. Munkája jelentős mérföldkőnek számít a szolgáltatásminőség vizsgálatának irodalmában (Kang - Jaffrey, 2004). Később Parasuraman és munkatársai (Parasuraman et. al. 1985) a jól ismert GAP-modellbe is belevették a WOM-ot, mint az elvárt szolgáltatásminőség egyik kulcstényezőjét. A modell felülvizsgálatából és továbbfejlesztéséből született meg a SERVQUAL, a szolgáltatásminőség mérésének eszköze. Ezek után a GAP-modell és a SERVQUAL volt az alapja Frost és Kumar (Frost - Kumar, 2000) belső szolgáltatásminőség-modelljének. De ugyanígy azonosítható az is, hogy Brogowicz és szerzőtársai (Brogowicz et. al. 1990) a Grönroos-modell (1984), illetve a GAP-modell (Parasuraman et. al. 1985) szintéziséből fejlesztették a szolgáltatásminőség modelljét.

A szolgáltatásminőség GAP-modellen és SERVQUAL-modellen keresztüli mérésének módszerét Cronin és Taylor (1992), illetve Teas (1993) élesen kritizálták, és inkább a SERVPERF modell és az értékelt teljesítmény (evaluated performance – EP) alkalmazását javasolták. A SERVPERF-modell egy olyan szolgáltatásminőségi eszköz, amely csak a percepciókat méri. Haywood-Farmer (1988), illetve Philip és Hazlett (1997) pedig inkább az attribútum-szolgáltatásminőség modelljének használatát javasolják.

Cronin és Taylor (1992) percepciók felé való fordulása kulcsmomentumnak tekinthető, hiszen az utánuk következő modellek jó része ebből a felfogásból eredeztethető (12. ábra). Úgy gondolták, hogy a szolgáltatásminőség a fogyasztói elégedettség elengedhetetlen előfeltétele, ami jelentősen

befolyásolja a vásárlási szándékot, a szolgáltatás igénybevételét. Spreng és Mackoy (1996) erre alapozva fogalmazták meg az érzékelt szolgáltatásminőség és elégedettség modelljét. Dabholkar és munkatársai (Dabholkar et. al. 1997), illetve Bei és Chiao (2001) is vizsgálták később e tényezők kapcsolatát, valamint de Ruyter, Bloemer és Peeters (1997) is foglalkoztak a szolgáltatásminőség és a szolgáltatással való elégedettség kapcsolatával. Rámutattak arra a tényre is, hogy az ügyfelek, fogyasztók nem mindig a legjobb minőségű szolgáltatást veszik igénybe, gyakran a szolgáltatás értékítése alapján döntenek (Cronin - Taylor, 1992). Ennek hatására egyre több olyan modell született, amely magában foglalta a szolgáltatás értékét, a szolgáltatásminőség megértését, az értékteremtés folyamatát (Mattsson, 1992; Oh, 1999; Sweeney et. al. 1997).

Mindezek mellett a '90-es évek közepén kezdődött, majd az ezredfordulón még inkább megerősödött információtechnológiai fejlődés is jelentős hatást gyakorolt a szolgáltatásminőség megítélésére, annak összetételére. Az információtechnológiai eszközök egyre jobban beépültek a szolgáltató vállalatok tevékenységébe, amelyek így magasabb minőségű, meggyőzőbb szolgáltatásokat voltak képesek nyújtani, több extra szolgáltatással tudták felruházni szolgáltatási csomagjukat, és hatékonyabban tudtak információkat gyűjteni a szolgáltatás teljesítményéről a menedzsment számára (Friedman, 2008; Furey, 1991). Ez a fejlődés jelentősen befolyásolta a fogyasztók szolgáltatásérezkelését és azok megértését, ami a későbbi modellekben is megmutatkozott (Berkley - Gupta, 1994; Brady - Cronin, 2001; Broderick - Vachirapornpuk, 2002; Dabholkar, 1996; Martínez C. - Martínez G., 2008; Santos, 2003; Zhu et. al. 2002). Az ezredfordulón született ezek hatására egy Data Envelopment Analysis (DEA) alapú modell, ami figyelembe vette a gyakorlati szakemberek információigényét is (Soteriou - Stavrinides, 2000). A DEA egy teljesítménymérő technika, ami szervezetek döntéshozó egységeinek relatív hatékonyságának értékelésére használható, azonban a szolgáltatásminőség mérésére, benchmarkolására is alkalmas módszer (Lee - Kim, 2014).

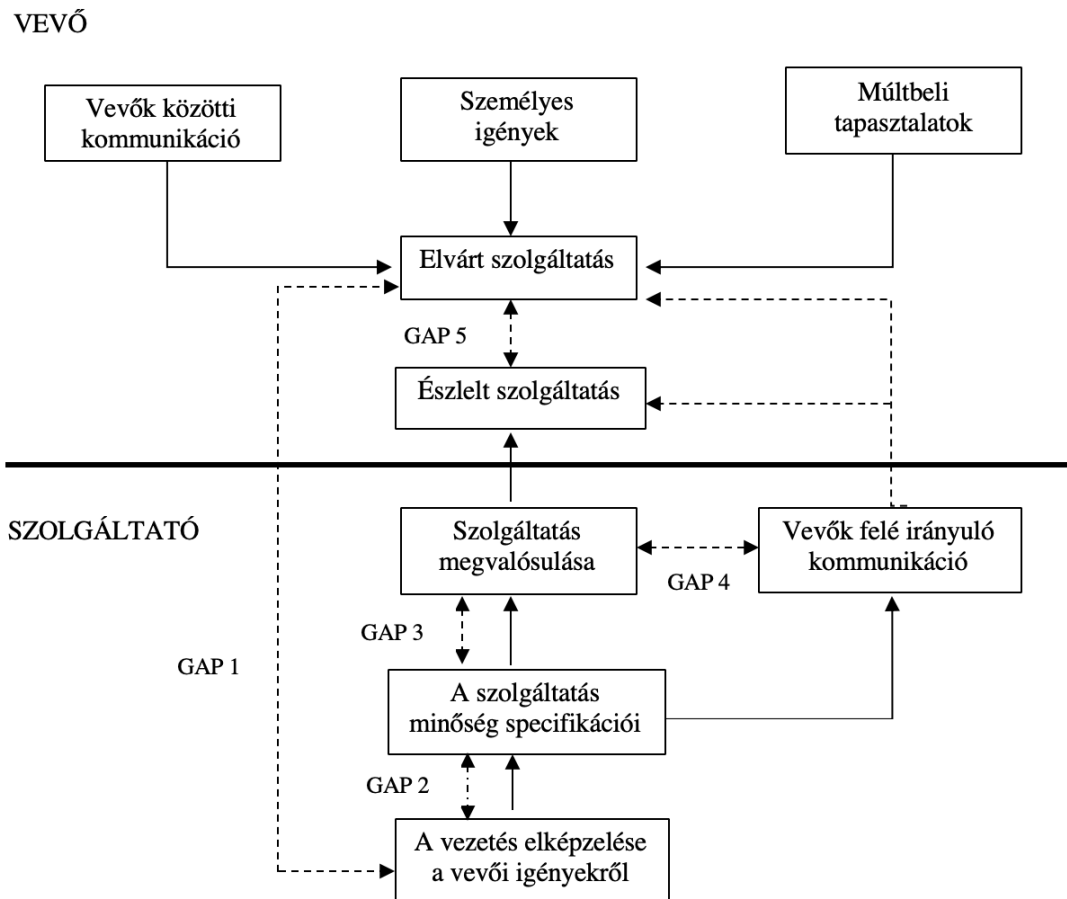

12. ábra: A GAP-modellen alapuló modellek és a „csak teljesítmény” modellen alapuló szolgáltatásminőség-modellek

Forrás: Cronin - Taylor, 1992

Az információtechnológiai fejlődés hatása és szerepe a szolgáltatásokban mind a mai napig fontos tényező a szolgáltatásminőség és annak észlelése közötti kapcsolat vizsgálatokor (Zhao, Lu, Zhang, Chau, 2012). Ugyan ehhez az ághoz tartoznak a web alapú szolgáltatások is és az esetükben értelmezett szolgáltatásminőség (Oriol, Marco, Franch, 2014), illetve az online szolgáltatások minőségével foglalkozó vizsgálatok (Munthiu, Velicu, Tuță, Zara, 2014).

A nemzetközi és hazai szakirodalmak áttekintéséből kitűnik, hogy nincs egy teljeskörűen elfogadott koncepció a könyvvizsgálati szolgáltatásminőségre, mint ahogy arra sem, hogyan lehet azt hatékonyan mérni. A legtöbb modell az elvárt és tapasztalt szolgáltatásminőség-paraméterek összevetésével próbálja meg mérni a szolgáltatásminőséget. A modellek többsége a GAP-modellből (13. ábra) és a SERVQUAL-ból indul ki, a kritikák ellenére is ezeknek van a legnagyobb támogatottságuk a szakirodalomban. Léteznek azonban olyan modellek is, amelyek az ezekétől eltérő feltételezésekből indulnak ki (Seth et. al. 2005).

13. ábra: GAP modell

Forrás: Parasuraman, Zeithaml, Berry, (1985)

E mellett a csoportosítás mellett fontos megemlíteni a fejlődésben azt is, hogy a külső és belső ügyfelek azonosítása és különböző igényeik figyelembevétele is egyre nagyobb hangsúlyt kap a modellekben. Ez a logika vezet el a külső és belső gapek modelljéhez (Dimitriadis - Stevens, 2008). A szolgáltatásnyújtás szempontjából tisztán kell látnunk e két eltérő ügyfélcsoport igényeit, hiszen más kezelést igényelnek, de egyfajta interdependencia is megfigyelhető közöttük. A belső ügyfelek a szolgáltatóvállalat alkalmazottait jelentik, akik egymással történő interakcióik során olyan igényeket fogalmaznak meg, melyek szükségesek saját feladatuk megfelelő elvégzéséhez – és ezen keresztül a megfelelő minőségű szolgáltatás nyújtásához –, és amelyeket közvetlen munkatársuk tud kielégíteni. Ez a kapcsolat megjelenik a szolgáltatás teljes minőségében, amit a külső ügyfelek ítélnek meg. Az elhivatott belső ügyfelek nélkül nem teremthető meg a külső ügyfelek elégedettsége. Menedzseri szempontból a szolgáltatásminőség megteremtésének vizsgálatakor figyelembe kell venni a különböző szolgáltatástípusok és szervezeti kultúrák hatását a szolgáltatásminőségre, valamint a szolgáltatásminőség fogyasztói attitűdre gyakorolt hatását, ami a jövőbeli értékítéletüket is befolyásolja (W.-B. Lin, 2007).

Az utóbbi évek egyik legnépszerűbb jelensége, a McDonaldizáció és a Disneyalizáció is az eredetileg megfogalmazott elvek már módosított változatainak érvényesülésével működik a

gyakorlatban (Heidrich - Réthi, 2012). A Ritzer (1993) és Bryman (2004) által leírt eredeti dimenziók (McDonalidzáció: hatékonyság, kiszámíthatóság, megbízhatóság, technológia általi ellenőrzöttség; Disneyalizáció: tematizálás, vegyes fogyasztás, merchandising, szerep alapú munka) a fogyasztói percepciók és magatartás hatására jelentősen átalakultak, még ha nagyrészt meg is tartották eredeti értelmezésüket. A McDonalidzációnak, mint a sztenderdizálás, és a Disneyalizációnak, mint a modulizáció mintapéldáinak alkalmazkodniuk kellett a fogyasztói különbségekhez, és át kellett hangolniuk szolgáltatásukat a fogyasztó bevonásának mértéke alapján. Ennek azért van fokozott jelentősége, mert a szolgáltatások esetében olyan vállalati tevékenységről beszélünk, amelyek kisebb-nagyobb mértékben, de bevonják azokat az ügyfeleket is a szolgáltatásnyújtás folyamatába, akik igénybe veszik azt, és így a szolgáltatás minőségének megítélése szubjektívvé válik. A szolgáltatások e tulajdonsága miatt fontos a folyamatban résztvevők percepcióinak felmérése, azok értelmezése.

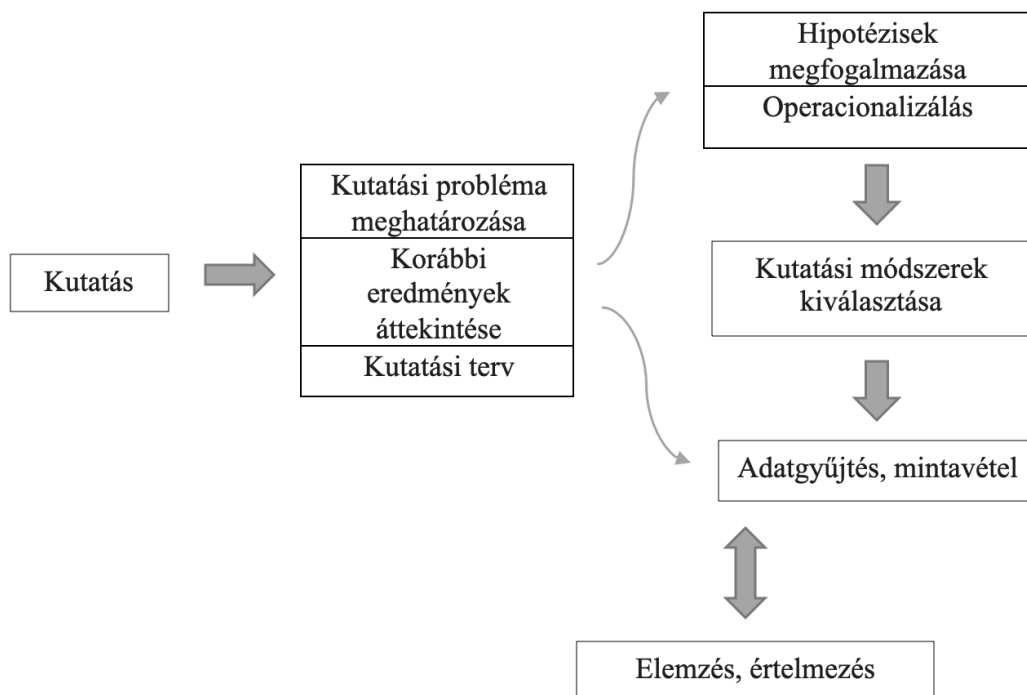
Ezeket a tényezőket tartottam szem előtt a kutatás kialakításakor, az empirikus kutatás megtervezésekor is. A könyvvizsgálati szolgáltatás tipikusan olyan, ahol a fogyasztó és a szolgáltatásnyújtó számára a szolgáltatási folyamat különböző elemei eltérő transzparensséggel rendelkeznek, ebből fakadóan más tényezők lesznek számukra relevánsak. Ez amiatt is jelentősen befolyásolja a szolgáltatásminőség megítélését, mert az igénybe vevőket a szolgáltatónak rá kell vennie a kisebb-nagyobb mértékben való együttműködésre a megfelelő minőségű szolgáltatásnyújtás érdekében.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1. A kutatás alapjául szolgáló adatok

A könyvvizsgálat szolgáltatásminőségének kutatását különböző módszerek segítségével, nem kizárólag szakmai oldalról, hanem tudományos irányból is vizsgálom. Egyrészt a téma szempontjából (számvitel, könyvvizsgálat) mértékadó tudományos folyóiratokat tekintetem át (főbb adatbázisok: Scencedirect, Ebescó, JSTOR, Scopus, Web of Science), másrészt pedig kvantitatív adatgyűjtést és kutatást is végeztem. Kvantitatív kutatást a szakirodalmi kutatáson alapuló kérdőívek segítségével végzem el. Az irodalomgyűjtés, a bibliográfiakészítés során először a témakörhöz kapcsolódó elsődleges (primer), illetve másodlagos (szekunder) forrásokat, valamint a tárgykörben korábban készült feldolgozások, monográfiák körét határoztam meg és gyűjtöttem össze. Munkám közben elsősorban a könyvtári állományokat (számítógépes és hagyományos katalógusokat), a szakmai bibliográfiákat, illetve az irodalomgyűjtés folyamán feldolgozott művek, folyóiratcikkek irodalomjegyzékeit használtam fel.

Elmondható, hogy 1996-tól kezdődően összesen, nem csak számviteli folyóiratokat tekintve, ezer körüli olyan cikk található, mely az audit teljesítménnyel vagy annak minőségével foglalkozik. A kezdetben évenkénti néhány cikk 2014-re megtöbbszöröződött, ami jelzi a téma fontosságát, a trend hasonló, ha kizárólag a számviteli folyóiratok cikkeit tekintjük. Ezeket az ismereteket használtam fel és tartottam szem előtt a kutatás kialakításakor, az empirikus kutatás megtervezésekor is. A könyvvizsgálati szolgáltatás tipikusan olyan, ahol a fogyasztó és a szolgáltatásnyújtó számára a szolgáltatási folyamat különböző elemei eltérő transzparensséggel rendelkeznek, ebből fakadóan más tényezők lesznek számukra relevánsak. Ez amiatt is jelentősen befolyásolja a szolgáltatásminőség megítélését, mert az igénybe vevőket a szolgáltatónak rá kell vennie a kisebb-nagyobb mértékben való együttműködésre a megfelelő minőségű szolgáltatásnyújtás érdekében. A kutatási terv összefoglalását, a kutatás folyamatát a 14. ábra mutatja.

14. ábra: Kutatási terv

Forrás: saját szerkesztés

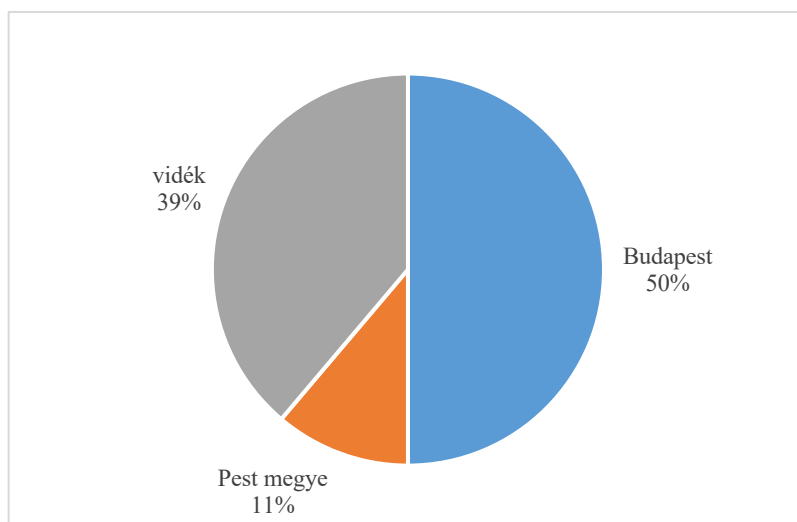
A kutatásom célja a könyvvizsgálói munka minőségének mérése és elemzése, annak vizsgálata, hogy hogyan ítéltető meg a könyvvizsgálói szolgáltatás minősége. A kutatás során a számviteli beszámolók könyvvizsgálói tevékenységének elemzésére fektettem hangsúlyt, a könyvvizsgálók által nyújtott egyéb szolgáltatásokra nem terjed ki, azt csak részterületként vizsgálom. A könyvvizsgálat során is, mint minden más szolgáltatás esetében a szolgáltatást nyújtója és az igénybe vevője áll egymással szemben, így nélkülözhetetlen, hogy a kutatás alanyai között a könyvvizsgálói szolgáltatást nyújtó vállalkozások, szakemberek, illetve a könyvvizsgálat alá vont vállalatok egyaránt megjelenjenek.

A szolgáltatások sajátosságai miatt a kérdőív kitöltése során arra kértem a válaszadókat, hogy az egyes állításokat értékeljék aszerint, hogy mennyire jellemzőek az állítások rájuk nézve jelenleg, illetve mennyire kellene, hogy jellemzőek legyenek az adott állítások. Ez alapján körvonalazódik az észlelt állapot, vagyis a jelenlegi állapot az, hogy az adott állítások, véleményük szerint, mennyire jellemzőek rájuk a könyvvizsgálói munka során. Majd ezt követően az egyes állítások elvárt, kívánt állapota is megfogalmazásra kerülhet a kérdőív alapján, ezzel lehetővé téve az eltérések vizsgálatát az észlelt és az elvárt paraméterek között. Mind ezek mellett, ahogy korábban említettem, a kutatás kiterjed a könyvvizsgálói folyamat teljes egészére, mind a könyvvizsgálói tevékenységet nyújtó félre, mind a szolgáltatást igénybe vevő szervezetekre. Ezekből adódóan négy dimenzióban, a nemzetközi szakirodalom által javasolt és alkalmazott könyvvizsgálói minőség-indikátorok alapján tudom mérni a könyvvizsgálói szolgáltatás minőségét, illetve annak eltéréseit a Magyarországon működő könyvvizsgáló vállalkozások és könyvvizsgálók körében.

A kutatási adatbázis felépítéséhez használt kérdőívet elektronikus úton juttattam el az alanyokhoz, a használt platform a SurveyMonkey volt. A lekérdezésre 2018. augusztus és 2019. május között került sor. Először a vállalatoknak került kiküldésre a kérdőív, majd, amikor tőlük visszaérkeztek a válaszok, akkor a könyvvizsgálókra szabott, átfogalmazott kérdőív kiküldése következett. A mintavétel során a válaszadók kiválasztási szempontja véletlenszerű volt, majd ezt követően hólabda-szerűen a válaszadók ajánlottak további kutatási alanyokat. A vállalatok és a könyvvizsgálók is önkéntesen töltötték ki a kérdőívet. A mintavétel során összesen 361 értékelhető kérdőívet sikerült a kutatási alanyoknak kitölteni, ebből 152 vállalat (42,1%), 209 könyvvizsgáló (57,9%).

3.1.1. Vállalati minta jellemzői

A vállalati kérdőívet összesen 152 vállalat töltötte ki. Ezek olyan vállalatok, melyek könyvvizsgálatra kötelezettek. A kérdőívet a vállalkozások azon vezetője töltötte ki, aki felelős a könyvvizsgálóval való kapcsolattartásért, illetve aki legjobban rálát a könyvvizsgáló munkájára. Lehetőség szerint ez a személy nem a vállalkozás főkönyvelője, hanem gazdasági igazgatója vagy ügyvezetője volt. A vállalati mintában nincs közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó. A vizsgálatba bevont vállalatok fele budapesti székhellyel rendelkezik, 11%-a pest megyei, 39% pedig vidéki (15. ábra). Az árbevétel szerinti megoszlás nagyjából egyenletes eloszlást mutat: körülbelül a minta negyedét teszik ki a legnagyobb vállalatok 5 milliárd forint feletti árbevétellel, valamint hozzávetőlegesen ugyanekkora részt az 1-5 milliárd forint közötti árbevételű vállalatok, míg a maradék 50% három kisebb csoport között oszlik meg. A létszám szerinti megoszlás tekintetében a minta a legnagyobb részben 11-50 fő közötti és 100 főnél többet foglalkoztató vállalatokat tartalmaz, de 20% körüli a 10 fő alatti és az 51-100 fő közötti vállalatok aránya is. Ez alapján elmondható, hogy kérdőívemet a jogszabályi határértékek szerinti könyvvizsgálati kötelezettség alá vont vállalkozások töltötték ki főként, de a visszaérkezett válaszokból kiderül, hogy van néhány olyan vállalat is, akik bár nem esnek könyvvizsgálati kötelezettség alá, beszámolójukat mégis auditáltatják.

15. ábra: Vállalatok székhely szerinti megoszlása

Forrás: saját kutatás

3.1.2. Könyvvizsgálói minta jellemzői

Az auditori kérdőívet összesen 209 válaszadó, könyvvizsgáló töltötte ki. A kitöltők székhely szerinti megoszlása nagyon hasonló a vállalati mintához: 47% budapesti, 19% pest megyei és 34% vidéki székhellyel, illetve működési területtel rendelkezik. Az auditorok túlnyomó többsége, 92%-a főfoglalkozású könyvvizsgálóként dolgozik, 8% pedig szünetelteti tevékenységét. Ez az arány kedvezőnek tekinthető, hiszen összevetve a teljes taglétszámban megjelenő aktív tagok számával az mondható el, hogy az aktív tagok több mint 9%-a kitöltötte a kérdőívet. A kitöltők 60%-a több, mint 10 auditált partnerrel rendelkezik, míg 40%-uk kevesebb, mint 10 partnernek nyújt szolgáltatást. A kitöltők között változó arányban szerepelnek olyan könyvvizsgálók, akik csak egy, vagy egynél több könyvvizsgálói minősítéssel rendelkeznek.

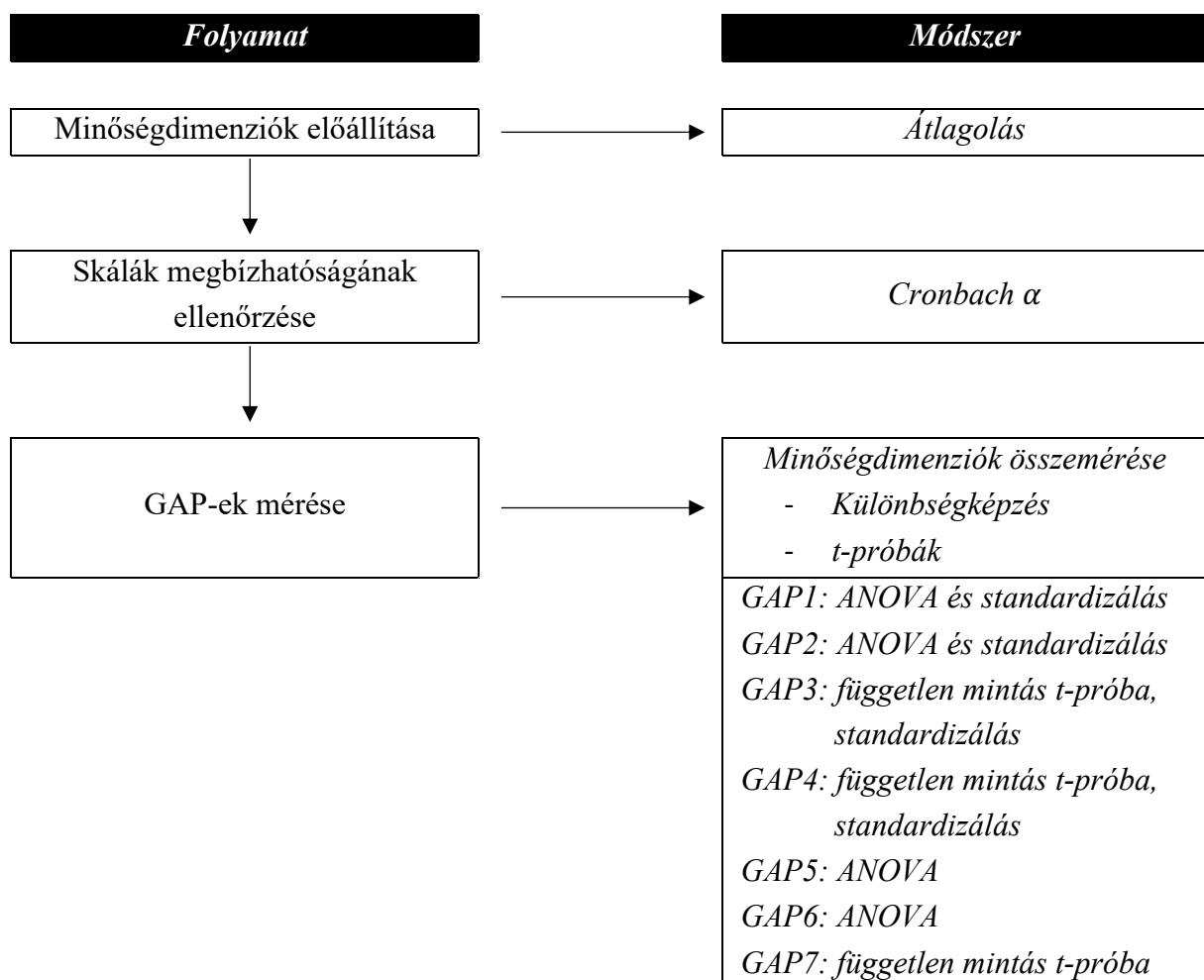
3.2. Alkalmazott módszerek

A kutatás módszereit több tényező is befolyásolja. A szakirodalmi feldolgozás alapján felállításra került modell (AUQUAL-6P modell) alapvetően meghatározta a kvalitatív és kvantitatív kutatáshoz kapcsolódó kérdőívek felépítését. A kutatásom során a szakirodalmi feldolgozás és az előzetesen felállított modell alapján meghatároztam a kérdőív tartalmi vonulatát. Kulcskérdésként kezeltem a könyvvizsgálat minőségének és az üzletmenetnek, a rotációnak és az üzletmenet sikerességének, valamint a rotáció és a könyvvizsgálat minőségének kapcsolat-vizsgálatát. A téma kidolgozása során elsődleges forrásokat is igénybe vettem, kérdőív összeállításával és kiküldésével mértem fel a könyvvizsgálat minőségét különböző dimenziókban.

A kutatási téma kidolgozásának első lépése egy rendkívül alapos, mély szakirodalom kutatás volt. Ehhez fel kellett kutatni a témában releváns, mérvadó, magasabb hatású folyóiratokban publikált cikkeket, tanulmányokat, ezeket megfelelő módszerekkel szintetizálni. Ennek eredménye egy

előzetes kutatási modell, befolyásolási térkép volt, mely alkalmas arra, hogy a kutatás további fázisainak terveit ez alapján alakítsam, finomítsam. Ugyanakkor az is célja volt a szakirodalom kutatásnak, hogy részletesen feltérképezsem a témával aktuálisan foglalkozó kutatókat. A kérdőíves kutatás egy kvantitatív kutatási módszer, egy olyan standard adatgyűjtés, amely során egy formális kérdőív segítségével szerzi meg a kutató a számára releváns információkat a megkérdezettektől, a válaszadók előtt ismeretes a kutatás célja. A kérdőívek visszaérkezését követően a következő lépés a válaszok statisztikai feldolgozása volt. A kérdőív segítségével gyűjtött adatok felhasználásával statisztikai elemzéseket végeztem, többek között hipotézisvizsgálat, korreláció és regresszió számítás, valamint többváltozós elemzések kaptak helyet. A megfigyelés tárgyát képező egyedek összessége a statisztikai sokaság, az elemzésem során a megkérdezett könyvvizsgáló cégeket és könyvvizsgálókat tekintetem alapsokaságnak.

Az adatbázis elemzése és az alkalmazott elemzési módszerek, technikák körét elsősorban a kutatási modell (AUQUAL-6P) határozza meg (16. ábra). Az elemzések során az IBM SPSS Statistics 24-es verzióját használtam.

16. ábra: Kutatási módszerek

Forrás: saját szerkesztés

3.2.1 Cronbach alfa

A tesztelmélet keretein belül a tesztek megbízhatóságának ellenőrzésére több lehetséges mutató is létezik. Cronbach 1951-es munkájában publikálta azon nézetét, hogy a korábbi egyszerű tesztfelezéses eljárás helyett egy annál tökéletesebb mutatót kellene használni a tesztek megbízhatóságának indikátoraként. A Cronbach által javasolt mutató - az alfa - nem egyszerű tesztfelezésen alapul, hanem egyenlő az összes lehetséges tesztfelezéskor kapott együtthatók számtani átlagával. Az egyszerű tesztfelezésekkor ennél nagyobb és kisebb értékek is lehetnek. A Cronbach-féle alfa az ideális esethez képest, mely tökéletesen adná meg a mérőeszköz pontosságát, alulról becsüli a megbízhatóságot (Münnich et. al. 2006).

A kérdőívben alkalmazott 1-4 Likert skálákon mért változókból előállított minőségdimenzió skálák megbízhatóságának elemzésére alkalmas a Cronbach α mutató, mely ilyen formán összegző skálákra kiszámítható megbízhatósági mutató, amely a skála belső konzisztenciáját fejezi ki egy 0 és 1 közötti számmal. Értékét 0,70-0,85 között tartjuk elfogadhatónak: alatta nem elég konzisztens a skála, fölötte viszont már redundáns, azaz fölösleges többletet tartalmaz. Gyakorlatban a skálaérték 0,6 felett már elfogadhatónak minősíthető (Cronbach, 1951; Freedman et. al. 2005), így dolgozatomban én is ezt veszem alapul.

3.2.2. Független mintás t-próba

A kétmintás t-próba egy legalább intervallum változó átlagát hasonlítja össze két, egymástól független csoportban. A próba nullhipotézise, hogy az átlagok megegyeznek a két csoportban.

A próba előfeltételei:

- normális eloszlás – Mivel azonban a teszt meglehetősen robusztus erre nézve, a próba akkor is végrehajtható, ha az eloszlás nem tér el lényegesen a normálistól. Ezt a Kolmogorov-Smirnov-teszttel lehet ellenőrizni.
- szórás egyezés - Ezt a Levene-teszt segítségével ellenőrzöm (Freedman et. al. 2005).

A független mintás t-próba eljárása két minta átlaga közötti különbség szignifikanciáját teszteli. A csoportokat már a kutatási tervben rögzítettem (vállalatok; könyvvizsgálók), és a csoportosító változónak egy-egy adott értéke tartozik ilyen módon a két csoporthoz. Ez esetben a csoportképző változó dummy. A teszteknel egységesen kutatásokban megszokott 95%-os szignifikanciaszintet tartom küszöbnek (Maddala, 2004; Székelyi - Barna, 2004).

3.2.3. Variancia-analízis, F-próba, Levene-teszt

A varianciaanalízis számos egyező szórású, normális eloszlású csoport átlagának összevetésére alkalmas statisztikai módszer. Eltérő módon rögzített varianciák segítségével viszonyítja

egymáshoz alminták szórásán keresztül az átlagukat. A vizsgálat során előálló teljes adatmennyiség, mint alaphalmaz összvarianciáját vizsgálja és az ingadozás okára keresi a választ. A varianciák számítását és becslését arra a matematikai tényre alapozva vezeti le, hogy a teljes variancia számlálója, azaz a teljes eltérés-négyzetösszeg független elemek összegeként állítható elő, emellett a nevező, azaz a szabadsági fok az adott komponensek szabadsági fokainak összegeként áll elő (Freedman et. al. 2005).

A kutatásom során a módszert az elvárt és az észlelt helyzet értékelésében fellelhető különbségek meglétének és irányának vizsgálatára használom. A módszer feltételeit (ti. varianciaegyeztetés) Levene-tesztel elemzem. A teszteknel egységesen kutatásokban megszokott 95%-os szignifikanciaszintet tartom küszöbnek (Maddala, 2004; Székelyi - Barna, 2004).

3.2.4. Standardizálás

A standardizálás az adatok transzformálásának egy speciális esete, amely során az adatokat mértékegységtől függetlenné tesszük. A standardizálás eredménye a standardizált változó, más néven: *z érték*. Célja annak elérése, hogy egy teljes értékalmaz rendelkezzen egy bizonyos tulajdonsággal. Ha valamilyen módon különböző változókat szeretnénk kombinálni, akkor gyakran ez a transzformáció szükséges annak elkerülése végett, hogy egy nagy értékekkel rendelkező változó túlsúlyba kerüljön a számítások eredményeiben. Nem csak az elméleti eloszlást standardizálhatjuk, hanem azokat a változókat, amelyekről azt feltételezzük, hogy normális eloszlást követnek (vagy közelítik azt).

Egy mintaelem értékének megadása önmagában nem mond sokat arról, hogy az adott elem hol helyezkedik el az eloszlásban, ilyen módon az elem relatív pozíciója nagyobb információ tartalommal bír, mint az abszolút. A standard értékek meghatározása a következő képlet szerint történik:

$$z_i = \frac{\bar{x}_i - \bar{x}}{s_x}, \text{ ahol:}$$

z_i : standard érték

\bar{x}_i : az egyedi értéket tartalmazó adatsor átlaga

\bar{x} : a minta főátlaga

s_x : az egyedi értéket tartalmazó adatsor szórása.

Ilyen módon jól ábrázolhatók egyes változók (pl. a kutatás szempontjából fontos minőségdimenziók) egy kétdimenziós térben, ha a standardizálást elvégezzük egy-egy statisztikai változó tekintetében mind a kívánt, mint az észlelt értékekre.

4. EREDMÉNYEK

4.1. A könyvvizsgálati szolgáltatásminőség mérése – empirikus kutatás

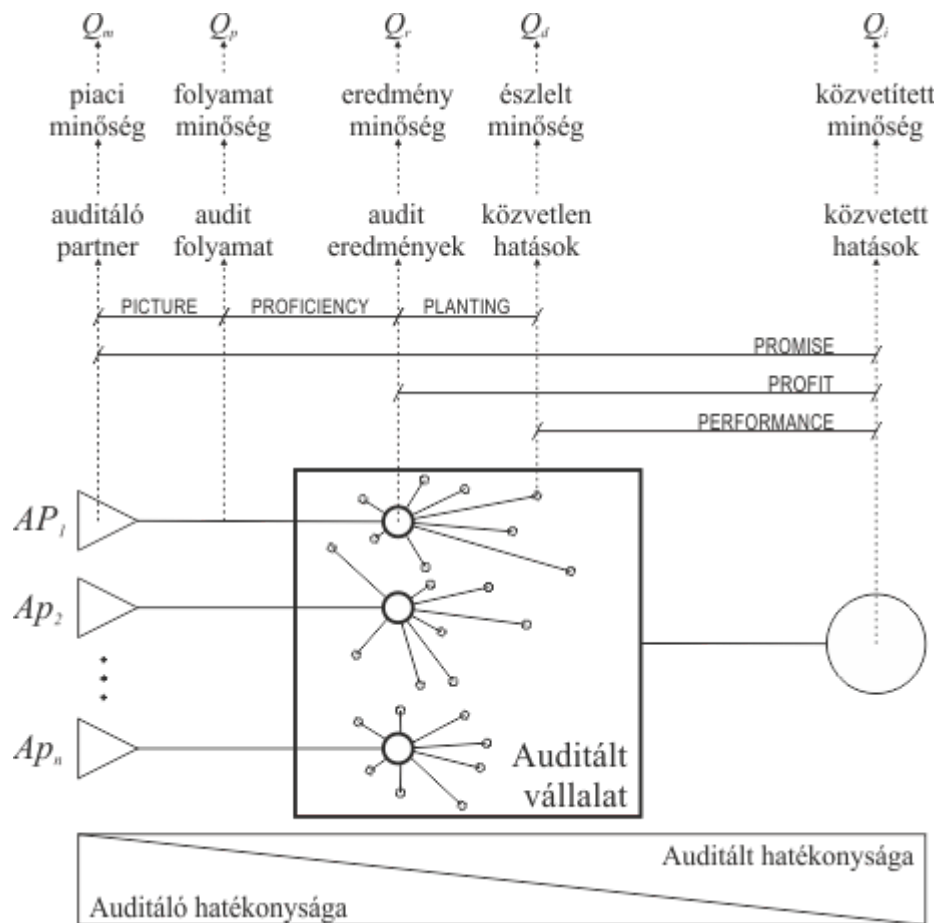
4.1.1. Az AUQUAL-6P modell és elemzési dimenziói

Ahhoz, hogy a korábban említett célkitűzéseket el tudjam érni, valamint, hogy a könyvvizsgálati minőség objektíven mérhető és számszerűsíthető legyen, a rendelkezésre álló hazai, de főleg nemzetközi szakirodalom alapján egy olyan szolgáltatásminőség-mérési modellt dolgoztam ki, mely részben a már sokszor tesztelt GAP és SERVQUAL modellek módszertanán alapul. A modell hat kategóriában (6P) méri az auditfolyamat minőségét (AUQUAL), melyek között összesen hat GAP-et definiálhatunk (17. ábra). A feldolgozott nemzetközi és hazai publikációk alapján, azok segítségével elkészíthető egy a könyvvizsgálói tevékenység minőségét mérő modell. Az öt téma hatféle szolgáltatási minőségrés értelmezését teszi lehetővé. A modell használatával azonosítani lehet a könyvvizsgálat fejlesztendő területeit, elősegítve a hatékonyabb és eredményesebb könyvvizsgálatot és ezen keresztül a magasabb ügyfél elégedettséget.

A kutatási modell holisztikus szemléletű abban a tekintetben, hogy kiterjed a könyvvizsgálati folyamat teljes egészére, valamint a piaci szereplők és érintettek teljes körére. Ez biztosítja a modell érvényességét és validitását, illetve a következtetések általánosíthatóságát.

A modell a hat minőségparaméter mérésén alapul. Ezek az alábbiak:

- Q_m *piaci minőség*: milyen az auditor piaci/szakmai megítélése
- Q_p *folyamatminőség*: milyen az auditálási folyamat minősége, mennyire jellemzi profizmus, mennyire szttenderdek a folyamatok.
- Q_r *eredményminőség*: az auditálás eredmények értékelése. Milyen közvetlen előnyt jelent az auditálás
- Q_a *észlelt minőség*: az auditfolyamat közvetlen eredménye, az operatív szintre beépülő eredményekre utal.
- Q_i *közvetített minőség*: ez a legmagasabb szintű, hosszú távú, közvetett eredmény, ami az auditból beépül esetleg a stratégiai szintre is.

17. ábra: AUQUAL-6P modell

Forrás: saját kutatás

A mért minőségparaméterek alapján hat szolgáltatásminőség rést (GAP) tudunk értelmezni:

1. PICTURE = $Q_p - Q_m$: a kialakult kép. A folyamatminőség megítélése és a piaci megítélés közötti rés. Arra utal, hogy a partnerekben milyen kép alakul ki az auditorról az auditálási folyamatot illetően a piaci megítéléséhez képest.
2. PROFICIENCY = $Q_r - Q_p$: az auditálás professzionalizmusára utal. Az eredmények és a folyamat minősége közötti rést méri.
3. PLANTING = $Q_d - Q_r$: az audit közvetlen hatásai (rövid távú, direkt hatások) és az eredmények közötti rést méri. Arra utal, hogy mennyire jelentenek közvetlen hasznosságot az auditált számára az audit folyamatok. Azaz, közvetlenül érzékelhető eredmények jelentkezését méri.
4. PROMISE = $Q_i - Q_m$: a piaci ígéret és a tényleges, hosszú távú (közvetett) hatások közötti rést méri. Mennyire jellemző, hogy a partner azt kapja, amit a piacon a könyvvizsgáló ígér neki. Nyilvánvalóan itt az ígéret alatt mind a piaci, mind a jogszabályi elvárásokat is figyelembe kell vennünk.
5. PROFIT = $Q_i - Q_r$: mennyit tud hasznosítani hosszú távon a vállalat a könyvvizsgálat eredményeiből.
6. PERFORMANCE = $Q_i - Q_d$: a közvetlen és közvetett eredmények/hatások közötti különbséget méri.

A modell két szinten vizsgálja a minőséget, a könyvvizsgáló szemszögéből és az auditált vállalat szemszögéből. Ezek jelenlétét a modellben az alsó téglalap szemlélteti. Tehát az auditáló szerepe a minőség alakulásának folyamatában egyre csökken, míg az auditált szerepe egyre nő.

A modell alapján elkészülő kérdőív az audit minőséget az alábbi dimenziókban vizsgálja:

1. a könyvvizsgáló szemszögéből való értékelés
2. az auditált (partner) szemszögéből való értékelés
3. az elvárt minőség értékelése
4. az észlelt minőség értékelése

A négy dimenzió alapján a modell lehetőséget ad a minőség 180 (vagy 360) fokos vizsgálatára, esetleg teljes „ellátási láncokat” is vizsgálhatunk. Négy dimenzióban, nemzetközileg javasolt és alkalmazott könyvvizsgálati minőség-indikátorok alapján tervezem mérni a könyvvizsgálati szolgáltatás minőségét, illetve annak eltéréseit a Magyarországon működő könyvvizsgáló vállalkozások és könyvvizsgálók körében. Megközelítésem újszerűnek tekintendő, mivel e témáról szóló publikációk túlnyomó része nem az általam felvetett szolgáltatásminőség-eltérés modellben gondolkodott, hanem túlnyomóan a különböző kiemelt tényezők empirikus vizsgálatának eredményeiből, azok korrelációinak vizsgálata alapján vontak le következtetéseket.

Célom rámutatni arra, hogy a könyvvizsgálók mennyire vannak tisztában a munkájuk minőségét meghatározó tényezőkkel, azokat hogyan értékeli önmagukra és a könyvvizsgált társaságra nézve. Mindezek tükrében olyan következtetések levonására törekszem, amely útmutatóként szolgálhat a könyvvizsgálati munka minőségének javításához. A modell segítségével körvonalazhatók a könyvvizsgálati tevékenység azon területei, melyek fejlesztésre szorulnak. Ez hozzájárulna az eredményesebb szolgáltatáshoz, mellyel a vállalkozások, vagyis az ügyfelek elégedettsége növelhető.

A szakirodalmi kutatásaim során tehát megerősítést nyert a könyvvizsgálati minőség mérésre és minőség értelmezésre vonatkozó H2 hipotézisem. A szakirodalom alapján rendelkezésre álló publikációkra támaszkodva, a szakirodalom-kutatás eredményeinek segítségével felállítható egy könyvvizsgálati minőségértelmezési és mérési modell. Az AUGUAL-6P modell a felállított struktúrában képes a könyvvizsgálat minőségének mérésére, értelmezésére.

4.1.2. Az empirikus kutatás körülményei

4.1.2.1. Kérdőív felépítése

A kutatáshoz használt kérdőívek előállítását a kutatói gyakorlatban megszokottaktól eltérően – bár a tudományos gyakorlatnak megfelelően (Babbie, 2008; Ghuari - Gronhaug, 2011; Mundruczó, 1998; Sajtos - Mitev, 2007) – visszafelé történt: az AUQUAL-6P modell változói megalkotását követően a változók tartalmának meghatározásával operacionalizáltam a konkrét statisztikai változókat, jellemzően modellváltozónként 4-5 kérdéssel. Ezeket a kérdéseket, a modellnek megfelelően, egyszerre két skálán mértem: egy jelenleg észlelt állapotot 1-4 Likert skálán, illetve egy kívánt, elvárt állapotot szintén 1-4 Likert skálán. A kutatási célhoz igazodva minden változót kétféleképpen kellett megfogalmaznom, így két eltérő, de statisztikai változók tartalma tekintetében megegyező kérdőív került kialakításra: egy a vállalatok és egy a könyvvizsgálók számára. A kérdőívben megjelenő demográfiai kérdések a célcsoporthoz igazodnak.

A vállalatoknak és könyvvizsgálóknak kiküldött kérdőív célja tehát a könyvvizsgálói munka minőségének felmérése és elemzése, illetve annak megvizsgálása, hogy hogyan ítélték meg a könyvvizsgáló munkájának minősége. A kérdőív a kötelező, éves beszámoló könyvvizsgálói tevékenységének elemzésére vonatkozik, a könyvvizsgálók által végzett egyéb szolgáltatásokra nem terjed ki.

A modellváltozók felépítése a 8. táblázat szerinti mintát követi.

8. táblázat: Kérdőívek modellre vonatkozó kérdéseinek száma

Változócsoporthoz		Kérdések (változók) száma				Összesen
		Vállalati kérdőív		Auditori kérdőív		
jelle	neve	észlelés	elvárás	észlelés	elvárás	
Q_m	piaci minőség	5	5	5	5	20
Q_p	folyamat minőség	4	4	4	4	16
Q_r	eredményminőség	3	3	3	3	12
Q_d	észlelt minőség	4	4	4	4	16
Q_i	közvetített minőség	5	5	5	5	20
Összesen		21	21	21	21	84

Forrás: saját kutatás

A konkrét kérdéseket és kérdőíveket az 3. és 4. számú melléklet tartalmazza.

4.1.2.2. Mintavétel és reprezentativitás

A kutatási tervem sajátosságai alapján a kutatás alanyai egyszerre a könyvvizsgálatra kötelezett vagy önként könyvvizsgálati szolgáltatásokat igénybe vevő vállalkozások, illetve az ilyen szolgáltatást nyújtó könyvvizsgálók és könyvvizsgáló társaságok.

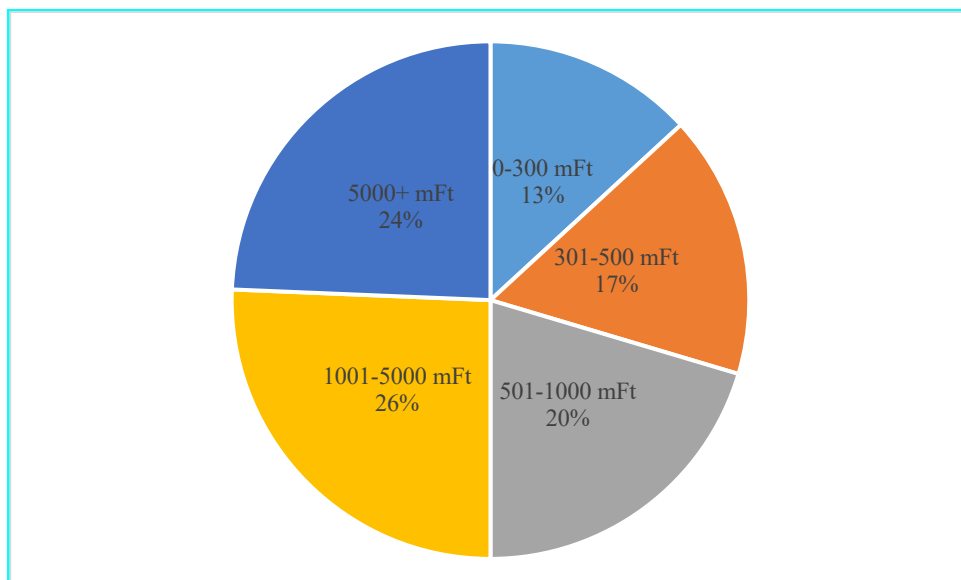
A kutatás céljaihoz illeszkedve jelen kutatásnak nem célja sem a vállalati mintában, sem a könyvvizsgálói mintában a klasszikus területi, méretbeli vagy tevékenységbeli reprezentativitás biztosítása. Ezek ugyanis egyrészt jelentősen elapróznák a mintát, másrészt pedig a következtetések sem a fenti megoszlások tekintetében, hanem általánosan kerülnek meghatározásra. További problémát jelentene a sokasági eloszlások és megoszlások meghatározása, ilyen irányú szekunder források ugyanis nem állnak rendelkezésre (ti. könyvvizsgálók megoszlásai és önkéntes vagy kötelezően könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalkozások).

Fentiekből adódóan a véletlen mintavételre alapozva a minél magasabb mintaelemszám biztosítása a cél.

4.1.3. Mintajellemzők

4.1.3.1. Vállalati minta

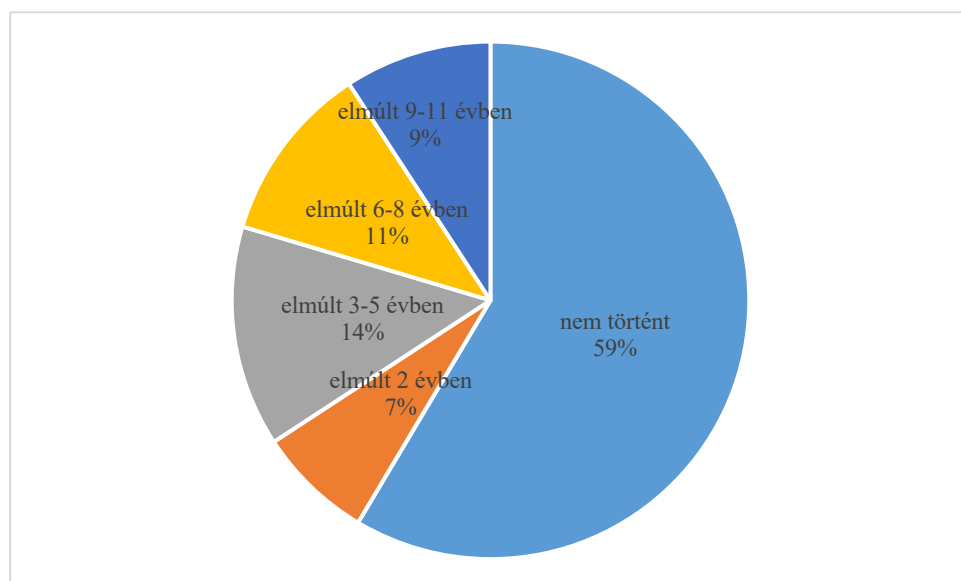
A vállalatoknak kiküldött kérdőívet 152 db olyan társaság töltötte ki, amelyek könyvvizsgálatra kötelezettek a jogszabályi előírások alapján vagy önkéntesen döntöttek a beszámolóik auditálása mellett. A vállalati mintában nincs közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó. A mintát tekintve összességében elmondható, hogy a kitöltők többsége budapesti vagy pest megyei székhellyel rendelkezik, közel 40%-uk pedig vidéki érdekeltségű. Ha a kérdőívet kitöltő vállalatok árbevétel szerinti megoszlását tekintjük, akkor elmondható, hogy egyenletes eloszlást mutat, vannak köztük egy és ötmilliárdos nagyságrendet elérő árbevételű, illetve 300 és 500 millió közötti árbevételű vállalatok is (18. ábra).

18. ábra: Vállalatok árbevétel szerinti megoszlása

Forrás: saját kutatás

A mintába került vállalatok közel 60%-ánál, a válaszaik szerint még nem történt könyvvizsgáló váltás, tehát ugyanaz a könyvvizsgáló auditálja őket a könyvvizsgálati kötelezettség megjelenése óta. Ahol volt váltás, ott jellemzően 3-5 évvel ezelőtt történt váltás, csupán 7% esetében az elmúlt két évben és csak 9% esetében több, mint 9 éve (19. ábra).

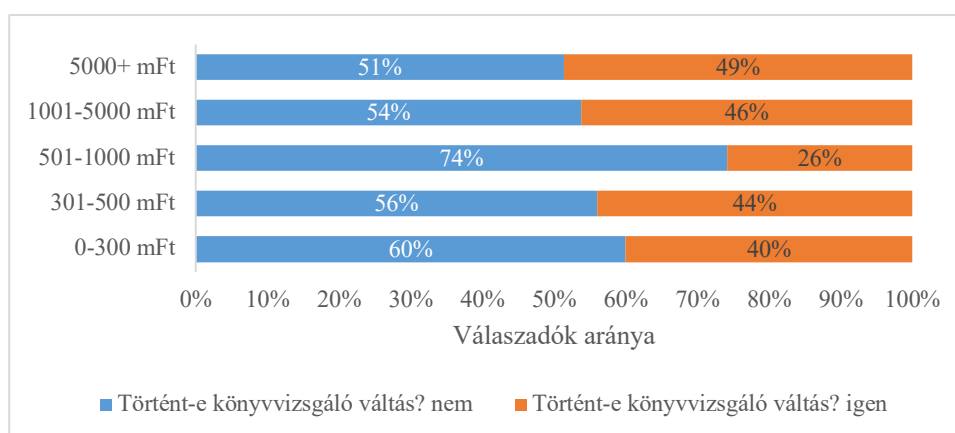

19. ábra: Történt-e könyvvizsgáló váltás a megkérdezett vállalatoknál?

Forrás: saját kutatás

A könyvvizsgáló váltással kapcsolatos kérdéseknél az derül ki, hogy legnagyobb arányban az 500-1000 millió Ft közötti árbevételű vállalatok maradtak meg az eredeti könyvvizsgálójuknál. Foglalkoztatotti létszámok tekintve a legnagyobb arányban a több főt foglalkoztató vállalatok váltottak könyvvizsgálót. A 20. ábra szerint legnagyobb arányban a legnagyobbak váltottak

auditort. Ez összefüggésbe hozható a hatályba lépett audit rotációs szabályokkal, hiszen valószínűsíthető, hogy a kötelező rotáció alá tartozó, közérdeklődésnek kitett vállalatok nagyobb árbevétellel és foglalkoztatotti létszámmal bírnak.

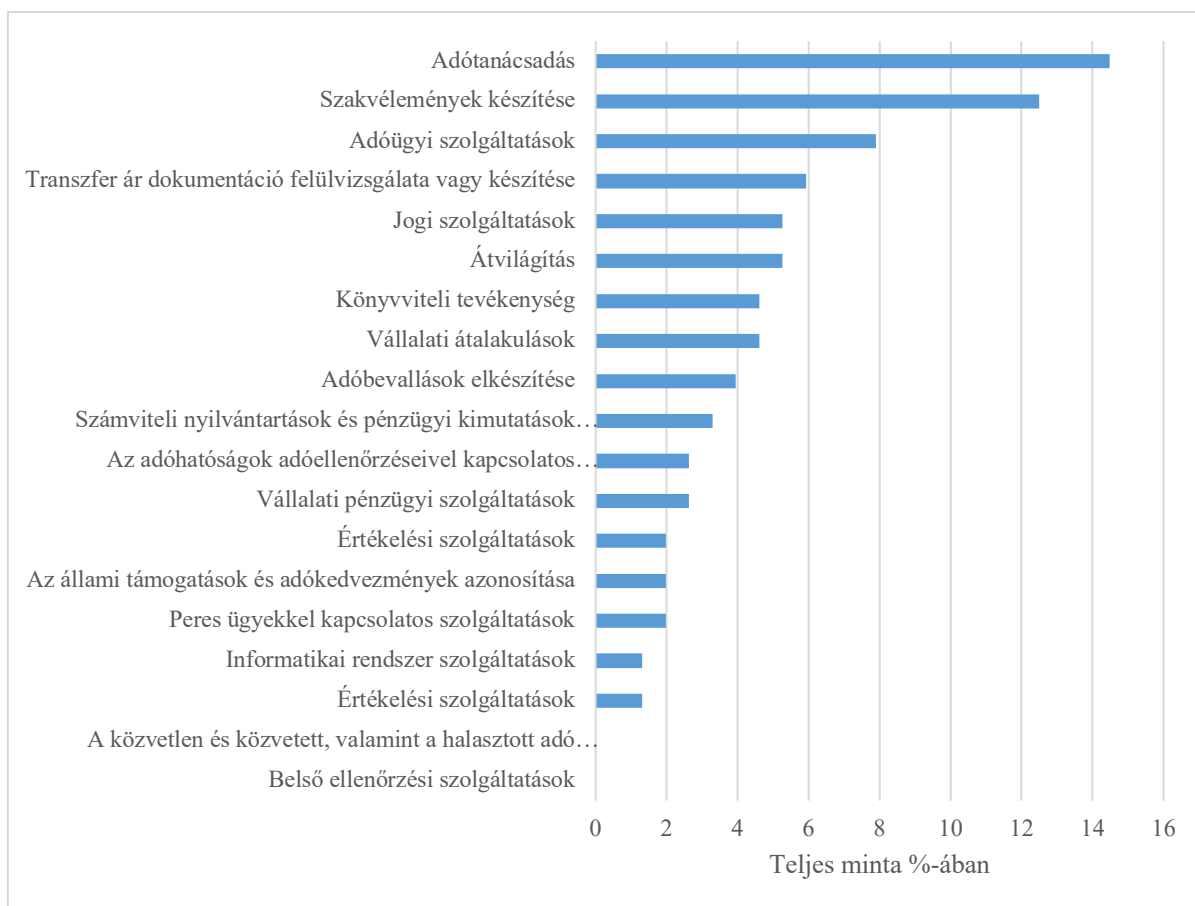

20. ábra: Könyvvizsgáló váltása árbevétel kategóriák szerint

Forrás: saját kutatás

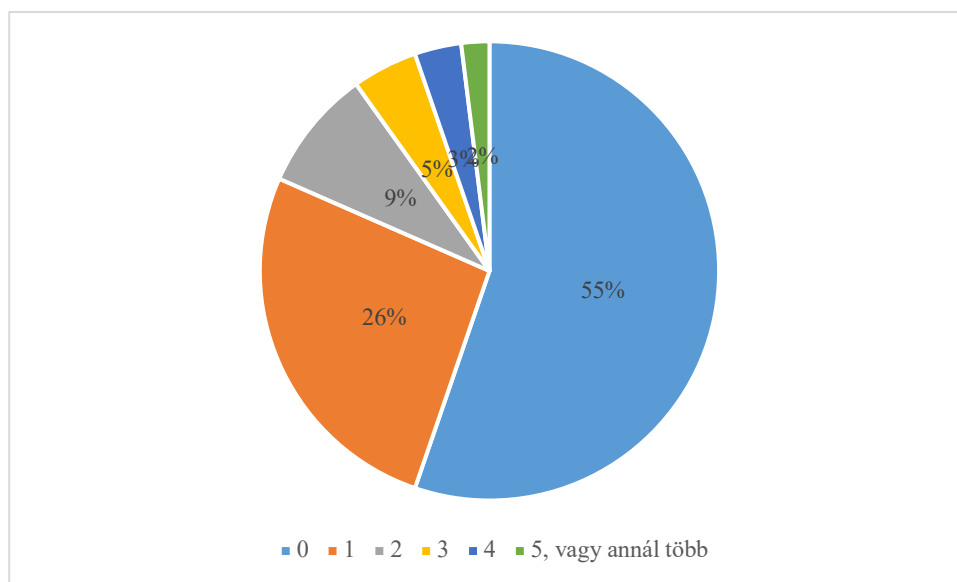
A megkérdezett vállalatok 56,6%-a nem vesz igénybe a könyvvizsgálóktól más szolgáltatást a kötelező könyvvizsgáláton kívül. A minta másik fele, vagyis a válaszadók 43,4%-a leginkább adótanácsadást (14%) és szakvélemények elkészítését veszik igénybe (13%). Érdekes, hogy egyetlen válaszadó sem jelölte, hogy belső ellenőrzéssel kapcsolatos szolgáltatásokat vagy a közvetlen és közvetett, valamint a halasztott adó kiszámításával kapcsolatos szolgáltatásokat venne igénybe könyvvizsgálóktól (21. ábra).

Az összes választ tekintve látható, hogy a megkérdezett vállalatok negyede a könyvvizsgáláton kívül még egyféle szolgáltatást vesz igénybe a könyvvizsgálóktól, alig tíz százalékuk vesz igénybe szélesebb portfóliót, vagyis három vagy annál többféle szolgáltatást (22. ábra).

21. ábra: Igénybe vett szolgáltatások a megkérdezett vállalatok százalékában

Forrás: saját kutatás

22. ábra: A könyvvizsgálaton kívül igénybe vett szolgáltatások száma

Forrás: saját kutatás

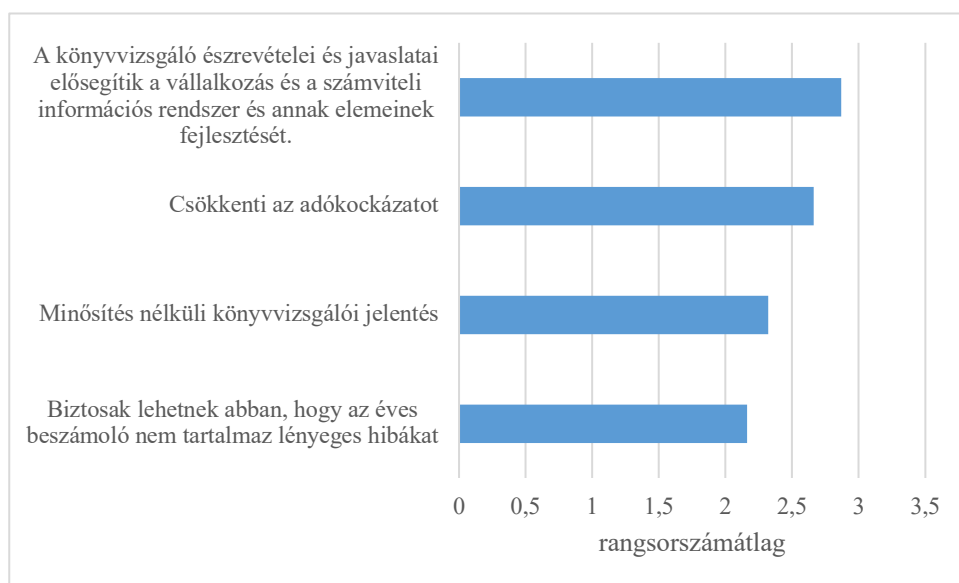
A mintába került vállalatok 82%-a fontosnak tartja a könyvvizsgálók munkáját, olyannyira, hogy a megkérdezett vállalatok 66%-a tanácsadóként is gondol a könyvvizsgálókra. A válaszadók 40%-a ellenőrként és mindösszesen 13%-a tekinti őket szükséges rossznak. Ez utóbbit legnagyobb

arányban azok választották, akik utoljára 9-11 éve váltottak könyvvizsgálót (21%). Ha a területi megoszlást nézzük, akkor a budapesti vállalatok 16%-a, a pest megyeiek 18%-a, míg a vidéki vállalatoknak 8,5%-a tekinti az auditorokat szükséges rossznak.

A vállalatok szerint a könyvvizsgálat legfőbb haszna csökkenő sorrendben:

- Biztosak lehetnek abban, hogy az éves beszámoló nem tartalmaz lényeges hibákat
- Minősítés nélküli könyvvizsgálói jelentés
- Csökkenti az adókockázatot
- A könyvvizsgáló észrevételei és javaslatai elősegítik a vállalkozás és a számviteli információs rendszer és annak elemeinek fejlesztését.

A megkérdezett vállalatok szerint a könyvvizsgálat legnagyobb haszna, hogy biztosak lehetnek abban, hogy az éves beszámoló nem tartalmaz lényeges hibákat (a válaszadók 37,5%-a első helyre rangsorolta). Hasonlóan magasra rangsorolták a minősítés nélküli könyvvizsgáló jelentés fontosságát (a válaszadók 33,6%-a első helyre rangsorolta). Jellemzően alacsonyabb rangsorszámmal illették a válaszadók az adókockázat csökkentését, leghátra pedig a „könyvvizsgáló észrevételei és javaslatai elősegítik a vállalkozás és a számviteli információs rendszer és annak elemeinek fejlesztését” tették (38,8% utolsó helyre rangsorolta) (23. ábra).

23. ábra: A könyvvizsgálat legfőbb haszna

Forrás: saját kutatás

A válaszokból azt látszik, hogy a vállalkozások nagy része nem tekinti szükséges rossznak a könyvvizsgálókat, inkább tanácsadóként gondol rájuk, mégis a szolgáltatás legfőbb hasznaként a hibamentes beszámoló és a tiszta könyvvizsgálói jelentés válaszokat jelölték. Ez egy fejlesztendő terület lehet a könyvvizsgáló szervezetek részére, hogy a könyvvizsgálókkal kapcsolatban kialakult kép elmozduljon abba az irányba, hogy mint a szolgáltatás nyújtójára egyfajta partnerként gondoljanak, aki segítheti a számviteli folyamatok fejlesztését.

Ezzel összefüggésben érdemes vizsgálni azt a kérdéskört, melyben a megkérdezett vállalatok rangsorolták, hogy szerintük melyek a könyvvizsgálók feladatai. A válaszok aggregálása után az a rangsorszámátlagok a következő sorrendben alakulnak, kezdve a legfontosabbal:

- Annak ellenőrzése, hogy az éves beszámoló nem tartalmaz lényeges hibát.
- A könyvelés helyességének részletes és alapos ellenőrzése
- Az adókockázatok észlelése és javaslatok felvetése
- Tanácsadás a pénzügyi vezető és a könyvelő felé a vállalkozás pénzügyi- számviteli területeire vonatkozóan
- A pénzügyi és számviteli szabályzatok ellenőrzése

Ezen válaszok alapján is visszaigazolódni látszik, hogy a vállalkozások szerint az auditorok legfőbb feladata az, hogy biztosítsák a hibamentes beszámolót ellenőrizve a könyvelés helyességét. Az a tényező, hogy a könyvvizsgáló tanácsokat adjon a vállalkozás pénzügyi és számviteli folyamataira, területeire kevésbé játszik fontos szerepet. Pedig a nemzetközi tendenciákat tekintve a hagyományos könyvvizsgálat mellett az auditorok egyéb tevékenységeket is végeznek, mint a tanácsadás, üzleti kockázatok beazonosítása és csökkentése. A jövőbeni előre mutatók alapján a könyvvizsgálat egy folyamatos ellenőrzés lehetne, amely magába foglalja a számviteli és pénzügyi információs rendszerek és folyamatok ellenőrzését is.

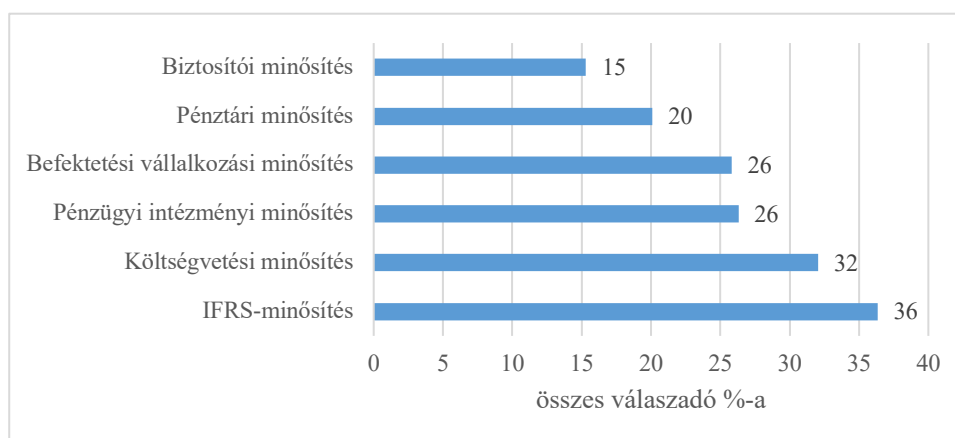
A megkérdezett vállalatok zöme, 78%-a úgy véli, hogy könyvvizsgálója szakmai szkepticizmussal rendelkezik, de alapvetően hitelesnek fogadja el a nyilvántartásokat és dokumentumokat. Ez az arány megfelelőnek mondható, hiszen a 200-as témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard szerint az auditorral szemben támasztott egyik legfontosabb követelmény a szakmai szkepticizmus, ami a beszámolóban foglalt állításokkal, esetleges hibákkal és csalásokkal szembeni kételkedést és a könyvvizsgálati bizonyíték kritikus felmérését jelenti. A válaszadók 11%-ának könyvvizsgálója minden állítást fenntartás nélkül elfogad, amit mondanak neki, míg másik 11% alapvetően nem fogadja el hitelesnek a nyilvántartásokat és dokumentumokat.

A válaszadók 42%-a ért egyet azzal, hogy a kisebb könyvvizsgáló társaságok könyvvizsgálati árai nem jelentik azt, hogy ők alacsonyabb színvonalon dolgoznak. A válaszok 37%-a szerint a könyvvizsgálat árát nem kizárólag azok minősége befolyásolja, hanem a könyvvizsgáló társaság mérete is. A vállalkozások 23%-a szerint a könyvvizsgálat árát nagymértékben befolyásolja a könyvvizsgált társasághoz kapcsolódó kockázatok mértéke. 22% ért egyet azzal, hogy szoros összefüggés van az éves kötelező könyvvizsgálat esetében az ár és a minőség között, azaz magasabb minőséghez magasabb ár társul. Csupán 16% gondolja azt, hogy a nemzetközi nagy könyvvizsgáló cégek könyvvizsgálati árai magasabbak, de munkájuk megbízhatóbb és nagyobb, átfogóbb támogatást nyújtanak a kisebb könyvvizsgáló társaságoknál.

4.1.3.2. Könyvvizsgálói minta

A könyvvizsgálóknak kiküldött kérdőívet összesen 209 auditor töltötte ki. Ha a kitöltők székhely szerinti elhelyezkedését tekintjük, akkor elmondható, hogy nagyon hasonló megoszlás a vállalati mintához. A könyvvizsgálók nagyobb hányada budapesti vagy pest megyei székhellyel rendelkezik.

A jogszabályi előírások alapján azon kamarai tag könyvvizsgálóknak, könyvvizsgáló cégeknek kell rendelkeznie könyvvizsgálói minősítéssel, akik külön törvényben meghatározott gazdálkodók jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálatát végzik. A megkérdezett könyvvizsgálók 26%-a nem rendelkezik semmilyen minősítéssel, míg háromnegyedüknek van legalább egy. Legtöbben IFRS-minősítéssel rendelkeznek (36%) (24. ábra).

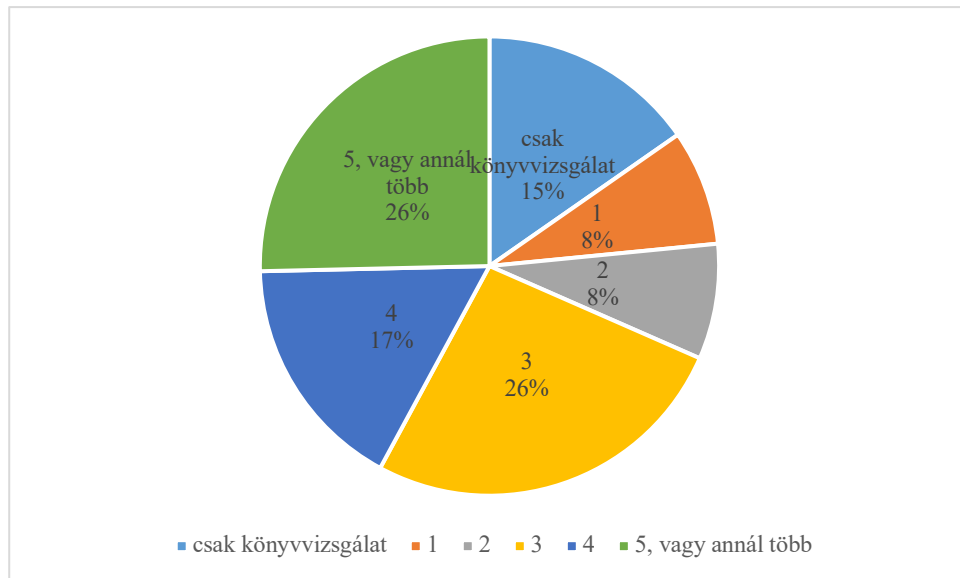
24. ábra: Megkérdezett könyvvizsgálók minősítései

Forrás: saját kutatás

A megkérdezett könyvvizsgálóknak 20%-a dolgozik egyedül, 48%-uk 1-5 főt foglalkoztat, 1%-uk 6-10 fővel, míg 31%-uk több, mint 10 fővel dolgozik.

A szakmai állásfoglalásokat nézve nincs egyetértés abban, hogy van-e hatása a könyvvizsgálat minőségére annak, ha a könyvvizsgáló a könyvvizsgálaton kívül egyéb szolgáltatásokat is nyújt az ügyfelei számára. Az egyéb szolgáltatások nyújtásának előnye lehet, hogy növelheti a hatékonyságot, nagyobb valószínűséggel tárja fel a könyvvizsgáló a hibákat, hiszen az egyéb szolgáltatások miatt jobban megismeri a vizsgált szervezetet. A könyvvizsgáló függetlenségét viszont sértheti azzal, hogy növeli az ügyfelek iránti elköteleződést (Tóth, 2018). A kamara alapszabálya szerint olyan tevékenység végezhető, amely nem sérti a könyvvizsgáló függetlenségét és annak végzése során nem létesül munkaviszony, közalkalmazotti, köztisztviselői jogviszony, szolgálati viszony, munkaviszony jellegű jogviszony; illetve gazdálkodó szervezetben személyes közreműködésre tagként, vezető tisztségviselőként kötelezettséget nem kell vállalnia.

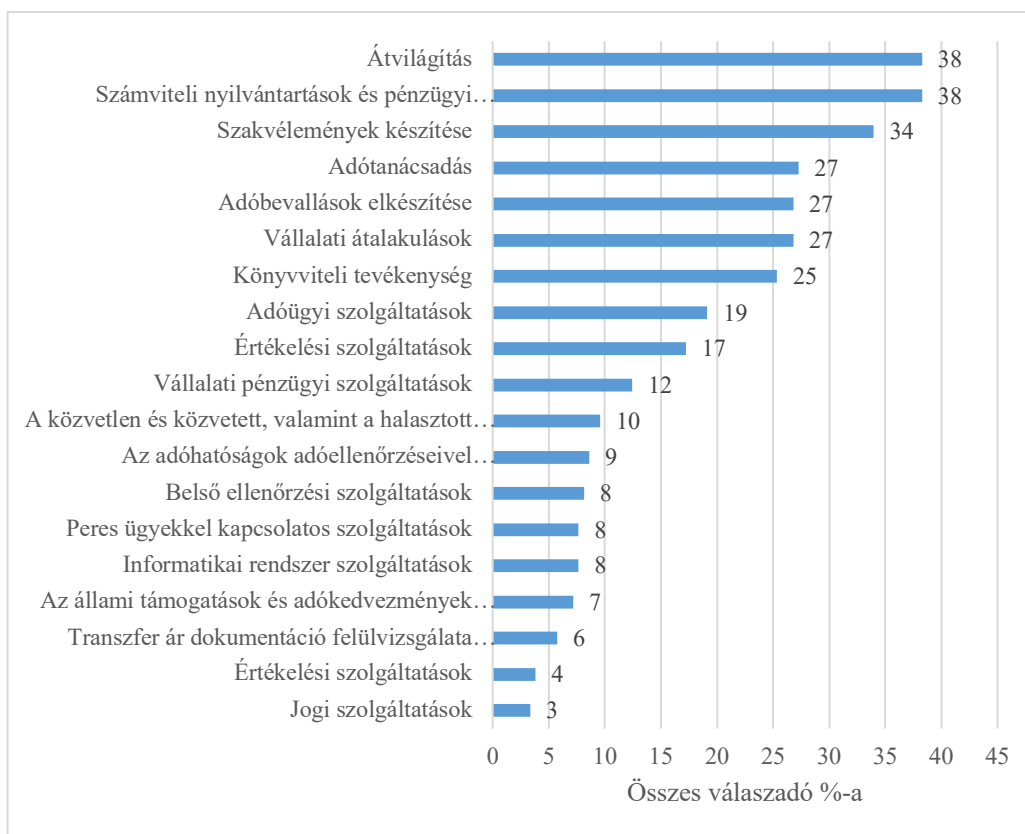
A könyvvizsgálóktól érkezett válaszokból az olvasható ki, hogy a könyvvizsgálók 15%-a csupán a könyvvizsgálattal foglalkozik és más egyéb szolgáltatást nem is nyújt. A válaszadók közül 8% azok aránya, akik ezen kívül még egy plusz szolgáltatást nyújtanak, a válaszadók háromnegyede pedig legalább még plusz kettő szolgáltatással egészíti ki portfólióját. A könyvvizsgálók szolgáltatásportfólió mérete szerinti megoszlását mutatja a 25. ábra:

25. ábra: A könyvvizsgálók szolgáltatásportfólió mérete szerinti megoszlása

Forrás: saját kutatás

A megkérdezett könyvvizsgálók 38%-a könyvvizsgálaton kívül átvilágítással és számviteli nyilvántartások és pénzügyi kimutatások készítésével is foglalkozik, valamint 34% szakvélemények készítésével. A válaszokban alacsony szintet képviselnek az értékelési és jogi szolgáltatások, valamint a transzferárazással kapcsolatos szolgáltatások (26. ábra).

26. ábra: A könyvvizsgálaton kívül a könyvvizsgálóktól igénybe vehető szolgáltatások

Forrás: saját kutatás

Könyvvizsgálóváltás esetén az új auditor könyvvizsgálati tevékenységének megtervezésekor, a minőségi munka érdekében, elvárás a kapcsolatfelvétel az előző könyvvizsgálóval, illetve az előző könyvvizsgáló munkalapjainak áttekintése. Abban az esetben, ha a kapcsolatfelvétel vagy a kapcsolatfelvételt igazoló dokumentum az előző könyvvizsgálóval hiányzik, akkor a kamara szankciókkal élhet. A könyvvizsgálók által elvégzett munka, szolgáltatás minőségére utalhat az, hogy hogyan tervezik meg az üzleti év könyvvizsgálatát, felveszik-e a kapcsolatot az előző könyvvizsgálóval. A válaszadók 70%-a minden esetben, amikor új ügyféllel kezdi meg a munkát, felveszi a kapcsolatot az előző könyvvizsgálóval, de csak esetek 61%-ában sikeres a kapcsolatfelvétel. A válaszoló vállalkozások erre a kérdésre nem tudtak választ adni, vagyis nem tudják, hogy felveszi-e a kapcsolatot az előző auditorral az új könyvvizsgáló.

A könyvvizsgálóknak rangsorolniuk kellett, hogy szerintük a vállalatok miben látják a könyvvizsgálók legfőbb hasznát. Az összesített rangsorszámátlagok alapján a könyvvizsgálók szerint a vállalatoknak a leghasznosabb a minősítés nélküli könyvvizsgálói jelentés, majd holtversenyben a második-harmadik helyen az, hogy biztosak lehetnek abban, hogy az éves beszámoló nem tartalmaz lényeges hibákat, valamint hogy csökkentik az adókockázatot, és a negyedik helyre azt rangsorolták, hogy a könyvvizsgáló észrevételei és javaslatai elősegítik a vállalkozás és a számviteli információs rendszer és annak elemeinek fejlesztését (27. ábra). Összevetve a vállalatoktól érkezett válaszokkal a könyvvizsgálók jól látják, hogy ügyfeleik szerint a szolgáltatásuk legfőbb haszna a minősítés nélküli jelentés, hiszen a vállalkozások válaszaik szerint

az auditorok legfőbb feladata az, hogy biztosítsák a hibamentes beszámolót ezáltal a tiszta jelentést.

27. ábra: A könyvvizsgálók szerint a vállalatok által látott fontossági rangsor

Forrás: saját kutatás

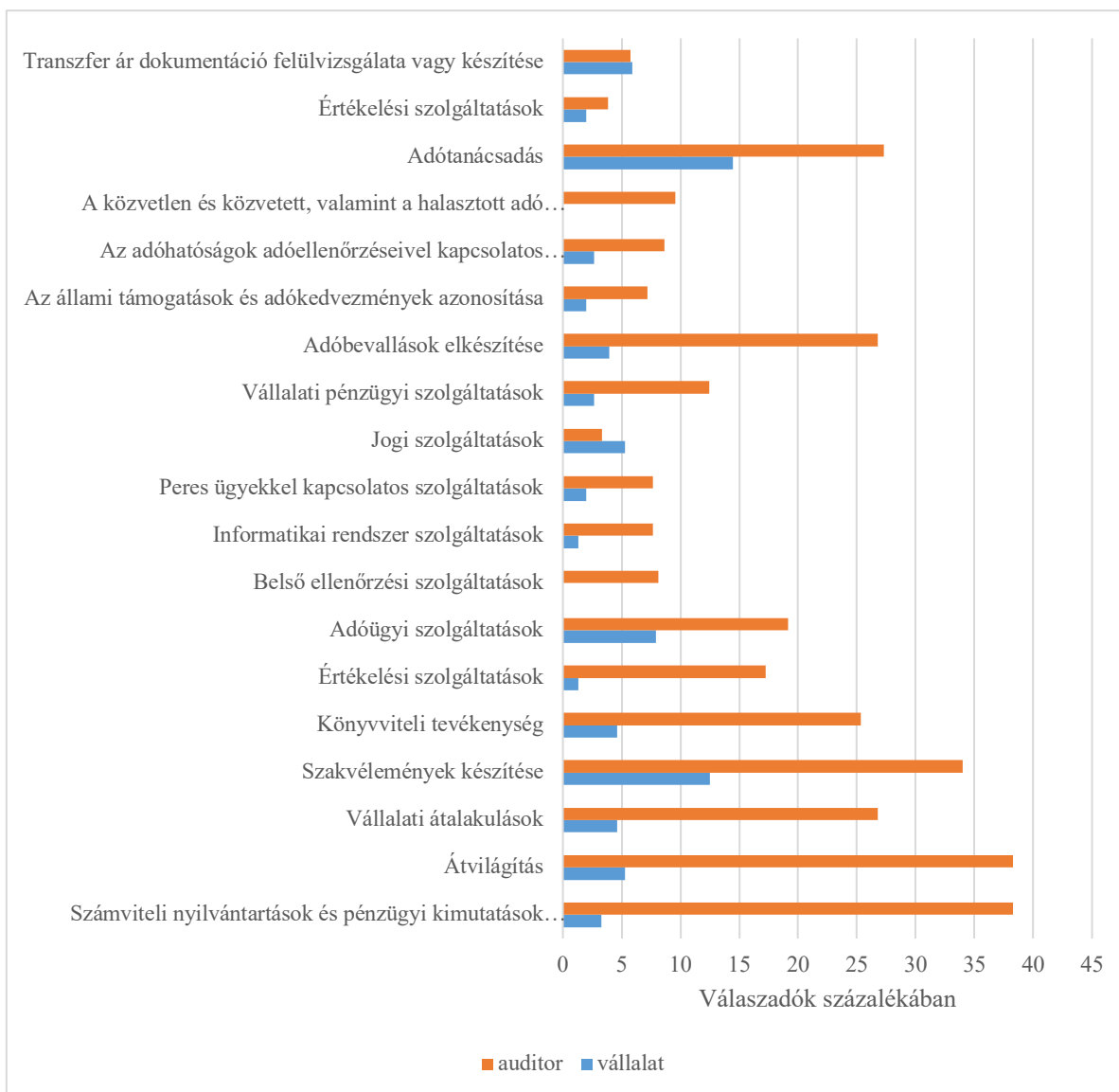
4.1.3.3. Vállalatok és könyvvizsgálók véleménykülönbségei

Ha összevetjük a könyvvizsgálók szolgáltatásportfólióját a vállalatok által igénybe vett szolgáltatásokkal, azaz ezen szolgáltatások nyújtásának/igénybevételének gyakoriságával, akkor a következők tapasztalhatók:

- Egyes szolgáltatások esetében nincs jelentős különbség a kínálat és az igénybevétel gyakorisága között (kevesebb, mint 5 százalékpont), ám ezek a szolgáltatáselemek csak kis arányban fordulnak elő:
 - Jogi szolgáltatások
 - Transzfer ár dokumentáció felülvizsgálata vagy készítése
- Számos szolgáltatás esetében jóval nagyobb az auditori kínálat szerinti gyakoriság, mint amekkora arányban a megkérdezett vállalatok igénybe veszik az adott szolgáltatást (5-15 százalékpont közötti eltérés):
 - Az állami támogatások és adókedvezmények azonosítása
 - Peres ügyekkel kapcsolatos szolgáltatások
 - Az adóhatóságok adóellenőrzéseivel kapcsolatos segítségnyújtás
 - Informatikai rendszer szolgáltatások
 - Belső ellenőrzési szolgáltatások
 - A közvetlen és közvetett, valamint a halasztott adó kiszámítása
 - Vállalati pénzügyi szolgáltatások
 - Adóügyi szolgáltatások
 - Adótanácsadás
- Sok esetben pedig igen nagy az eltérés az auditori kínálat szerinti gyakoriság és a megkérdezett vállalatok igénybevételi gyakorisága között (több, mint 15 százalékpont):
 - Értékelési szolgáltatások

- Könyvviteli tevékenység
- Szakvélemények készítése
- Vállalati átalakulások
- Adóbevallások elkészítése
- Átvilágítás
- Számviteli nyilvántartások és pénzügyi kimutatások készítése

Ezeket a különbségeket mutatja a 28. ábra.

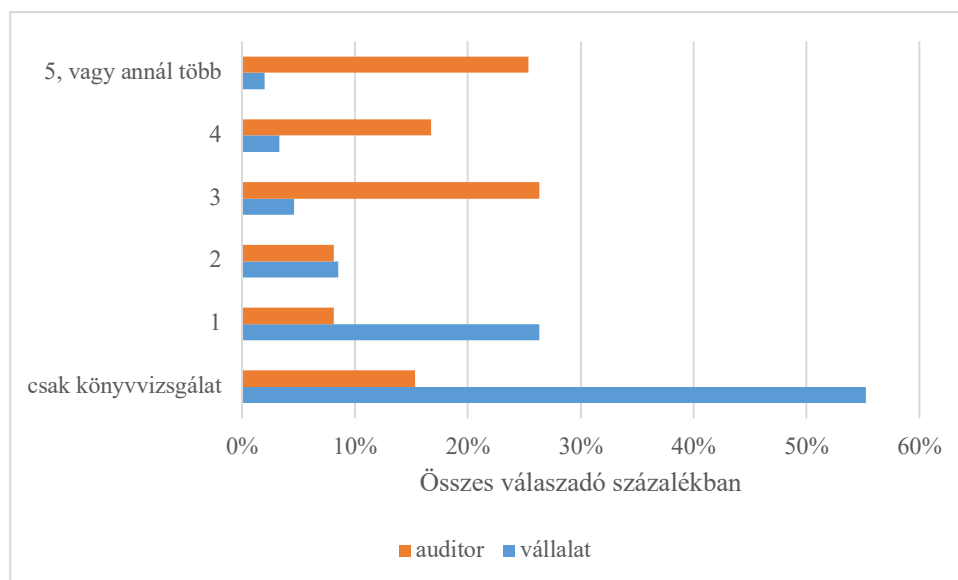

28. ábra: A könyvvizsgálók nyújtott szolgáltatások szerinti megoszlása összevetve a vállalatok könyvvizsgálóktól igénybe vett szolgáltatások megoszlásával

Forrás: saját kutatás

A könyvvizsgáló folytathat minden olyan tevékenységet a könyvvizsgálat mellett, amely nem ütközik a kamarai törvény, alapszabály vagy az etikai szabályzat rendelkezéseibe. A közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók könyvvizsgálóival szemben az Audit Reform Rendelet

szigorúbb szabályokat fogalmaz meg, hiszen tételesen felsorolja azokat a tevékenységeket, amelyeket a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodóknál a könyvvizsgáló a vizsgált időszak kezdete és a könyvvizsgálói jelentés kiadása közötti időszakban a könyvvizsgálat mellett nem végezhet. A könyvvizsgálók által nyújtható szolgáltatási skála sokkal szélesebbnek látszik, mint amit a vállalatok igénybe kívánnak venni tőlük, ahogyan a 29. ábra is mutatja.

29. ábra: Szolgáltatásportfólió kiterjedése

Forrás: saját kutatás

A kérdőív a könyvvizsgálati tevékenység és a könyvvizsgálói munka megítélésnek és az eltérések megítélésének érdekében az alábbiak szerint épül fel. A kérdőívet kitöltőket arra kértem, hogy az egyes kérdéskörökbe (objektumokba) tartozó állításokat két szempont szerint értékeljék. Egyrészt aszerint, hogy mennyire jellemzőek az állítások (változók) rájuk nézve, illetve mennyire kellene, hogy jellemzőek legyenek az adott állítások. Ez alapján körvonalazódik az észlelt állapot, a jelenlegi állapot, vagyis az, hogy az adott állítások, véleményük szerint, mennyire jellemzőek rájuk a könyvvizsgálati munka során. Másrészt választ kértem arra is, hogy ugyanazok az állítások mennyire kellene, hogy megjelenjenek a könyvvizsgálat során, vagyis, hogy milyen elvárásaik vannak, mit tartanak kívánatos állapotnak. Ezek alapján például az első kérdéskörbe tartozó állításoknál, a könyvvizsgáló piaci megítélésére vonatkozó kérdéseknél, értékelték azt, hogy a könyvvizsgáló kiválasztásánál mely szempontok játszanak szerepet jelenleg, illetve mely szempontok kellene, hogy szerepet játszanak (tulajdonosok, üzlettársak ajánlásait veszik figyelembe; a szolgáltatás árát veszik figyelembe; az auditor piaci szerepét, megítélését veszik figyelembe vagy a könyvvizsgáló korábbi munkái, referenciái alapján döntenek). Így jól körvonalazódnak azok a változók, melyek esetében eltérés van az észlelt és az elvárt értékek között.

A kérdőívben mért 21 pár minőségparamétert közvetlenül is összehasonlítottam a két mintában: a mintabeli átlagokat varianciaanalízissel összehasonlítva az látszik, hogy a legtöbb esetben (csillagozott p értékek) jelentős eltérés van a könyvvizsgálók és vállalatok átlagai között.

A dolgozatban a következő szimbolikán alapuló, objektumorientált jelölésrendszert fogom alkalmazni:

Legyen Q egy objektum (változó):

$$Q_{X_i}^T, \text{ ahol}$$

- T : az objektum osztálya, $T \in \{N, P\}$, ahol N a jelenlegi állapotra utal (now), P a kívánatosnak tartott állapotra utal (preferred)
- X : az objektum csoportja, $X \in \{M, P, R, D, I\}$, ahol M : piaci minőség; P : folyamatminőség; R : eredményminőség; D : észlelt minőség; I : közvetített minőség.
- i : az adott objektumcsoportra vonatkozó mért változók (kérdések) száma a kérdőívben, illetve ezek futóindexe.

Például a $Q_{M_1}^N$ jelentése: az M kérdéscsoport (piaci minőség) első sorszámú kérdésére adott észlelési, meglévő érték.

Az egyes mért minőségparaméterek átlagát a vállalati és az auditori mintában és az átlagok összehasonlítását mutatja a 9. táblázat.

9. táblázat: Az egyes mért minőségparaméterek átlaga a két mintában és az átlagok összehasonlítása varianciaanalízissel

Mért változó	minta		F	Sig.
	vállalat	auditor		
	átlag			
$Q_{M_1}^N$	2,729	3,147	10,926	0,001 **
$Q_{M_1}^P$	2,367	2,691	7,231	0,008 **
$Q_{M_2}^N$	2,548	3,000	16,104	0 ***
$Q_{M_2}^P$	2,194	2,641	17,193	0 ***
$Q_{M_3}^N$	2,624	2,917	9,158	0,003 **
$Q_{M_3}^P$	2,356	2,190	3,965	0,047 *
$Q_{M_4}^N$	3,173	2,536	43,461	0 ***
$Q_{M_4}^P$	3,154	3,244	1,518	0,219
$Q_{M_5}^N$	2,729	2,325	12,697	0 ***
$Q_{M_5}^P$	2,985	3,306	13,557	0 ***
$Q_{P_1}^N$	3,593	2,564	144,84	0 ***
$Q_{P_1}^P$	3,690	3,451	11,836	0,001 **
$Q_{P_2}^N$	3,691	3,703	0,038	0,846
$Q_{P_2}^P$	3,709	3,876	9,302	0,002 **
$Q_{P_3}^N$	3,593	2,976	54,719	0 ***
$Q_{P_3}^P$	3,718	3,718	0,000	0,994
$Q_{P_4}^N$	3,262	3,105	2,540	0,112
$Q_{P_4}^P$	3,520	3,775	15,157	0 ***
$Q_{R_1}^N$	2,993	3,254	10,323	0,001 **
$Q_{R_1}^P$	3,233	3,455	8,836	0,003 **
$Q_{R_2}^N$	2,073	2,201	1,683	0,195
$Q_{R_2}^P$	2,464	2,737	6,772	0,01 *
$Q_{R_3}^N$	3,089	2,560	38,745	0 ***
$Q_{R_3}^P$	3,299	3,250	0,456	0,5
$Q_{D_1}^N$	2,933	2,478	23,906	0 ***
$Q_{D_1}^P$	3,260	3,617	30,084	0 ***
$Q_{D_2}^N$	2,130	2,696	35,700	0 ***
$Q_{D_2}^P$	2,669	3,025	17,281	0 ***
$Q_{D_3}^N$	2,993	3,053	0,488	0,485
$Q_{D_3}^P$	3,230	3,636	26,142	0 ***
$Q_{D_4}^N$	2,560	1,949	46,748	0 ***
$Q_{D_4}^P$	2,753	2,979	6,203	0,013 *
$Q_{I_1}^N$	2,518	2,593	0,451	0,502
$Q_{I_1}^P$	2,799	2,895	0,890	0,346
$Q_{I_2}^N$	2,101	2,234	2,060	0,152
$Q_{I_2}^P$	2,584	2,861	9,221	0,003 **
$Q_{I_3}^N$	2,556	2,430	2,422	0,121
$Q_{I_3}^P$	2,852	2,980	2,964	0,086
$Q_{I_4}^N$	2,565	2,340	5,971	0,015 *
$Q_{I_4}^P$	2,818	2,930	1,888	0,17
$Q_{I_5}^N$	2,458	2,663	4,303	0,039 *
$Q_{I_5}^P$	2,774	3,342	49,975	0 ***

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Forrás: saját kutatás

Az alábbi különbségek láthatók, ha megfigyeljük a vállalati és az auditori mintát:

- Azok a változók, kérdések, ahol a vállalati értékítéletek jelentősen meghaladják az auditori értékítéletet a jelenlegi helyzetértékelés alapján:
 - $Q_{P_1}^N$: a könyvvizsgálat során a vállalat kapcsolata a könyvvizsgálóval folyamatos, a kommunikáció rendszeres, hatékony és eredményes.
 - $Q_{M_4}^N$: a könyvvizsgáló kiválasztásánál az elismertséget veszik figyelembe az ügyfelek.
 - $Q_{P_3}^N$: a könyvvizsgálati munka közben talált hibákat a vállalatok gyorsan kijavítják és a könyvvizsgáló rendelkezésére bocsátják.
 - $Q_{D_4}^N$: a könyvvizsgálat eredményei és javaslatai alapján a vállalkozások készek az üzleti folyamataink átszervezésére.
 - $Q_{R_3}^N$: a vállalatok a könyvvizsgálók által tett javaslatokat beépítik a folyamataik javítása érdekében.
- Azok a változók, ahol a vállalati értékítéletek jelentősen meghaladják az auditori értékítéletet az elvárások alapján:
 - $Q_{P_1}^P$: a könyvvizsgálat során a vállalat kapcsolata a könyvvizsgálóval folyamatos, a kommunikáció rendszeres, hatékony és eredményes.
 - $Q_{M_3}^P$: a könyvvizsgáló kiválasztásánál a szolgáltatás árát veszik figyelembe az ügyfelek.
- Azok a változók, ahol az auditori értékítéletek jelentősen meghaladják a vállalati értékítéletet a jelenlegi helyzetértékelés alapján:
 - $Q_{R_1}^N$: az auditor a munkája során a vállalat számviteli folyamataival kapcsolatosan javaslatokat, észrevételeket tesz.
 - $Q_{M_3}^N$: a könyvvizsgáló kiválasztásánál a szolgáltatás árát veszik figyelembe az ügyfelek.
 - $Q_{M_1}^N$: a könyvvizsgáló kiválasztásánál az anyavállalat (ha van) ajánlását veszik figyelembe az ügyfelek.
 - $Q_{M_2}^N$: a könyvvizsgáló kiválasztásánál a könyvelő, üzlettársak, befektetők ajánlását veszik figyelembe az ügyfelek.
 - $Q_{D_2}^N$: a könyvvizsgálat eredményei közvetlen költségmegtakarítást is jelentenek a könyvvizsgált vállalkozások számára.
- Azok a változók, ahol az auditori értékítéletek jelentősen meghaladják a vállalati értékítéletet az elvárások alapján:
 - $Q_{D_2}^P$: a könyvvizsgálat eredményei közvetlen költségmegtakarítást is jelentenek a könyvvizsgált vállalkozások számára.
 - $Q_{D_1}^P$: a könyvvizsgált vállalkozás számára a könyvvizsgálat többet jelent, mint a törvényi előírásoknak való megfelelés.
 - $Q_{D_3}^P$: a könyvvizsgálat eredményei beépülnek a vállalkozás pénzügyi/számviteli/kontrolling folyamataiba.

- $Q_{M_2}^P$: a könyvvizsgáló kiválasztásánál a könyvelő, üzlettársak, befektetők ajánlását veszik figyelembe az ügyfelek.
 - $Q_{I_5}^P$: a könyvvizsgálati munka eredményeinek hosszú távon is van konkrét, mérhető hozadéka.
- Azok a tényezők, melyeknek a megítélése megegyezik (nem különbözik szignifikánsan) a két vizsgálati csoportban a jelenlegi helyzet megítélése alapján:
 - $Q_{P_2}^N$: az auditor által feltárt hibákat az auditért felelős vezető elé tárják és azokat megvitatják.
 - $Q_{P_4}^N$: az adott év vizsgálatát a könyvvizsgáló már a fordulónap előtt megkezdi.
 - $Q_{R_2}^N$: a könyvvizsgáló munkája során a vizsgált szervezet üzleti folyamataival kapcsolatosan is javaslatokat, észrevételeket tesz.
 - $Q_{D_3}^N$: a könyvvizsgálat eredményei beépülnek a vállalkozás pénzügyi/számviteli/kontrolling folyamataiba.
 - $Q_{I_1}^N$: a vállalkozások piaci megítélésben számít a megbízott könyvvizsgáló piaci megítélése.
 - $Q_{I_2}^N$: a könyvvizsgálat eredményei beépülnek a vállalat más területeinek (termelés, marketing, értékesítés, HR, stb) működésébe is.
 - $Q_{I_3}^N$: a belső ellenőrzési rendszer felmérése során azonosított hiányosságokra tett javaslataink rendszerszinten is befolyásolják a vállalatok működését.
 - Azok a tényezők, melyeknek a megítélése megegyezik (nem különbözik szignifikánsan) a két vizsgálati csoportban az elvárások alapján:
 - $Q_{M_4}^P$: a könyvvizsgáló kiválasztásánál az elismertséget veszik figyelembe az ügyfelek.
 - $Q_{P_3}^P$: a könyvvizsgálati munka közben talált hibákat a vállalatok gyorsan kijavítják és a könyvvizsgáló rendelkezésére bocsátják.
 - $Q_{R_3}^P$: a vállalatok a könyvvizsgálók által tett javaslatokat beépítik a folyamataik javítása érdekében.
 - $Q_{I_1}^P$: a vállalkozások piaci megítélésben számít a megbízott könyvvizsgáló piaci megítélése.
 - $Q_{I_3}^P$: a belső ellenőrzési rendszer felmérése során azonosított hiányosságokra tett javaslataink rendszerszinten is befolyásolják a vállalatok működését.
 - $Q_{I_4}^P$: a könyvvizsgálat eredményei hosszú távon is beépülnek a vállalatok stratégiájába, gazdálkodásába (átszervezések, kiszervezések, piaci döntések, innováció, szervezetfejlesztés)

A vizsgálatból látható, hogy vannak olyan változók, melyek esetében a feleknek egyaránt magas az értékítélete az elvárásokat és a jelenlegi tapasztalásokat tekintve is. Ezek tekinthetők kedvező tényezőknek, hiszen a magas elvárások mellé magas szintű észlelés társul. A vállalatok esetében ilyen előnyös helyzet alakult ki a könyvvizsgálóval való kapcsolattartás esetében, a

kommunikációjuk hatékonyan és eredményesen működik. A könyvvizsgálók esetében a magas elvárások mellé magas észlelt értékek jelentek meg a munkájuk közvetlen eredményei kapcsán. Az auditorok elvárják ügyfeleiktől, hogy kiválasztásuk előtt az ügyfelek kérjék ki a könyvelők, üzlettársak, egyéb stakeholderok véleményét, de ezt az ügyfelek meg is teszik, amit a szintén magasabb jelenlegi érték mutat. Ezek alapján elmondható, hogy a folyamat minőség csoportba tartozó változók, kérdések tekintetében optimális a helyzet. Nincs jelentős különbség a két vizsgált csoportban (vállalatok és auditorok) sem az elvárásokat, sem az észleléseket tekintve néhány változóban. Egyformán ítélték meg azt, hogy a vállalkozások piaci megítélésben mennyire játszik szerepet a megbízott könyvvizsgáló piaci megítélése, illetve, hogy a belső ellenőrzési rendszer felmérése során azonosított hiányosságokra tett javaslataik rendszerszinten is befolyásolják a vállalatok működését.

Ahol különbség mutatkozik az elvárt és az észlelt értékek között, mind a vállalatokat, mind a könyvvizsgálókat tekintve, azok a változók mutathatnak a tevékenység minőségére. Ha az ügyfelek által támasztott magas elvárással szemben alacsony észlelés jelenik meg, akkor azt jelenti, hogy a könyvvizsgálók nem teljesítenek az elvárásoknak megfelelően. Fejlesztendő területként lehet kiemelni a vizsgálat alapján az könyvvizsgálati munka eredményeinek észlelt minőségét, vagyis azt, hogy az ügyfelek részére a könyvvizsgálat ne csak a törvényi előírásoknak való megfelelést jelentse. Fontos lenne, hogy az audit eredményeit, mint a feltárt hibák javításaira tett javaslatokat a vállalatok beépítsék nem csak a számviteli, de a pénzügyi és kontrolling folyamataiba is. Összességében kedvezőbb helyzetet mutatna, ha a vállalatok készek lennének a könyvvizsgálat eredményei és javaslatai alapján az üzleti folyamataink átszervezésére is.

A vizsgálat során megjelentek olyan tényezők is, ahol az ügyfelek alacsony elvárásai mellé magas észlelések, jelenlegi értékek társultak. Ezek azok a területek, melyek nagyobb hangsúlyt kapnak, mint amit igényelnének, a tényezők a piaci minőségparaméter körében jelentkeztek. A vállalatok számára kevésbé fontos az, hogy a könyvvizsgáló kiválasztása során figyelme vegyék a könyvvizsgáló piaci megítélését vagy hírnevét, illetve a könyvvizsgáló szakmai önéletrajzában foglalt tapasztalatokat, kiemelten az üzleti ismereteit, referenciáit.

Érdekes különbségként emelhető ki, hogy a könyvvizsgálóknak a 23%-a szerint tekintik a vállalatok a könyvvizsgálókat tanácsadónak is, a vállalatoknak valójában a 66%-a így is gondol rájuk. Ellenőrként a vállalatok 40%-a gondol a könyvvizsgálókra, míg a könyvvizsgálóknak csak a 26%-a szerint gondolnak így rájuk a vállalkozások. Ezek jelentős eltérések ($p=0,000$; illetve $p=0,008$). Míg szükséges rosszként a vállalatoknak csak 13%-a gondol rájuk, a könyvvizsgálók 17%-a gondolja, hogy vállalatok erre asszociálnak. E két arány nem különbözik jelentősen ($p=0,350$).

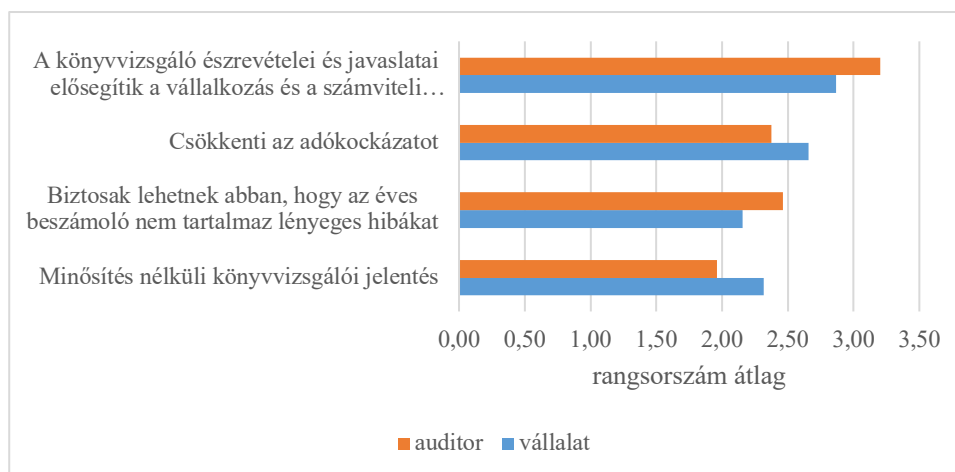
A kérdőívben arra kértem a kitöltőket, hogy állítsanak fel rangsort aszerint, hogy miben látják a könyvvizsgálók feladatát, hasznosságát. Ebben a kérdésben nem volt olyan egyetértés, mint az előző kérdéskörben: a vállalatvezetők és a könyvvizsgálók véleménye eltéréseket mutat ($p<0,01$). A vállalatok rangsora:

- Biztosak lehetnek abban, hogy az éves beszámoló nem tartalmaz lényeges hibákat
- Minősítés nélküli könyvvizsgálói jelentés
- Csökkenti az adókockázatot
- A könyvvizsgáló észrevételei és javaslatai elősegítik a vállalkozás és a számviteli információs rendszer és annak elemeinek fejlesztését.

A könyvvizsgálók rangsora:

- Minősítés nélküli könyvvizsgálói jelentés
- Csökkenti az adókockázatot
- Biztosak lehetnek abban, hogy az éves beszámoló nem tartalmaz lényeges hibákat
- A könyvvizsgáló észrevételei és javaslatai elősegítik a vállalkozás és a számviteli információs rendszer és annak elemeinek fejlesztését.

A rangszámegoszlásokon túl tovább árnyalja a képet a rangorszámok átlagának ábrázolása: itt megfigyelhető a tényezők relatív hasznosságérzékelése is a rangsor mellett. A könyvvizsgálat hasznosságának észlelését a vállalati és az auditori mintában a 30. ábra foglalja össze.

30. ábra: A könyvvizsgálat hasznosságának észlelése a két mintában

Forrás: saját kutatás

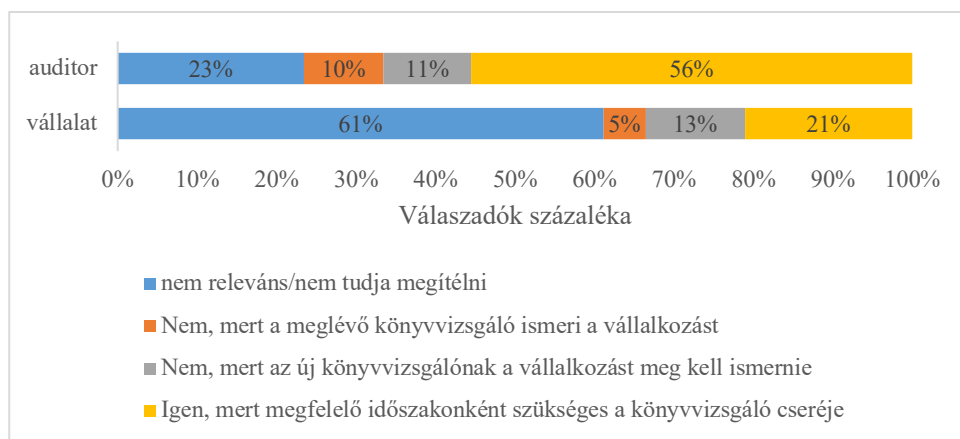
A választ adó könyvvizsgálók háromnegyede szerint nem utal a könyvvizsgálat minőségére az, ha a könyvvizsgáló által lezárt évi beszámolóban utólag jelentős hiba derül ki, az egynegyedük szerint utal a szolgáltatás minőségére az utólag kiderülő hiba. Ez a vállalkozások válaszaiban egyenletesen oszlik meg, vagyis nem annyira megengedők, mint az auditorok, a tekintetben, hogy utal-e a könyvvizsgálat minőségére, ha a könyvvizsgáló által lezárt évi éves beszámolóban utólag jelentős hiba derül ki (pontosan 50% szerint igen, 50% szerint nem). A visszaérkezett szöveges válaszokból az derül ki, hogy azért nem a könyvvizsgálat minőségére utal az utólag feltárt hiba, mert az auditor azokból a dokumentumokból, jelentésekből dolgozik, amit a vizsgált szervezet a rendelkezésére bocsát.

4.2. Audit rotáció

Az elmúlt évek hazai jogszabályi változásainak, a hatályba lépő Audit Reform Rendelet és a kamarai törvény módosulása, értelmében a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók esetén (tőzsdén jegyzett vállalkozások, illetve speciális gazdálkodói kör, mint a hitelintézetek, biztosítók, befektetési vállalkozások és befektetési alapkezelők) maximális 10 év után kell a könyvvizsgáló céget lecserélni. A könyvvizsgáló cseréjét követően az előző könyvvizsgáló 4 évig nem vállalhat az adott közérdeklődésű ügyfélnél könyvvizsgálói szolgáltatást. A maximális időtartam, vagyis tíz év megszakítása esetén a megbízással töltött éveket össze kell adni, kivéve, ha legalább 4 év eltelt úgy, hogy a könyvvizsgáló cég nem látott el az adott gazdálkodónál könyvvizsgálói tevékenységet. Minden kamarai tag könyvvizsgáló, aki a könyvvizsgálói jelentést aláírja, az az előbb említett cégrotációtól függetlenül a szabályozás alapján maximum 7 évig láthatja el a feladatát ugyanannál a vállalkozónál, utána 3 évig nem vehet részt a könyvvizsgálatban.

Az elmúlt években nemzetközi szinten időről-időre visszatérő kérdés, hogy milyen hatással van az audit rotáció a könyvvizsgálói függetlenségre, a könyvvizsgálói munka minőségére és a kapcsolódó költségek alakulására. Ennek háttérvilágításában a kötelező audit rotáció már elég régóta vita tárgya a szakmán belül nemzetközi és hazai szinten egyaránt. Az audit rotáció kérdése nemcsak a könyvvizsgáló cég, hanem a könyvvizsgáló partner személye esetében is felvetődik. Elmondható, hogy párhuzam vonható a minőség és az auditált cég között is. Ez azt jelenti, hogy a közérdeklődésnek kitett vagy nagy hírnevű cégek ellenőrzésére gyakran nagyobb gondot fordítanak a könyvvizsgálók, mint a kis cégekére. Ez azzal magyarázható, hogy a könyvvizsgálók félnek a negatív hírnevtől. Dolgozatomban foglalkozom azzal a kérdéssel, hogy a könyvvizsgálat minősége nagyban befolyásolhatja a vállalkozás üzletmenetét, ezért a partner kiválasztása kritikus fontosságú. Célul tűztem ki annak vizsgálatát, hogy mi szolgálja jobban a magasabb minőséget: a stabil, állandó auditáló partner, vagy ha ezt időnként vagy rendszeresen cserélik. Kutatásom során alapvetően arra keresem a választ, hogy vajon mennyire van hatással az üzletmenet sikerességre és a könyvvizsgálat minőségére a könyvvizsgálat során jelentkező rotáció.

Arra a kérdésre, hogy a kötelező audit rotáció javítja-e a könyvvizsgálat minőségét, a vállalati kérdőívet kitöltőknek csak a fele tudott válaszolni. A válaszolók 40%-a azt gondolja, hogy nem, míg 60% szerint igen, javít a minőségen a könyvvizsgálók cseréje. A könyvvizsgálóknál ezek az arányok jelentősen markánsabbak ($p=0,031$): 25% szerint nem, míg 75% szerint igen, javítja a rotáció a könyvvizsgálat minőségét. A vállalatoknak a 61%-a számára nem releváns ez a kérdés vagy nem tudja megítélni az audit rotáció előírásait és az azzal járó esetleges előnyöket, hátrányokat. A könyvvizsgálók esetében ez az arány 23% (31. ábra).

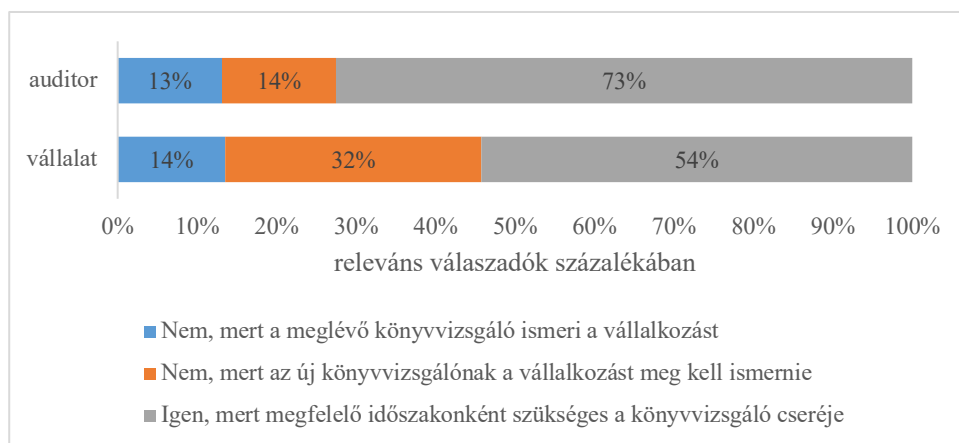
31. ábra: Egyet ért-e az audit rotáció kérdésében, annak előírásával?

Forrás: saját kutatás

Azoknak a vállalatoknak az 57%-a, akiknél már történt könyvvizsgáló váltás úgy nyilatkozott, hogy a kötelező audit rotáció javítja a könyvvizsgálati minőséget. Viszont, akiknél még nem volt rotáció, azoknak csak a 36%-a gondolja azt, hogy a kötelező rotáció nem javítja a könyvvizsgáló minőségét.

Ha ezeket a válaszadókat kihagyjuk, akkor egy sokkal összevethetőbb képet kapunk a vállalatok és a könyvvizsgálók véleményéről: nagyjából hasonló arányban vannak mindkét mintában azok, akik nem értenek egyet, mert a meglévő könyvvizsgáló ismeri a vállalkozást, annak kockázatait és folyamatait, így megbízhatóan és gyorsabban tudja ellátni feladatait. A vállalatok esetében viszont kétszer nagyobb azok aránya a könyvvizsgálókéhoz képest, akik azért nem értenek egyet, mert az új könyvvizsgálónak a vállalkozást meg kell ismernie, ami jelentős vállalaton belüli és könyvvizsgálói kapacitást igényel, így a költségeket növeli. Ezek szerint ez inkább csak a vállalatvezetők félelme. A könyvvizsgálók háromnegyede, míg a vállalatok 54%-a ért egyet a szabályozással, mert megfelelő időszakonként szükséges a könyvvizsgáló cseréje, annak érdekében, hogy „friss szemmel”, új megközelítésekkel világítsanak rá a fejlesztendő területekre, kockázatokra (32. ábra).

A megkérdezett vállalatok nagy részét nem foglalkoztatja a rotáció kérdése, 29% egyetért a rotáció időtartamával, míg 6% szerint lehetne hosszabb, 18% szerint pedig rövidebb az időtáv.

32. ábra: Egyet ért-e az audit rotáció kérdésében, annak előírásával? – a releváns részmintán belüli megoszlások

Forrás: saját kutatás

4.3. Minőségdimenziók

4.3.1. Az egyes minőségdimenziók előállítása és megbízhatósága

A dolgozatban használt jelölés rendszer (78. oldal) alapján az egyes minőségdimenziókat az alábbiak szerint jelölöm:

Piaci minőség:	Q_M^T ,	észlelt állapot: Q_M^N	kívánt állapot: Q_M^P
Folyamatminőség:	Q_P^T ,	észlelt állapot: Q_P^N	kívánt állapot: Q_P^P
Eredményminőség:	Q_R^T ,	észlelt állapot: Q_R^N	kívánt állapot: Q_R^P
Észlelt minőség:	Q_D^T ,	észlelt állapot: Q_D^N	kívánt állapot: Q_D^P
Közvetített minőség:	Q_I^T ,	észlelt állapot: Q_I^N	kívánt állapot: Q_I^P

A piaci minőség paraméter (Q_M^T) meghatározásában olyan kérdések jelentek meg, melyek beazonosítják, hogy mely tényezők játszanak szerepet, illetve kellene, hogy szerepet játszanak a könyvvizsgálati szolgáltatást nyújtó személy, társaság kiválasztásánál. Figyelembe veszik-e a befektetők, üzlettársak esetleg az anyavállalat ajánlásait vagy inkább a könyvvizsgáló elismertsége, hírneve, referenciái alapján döntenek, illetve szerepet játszik-e a szolgáltatás ára a kiválasztásban?

A folyamatminőség paraméter (Q_P^T) az auditálás folyamatára utal, vagyis arra, hogy milyen a kommunikáció a felek között, mennyire hatékonyan tudnak együtt dolgozni (az esetlegesen feltárt hibákat megvitatják-e) illetve, hogy mikor kezd meg a könyvvizsgáló a munkát, szán-e időt a tervezési szakaszra.

Az eredményminőség paraméter (Q_R^T) a könyvvizsgálati tevékenység közvetlen minőségére utal. A munkája során a könyvvizsgáló tesz-e javaslatokat a vizsgált szervezet számviteli, pénzügyi vagy üzleti folyamatainak javítására, illetve, hogy ezeket az észrevételeket a szervezet beépíti-e a folyamatainak javítása érdekében.

Az észlelt minőségparaméter (Q_D^T) azt jelenti, hogy mit gondolnak az elvégzett könyvvizsgálatról, többet jelent-e, mint a törvényi előírásoknak való megfelelés. Azonosítják-e az auditálással együtt járó előnyöket, mint a költségmegtakarítás (feltárt adózási hibák és/vagy kockázatok), illetve a könyvvizsgálat eredményeképp megfogalmazott javaslatok, észrevételek alapján az üzleti folyamatok átszervezésre kerülnek-e.

A közvetített minőségparaméter (Q_I^T), a könyvvizsgálati munka hosszú távú hasznait határozza meg, azt, hogy az elvégzett munkának van-e hosszú távon mérhető haszna. Szerepet játszik-e a vállalkozás piaci megítélésében a könyvvizsgáló személye? Vagy az auditálás eredményei hosszú távon beépülnek-e a vállalatok gazdálkodásába, stratégiájába átszervezéseken, innováción vagy szervezetfejlesztésen keresztül?

Az egyes minőségdimenziók kiszámítása átlagolással:

$$\text{Piaci minőség: } Q_M^T = \frac{1}{5} \sum_{T \in \{N, P\}}^5 Q_{M_i}^T$$

$$\text{Folyamatminőség: } Q_P^T = \frac{1}{4} \sum_{T \in \{N, P\}}^4 Q_{P_i}^T$$

$$\text{Eredményminőség: } Q_R^T = \frac{1}{3} \sum_{T \in \{N, P\}}^3 Q_{R_i}^T$$

$$\text{Észlelt minőség: } Q_D^T = \frac{1}{4} \sum_{T \in \{N, P\}}^4 Q_{D_i}^T$$

$$\text{Közvetített minőség: } Q_I^T = \frac{1}{5} \sum_{T \in \{N, P\}}^5 Q_{I_i}^T$$

Az értékeket ki kell számítani vállalatokra és könyvvizsgálókra is. Ezt az adott mérőszám elé írt v (vállalati alminta) és a (auditori alminta) különbségtétellel jelzem, ahol szükséges: vQ_X^T , illetve aQ_X^T .

A kérdőívvel mért változókból előállítottam tehát a fentiek alapján az egyes minőségdimenziók jelenleg észlelt és kívánatosnak tartott értékeit. Ehhez válaszdónként előállítottam a dimenzióra vonatkozó kérdéscsoportok átlagát külön az észlelt változókkal és külön a kívánt változókkal azokban az esetekben, ahol a válaszadó legalább a kérdéscsoport felére választ adott. Az így előállt változók skálái a számított Cronbach alfa értékek alapján megbízhatóak (10.táblázat) (Cronbach, 1951).

10. táblázat: Cronbach alfa értéke az egyes skálákra nézve

Skálák	Cronbach α	
	észlelés	elvárás
Piaci minőség: Q_M^T	0,673	0,683
Folyamatminőség: Q_P^T	0,684	0,629
Eredményminőség: Q_R^T	0,675	0,664
Észlelt minőség: Q_D^T	0,564	0,591
Közvetített minőség: Q_I^T	0,601	0,600
Összesített Cronbach α	0,693	0,686

Forrás: saját kutatás

A minőségdimenziókból ezután az AUQUAL-6P modell alapján előállítottam a GAP-eket mérő változókat. Dolgozatomban az eltérések (GAP-ek) hét csoportját, illetve szintjét hozom létre és vizsgálom, melyek a következők:

- GAP1: A vállalatok esetében az egyes minőségdimenziók elvárt és észlelt megítélése közötti különbségek, vagyis, hogy a vállalatok mely kérdéseknél, változóknál fogalmaztak meg eltéréseket a jelenleg tapasztalt és az általuk elvárt állapot között. Minél nagyobb ez a GAP, annál távolabb van a jelenlegi minőségészlelés az általuk elvárttól.

$$GAP1 = vQ_X^N - vQ_X^P$$

- GAP2: A könyvvizsgálók esetében az egyes minőségdimenziók elvárt és észlelt megítélése közötti különbségek, vagyis, hogy a könyvvizsgálók hol fogalmaztak meg különbséget az általuk tapasztalható jelenlegi és az általuk kívánatosnak, elvártnak tartott értékek között. Minél nagyobb ez a GAP, annál távolabb van a jelenlegi minőségészlelés az elvárttól.

$$GAP2 = aQ_X^N - aQ_X^P$$

- GAP3: A vállalatok és könyvvizsgálók minőségészlelése közötti eltérés az adott minőségparaméter tekintetében. Minél nagyobb ez a GAP, annál inkább eltérően ítélik meg az adott tényező alapján a könyvvizsgálói szolgáltatás minőségét a vállalatok és a könyvvizsgálók.

$$GAP3 = vQ_X^N - aQ_X^N$$

- GAP4: A vállalatok és könyvvizsgálók minőségelvárása közötti eltérés az adott minőségparaméter tekintetében. Minél nagyobb ez a GAP, annál inkább eltérőek az elvárásaik az adott tényező kapcsán a vállalatoknak és a könyvvizsgálóknak.

$$GAP4 = vQ_X^P - aQ_X^P$$

- GAP5: A vállalatok minőségészlelésében az egyes minőségdimenziók közötti eltérések, azaz az auditminőség 6P-je (AUQUAL-6P modell alapján).

$$\begin{aligned}
 \text{PICTURE:} & \quad vP_1 = vQ_P^N - vQ_M^N \\
 \text{PROFICIENCY:} & \quad vP_2 = vQ_R^N - vQ_P^N \\
 \text{PLANTING:} & \quad vP_3 = vQ_D^N - vQ_R^N \\
 \text{PROMISE:} & \quad vP_4 = vQ_I^N - vQ_M^N \\
 \text{PROFIT:} & \quad vP_5 = vQ_I^N - vQ_R^N \\
 \text{PERFORMANCE:} & \quad vP_6 = vQ_I^N - vQ_D^N
 \end{aligned}$$

- GAP6: Az auditorok minőségészlelésében az egyes minőségdimenziók közötti eltérések, azaz az auditminőség 6P-je (AUQUAL-6P modell alapján).

$$\begin{aligned}
 \text{PICTURE:} & \quad aP_1 = aQ_P^N - aQ_M^N \\
 \text{PROFICIENCY:} & \quad aP_2 = aQ_R^N - aQ_P^N \\
 \text{PLANTING:} & \quad aP_3 = aQ_D^N - aQ_R^N \\
 \text{PROMISE:} & \quad aP_4 = aQ_I^N - aQ_M^N \\
 \text{PROFIT:} & \quad aP_5 = aQ_I^N - aQ_R^N \\
 \text{PERFORMANCE:} & \quad aP_6 = aQ_I^N - aQ_D^N
 \end{aligned}$$

- GAP7: A vállalati 6P és az auditori 6P közötti eltérések

$$\begin{aligned}
 \text{PICTURE:} & \quad P_1 = vP_1 - aP_1 \\
 \text{PROFICIENCY:} & \quad P_2 = vP_2 - aP_2 \\
 \text{PLANTING:} & \quad P_3 = vP_3 - aP_3 \\
 \text{PROMISE:} & \quad P_4 = vP_4 - aP_4 \\
 \text{PROFIT:} & \quad P_5 = vP_5 - aP_5 \\
 \text{PERFORMANCE:} & \quad P_6 = vP_6 - aP_6
 \end{aligned}$$

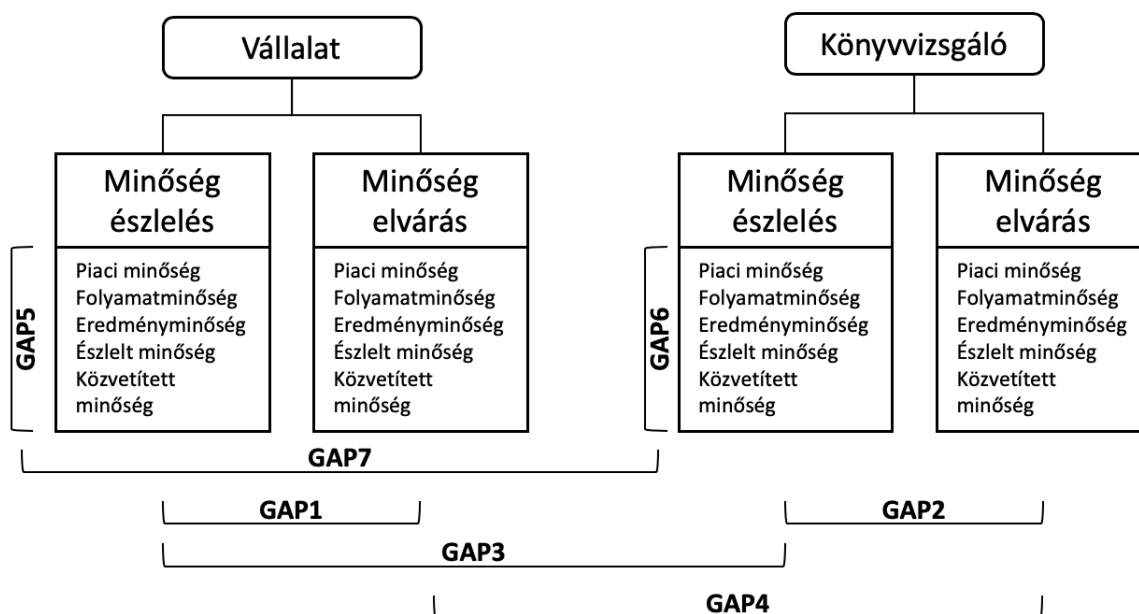
Az AUQUAL-6P modellnek megfelelően a vizsgált öt minőségdimenzióból hat eltérést (GAP) határozhatunk meg. Ezek a következők, melyek mindegyike kiszámítható észlelt és kívánt viszonylatban is, ám az interpretálhatóságot szem előtt tartva, csak az észlelt állapotra határozom meg őket:

- Piaci minőség - Folyamatminőség = PICTURE
- Folyamatminőség - Eredményminőség = PROFICIENCY
- Eredményminőség - Észlelt minőség = PLANTING
- Piaci minőség - Közvetített minőség = PROMISE
- Eredményminőség - Közvetített minőség = PROFIT
- Észlelt minőség - Közvetített minőség = PERFORMANCE

A vizsgált öt minőségdimenzió mindegyike kiszámítható észlelt és kívánt viszonylatban is. Az egyes minőség dimenziók jelentése:

- PICTURE: a könyvvizsgáló piaci megítélése különböző tényezők mentén
- PROFICIENCY: a könyvvizsgáló által nyújtott szolgáltatás szakmaiságának megítélése
- PLANTING: a könyvvizsgálati munka eredményeinek hasznosítása, átültetése a vállalatok folyamatiba
- PROMISE: a könyvvizsgáló által ígért és nyújtott szolgáltatás közötti eltérés
- PROFIT: a könyvvizsgálati munka hosszú távú hasznai
- PERFORMANCE: a könyvvizsgálati munka közvetlen és közvetett eredményeinek különbsége

A 33. ábra mutatja a szolgáltatásminőségi réseket a könyvvizsgálatban a modell alapján.

33. ábra: Szolgáltatásminőségi GAP-ek a könyvvizsgálatban

Forrás: saját szerkesztés

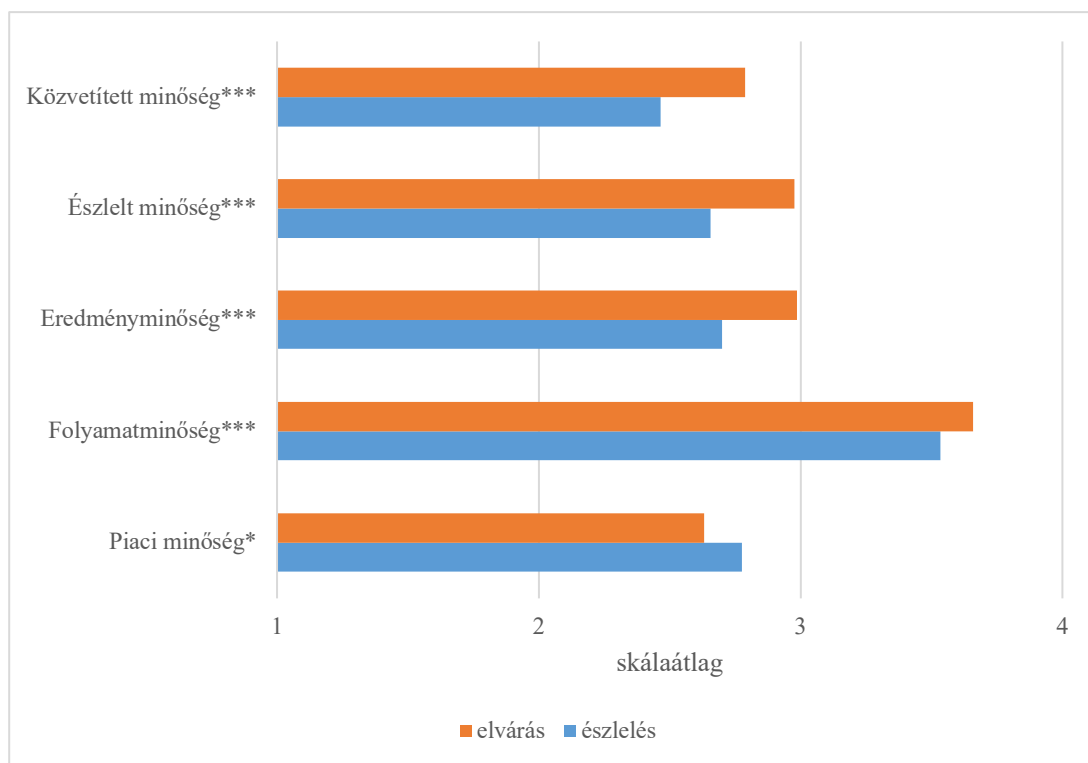
4.3.2. Vállalati minőségdimenziók vizsgálata (GAP1)

A vizsgált öt minőségdimenzió közül három nem tér el jelentősen a vállalatoknál: hasonlóan, közepes fontosságúnak ítélik meg a közvetített minőséget, az észlelt minőséget és az eredményminőséget. Mindhárom esetben szignifikánsan magasabb ($p < 0,001$) az elvárt érték, mint az észlelt, ami azt jelenti, hogy ezen minőségdimenziók javítására konkrét igény van a vállalatok részéről. Az észlelt és a közvetített minőség észlelt és elvárt értékei között a legnagyobb az eltérés. Fontosabbnak ítélik meg a vállalatok a folyamatminőséget, ami esetében bár szintén szignifikáns ($p < 0,001$) különbség van az észlelt és a kívánt érték között, ez a különbség jóval kisebb, mint a fenti három esetben. A legalacsonyabb fontosságú minőségdimenzió a piaci minőség. Érdekes,

hogy ebben az esetben az észlelés (jelenlegi állapot) magasabb átlagértékkel jellemezhető, mint a kívánt, ami azt jelenti, hogy ennek a relatív fontosságát a vállalatok csökkentenék. Vagyis azt, hogy milyen szempontok játszanak szerepet a könyvvizsgáló személyének a kiválasztásában a vállalatok nem tartják lényeges minőségdimenzióknak.

A lenti ábra az egyes dimenziók elvárt és észlelt értékei közötti eltéréseket mutatja (páros mintás t-próba).

Ezek az eltérések képezik az 1. számú GAP csoportot (34. ábra).

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

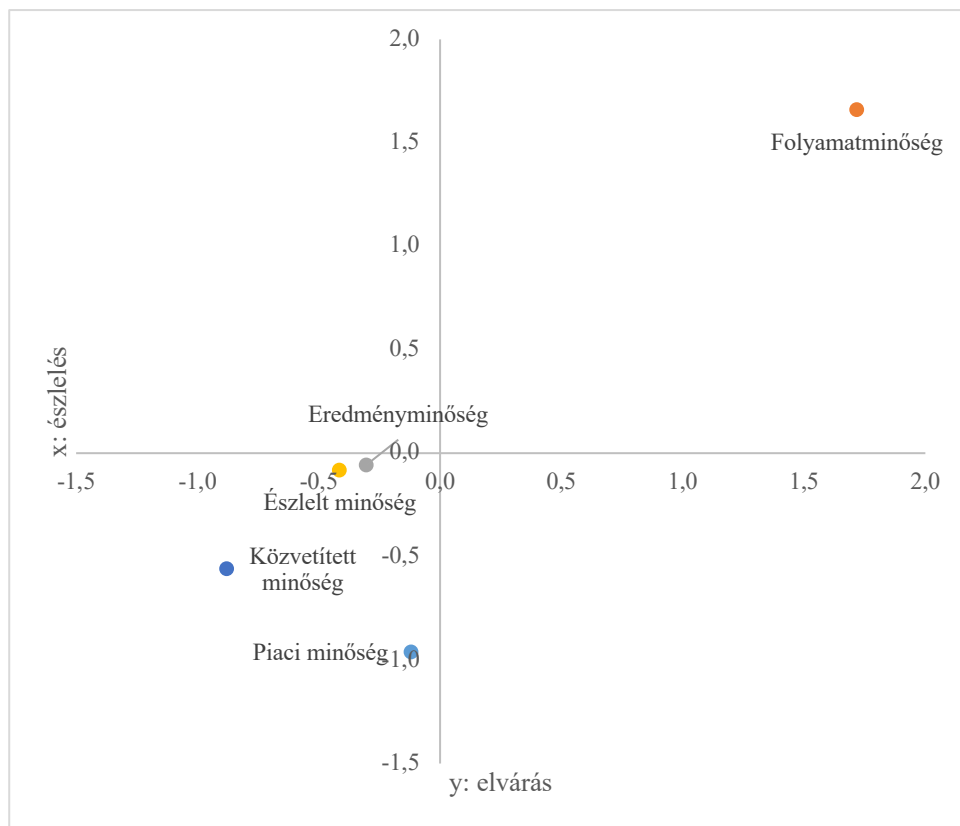
34. ábra: Vállalati minőségdimenziók elvárt és észlelt átlagai

Forrás: saját kutatás

A minőségdimenziók (az átlagok standardizálásán¹ alapuló) relatív pozíciójának elemzésével látható, hogy a folyamatminőség messze kiemelkedik a másik négy tényezőtől: a folyamatminőség a többi dimenzióhoz képest (figyelembe véve azok átlagát és szórását is) jelentősen fontosabb, mind az észlelésben, mind pedig a kívánatos értékében. Ez azt jelenti, hogy a vállalatok szerint ezt a minőségdimenziót a legfontosabb fejleszteni. A folyamatminőség paraméter az auditálás folyamatára utal arra, hogy mennyire tudnak hatékonyan együtt dolgozni a felek, az auditor által feltárt hibákat megvitatják-e, illetve, hogy a könyvvizsgáló mennyire és hogyan tervezi meg munkáját.

¹ $Z_i = \frac{\bar{x}_i - \bar{x}}{s_x}$

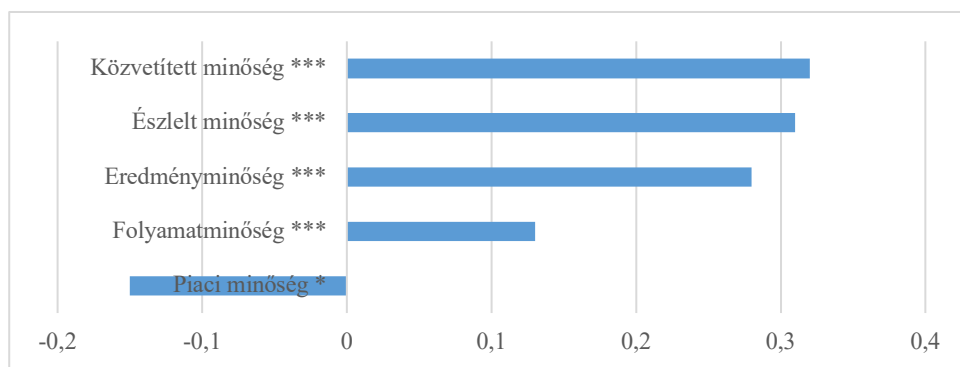
A másik négy dimenzió mind a 35. számú ábra alapján harmadik síknegyedben található, ami azt jelenti, hogy ezek javítására kisebb hangsúlyt is elég fektetni a vállalatok szerint, fontosságuk mind a jelenlegi észlelés, mind pedig a kívánatosnak tartott állapot tekintetében az átlag alatt marad.

35. ábra: Vállalati minőségdimenziók relatív pozíciói

Forrás: saját kutatás

A GAP1 értékek átlagai a (vállalati) mintában mind az öt minőségdimenzióban szignifikánsak (eltérnek nullától). A piaci minőség GAP negatív, ami azt jelenti, hogy ebben az esetben az észlelt minőség magasabb szintű, mint az elvárt, azaz a piaci minőség tekintetében kisebb a vállalatok minőségelvárása, mint az észlelés (tehát ezt rontanák). A többi esetben javítanák jelentősen ($p=0,000$) a minőséget az észlelthez képest (36. ábra).

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

36. ábra: GAP1 értékek (vállalatok)

Forrás: saját kutatás

Az egyes demográfiai csoportokban mért GAP-ekre vonatkozó megállapítások²:

- A pest-megyei vállalatok esetében a piac minőség GAP jóval nagyobb (-0,629) (abszolút értékben), mint a főváros (-0,095), vagy a vidéki vállalatok (-0,080) esetében ($p=0,031$). Ez azt jelenti, hogy leginkább ezen a vállalkozások esetében tér el a piaci minőség elvárt és tényleges értéke, szerintük a minőség észlelt értéke sokkal magasabb az elvárttól, ők „rontanak” leginkább ezt a minőséget.
- Azok a vállalatok, akik könyvvizsgálóváltásnál felvennék a kapcsolatot az előző könyvvizsgálóval jóval nagyobb észlelt minőség GAP-pel rendelkeznek (0,404), mint azok, akik nem vennék fel (0,156). ($p=0,044$).
- Az eredményminőség GAP jelentősen nagyobb (0,451) azoknál a vállalkozásoknál, akik bizonyos szakmai szkepticizmussal rendelkeznek, és alapvetően nem fogadják el hitelesnek a nyilvántartásokat és dokumentumokat, míg 0,042 a GAP értéke azoknál, akik minden állítást fenntartás nélkül elfogadják a könyvvizsgálótól ($p=0,043$).
- Az észlelt minőség GAP jelentősen nagyobb (0,422) azoknál a vállalkozásoknál, akik bizonyos szakmai szkepticizmussal rendelkeznek, és alapvetően nem fogadják el hitelesnek a nyilvántartásokat és dokumentumokat, míg 0,000 a GAP értéke azoknál, akik minden állítást fenntartás nélkül elfogadják a könyvvizsgálótól ($p=0,043$).
- Azoknál a vállalkozásoknál, akik egyetértenek azzal, hogy a könyvvizsgálat árát nagymértékben befolyásolja a könyvvizsgált társasághoz kapcsolódó kockázatok mértéke, azoknál jóval nagyobb (abszolút értékben) a piaci minőség GAP (-0,386), mint azoknál, akik ezzel nem értenek egyet (-0,078). ($p=0,046$).
- Azoknál a vállalkozásoknál, akik egyetértenek azzal, hogy a kisebb könyvvizsgáló társaságok könyvvizsgálati árai nem jelentik azt, hogy ők alacsonyabb színvonalon dolgoznak, azoknál jóval nagyobb észlelt minőség GAP-pel rendelkeznek (0,456), mint azok, akik nem értenek egyet (0,208). ($p=0,004$).
- Azoknál a vállalkozásoknál, akik egyetértenek azzal, hogy a kisebb könyvvizsgáló társaságok könyvvizsgálati árai nem jelentik azt, hogy ők alacsonyabb színvonalon

² Csak azokat a demográfiai csoportokat tüntetem fel, ahol szignifikáns ($p < 0,05$) eltérés van a kategóriákban mért GAP-ek között.

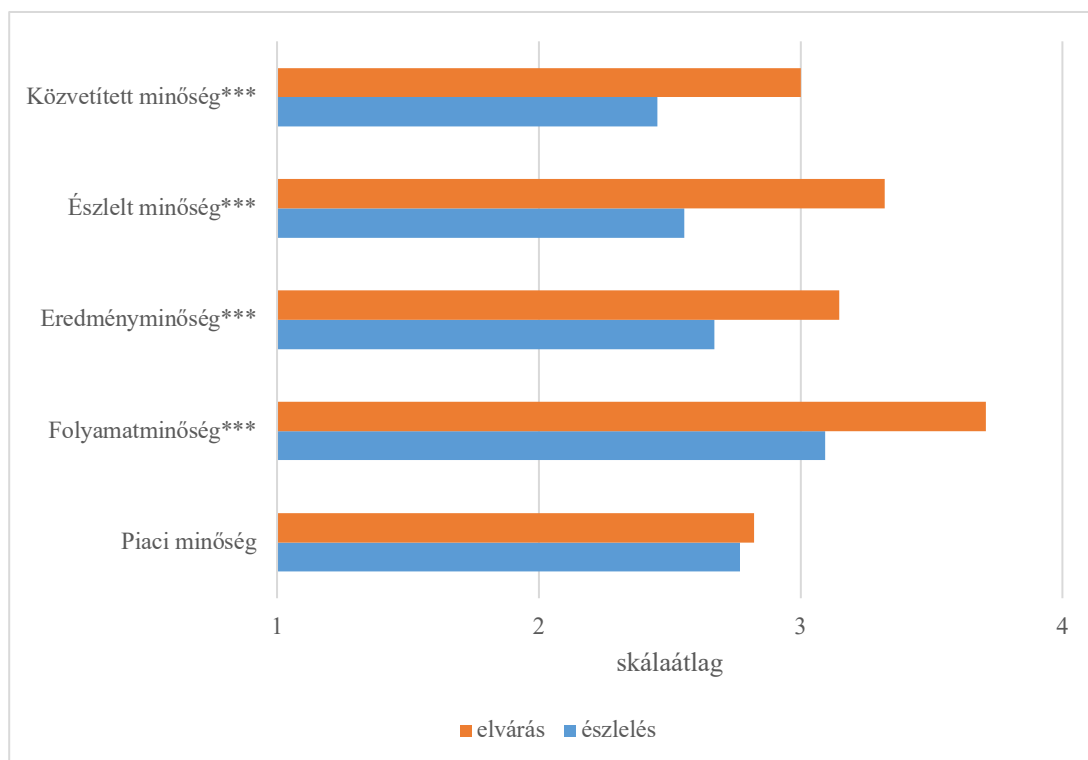
dolgoznak, azoknál jóval nagyobb közvetített minőség GAP-pel rendelkeznek (0,492), mint azok, akik nem értenek egyet (0,198). ($p=0,001$).

A vizsgálatok alapján elmondható, hogy a vállalatoknál szinte minden minőségdimenzióban alacsonyabb az észlelt minőség az elvárt minőségénél, azaz a vállalatok ezeket a területeket fejlesztendő területekként jelölnék ki. A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalkozásoknak valamennyi minőségparamétert tekintve magas elvárásokkal vannak a könyvvizsgálókkal szemben. A vállalatok által a folyamat, az eredmény, az észlelt és a közvetített minőség esetében alacsonyabb a tapasztalt minőség az elvárt minőségénél, azaz a vállalatok ezeken a területeken szignifikáns fejlődést igényelnek, míg a piaci minőség paramétert jobbra ítélik, mint amit elvárnak attól.

4.3.3. Könyvvizsgálói minőségdimenziók vizsgálata (GAP2)

A könyvvizsgálók esetében nagyobb eltérést mutat egymáshoz képest az öt minőségdimenzió, mint a vállalatok esetében. Legfontosabbnak mind az észlelés, mind az elvárt területen a folyamatminőséget tartják. Ez azt jelenti, hogy a könyvvizsgálók is ezt tartják a legfontosabb minőségparaméternek, ezt követi az észlelt, az eredmény és a közvetített minőség. Vagyis a könyvvizsgáló kiválasztásában szerepet játszó tényezők fontosak a minőség alakulásában és ezt követik azok a tényezők, hogy mit gondolnak valójában a könyvvizsgáló munkájáról vagy hosszú távon milyen hasznai lehetnek az auditálásnak. Ezek mindegyikénél jelentős eltérés van az észlelt és kívánt állapotok között: a jelenleg meglévő, adott minőség mind a négy esetben a kívánatosnak tartott (elvárt) minőségérték alatt alakul. Kivételt képez ez alól a piaci minőség, ahol nem különbözik az észlelt és a kívánt érték.

Ezek az eltérések képezik a 2. számú GAP csoportot (37. ábra).

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

37. ábra: Auditori minőségdimenziók elvárt és észlelt átlagai

Forrás: saját kutatás

Az auditori minőségdimenziókat az észlelés és elvárás síkba helyezve nagyjából hasonló képet kapunk: a legfontosabb minőségdimenzió a folyamatminőség. Ez azt jelenti, hogy bár a könyvvizsgálók szerint is magas e tekintetben a szakma minősége, de az elvárás is magasabb az átlagnál, tehát ezt a tényezőt a könyvvizsgálók szerint is tovább kell fejleszteni.

Az eredményminőség és a közvetített minőség a vállalkozáshoz hasonlóan itt is a harmadik síknegyedben van, ami azt jelenti, hogy ezek az átlag alatt vannak mind meglétükben, mind pedig elvárt mértékükben. Tehát ezeket kell a legkevésbé fejleszteni a könyvvizsgálók szerint.

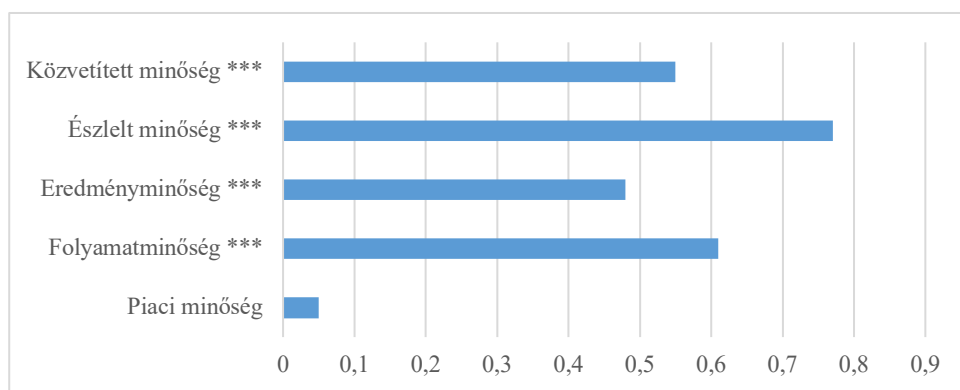
Azonban az észlelt minőség a második negyedbe került: ez azt jelenti, hogy jócskán elmarad az észlelés (meglét, jelenlegi állapot) a kívánt mértéknél, azaz a könyvvizsgálók részéről itt jelentkezik a legnagyobb valós fejlesztési igény. A piaci minőség azonban a negyedik síknegyedben van, ami azt jelenti, hogy az észlelt minőséghez képest ellentétesen alakul: ez elvárás az észlelés alatt marad, tehát ez egy nem fejlesztendő terület (38. ábra). A könyvvizsgálók valamennyi vizsgált dimenzióban fejlődést igényelnek, nem teljesen elégedettek az általuk nyújtott szolgáltatás minőségével. A piaci minőség kivételével mindenhol alacsonyabb észlelt minőséget fogalmaztak meg az elvárt minőségénél, azaz a könyvvizsgálók ezeken a területeken szignifikáns fejlődést igényelnek.

38. ábra: Vállalati minőségdimenziók relatív pozíciói

Forrás: saját kutatás

A GAP2 értékek közül négy szignifikáns van az (auditori) mintában: a piaci minőség GAP ebben az esetben szignifikánsan nem különbözik nullától ($p=0,104$), ez azt jelenti, hogy ennek az értéke (0,05) nullának tekinthető az auditorok között (39. ábra).

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

39. ábra: GAP2 értékek (könyvvizsgálók)

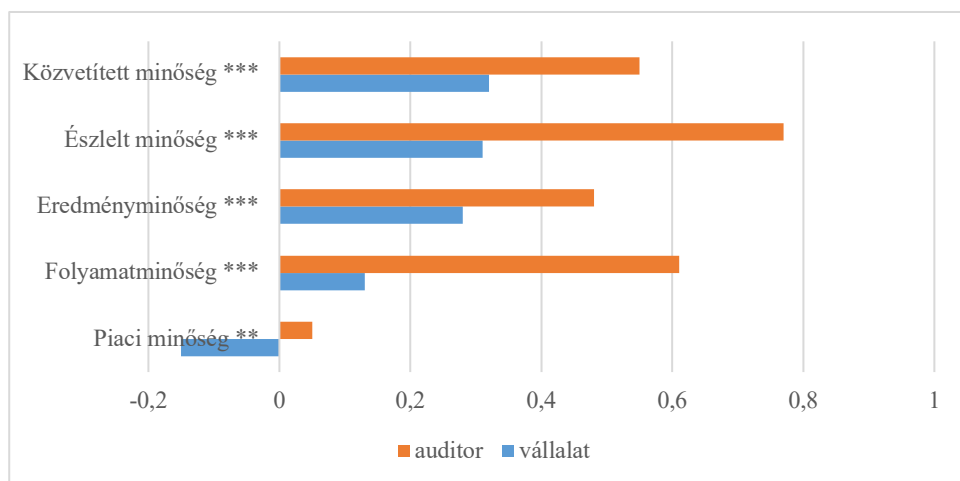
Forrás: saját kutatás

Az egyes demográfiai csoportokban mért GAP-ekre vonatkozó megállapítások³:

- A költségvetési minősítéssel rendelkező könyvvizsgálók eredményminőség GAP-je jelentősen alacsonyabb (0,371), mint azoknak, akik nem rendelkeznek ilyen minősítéssel (0,526). (p=0,012).
- Azok a könyvvizsgálók, akik vállalati átalakulással is foglalkoznak, jóval alacsonyabb folyamatminőség GAP-pel rendelkeznek (0,491), mint azok, akik nem nyújtanak ilyen szolgáltatást (0,658). (p=0,014)
- Azok a könyvvizsgálók, akik vállalati pénzügyi szolgáltatásokat is nyújtanak, jóval magasabb eredményminőség GAP-pel rendelkeznek (0,731), mint azok, akik nem nyújtanak ilyen szolgáltatást (0,434). (p=0,001)
- Azok a könyvvizsgálók, akik adóbevallások elkészítését is vállalják, jóval kisebb közvetített minőség GAP-pel rendelkeznek (0,395), mint azok, akik nem nyújtanak ilyen szolgáltatásokat (0,604). (p=0,001)
- Azok a könyvvizsgálók, akik állami támogatások és adókedvezmények azonosításával is foglalkoznak, jóval magasabb eredményminőség GAP-pel rendelkeznek (0,722), mint azok, akik nem nyújtanak ilyen szolgáltatást (0,457). (p=0,018)
- Azok a könyvvizsgálók, akik állami támogatások és adókedvezmények azonosításával is foglalkoznak, jóval magasabb észlelt minőség GAP-pel rendelkeznek (1,039), mint azok, akik nem nyújtanak ilyen szolgáltatást (0,745). (p=0,008)
- Azok a könyvvizsgálók, akik a közvetlen és közvetett, valamint a halasztott adó kiszámításával is foglalkoznak, jóval magasabb eredményminőség GAP-pel rendelkeznek (0,667), mint azok, akik nem nyújtanak ilyen szolgáltatást (0,456). (p=0,033)
- Azok a könyvvizsgálók, akik adótanácsadással is foglalkoznak, jóval magasabb folyamatminőség GAP-pel rendelkeznek (0,724), mint azok, akik nem nyújtanak ilyen szolgáltatást (0,571). (p=0,024)
- Azok a könyvvizsgálók, akik értékelési szolgáltatást is nyújtanak, jóval magasabb észlelt minőség GAP-pel rendelkeznek (1,104), mint azok, akik nem nyújtanak ilyen szolgáltatást (0,753). (p=0,018)
- Azok a könyvvizsgálók, akik értékelési szolgáltatást is nyújtanak, jóval magasabb közvetített minőség GAP-pel rendelkeznek (0,875), mint azok, akik nem nyújtanak ilyen szolgáltatást (0,535). (p=0,024)

A GAP1 és GAP2 értékkülönbségeket össze is vethetjük, hogy azok milyen mértékben térnek el (tehát a vállalati és az auditori értékítéletek eltérése). Jól látható a 40. ábrán, hogy jelentős eltérések vannak mind az öt minőségdimenzióban a GAP1 és GAP2 értékek között, a piaci minőség tekintetében még előjelváltás is történt. (Azonban meg kell jegyezni, ahogyan fent is említésre került a GAP2 – piaci minőség értéke nem tér el szignifikánsan a nullától).

³ Csak azokat a demográfiai csoportokat tüntetem fel, ahol szignifikáns ($p < 0,05$) eltérés van a kategóriákban mért GAP-ek között.

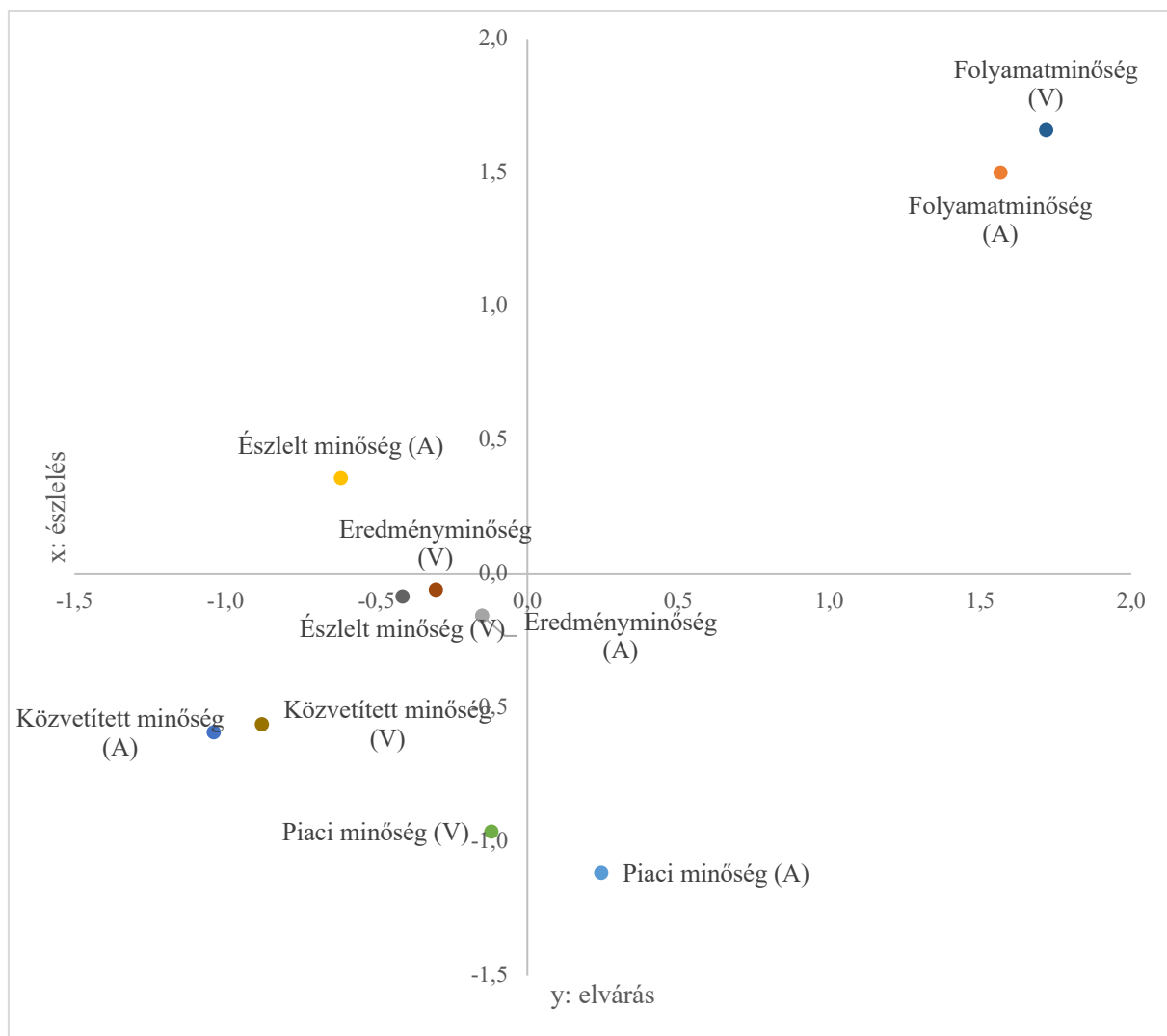
* $P < 0,05$; ** $P < 0,01$; *** $P < 0,001$

40. ábra: GAP1 és GAP2 értékek összevetése

Forrás: saját kutatás

4.3.4. Vállalati és könyvvizsgálói minőségdimenziók értékelésének eltérései (GAP3, GAP4)

Ha összevetjük és egy síkba tesszük az auditori (A) és a vállalati (V) minőségdimenzió-értékeléseket, akkor láthatóvá válnak az eltérések. Kiderül, hogy a folyamatminőség, közvetített minőség és az eredményminőség helye mintában közel van egymáshoz, viszont az észlelt minőség és a piaci minőség síknegyedet váltott a fentiek szerint (41. ábra).

41. ábra: Auditori (A) és a vállalati (V) minőségdimenzió-értékelések

Forrás: saját kutatás

Az eredmények statisztikai összehasonlítása (független mintás t-próba) után láthatóvá válnak a különbségek: valós helyzet koherens érzékelésére utal az, hogy a könyvvizsgálók és vállalatok hasonlóan értékelik a képet: a folyamatminőségen kívül a többi minőségdimenzióban nincs jelentős eltérés, ez utóbbit pedig a vállalatok magasabbra értékelik (az eltérés mértéke 0,439). Ezek az eltérések képezik a 3. számú GAP csoportot. Az elvárások tekintetében teljesen fordított a kép: a folyamatminőség kivételével minden dimenzióban jelentős az eltérés. A könyvvizsgálók jelentősen magasabb értékeket várnának el a 4 minőségdimenzió alakulásában, mint a vállalatok.

Vannak olyan változók, melyekre nézve a feleknek egyaránt magas az értékítélete az elvárásokat és a jelenlegi tapasztalásokat tekintve is. Ezek tekinthetők kedvező tényezőknek, hiszen a magas elvárások mellé magas szintű észlelés társul. Az összevetésből kiderül, hogy ilyen paraméter a folyamatminőség, vagyis mindkét fél szerint megfelelő a könyvvizsgáló folyamata, hatékonyan, jó kommunikáció mellett tudnak együtt dolgozni. Az auditor időt szán a tervezési szakaszra, bekéri a dokumentumokat, amelyet a vállalatok is pozitívan értékelnek. Azok a tényezők is mutatnak a

szolgáltatás minőségére, ahol különbség mutatkozik az elvárt és az észlelt értékek között, mind a vállalatokat, mind a könyvvizsgálókat tekintve. Ha a vállalatok nem érzékelnek magas minőséget a szintén magas elvárásaik mellett, akkor azt jelenti, hogy a könyvvizsgálók nem teljesítenek az elvárásoknak megfelelően. Fejlesztendő területként lehet kiemelni a vizsgálat alapján a könyvvizsgálói munka eredményeinek észlelt minőségét, vagyis azt, hogy az ügyfelek részére a könyvvizsgálat ne csak a törvényi előírásoknak való megfelelést jelentsen. Az összevetésből látszódnak olyan tényezők is, ahol az alacsony elvárások mellé magas észlelt értékek társultak. Ezek azok a területek, amelyek az auditorok szerint nagyobb hangsúlyt kapnak, mint amit igényelnének. A tényezők a piaci minőségparaméter körében jelentkeznek. A könyvvizsgálók szerint az észlelt minőség paraméter a legfontosabb fejlesztendő terület, itt alacsonyabb észlelt értékek jelennek meg az elvárásaikhoz képest. Ezek alapján fontos lenne hangsúlyozni azt, hogy a könyvvizsgálat többet jelent, mint a törvényi előírásoknak való megfelelés, hogy az ügyfelek azonosítsák az auditálással együtt járó előnyöket, mint a költségmegtakarítás, illetve a könyvvizsgálat eredményeképp megfogalmazott javaslatok, észrevételek alapján az üzleti folyamatok átszervezésre kerüljenek.

Ezek az eltérések képezik a 4. számú GAP csoportot (11. táblázat).

11. táblázat: Az egyes minőségdimenziók észlelt és az elvárt mértékének összehasonlítása és azok eltérései (GAP-ek) a vállalatok és az auditorok között

	Észlelés (GAP3)	p	Elvárás (GAP4)	p
Piaci minőség	0,879		-0,191	***
Folyamatminőség	0,439	***	-0,049	
Eredményminőség	0,030		-0,162	**
Észlelt minőség	0,100		-0,346	***
Közvetített minőség	0,011		-0,211	***

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

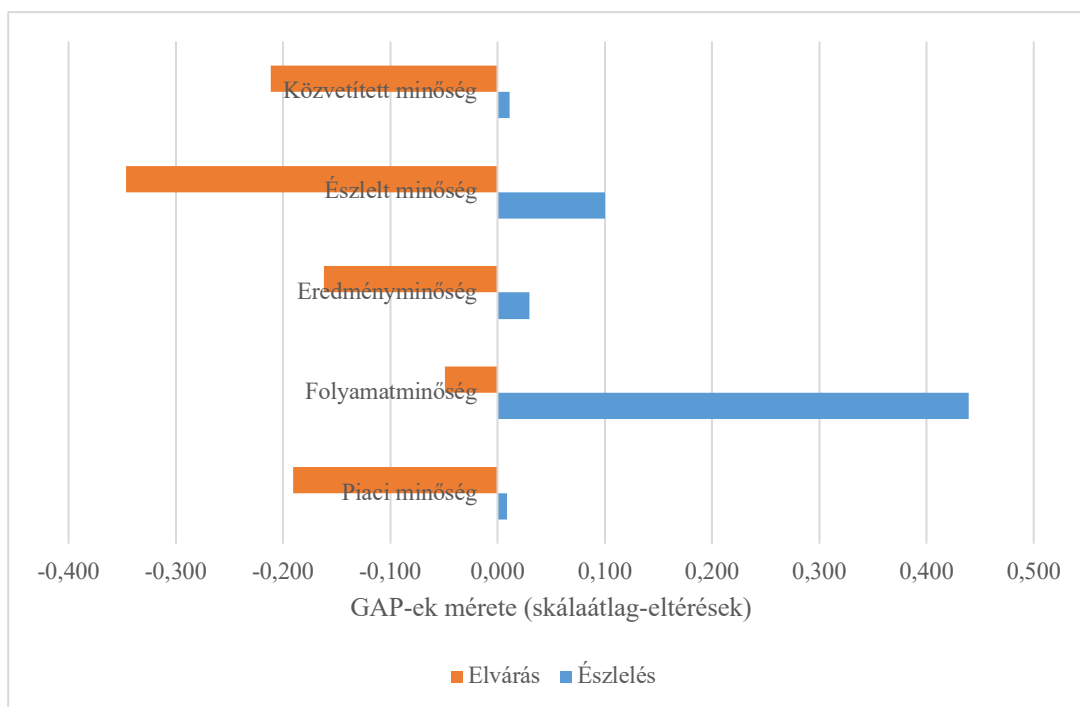
Forrás: saját kutatás

A vizsgálatok alapján a H3 hipotézis igazolható:

A könyvvizsgálói szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és könyvvizsgálók egymáshoz viszonyítva eltérően értékelik a könyvvizsgálói szolgáltatás minőségét. A vállalatok és a könyvvizsgálók minőségészlelése a folyamatminőség megítélésében eltér: a vállalatok által észlelt minőség magasabb ebben a dimenzióban, jobbnak ítélik meg az auditálás folyamatát, a hatékony együttműködést, mint a könyvvizsgálók.

A könyvvizsgálói szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és a könyvvizsgálók eltérő elvárásokat fogalmaznak meg, a vállalatok minőségelvárása a folyamatminőség paraméter kivételével minden területen alacsonyabb, mint az auditoroké. A piaci minőség, eredmény minőség, észlelt minőség és közvetített minőség paramétereit tekintve a könyvvizsgálók magasabb elvárásokat támasztanak a szolgáltatással szemben, a könyvvizsgálók minőség igénye ezekben a kategóriákban meghaladják a vállalati igényeket.

A 42. ábrán látható, hogy az észlelés tekintetében a legnagyobb eltérés a piaci minőség megítélésében van (mivel az eltérés értéke pozitív, ezért a vállalati érték ennyivel magasabb a könyvvizsgálói megítélésnél). Az elvárások közül a legnagyobb az eltérés az észlelt minőség tekintetében van (mivel az érték negatív, így a könyvvizsgálók értékelték magasabbra ezen dimenziókat).

42. ábra: 3-4. GAP csoportok

Forrás: saját kutatás

Mivel ezek a GAP-ek eltérő mintákban vannak mérve, így abszolút értéket nem tudunk hozzájuk válaszadónként kalkulálni, csupán a két minta (auditor és vállalat) átlagos GAP értékeit tudjuk összehasonlítani.

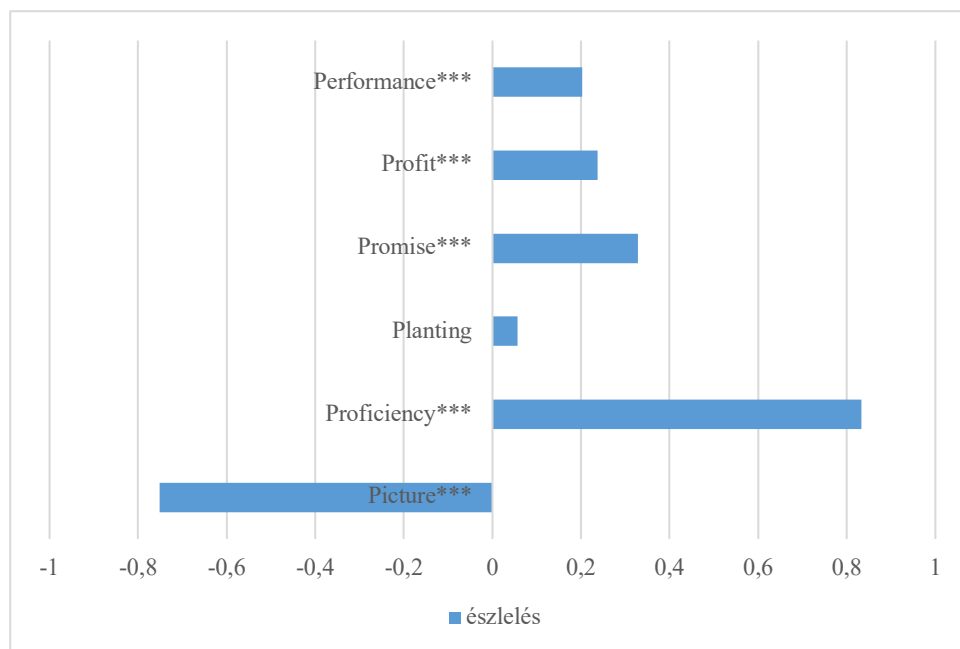
4.3.5. Minőségi GAP-ek elemzése (GAP5, GAP6)

A hat minőség-GAP közül öt szignifikánsan nem nulla a vállalatok esetében: ez azt jelenti, hogy a vállalatoknál nem jelenik meg a PLANTING GAP, azaz az audit közvetlen hatásai (rövid távú direkt hatások) és az eredmények között a vállalatok nem érzékelnek jelentős különbséget.

A legnagyobb GAP a PROFICIENCY esetében mérhető. Ez arra utal, hogy jelentős a különbség az audit eredmények és az audit folyamatának a minőségészlelése között. Mivel a GAP értéke pozitív, ez arra utal, hogy a vállalatok szerint az audit hozza az eredményeket, professzionális, de a folyamat minősége elmarad az eredményektől.

A PICTURE esetében szintén nagy a GAP, de ez negatív. Ez arra utal, hogy az auditáló partner minőségének a piaci megítélése jóval elmarad a folyamatminőség érzékeléstől. Ez arra utal, hogy a vállalatok körében az auditorok piaci minőségének megítélése alacsonyabb, mint az észlelt folyamatminőség.

Ezek az eltérések a GAP-ek 5. csoportja (43. ábra). A vizsgálat alapján a H4 hipotézis igazolást nyert. A könyvvizsgálatra kötelezett vállalatok elvárásai a könyvvizsgálati szolgáltatás minőségével kapcsolatban egyaránt magasak a „PROFICIENCY, PROMISE, PROFIT és PERFORMANCE” minőség dimenziókban, ezzel szemben a szolgáltatás során tapasztalt minőség ettől elmarad. A „PICTURE” minőség dimenzió esetében viszont magasabb szolgáltatást kapnak, mint amit elvárnának. Összességében a legtöbb minőség dimenzió esetén (kivéve „PICTURE” minőség dimenzió) a vállalatok által tapasztalt minőség elmarad az elvárt minőségtől.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

43. ábra: Vállalati minőség GAP-ek

Forrás: saját kutatás

Az egyes demográfiai csoportokban mért GAP-ekre vonatkozó megállapítások⁴:

- A PROFICIENCY GAP jóval magasabb azoknál a vállalkozásoknál, akik szakmai szkepticizmussal rendelkeznek, de alapvetően nem fogadják el hitelesnek a nyilvántartásokat és dokumentumokat (1,039), mint azoknál, akik szakmai szkepticizmussal rendelkeznek, de alapvetően hitelesnek fogadják el a nyilvántartásokat és dokumentumokat (0,868), és azoknál, akik minden állítást fenntartás nélkül elfogadnak, amit a könyvvizsgáló mond nekik (0,354). ($p=0,020$)

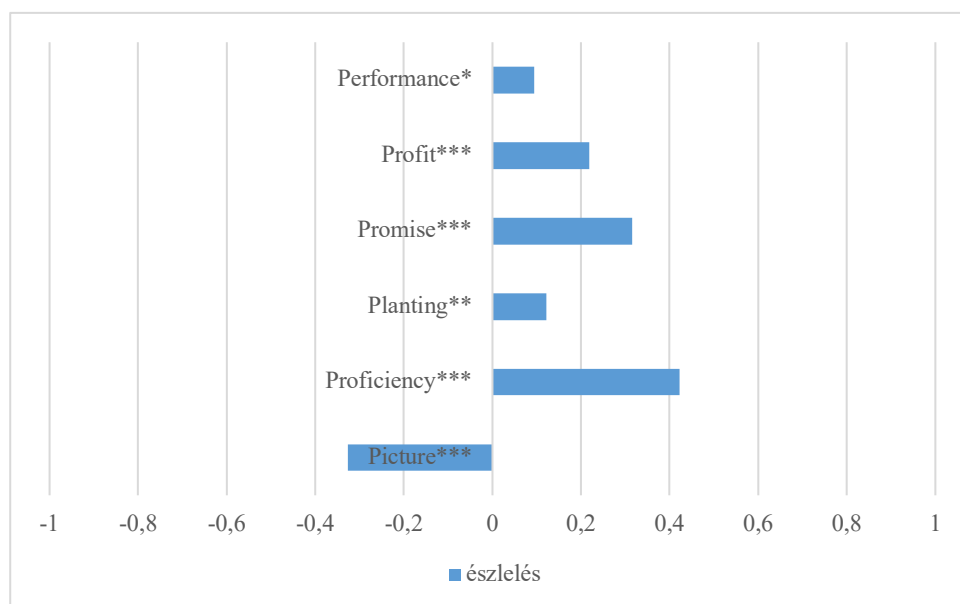
⁴ Csak azokat a demográfiai csoportokat tüntetem fel, ahol szignifikáns ($p < 0,05$) eltérés van a kategóriákban mért GAP-ek között.

- Azoknál a vállalkozóknál, akik szerint szoros összefüggés van az éves kötelező könyvvizsgálat esetében az ár és a minőség között, azaz magasabb minőséghez magasabb ár társul, jóval alacsonyabb a PROFICIENCY GAP (0,547), mint azoknál, akik nem értenek egyet ezzel az állítással (0,917). (p=0,013)
- Azoknál a vállalkozóknál, akik szerint a kisebb könyvvizsgáló társaságok könyvvizsgálati árai nem jelentik azt, hogy ők alacsonyabb színvonalon dolgoznak a PICTURE GAP jóval nagyobb (abszolút értékben) (-0,902), mint azoknál, akik nem értenek ezzel egyet (-0,645). (p=0,046)

Az auditori gapek esetében az összkép hasonló a vállalatokhoz, azzal az eltéréssel, hogy itt szignifikáns a PLANTING gap is: azaz az eredményminőség észlelése itt meghaladja az észlelt minőség mértékét, tehát az auditorok szerint nincs olyan magas az auditálás közvetlen hatásának minősége, mint amekkora az eredményminősége.

Ezek az eltérések a GAP-ek 6. csoportja (44. ábra).

A vizsgálatok alapján a H5 hipotézis nem igazolható, mert a legtöbb minőség dimenziót tekintve nem azonos a könyvvizsgálattal szemben támasztott minőség elvárás és a szolgáltatás közben tapasztalt minőség az auditorok szerint. A könyvvizsgálati szolgáltatást nyújtó felek elvárásai a könyvvizsgálati szolgáltatással kapcsolatban egyaránt magasak a „PROFICIENCY, PLANTING, PROMISE, PROFIT és PERFORMANCE” minőség dimenziókban. Ugyan ezekben a dimenziókban a könyvvizsgálók által tapasztalt minőség elmarad a kívántaktól. A „PICTURE” minőség dimenzió esetében viszont magasabb minőségű szolgáltatást nyújtanak, mint amilyen elvárást megfogalmaznak.

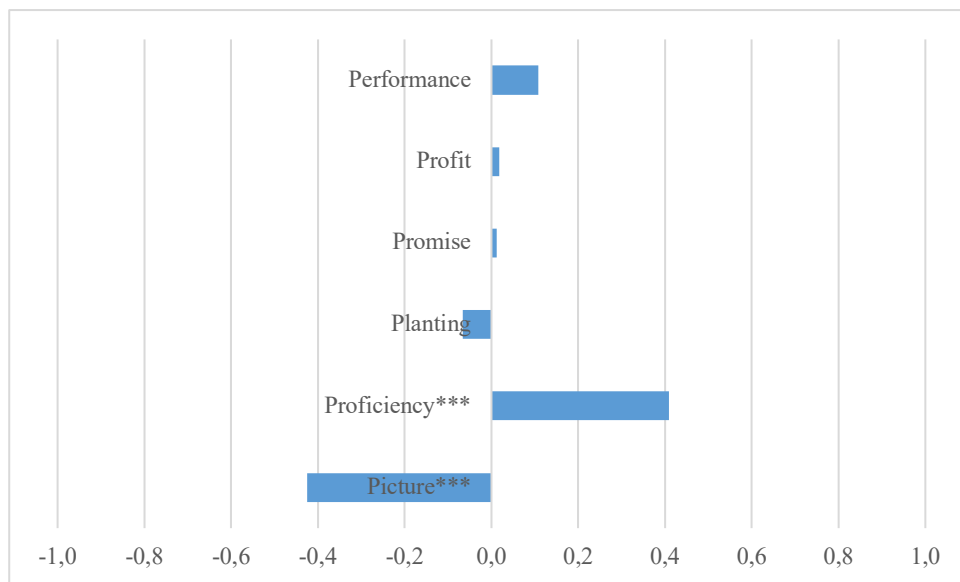

* p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

44. ábra: Auditori minőség GAP-ek

Forrás: saját kutatás

A fenti két diagram alapján lehet következtetni arra, hogy a vállalati és az auditori GAP-ek között nincs jelentős különbség. A statisztikai teszt ezt két esetben cáfolja: a PICTURE GAP esetében az auditorok által érzékelt minőségrés szignifikánsan jelentősebb, mint vállalatok esetében mérhető, illetve a PROFICIENCY GAP pedig fordítva: az auditorok esetében nagyobb mértékű (45. ábra).

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

45. ábra: A vállalati és az auditori GAP-ek eltérései

Forrás: saját kutatás

Az egyes demográfiai csoportokban mért GAP-ekre vonatkozó megállapítások⁵:

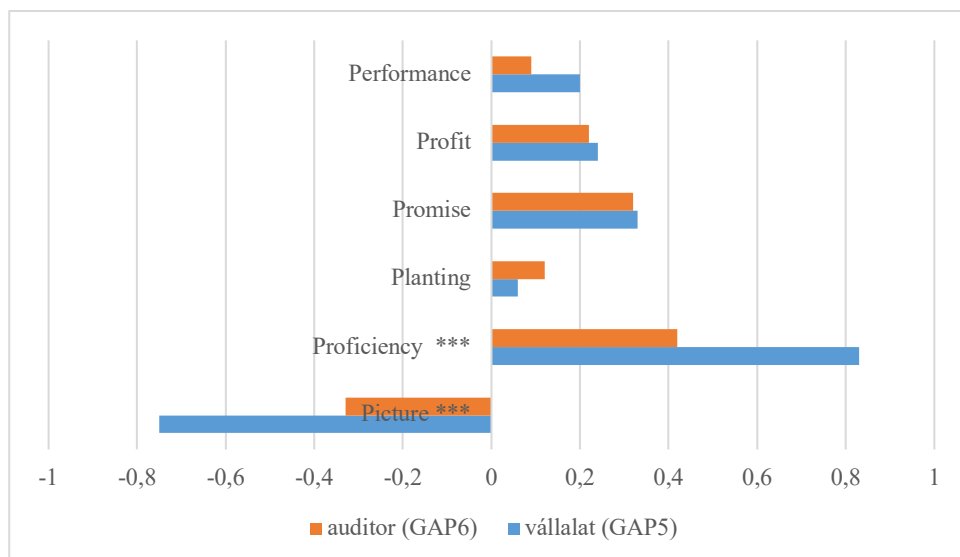
- Azoknak a könyvvizsgálóknak, akiknek nincs semmilyen minősítésük jóval alacsonyabb és negatív a PERFORMANCE GAP értékük (-0,060), mint azoknak, akiknek van legalább egy minősítésük (0,150). ($p=0,023$)
- Azok a könyvvizsgálók, akik értékelési szolgáltatást (is) nyújtanak, sokkal alacsonyabb PROFICIENCY GAP-pel rendelkeznek (0,113), mint azok, akik nem (0,451). ($p=0,035$)
- Azok a könyvvizsgálók, akik belső ellenőrzési szolgáltatást (is) nyújtanak, sokkal alacsonyabb PROMISE GAP-pel rendelkeznek (0,120), mint azok, akik nem (0,227). ($p=0,019$)
- Azok a könyvvizsgálók, akik vállalati pénzügyi szolgáltatásokat (is) nyújtanak, sokkal alacsonyabb PROMISE GAP-pel rendelkeznek (0,067), mint azok, akik nem (0,351). ($p=0,027$)
- Azok a könyvvizsgálók, akik vállalati pénzügyi szolgáltatásokat (is) nyújtanak, sokkal alacsonyabb és negatív PROFIT GAP-pel rendelkeznek (-0,047), mint azok, akik nem (0,257). ($p=0,022$)

⁵ Csak azokat a demográfiai csoportokat tüntetem fel, ahol szignifikáns ($p < 0,05$) eltérés van a kategóriákban mért GAP-ek között.

- Azok a könyvvizsgálók, akik az adóhatóságok adóellenőrzéseivel kapcsolatos segítségnyújtással is foglalkoznak, sokkal alacsonyabb PROFICIENCY GAP-pel rendelkeznek (0,167), mint azok, akik nem (0,447). (p=0,047)
- Azok a könyvvizsgálók, akik az adóhatóságok adóellenőrzéseivel kapcsolatos segítségnyújtással is foglalkoznak, sokkal nagyobb PLANTING GAP-pel rendelkeznek (0,403), mint azok, akik nem (0,096). (p=0,043)
- Azok a könyvvizsgálók, akik adótanácsadással is foglalkoznak, sokkal alacsonyabb PROFICIENCY GAP-pel rendelkeznek (0,285), mint azok, akik nem (0,479). (p=0,033)
- Azok a könyvvizsgálók, akik értékeléssel is foglalkoznak, sokkal nagyobb PLANTING GAP-pel rendelkeznek (0,656), mint azok, akik nem (0,101). (p=0,012)
- Azok a könyvvizsgálók, akik transzfer ár dokumentáció felülvizsgálatával vagy készítésével is foglalkoznak, sokkal nagyobb (abszolút értékben) negatív PICTURE GAP-pel rendelkeznek (-0,796), mint azok, akik nem (-0,298). (p=0,009)
- Azok a könyvvizsgálók, akik transzfer ár dokumentáció felülvizsgálatával vagy készítésével is foglalkoznak, sokkal kisebb és negatív PROMISE GAP-pel rendelkeznek (-0,086), mint azok, akik nem (0,340). (p=0,019)
- Azok a könyvvizsgálók, akik szerint utal a könyvvizsgálat minőségére, ha a könyvvizsgáló által lezárt évi éves beszámolóban utólag jelentős hiba derül ki jóval alacsonyabb PROFICIENCY GAP-pel rendelkeznek (0,276), mint azok, akik nem értenek ezzel egyet (0,471). (p=0,035)
- Azoknál a könyvvizsgálóknál, akik egyetértenek az audit rotáció előírásával (0,402), illetve azok, akik nem értenek egyet, amiatt, mert az új könyvvizsgálónak meg kell ismernie a vállalkozást (0,388) jóval magasabb PROFICIENCY GAP-pel rendelkeznek, mint azok, akik amiatt nem értenek egyet vele, mert a mert a meglévő könyvvizsgáló ismeri a legjobban a vállalkozást (0,131). (p=0,010).

4.3.6. Vállalati és auditori minőségdimenziók közötti eltérések (GAP7)

A vállalati és auditori minőségdimenziók közül csak kettő mutatható ki a mintában (p<0,05): a PICTURE ÉS A PROFICIENCY, ezek azonban jelentős mértékűek, a könyvvizsgálók és a vállalkozások véleménye – bár jellegében, tendenciájában nem, de mértékében – jelentősen eltér, a vállalatok GAP-jei jóval markánsabbak (abszolút értékben nagyobbak), mint a könyvvizsgálók esetében (46. ábra).

46. ábra: GAP7 eltérések

Forrás: saját kutatás

4.4. A GAP-ek összevetése

A 12. táblázat összefoglalja az összes értelmezhető GAP-et a mintára vonatkozóan. Amelyek nem szignifikánsak, azok (az adott részmintában) nem mérhető eltérések.

12. táblázat: Minőség GAP-ek mértéke és szignifikanciája

GAP		Eltérés megnevezése	Eltérések	GAP	p
GAP1	vállalatok észlelt és elvárt minőségdimenziói közötti eltérés	Piaci minőség	$E < \acute{E}$	-0,151	0,023 *
		Folyamatminőség	$E > \acute{E}$	0,126	0,000 ***
		Eredményminőség	$E > \acute{E}$	0,282	0,000 ***
		Észlelt minőség	$E > \acute{E}$	0,310	0,000 ***
		Közvetített minőség	$E > \acute{E}$	0,318	0,000 ***
GAP2	auditorok észlelt és elvárt minőségdimenziói közötti eltérés	Piaci minőség	$E = \acute{E}$	0,055	0,104
		Folyamatminőség	$E > \acute{E}$	0,613	0,000 ***
		Eredményminőség	$E > \acute{E}$	0,476	0,000 ***
		Észlelt minőség	$E > \acute{E}$	0,767	0,000 ***
		Közvetített minőség	$E > \acute{E}$	0,548	0,000 ***
GAP3	vállalatok és auditorok észlelése közötti eltérések	Piaci minőség	$V = A$	0,009	0,879
		Folyamatminőség	$V > A$	0,439	0,000 ***
		Eredményminőség	$V = A$	0,030	0,621
		Észlelt minőség	$V = A$	0,100	0,102
		Közvetített minőség	$V = A$	0,011	0,858
GAP4	vállalatok és auditorok elvárásai közötti eltérések	Piaci minőség	$V < A$	-0,191	0,000 ***
		Folyamatminőség	$V = A$	-0,049	0,265
		Eredményminőség	$V < A$	-0,162	0,004 **
		Észlelt minőség	$V < A$	-0,346	0,000 ***
		Közvetített minőség	$V < A$	-0,211	0,000 ***
GAP5	Vállalati minőségdimenziók közötti eltérések	PICTURE	$E < \acute{E}$	-0,752	0,000 ***
		PROFICIENCY	$E > \acute{E}$	0,833	0,000 ***
		PLANTING	$E = \acute{E}$	0,056	0,307
		PROMISE	$E > \acute{E}$	0,328	0,000 ***
		PROFIT	$E > \acute{E}$	0,238	0,000 ***
		PERFORMANCE	$E > \acute{E}$	0,202	0,000 ***
GAP6	Auditori minőségdimenziók közötti eltérések	PICTURE	$E < \acute{E}$	-0,327	0,000 ***
		PROFICIENCY	$E > \acute{E}$	0,423	0,000 ***
		PLANTING	$E > \acute{E}$	0,122	0,005 **
		PROMISE	$E > \acute{E}$	0,315	0,000 ***
		PROFIT	$E > \acute{E}$	0,219	0,000 ***
		PERFORMANCE	$E > \acute{E}$	0,094	0,022 *
GAP7	Vállalati és auditori minőségdimenziók közötti eltérések	PICTURE	$V < A$	-0,425	0,000 ***
		PROFICIENCY	$V > A$	0,410	0,000 ***
		PLANTING	$V = A$	-0,066	0,339
		PROMISE	$V = A$	0,012	0,852
		PROFIT	$V = A$	0,019	0,806
		PERFORMANCE	$V = A$	0,108	0,068

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

(A táblázatban használt jelölések: V- vállalatok, A – auditorok, \acute{E} – észlelt, E – elvárt)

Forrás: saját kutatás

Összességében az látható, hogy a könyvvizsgálók és az ügyfelek jellegében hasonlóan ítélik meg a könyvvizsgálat minőségét, azonban sok tekintetben a vállalatok szélsőségesebben látják a helyzetet. Az is jól látható az elemzésekből, hogy a könyvvizsgálói társadalom (legalábbis a mintával reprezentált része) homogén és nagyjából hasonlóan látják szolgáltatásaik minőségét, tehát nincsenek jelentős különbségek demográfiai ismérvek tekintetében. Ez arra utal, hogy a piac erősen szabályozott, és ezek a szabályozók jól működnek.

Mindazonáltal van számos olyan terület, ahol a vállalatok minőségpercepciói és a könyvvizsgálók által gondolt percepciók között jelentős (statisztikailag is szignifikáns) eltérések vannak. Ezeket mérik a szignifikáns GAP-ek.

A vállalatok észlelése és elvárása között (GAP1) mind az 5 mért minőségdimenzióban jelentős eltérések vannak. Trendszerűen ugyanilyen, de mértékében nagyobb rések vannak az auditorok elvárása és helyzetértékelése között (GAP2), kivéve a piaci minőséget, ahol ők nem látnak eltérést: a kívánt állapot éppen olyan, mint a jelenleg észlelt.

A vállalatok és az auditorok helyzetértékelése között (GAP3) azonban nincsenek lényeges eltérések (kivéve a folyamatminőségben – talán ezt az okozhatja, hogy a vállalatok kevésbé látnak bele az auditszolgáltatás folyamataiba). Ellenben az elvárások között már lényeges eltérések vannak (GAP4) és mivel ezek rendre mind negatívak, azt jelenti, hogy az auditorok elvárásai messzebb vannak a vállalatokétól, tehát az auditorok minőséggel kapcsolatos elvárásai relatíve nagyobbak, mint a vállalatoké.

A 6P modell alapján kiszámított GAP-ek a vállalatok esetében (GAP5) és a könyvvizsgálók esetében is (GAP6) jelentős eltéréseket mutatnak a minőségdimenziók egymáshoz viszonyított értéke tekintetében, ellenben a legtöbb tényező tekintetében nincsenek jelentős eltérések a vállalatok és a könyvvizsgálók minőségi GAP-jei között (GAP7), kivéve a PICTURE és a PROFICIENCY tekintetében.

4.5. Új és újszerű tudományos eredmények

A kutatásom során, az elvégzett vizsgálatok eredményeként több új és újszerű eredmény megfogalmazására került sor, melyek bemutatása a felállított hipotézisekhez igazodva történik. A kutatásom célkitűzéseit és hipotéziseit, valamint azok igazolását a 13. táblázat tartalmazza.

13. táblázat: Célkitűzések és hipotézisek vizsgálata

Célkitűzések	Hipotézisek	Igazolás
<p>C1: A rendelkezésre álló szakirodalom alapján annak vizsgálata, hogy készült-e olyan mérési modell, amely a szolgáltatásokon belül a könyvvizsgálat minőségét méri, illetve annak feltárása, hogy a nemzetközi és hazai publikációk alapján felállítható-e egy ilyen mérési modell.</p>	<p>H1: Eddig még nem készült olyan mérési modell, amely hatékonyan és objektíven méri a könyvvizsgálat, mint szolgáltatás minőségét.</p>	Nem igazolt
	<p>H2: A szakirodalom alapján kidolgozható modell a felállított struktúrában képes a könyvvizsgálat minőségének mérésére, értelmezésére.</p>	Igazolt
<p>C2: Vizsgálni, mind a könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok mind a szolgáltatást nyújtó felek részéről, hogy egymáshoz viszonyítva milyen elvárásaik vannak a szolgáltatással szemben.</p>	<p>H3: A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és könyvvizsgálók egymáshoz viszonyítva eltérő elvárásokat és tapasztalatokat fogalmaznak meg a könyvvizsgálati szolgáltatással és annak minőségével kapcsolatban.</p>	Igazolt
<p>C3: Annak vizsgálata, hogy a könyvvizsgálatra kötelezett vállalatok által elvárt és kapott szolgáltatás minősége mutat-e eltérést.</p>	<p>H4: A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok magas elvárásokat támasztanak a könyvvizsgálati tevékenység minőségével szemben, de a szolgáltatás közben tapasztalt minőség ennél alacsonyabb, vagyis nem olyan minőségű szolgáltatást kapnak, mint amit elvárnának.</p>	Igazolt
<p>C4: Annak vizsgálata, hogy a könyvvizsgálók által elvárt és nyújtott szolgáltatás minősége mutat-e eltérést.</p>	<p>H5: A könyvvizsgálók szolgáltatással szemben támasztott minőség elvárása és a tapasztalt minőség azonos.</p>	Nem igazolt

Forrás: saját kutatás

A szakirodalom kutatás eredményeként megállapítható, hogy az elmúlt húsz évben fókuszukat tekintve jelentős fejlődésen estek át a szolgáltatásminőség-modellek. Levonható az a következtetés is, hogy a termék alapú logikáról a szolgáltatás alapú logikára való áttérés időszakát éljük, ami mind a szolgáltatásmodellekben, mind a szolgáltatásminőség értelmezésében megmutatkozik. A modellek többsége a GAP-modellből és a SERVQUAL-ból indul ki, a kritikák ellenére is ezeknek van a legnagyobb támogatottságuk a szakirodalomban. Látható, hogy az elmúlt években a szolgáltatások minőségének mérése, értelmezésre előtérbe került, de a könyvvizsgálat, mint szolgáltatás minőségével csak kevesen foglalkoztak, illetve az ilyen témájú cikkek fókusza nem a szolgáltatás minőségének mérése és értelmezése volt. A feldolgozott szakirodalom alapján még nem készült egy olyan mérési modell, amely hatékonyan és objektíven méri a könyvvizsgálat, mint szolgáltatás minőségét, de vannak kidolgozott struktúrák, melyek a szolgáltatásminőség-paraméterek összevetésével próbálják mérni a minőséget. A szakirodalom kutatás alapján a H1 hipotézisem nem igazolható vissza megbízhatóan.

A nemzetközi és hazai szakirodalmak áttekintéséből kitűnik, hogy nincs egy teljeskörűen elfogadott koncepció a könyvvizsgálati szolgáltatásminőségre, mint ahogy arra sem, hogyan lehet azt hatékonyan mérni, a legtöbb modell az elvárt és tapasztalt szolgáltatásminőség-paraméterek összevetésével próbálja meg mérni a szolgáltatásminőséget.

1. Felállításra került az AUQUAL-6P könyvvizsgálati minőségértelmezési és mérési modell, mely alkalmas a könyvvizsgálat minőségének mérésére, értelmezésére.

Ahhoz, hogy a könyvvizsgálati minőség objektíven mérhető és számszerűsíthető legyen, a rendelkezésre álló hazai, de főleg nemzetközi szakirodalom alapján egy olyan szolgáltatásminőség-mérési modellt dolgoztam ki, mely részben a már sokszor tesztelt GAP és SERVQUAL modellek módszertanán alapul. A modell hat kategóriában (6P) méri az auditfolyamat minőségét (AUQUAL), melyek között összesen hat GAP-et definiálhatunk. A feldolgozott nemzetközi és hazai publikációk alapján, azok segítségével elkészíthető egy a könyvvizsgálói tevékenység minőségét mérő modell. Az öt téma hatféle szolgáltatási minőségre értelmezését teszi lehetővé. A modell használatával azonosítani lehet a könyvvizsgálat fejlesztendő területeit, elősegítve a hatékonyabb és eredményesebb könyvvizsgálatot és ezen keresztül a magasabb ügyfél elégedettséget. A modell a hat minőségparaméter mérésén alapul. Ezek az alábbiak:

- Q_m *piaci minőség*: milyen az auditor piaci, szakmai megítélése.
- Q_p *folyamatminőség*: milyen az auditálási folyamat minősége, mennyire jellemzi profizmus, mennyire szentenderdek a folyamatok.
- Q_r *eredményminőség*: az auditálás eredmények értékelése. Milyen közvetlen előnyt jelent az auditálás.
- Q_a *észlelt minőség*: az auditfolyamat közvetlen eredménye, az operatív szintre beépülő eredményekre utal.

- *Q_i közvetített minőség*: ez a legmagasabb szintű, hosszú távú, közvetett eredmény, ami az auditból beépül esetleg a stratégiai szintre is.

A mért minőségparaméterek alapján hat szolgáltatásminőség rést (GAP) tudunk értelmezni:

- **PICTURE**: a kialakult kép. A folyamatminőség megítélése és a piaci megítélés közötti rés. Arra utal, hogy a partnerekben milyen kép alakul ki az auditorról az auditálási folyamatot illetően a piaci megítéléséhez képest.
- **PROFICIENCY**: az auditálás professzionalizmusára utal. Az eredmények és a folyamat minősége közötti rést méri.
- **PLANTING**: az audit közvetlen hatásainak (rövid távú, direkt hatások) és az eredmények közötti rést méri. Arra utal, hogy mennyire jelentenek közvetlen hasznosságot az auditált számára az audit folyamatok. Azaz, közvetlenül érzékelhető eredmények jelentkezését méri.
- **PROMISE**: a piaci ígéret és a tényleges, hosszú távú (közvetett) hatások közötti rést méri. Mennyire jellemző, hogy a partner azt kapja, amit a piacon a könyvvizsgáló ígér neki. Nyilvánvalóan itt az ígéret alatt mind a piaci, mind a jogszabályi elvárásokat is figyelembe kell vennünk.
- **PROFIT**: mennyit tud hasznosítani hosszú távon a vállalat a könyvvizsgálat eredményeiből.
- **PERFORMANCE**: a közvetlen és közvetett eredmények/hatások közötti különbséget méri.

Célom volt rámutatni arra, hogy a könyvvizsgálók mennyire vannak tisztában a munkájuk minőségét meghatározó tényezőkkel, azokat hogyan értékeli önmagukra és a könyvvizsgált társaságra nézve. Mindezek tükrében olyan következtetések levonására törekedtem, amely útmutatóként szolgálhat a könyvvizsgálati munka minőségének javításához. A modell segítségével körvonalazhatók a könyvvizsgálati tevékenység azon területei, melyek fejlesztésre szorulnak. Ez hozzájárulna az eredményesebb szolgáltatáshoz, mellyel a vállalkozások, vagyis az ügyfelek elégedettsége növelhető. A szakirodalmi kutatásaim során tehát megerősítést nyert a könyvvizsgálati minőség mérésre és minőség értelmezésre vonatkozó H2 hipotézisem, vagyis a szakirodalom alapján kidolgozható modell a felállított struktúrában képes a könyvvizsgálat minőségének mérésére, értelmezésére. Ezek alapján megfogalmazásra került a második új és újszerű tudományos eredmény:

A szakirodalom alapján rendelkezésre álló publikációkra támaszkodva, a szakirodalom-kutatás eredményeinek segítségével felállítható egy könyvvizsgálati minőségértelmezési és mérési modell. Az AUGUAL-6P modell úgy vélem, hogy a felállított struktúrában képes a könyvvizsgálat minőségének mérésére, értelmezésére.

A kutatásom további szakaszaiban az AUQUAL-6P modell által meghatározott minőségparaméterek mentén történt a könyvvizsgálat minőségének vizsgálata a szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és a szolgáltatást nyújtó könyvvizsgálók oldaláról egyaránt. A vállalatoknak és könyvvizsgálóknak kiküldött kérdőív célja tehát a könyvvizsgálói munka

minőségének felmérése és elemzése, illetve annak megvizsgálása, hogy hogyan ítélték meg a könyvvizsgáló munkájának minősége. A kérdőív a kötelező, éves beszámoló könyvvizsgálati tevékenységének elemzésére vonatkozik, a könyvvizsgálók által végzett egyéb szolgáltatásokra nem terjed ki. A modell minőség dimenziói alapján megfogalmazott kérdéseket egyszerre két skálán mértem: egy jelenleg észlelt állapotot 1-4 Likert skálán, illetve egy kívánt, elvárt állapotot szintén 1-4 Likert skálán. A kutatási célhoz igazodva minden változót kétféleképpen kellett megfogalmaznom, így két eltérő, de statisztikai változók tartalma tekintetében megegyező kérdőív került kialakításra: egy a vállalatok és egy a könyvvizsgálók számára. A kérdőívben megjelenő demográfiai kérdések a célcsoporthoz igazodnak.

A vizsgált öt minőségdimenzió közül három nem tér el jelentősen a vállalatoknál: hasonlóan, közepes fontosságúnak ítélik meg a közvetített minőséget, az észlelt minőséget és az eredményminőséget. A minőségdimenziók elemzésével látható, hogy a folyamatminőség messze kiemelkedik a másik négy tényezőtől: a folyamatminőség a többi dimenzióhoz képest (figyelembe véve azok átlagát és szórását is) jelentősen fontosabb, mind az észlelésben, mind pedig a kívánatos értékében. Ez azt jelenti, hogy a vállalatok szerint ezt a minőségdimenziót a legfontosabb fejleszteni. A folyamatminőség paraméter az auditálás folyamatára utal, hogy mennyire tudnak hatékonyan együtt dolgozni a felek, az auditor által feltárt hibákat megvitatják-e, illetve, hogy a könyvvizsgáló mennyire és hogyan tervezi meg munkáját. A vizsgálatok alapján elmondható, hogy a vállalatoknál szinte minden minőségdimenzióban alacsonyabb az észlelt minőség az elvárt minőségénél, azaz a vállalatok ezeket a területeket fejlesztendő területekként jelölnék ki.

Ha összevetjük az auditori és a vállalati minőségdimenzió-értékeléseket, akkor eltérések észlelhetők. Kiderül, hogy a folyamatminőség, közvetített minőség és az eredményminőség helye mindkét almintában közel van egymáshoz. Vannak olyan változók, melyekre nézve a feleknek egyaránt magas az értékítélete az elvárásokat és a jelenlegi tapasztalásokat tekintve is. Ezek tekinthetők kedvező tényezőknek, hiszen a magas elvárások mellé magas szintű észlelés társul. Az összevetésből kiderül, hogy ilyen paraméter a folyamatminőség, vagyis mindkét fél szerint megfelelő a könyvvizsgáló folyamata, hatékonyan, jó kommunikáció mellett tudnak együtt dolgozni. Az auditor időt szán a tervezési szakaszra, bekéri a dokumentumokat, amelyet a vállalatok is pozitívan értékelnek. Azok a tényezők is mutatnak a szolgáltatás minőségére, ahol különbség mutatkozik az elvárt és az észlelt értékek között, mind a vállalatokat, mind a könyvvizsgálókat tekintve. Ha a vállalatok nem érzékelnek magas minőséget a szintén magas elvárásaik mellett, akkor azt jelenti, hogy a könyvvizsgálók nem teljesítenek az elvárásoknak megfelelően. Fejlesztendő területként lehet kiemelni a vizsgálat alapján a könyvvizsgáló munkájának eredményeinek észlelt minőségét, vagyis azt, hogy az ügyfelek részére a könyvvizsgáló ne csak a törvényi előírásoknak való megfelelést jelentsen. Az összevetésből látszódnak olyan tényezők is, ahol az alacsony elvárások mellé magas észlelt értékek társultak. Ezek azok a területek, amelyek az auditorok szerint nagyobb hangsúlyt kapnak, mint amit igényelnének. A tényezők a piaci minőségparaméter körében jelentkeznek. A könyvvizsgálók szerint az észlelt minőség paraméter a legfontosabb fejlesztendő terület, itt alacsonyabb észlelt értékek jelennek meg az elvárásaikhoz képest. Ezek alapján fontos lenne hangsúlyozni azt, hogy a könyvvizsgáló többet jelent, mint a

törvényi előírásoknak való megfelelés, hogy az ügyfelek azonosítsák az auditálással együtt járó előnyöket, mint a költségmegtakarítás, illetve a könyvvizsgálat eredményeképp megfogalmazott javaslatok, észrevételek alapján az üzleti folyamatok átszervezésre kerüljenek.

Az eredmények statisztikai összehasonlítása után láthatóvá válnak a különbségek: valós helyzet koherens érzékelésére utal az, hogy a könyvvizsgálók és vállalatok hasonlóan értékelik a képet: a folyamatminőségen kívül a többi minőségdimenzióban nincs jelentős eltérés, ez utóbbit pedig a vállalatok magasabbra értékelik. Ezek az eltérések képezik a 3. számú GAP csoportot. Az elvárások tekintetében teljesen fordított a kép: a folyamatminőség kivételével minden dimenzióban jelentős az eltérés. A könyvvizsgálók jelentősen magasabb értékeket várnának el a 4 minőségdimenzió alakulásában, mint a vállalatok. A vizsgáltak alapján tehát a H3 hipotézis igazolható, a könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és könyvvizsgálók egymáshoz viszonyítva eltérő elvárásokat és tapasztalatokat fogalmaznak meg a könyvvizsgálati szolgáltatással és annak minőségével kapcsolatban. Megfogalmazhatók a következő eredmények:

2. Statisztikai (független mintás t-próba és standardizálás) módszerekkel bizonyítást nyert, hogy a könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és könyvvizsgálók egymáshoz viszonyítva eltérően értékelik a könyvvizsgálati szolgáltatás minőségét. A vállalatok minőségészlelése magasabb, jobbnak ítélik meg az auditálás folyamatát, a hatékony együttműködést, mint a könyvvizsgálók.

3. A kutatás bizonyította, hogy a könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és a könyvvizsgálók eltérő elvárásokat fogalmaznak meg, így a vállalatok minőségelvárása a folyamatminőség paraméter kivételével minden területen alacsonyabb.

A további vizsgálatok során kiderült, hogy a hat minőség-GAP közül öt szignifikánsan nem nulla a vállalatok esetében: ez azt jelenti, hogy a vállalatoknál nem jelenik meg a PLANTING GAP, azaz az audit közvetlen hatásai (rövid távú direkt hatások) és az eredmények között a vállalatok nem érzékelnek jelentős különbséget. A legnagyobb GAP a PROFICIENCY esetében mérhető. Ez arra utal, hogy jelentős a különbség az audit eredmények és az audit folyamatának a minőségészlelése között. Mivel a GAP értéke pozitív, ez arra utal, hogy a vállalatok szerint az audit hozza az eredményeket, professzionális, de a folyamat minősége elmarad az eredményektől. A PICTURE esetében szintén nagy a GAP, de ez negatív. Ez arra utal, hogy az auditáló partner minőségének a piaci megítélése jóval elmarad a folyamatminőség érzékeléstől. Ez arra utal, hogy a vállalatok körében az auditorok piaci minőségének megítélése alacsonyabb, mint az észlelt folyamatminőség. Ezek az eltérések a GAP-ek 5. csoportja. A vizsgálat alapján a H4 hipotézis igazolást nyert, a könyvvizsgálattal szemben támasztott minőség elvárás és a szolgáltatás közben tapasztalt minőség eltér a könyvvizsgálatra kötelezett vállalatok esetén, vagyis nem olyan minőségű szolgáltatást kapnak, mint amit elvárnának.

4. Variancia- analízis vizsgálattal igazolásra került, hogy a könyvvizsgálatra kötelezett vállalatok elvárásai a könyvvizsgálati szolgáltatás minőségével kapcsolatban egyaránt magasak a „PROFICIENCY, PROMISE, PROFIT és PERFORMANCE” minőség dimenziókban, ezzel szemben a szolgáltatás során tapasztalt minőség ettől elmarad.

5. Statisztikai (variancia- analízis) módszerekkel bizonyítást nyert, hogy a „PICTURE” minőség dimenzió kivételével a vállalatok által tapasztalt minőség elmarad az elvárt minőségtől.

A legtöbb minőség dimenziót tekintve nem azonos a könyvvizsgálattal szemben támasztott minőség elvárás és a szolgáltatás közben tapasztalt minőség az auditorok szerint. A könyvvizsgálati szolgáltatást nyújtó felek elvárásai a könyvvizsgálati szolgáltatással kapcsolatban egyaránt magasak a „PROFICIENCY, PLANTING, PROMISE, PROFIT és PERFORMANCE” minőség dimenziókban. Ugyan ezekben a dimenziókban a könyvvizsgálók által tapasztalt minőség elmarad a kívántaktól. A „PICTURE” minőség dimenzió esetében viszont magasabb minőségű szolgáltatást nyújtanak, mint amilyen elvárást megfogalmaznak. A vizsgálatok alapján a H5 hipotézis nem igazolható, vagyis a könyvvizsgálattal szemben támasztott minőség elvárás és a szolgáltatás közben tapasztalt minőség nem azonos a könyvvizsgálókat tekintve, tehát nem olyan minőségű szolgáltatást nyújtanak, mint szeretnének.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Kutatásom során megvizsgáltam a könyvvizsgálói szolgáltatás minőségének értelmezését és annak lehetséges mérési megközelítését, különböző, a tevékenységre ható dimenziók mentén. Az elmúlt években egyre inkább előtérbe került mind hazai mind nemzetközi szinten az audit rotáció és azzal összefüggésben a könyvvizsgálat minőségének kérdése, így szükségesnek tartom a témával foglalkozni. Kutatásomban vizsgáltam az audit, mint szolgáltatás minőségét és az azt befolyásoló tényezőket, mint az inputok, a folyamatok és eljárások, a körülmények és az outputok.

Dolgozatomban bemutatásra került a szolgáltatásminőség modellek csoportosítása és azok alkalmazhatósága az audit minőség kutatásban. Kutatásom eredményeként megállapítható, hogy az elmúlt pár évtizedben fókuszukat tekintve jelentős fejlődésen estek át a szolgáltatásminőség-modellek, a termék alapú logikáról a szolgáltatás alapú logikára való áttérés következett be. A nemzetközi szakirodalom áttekintéséből kiderült, hogy a szolgáltatás modellekre és a szolgáltatás minőség értelmezésére vonatkozó újabb modellek a korábbi modellek folytatásai és azok megállapításait, javaslatait is figyelembe veszik. A nemzetközi és hazai szakirodalmak feldolgozásából kiderült, hogy nincs egy olyan elfogadott koncepció, amely hatékonyan mérné a könyvvizsgálói szolgáltatás minőségét. A legtöbb modell az elvárt és tapasztalt szolgáltatásminőség-paraméterek összevetésével próbálja meg mérni a szolgáltatásminőséget.

Értekezésemben a könyvvizsgálat, mint szolgáltatás minőségét a GAP-modellen és SERVQUAL-modellen keresztül közelítettem meg, annak érdekében, hogy a könyvvizsgálói minőség objektíven mérhető és számszerűsíthető legyen. A feldolgozott nemzetközi és hazai publikációk alapján, azok segítségével elkészíthető egy a könyvvizsgálói tevékenység minőségét mérő és értelmező modell. Az AUGUAL-6P modell öt téma hatféle szolgáltatási minőségre értelmezését teszi lehetővé. A modell használatával azonosítani lehet a könyvvizsgálat fejlesztendő területeit, elősegítve az eredményesebb könyvvizsgálatot és ezen keresztül a magasabb ügyfél elégedettséget. A modell segítségével beazonosítható öt szolgáltatás minőségi paraméter, amelyek mentén mind a könyvvizsgálói szolgáltatást igénybe vevő vállalatok, mind a könyvvizsgálók oldaláról vizsgálható az audit minősége.

Az empirikus kutatásom során egyrészt a modell tesztelése, másrészt a minőségre ható tényezők pontosítása történt kérdőíves felmérés segítségével. A vállalatoknak és könyvvizsgálóknak kiküldött kérdőív célja a könyvvizsgálói munka minőségének felmérése és elemzése, illetve annak vizsgálása, hogy hogyan ítélték meg a könyvvizsgáló munkájának minősége. A kérdőívet kitöltőket arra kértem, hogy az egyes kérdéskörökbe tartozó állításokat két szempont szerint értékeljék, aszerint, hogy mennyire jellemzőek a megfogalmazott állítások rájuk nézve, illetve mennyire kellene, hogy jellemzőek legyenek az adott állítások. Ez alapján körvonalazódik az észlelt állapot, a jelenlegi állapot, vagyis az, hogy az adott állítások, véleményük szerint, mennyire jellemzőek rájuk a könyvvizsgálói munka során. Másrészt választ kértem arra is, hogy ugyanazok az állítások mennyire kellene, hogy megjelenjenek a könyvvizsgálat során, vagyis, hogy milyen

elvárásaik vannak, mit tartanak kívánatos állapotnak. Ezek alapján körvonalazódnak azok a változók, melyek esetében eltérés van az észlelt és az elvart értékek között.

A vizsgálat következményeképp létrejött öt minőség dimenzió a piaci minőség, folyamat minőség, eredmény minőség, észlelt minőség és közvetített minőség. A piaci minőség paraméter segít beazonosítani, hogy mely tényezők játszanak szerepet a könyvvizsgálati szolgáltatást nyújtó személy, társaság kiválasztásánál. A folyamatminőség paraméter az auditálás folyamatára utal, vagyis arra, hogy mennyire hatékonyan tudnak együtt dolgozni, az esetlegesen feltárt hibákat megvitatják-e. Az eredményminőség paraméter a könyvvizsgálati tevékenység közvetlen minőségére utal. A munkája során a könyvvizsgáló tesz-e javaslatokat a vizsgált szervezet számviteli, pénzügyi vagy üzleti folyamatainak javítására, illetve, hogy ezeket az észrevételeket a szervezet beépíti-e a folyamatainak javítása érdekében. Az észlelt minőségparaméter azt jelenti, hogy mit gondolnak az elvégzett könyvvizsgálatról, többet jelent-e, mint a törvényi előírásoknak való megfelelés. Azonosítják-e az auditálással együtt járó előnyöket, mint a költségmegtakarítás, illetve a könyvvizsgálat eredményeképp megfogalmazott javaslatok, észrevételek alapján az üzleti folyamatok átszervezésre kerülnek-e. A közvetített minőségparaméter a könyvvizsgálati munka hosszú távú hasznait határozza meg, azt, hogy az elvégzett munkának van-e hosszú távon mérhető haszna, az auditálás eredményei hosszú távon beépülnek-e a vállalatok gazdálkodásába, stratégiájába átszervezéseken, innováción vagy szervezetfejlesztésen keresztül. A vizsgált öt minőségdimenzió mindegyike kiszámítható észlelt és kívánt viszonylatban is. Az egyes minőség dimenziók között szerepel a könyvvizsgáló piaci megítélése különböző tényezők mentén; a könyvvizsgáló által nyújtott szolgáltatás szakmaiságának megítélése; a könyvvizsgálati munka eredményeinek hasznosítása, átültetése a vállalatok folyamataiba; a könyvvizsgáló által ígért és nyújtott szolgáltatás közötti eltérés; a könyvvizsgálati munka hosszú távú hasznai; a könyvvizsgálati munka közvetlen és közvetett eredményeinek különbsége.

Az empirikus kutatás következtetéseként, ha összevetjük a könyvvizsgálói és a vállalati minőségdimenzió értékeléseket, akkor láthatóvá válnak az eltérések. Vannak olyan változók, melyekre nézve a feleknek egyaránt magas az értékítélete az elvárásokat és a jelenlegi tapasztalásokat tekintve is. Ezek tekinthetők kedvező tényezőknek, hiszen a magas elvárások mellé magas szintű észlelés társul. Az összevetésből kiderül, hogy ilyen paraméter a folyamatminőség, vagyis mindkét fél szerint megfelelő a könyvvizsgálat folyamata, hatékonyan, jó kommunikáció mellett tudnak együtt dolgozni. Az auditor időt szán a tervezési szakaszra, bekéri a dokumentumokat, amelyet a vállalatok is pozitívan értékelnek. Azok a tényezők, ahol különbség mutatkozik az elvart és az észlelt értékek között szintén fontos tényezőként azonosíthatók. Ha a vállalatok nem érzékelnek magas minőséget a szintén magas elvárásaik mellett, akkor azt jelenti, hogy a könyvvizsgálók nem teljesítenek az elvárásoknak megfelelően. Fejlesztendő területként lehet kiemelni a vizsgálat alapján az könyvvizsgálati munka eredményeinek észlelt minőségét, vagyis azt, hogy az ügyfelek részére a könyvvizsgálat ne csak a törvényi előírásoknak való megfelelést jelentsen. Az összevetésből látszódnak olyan tényezők is, ahol az alacsony elvárások mellé magas észlelt értékek társultak, ezek azok a területek, amelyek nagyobb hangsúlyt kapnak, mint amit igényelnének. A könyvvizsgálók szerint az észlelt minőség paraméter a legfontosabb

fejlesztendő terület, itt alacsonyabb észlelt értékek jelennek meg az elvárásaikhoz képest. Ezek alapján fontos lenne hangsúlyozni azt, hogy a könyvvizsgálat többet jelent, mint a törvényi előírásoknak való megfelelés, hogy az ügyfelek azonosítsák az auditálással együtt járó előnyöket, mint a költségmegtakarítás, illetve a könyvvizsgálat eredményeképp megfogalmazott javaslatok, észrevételek alapján az üzleti folyamatok átszervezésre kerüljenek.

A kutatás eredményei az egyes hipotézisek és módszerek mentén a 14. táblázatban láthatók.

14. táblázat: A kutatás hipotézisei

Hipotézisek	Módszer
H1: Eddig még nem készült olyan mérési modell, amely hatékonyan és objektíven méri a könyvvizsgálat, mint szolgáltatás minőségét.	Szakirodalom kutatás
H2: A szakirodalom alapján kidolgozható modell a felállított struktúrában képes a könyvvizsgálat minőségének mérésére, értelmezésére.	Szakirodalom kutatás
H3: A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok és könyvvizsgálók egymáshoz viszonyítva eltérő elvárásokat és tapasztalatokat fogalmaznak meg a könyvvizsgálati szolgáltatással és annak minőségével kapcsolatban.	Független mintás t-próba, standardizálás
H4: A könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalatok magas elvárásokat támasztanak a könyvvizsgálati tevékenység minőségével szemben, de a szolgáltatás közben tapasztalt minőség ennél alacsonyabb, vagyis nem olyan minőségű szolgáltatást kapnak, mint amit elvárnának.	Variancia-analízis
H5: A könyvvizsgálók szolgáltatással szemben támasztott minőség elvárása és a tapasztalt minőség azonos.	Variancia-analízis

Forrás: saját kutatás

Összességében az látható, hogy a könyvvizsgálók és az ügyfelek jellegében hasonlóan ítélik meg a könyvvizsgálat minőségét, azonban sok tekintetben a vállalatok szélsőségesebben látják a helyzetet. Az is jól látható az elemzésekből, hogy a könyvvizsgálói társadalom (legalábbis a mintával reprezentált része) homogén és nagyjából hasonlóan látják szolgáltatásaik minőségét, tehát nincsenek jelentős különbségek demográfiai ismérvek tekintetében. Ez arra utal, hogy a piac erősen szabályozott, és ezek a szabályozók jól működnek.

A kutatás eredményei kapcsán a következő javaslatokat fogalmazom meg:

- A könyvvizsgálói tevékenység sok esetben csak a törvényi előírásoknak való megfelelést jelenti a vállalatok számára, ez fejlesztendő területeként fogalmazható meg. Ha mindkét félnél erősödik annak felismerése, hogy az auditálással együtt milyen előnyök járnak, akkor az javíthatná a szolgáltatást is. Hasznok lehetnének a feltárt hibák és kockázatok beazonosítása után a folyamatok átszervezése és javítása, így az esetleges

költségmegtakarítás. Illetve a könyvvizsgálat eredményeképp megfogalmazott javaslatok, észrevételek alapján az üzleti folyamatok átszervezése a vállalatok oldaláról.

- A vizsgálatokból kiderült, hogy a vállalatok véleménye szerint a kelleténél nagyobb hangsúlyt kap a piaci minőség dimenzió (vagyis a kiválasztásuknak körülményei és a piaci megítélésük). Javaslom, hogy a könyvvizsgálók ennek a dimenzióknak szánjanak kevesebb figyelmet és az itt megmaradó erőforrásokat a folyamatok javítására fordítsák.
- Mind a könyvvizsgálók mind a vállalatok szempontjából megfelelő szinten van az audit folyamat minősége, megfelelőnek tartják az egymással való kapcsolattartást, kommunikációt. A könyvvizsgáló időt szán a munka tervezésére és elvégzésére is. A vizsgálatok alapján nem azonosítható fejlesztendő területként, javaslom, hogy ennek a dimenzióknak is szánjanak figyelmet a továbbiakban is.
- A vizsgálat eredményeiből kiderült, hogy a könyvvizsgálók nem tesznek elég javaslatot a vállalatok számviteli, pénzügyi vagy üzleti folyamatainak javítására. Javaslom, hogy a könyvvizsgálók ennek a területnek is szánjanak figyelmet, illetve segítsék a vállalatokat abban, hogy ezeket az észrevételeket hogyan építhetik be a folyamatainak javítása érdekében.

További kutatási irányként jelölhető ki a könyvvizsgálók és a vállalatok körében készíthető mélyinterjú. A mélyinterjúk során egyrészt további kutatási kérdéseket pontosíthatók, amelyek további célokat adhatnak jövőbeni kutatásomnak. Másrészt a mélyinterjúk segítségével tesztelném a könyvvizsgálók és a vállalatok körében is a felállított modellt a kérdőívre érkezett válaszok eredményeként megfogalmazott következtetéseket, GAP-eket. A szakértői mélyinterjúk során a célszemélyek a könyvvizsgálók és a könyvvizsgálói szolgáltatást igénybe vevő vállalatok lennének. A mélyinterjúkat a vállalati oldalról olyan vállalkozásoknál folytatnám, ahol a könyvvizsgálattal megbízott vállalkozást rotálják és olyan vállalkozásoknál is, ahol a könyvvizsgáló személye állandó. Ennek segítségével kiterjeszhetném és mélyebben vizsgálhatnám az audit rotáció és a könyvvizsgálat minőségének összefüggését. A jövőbeli, további kutatási eredményként célom egyfajta útmutató készítése, mely vezetői döntéstámogatási eszközként használható, a döntéstámogatásban és a döntés előkészítésben, a gyakorlatban is használhatóvá teszi az eredményeket.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatomban a könyvvizsgálati szolgáltatás minőségével, annak értelmezésével és mérésével foglalkoztam. Kutatásom a hazai könyvvizsgálati helyzet elemzésen túl összefoglalja a témához kapcsolódó nemzetközi kutatások eredményeit, valamint utat mutat kutatásom alapvető céljának: az audit minőség mérésének és egy saját modell felállításának. Bemutattam a szisztematikus szakirodalomkutatás eredményeit a szolgáltatás minőség mérési modellekre vonatkozóan, illetve ezen eredmények alapján felállítottam egy könyvvizsgálati minőségértelmezési és mérési modellt. Az AUQUAL-6P modell öt minőség dimenzióban, hat minőségparaméter mentén vizsgálja a könyvvizsgálati minőséget, ami lehetőséget ad annak teljes körű mérésére, lehetővé téve a szolgáltatási minőségrések értelmezését. A modell használatával azonosítani lehet a könyvvizsgálat fejlesztendő területeit, elősegítve a hatékonyabb és eredményesebb könyvvizsgálatot és ezen keresztül a magasabb ügyfél elégedettséget.

A kutatásom során azonosított eredmények:

- A hazai és a nemzetközi szakirodalom áttekintése után kiderült számomra, hogy eddig még nem készült olyan mérési modell, nincs egy teljeskörűen elfogadott koncepció a könyvvizsgálati szolgáltatásminőségre, mint ahogy arra sem, hogyan lehet azt hatékonyan mérni. A publikációkban megjelenő legtöbb modell csak az elvárt és tapasztalt szolgáltatásminőség-paraméterek összevetésével próbálja meg mérni a szolgáltatásminőséget. Így a szakirodalomra támaszkodva felállítottam egy mérési modellt.
- A szakirodalomkutatás eredményeinek segítségével felállítható egy könyvvizsgálati minőségértelmezési és mérési modell. Az AUQUAL-6P öt témakörben és több dimenzióban vizsgálja a könyvvizsgálati minőséget, ami lehetőséget ad a minőség teljes körű mérésére, az öt téma hatféle szolgáltatási minőségrések értelmezését teszi lehetővé. Kutatásomban a könyvvizsgálat minőségét az alábbi dimenziókban vizsgálom:
 - könyvvizsgáló szemszögéből való értékelés
 - könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő fél szemszögéből való értékelés
 - elvárt minőségértékelés
 - észlelt minőségértékelés

A négy dimenzió alapján a modell lehetőséget ad a minőség 180 fokos vizsgálatára, esetleg teljes láncok is megvizsgálhatók. A modell a felállított struktúrában képes a könyvvizsgálat minőségének mérésére, értelmezésére.

- Megközelítésem újszerűnek tekintendő, mivel e témáról szóló publikációk túlnyomó része nem az általam felvetett szolgáltatásminőség eltérés modellben gondolkodott, hanem túlnyomóan a különböző kiemelt tényezők empirikus vizsgálatának eredményeiből, azok korrelációinak vizsgálata alapján vontak le következtetéseket.

- A felállított modell mentén megvizsgáltam és egymással szembe állítottam a könyvvizsgálati szolgáltatást igénybe vevő vállalkozások elvárt és észlelt minőségértékelését, illetve a könyvvizsgálati szolgáltatást nyújtók elvárt és észlelt minőségértékelését. Ezek alapján kijelenthető, hogy a vállalkozások, de a könyvvizsgálók is valamennyi minőségparamétert tekintve magas elvárásokat fogalmazznak, mely elvárásoktól a szolgáltatás észlelt minősége elmarad.
- A kutatásom eredményeként kijelölhetők azok a területek, minőség dimenziók, ahol a könyvvizsgálati szolgáltatás minőségét a felek megfelelőnek értékelik, ahol fejlődést igényelnek, illetve azok a dimenziók, amelyek sok figyelmet kapnak, de nem igénylik. Az itt megmaradó erőforrásokat más dimenziók javítására fordíthatják az auditorok.

Összességében a dolgozat eredményeképp foglalkoztam a könyvvizsgálat minőségmérésének és értelmezésének kérdésével és definiáltam a modellezéshez szükséges szempontrendszert. A kérdőív segítségével meghatároztam a minőséget befolyásoló tényezőket az auditálásban részt vevő szereplők szempontjából. A feldolgozott hazai és nemzetközi szakirodalom, valamint az elvégzett kérdőíves felmérés segítségével felállíthatóvá vált egy modell, amely a kijelölt témakörökben és dimenziókban vizsgálja a könyvvizsgálati minőséget. A modell használatával azonosítani lehet a könyvvizsgálat fejlesztendő területeit, elősegítve a hatékonyabb könyvvizsgálatot. A kutatási eredményeim kettős célt szolgálnak. A kvalitatív kutatás eredményeként egyfajta legjobb gyakorlatok útmutató készíthető, mely vezetői döntéstámogatási eszközként használható. A kvantitatív kutatás eredményei a döntéstámogatásban és a döntés előkészítésben, így a gyakorlatban is használhatóvá teszik az eredményeket.

7. SUMMARY

In my dissertation I focused on the quality of auditing service, its interpretation and measurement. In addition to analyzing the current state of auditing in Hungary, my research summarizes the results of international research related to the topic and highlights the path to the fundamental goal of my research: to measure auditing quality and to establish my own model. I presented the results of a systematic research of the professional literature related to service quality measurement models, and, based on these results, I set up an audit quality interpretation and measurement model. The AUQUAL-6P model examines audit quality in five quality dimensions along six quality parameters, which allows comprehensive measurements, making it possible to interpret gaps in service quality. Using the model helps identify areas for audit improvement, promoting more efficient and effective auditing and, through this, higher customer satisfaction.

The identified results in my research are:

- After reviewing the domestic and international literature, it became clear that no measurement model had been developed, and there was no fully accepted concept for audit service quality, nor how to measure it effectively. Most published models only try to measure service quality by comparing the expected and observed service quality parameters. Thus, I set up a measurement model based on the literature.
- The results of the professional literature research can be used to set up an audit quality interpretation and measurement model. AUQUAL-6P examines audit quality across five topics and in multiple dimensions, allowing for a comprehensive measurement of quality, with five topics allowing the interpretation of six types of service quality gaps. In my research, I examine audit quality in the following aspects:
 - evaluation from the auditor's perspective
 - assessment from the perspective of the party using the auditing service
 - expected quality assessment
 - observed quality assessment

Based on the four dimensions, the model allows for a 180-degree examination of quality, and perhaps complete chains can also be examined. The model is able to measure and interpret audit quality in the established structure.

- What makes my approach novel is that the majority of publications on this topic do not think in terms of the service quality difference model I pose, but mostly drew conclusions from the results of the empirical examination of various key factors and examining their correlations.
- In accordance with the established model, I examined and contrasted the expected and observed quality assessment of the companies using the audit service, and the expected and perceived quality assessment of the audit service providers. Based on these, it can be stated that companies, but also auditors, have high expectations for all quality parameters, from which the observed quality of the service falls short.

- As a result of my research, the areas and quality dimensions where the quality of the audit service is assessed by the parties as appropriate, where development is required, and the dimensions that receive a lot of attention, but do not require it, can be identified. The auditors can use the resources remaining here to improve other areas.

Overall, as a result of the dissertation, I dealt with the issue of measuring and interpreting the quality of auditing and defined the criteria required for modeling. With the help of the questionnaire, I identified the factors influencing the quality of the audit from the perspective of the participants. With the help of the examined national and international literature, as well as the completed questionnaire survey, it became possible to set up a model that examines audit quality for the selected topics and dimensions. Using the model, areas for audit improvement can be identified to facilitate more effective auditing. My research results serve a dual purpose. As a result of qualitative research, a kind of best practice guide can be developed that can be used as a management decision support tool. The results of quantitative research make the results genuinely applicable in practice in decision support and decision preparation.

MELLÉKLETEK

M1. IRODALOMJEGYZÉK

1. 2000. évi C. törvény a számvitelről
2. 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról
3. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
4. 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról
5. 2007. évi LXXV. törvény a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről
6. 2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről
7. Magyar Nemzeti Könyvvizsgálói Standardok
8. Nemzetközi Számviteli Standardok
9. EU irányelv 2006/43/EK: az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolók jog szerinti könyvvizgálatáról
10. 1606/2002/EK rendelet a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról
11. 2013/34/EU Irányelv a pénzügyi kimutatásokról és a kapcsolódó beszámolókról
12. 2014/56/EU irányelv az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolók jog szerinti könyvvizgálatáról szóló 2006/43/EK irányelv módosításáról
13. 537/201/EU rendelet a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó egységek jogszabályban előírt könyvvizgálatára vonatkozó egyedi követelményekről
14. AGÓCS, G. et. al. (2012): A könyvvizsgálói munka szakaszai, Magyar Könyvvizsgáló Kamara, Budapest, 115 p.
15. ALEXANDER, J. R. (2002): History of accounting, Association of Chartered Accountants, New York, 16 p.
16. AMBRUS, R. (2020): A digitális vállalkozások adóztatásának problémái, TÉR-GAZDASÁG-EMBER, Vol. 8, No. 2, pp. 37-53.
17. AREL, B. - R. BRODY - K. PANY (2006): Findings on the effects of audit firm rotation on the audit process under varying strengths of corporate governance, Advances in Accounting, pp. 1-27.

18. ARRUÑADA, et. al. (1997): Mandatory Rotation of Company Auditors: A Critical Examination, *International Review of Law and Economics*, pp. 31-61.
19. ASANTE-APPIAH, B. (2020): Does the severity of a client's negative environmental, social and governance reputation affect audit effort and audit quality?, *Journal of Accounting and Public Policy*, 106713
20. BABBIE, E. (2008): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata, Balassi Kiadó, Budapest
21. BAILEY, K.E. - BYLINSKI, J.H. - SHIELDS, M.D. (1983): Effects of audit report wording changes on the perceived message, *Journal of Accounting Research*, Vol. 21, pp. 355-370.
22. BARANYI, A. - FARAGÓ, Cs. - FEKETE, Cs. (2016): A KKV vállalkozások pénzügyi típusjelenségeinek vizsgálata a kutatás-fejlesztés tükrében, *ACTA CAROLUS ROBERTUS*, Vol. 2, No. 12 pp. 7-21.
23. BARDÓCZ, I. (2016): Reform a könyvvizsgálat szabályozásában – I. rész, Wolters Kluwer, Vol. 4., Budapest
24. BARY, L. et. al. (2005): Könyvvizsgálat és ellenőrzés, Magyar Könyvvizsgáló Kamara, Budapest, 412 p.
25. BECSER, N. (2007): Szolgáltatásminőség fejlesztés a kiskereskedelemben – egy lehetséges mérési modell és az arra épülő döntéstámogató rendszer alapjai, PHD értekezés, Budapest
26. BEI, L. T. – CHIAO, Y.C. (2001): An Integrated Model for the Effects of Perceived Product, Perceived Service Quality, and Perceived Price Fairness on Consumer Satisfaction and Loyalty. *Journal of Consumer Satisfaction, Dissatisfaction and Complaining Behavior*, Vol. 14, No.125.
27. BERKLEY, B. J., - GUPTA, A. (1994). Improving service quality with information technology. *International Journal of Information Management*, Vol. 14, pp. 109–121.
28. BÍRÓ, T. - FRIDRICH. P. - KRESALEK, P. (2006): A könyvvizsgálat alapjai, Perfekt Kiadó, Budapest, 174 p.
29. BORBÁS M. (2007). A könyvvizsgálat története Magyarországon, Magyar Könyvvizsgáló Kamara, Budapest, 237 p.
30. BRADY, M. K., - CRONIN, J. J. (2001). Some New Thoughts on Conceptualizing Percieved Service Quality: A Hierarchical Approach. *Journal of Marketing*, 65(July), 34–49. o.
31. BRODERICK, A. J. – VACHIRAPORPUK, S. (2002): Service quality in Internet banking: the importance of customer role, *Marketing Intelligence & Planning*, vol. 20, no. 6, pp. 327-335.
32. BROGOWICZ, A. A. - DELENE, L. M., - LYTH, D. M. (1990). A synthesised service quality model with managerial implications. *International Journal of Service Industry Management*, Vol. 1, No. 1, pp. 27–44.
33. BRYMAN, A. (2004). *The Disneyization of Society*. Thousand Oaks: Sage Publications
34. BURNOS, - KRYSZTOF (2014): Kis és közepes könyvvizsgáló cégek paradoxonja, *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*, Vol. 9, pp. 413-415.

35. CAMERAN – PRENCIPE - TROMBETTA (2014): Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality, *European Accounting Review*, pp. 35-58.
36. CAREY, P. - SIMNETT, R. (2006): Audit Partner Tenure and Audit Quality. *The Accounting Review*: May 2006, Vol. 81, No. 3, pp. 653-676.
37. CHOI, J.-H. - MYERS, L. A. - ZANG, Y. - ZIEBART, D. A. (2011): Do management EPS forecasts allow returns to reflect future earnings? Implications for the continuation of management's quarterly earnings guidance. *Review of Accounting Studies*, Vol. 16, No. 1, pp. 143–182.
38. CHOI, J. - KIM, C. - KIM, J. - ZANG, Y. (2010): Audit Office Size, Audit Quality, and Audit Pricing. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*: May 2010, Vol. 29, No. 1, pp. 73-97.
39. CRONBACH, L. J. (1951): Coefficient alpha and the internal structure of tests, *Psychometrika*, Vol. 16, No. 3, 297–334.
40. CRONIN, J. J., - TAYLOR, S. A. (1992). Measuring service quality: A reexamination and extension. *Journal of Marketing*, Vol. 56, No. 3, pp. 55–68.
41. CROSBY, P. (1979): *Quality is Free; The Art of Making Quality Certain*. McGraw- Hill, New York.
42. CSISZÁRIK-KOCSIR, Á. - VARGA, J. (2019): The importance and fulfillment of the success criteria in projects implemented by small and medium-sized enterprises, *PEOPLE: INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES*, Vol. 4, No. 3, pp. 834-844.
43. DABHOLKAR, P.A. - THORPE, D.I. - RENTZ, J.O. (1996): A measure of service quality for retail stores: scale development and validation, *Journal of the Academy of Marketing Science*, Vol. 24 No. 1, pp. 3-16
44. DAVIDSON, L. (1975): The role and responsibilities of the auditor: perspective, expectations and analysis, Unpublished Background Paper for the Commission on Auditors Responsibilities
45. DEANGELO, E. L. (1981): Auditor size and audit quality, *Journal of Accounting and Economics*, Vol.3., No. 3, pp. 183-199
46. DEIS, D. - GIROUX, G. (1992): Determinants of Audit Quality in the Public Sector, *The Accounting Review*, Vol. 67, No. 3, pp. 462-479.
47. DIMITRIADIS, S. - STEVENS, E. (2008). Integrated customer relationship management for service activities: An internal/external gap model. *Managing Service Quality*, Vol. 18. No. 5, pp 496–511.
48. DUNAY, A. (2019): Vállalkozóvá válni: ötlettől a megvalósításig [To be an entrepreneur: from business idea to implementation], *Menedzsmenttendenciák, Debreceni Egyetemi Kiadó*, pp. 9-26.
49. EDVARDSSON, B. (2005): Service quality: beyond cognitive assessment, *Managing Service Quality: An International Journal*, Vol. 15 No. 2, pp. 127-131.

50. ELITZUR, R. - FALK, H. (1996): Planned Audit Quality, *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 15. No. 3, pp. 247-269
51. EPERJESI, F. (2014): A könyvvizsgálati szakma legújabb kihívásai alkalmazkodást követelnek, *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*, Vol. 10, pp. 471.
52. EWELT, C. - GOLD, A. - POTT, C. (2012): What do we know about mandatory audit firm rotation?, ICAS, Edinburgh
53. FAYE, X.- ZHU, X. – WYMER, W.- CHEN, I. (2002): IT-based services and service quality in consumer banking, *International Journal of Service Industry Management*, Vol. 13 Issue 1.
54. FEIGENBAUM, A. V. (1991): *Total Quality Control*, 3rd edition, McGraw-Hill, New York
55. FOGARASI, E. (2011): A számvitel szabályozásának változásai Magyarországon: jelenlegi helyzet, lehetséges jövőképek, Miskolc, 86 p.
56. FREEDMAN, D. - PISANI, R. - PURVES, R. (2005): *Statisztika*, Typotex, Budapest
57. FRIEDMAN, T. L. (2008): *És mégis lapos a Föld... – A XXI. század rövid története*, HVG Kiadói Zrt., Budapest
58. FROST, F. A. - KUMAR, M. (2000): INTSERVQUAL – an internal adaptation of the GAP model in a large service organisation. *Journal of Services Marketing*, Vol. 14, No. 5, pp. 358–377.
59. FUREY, T.R. (1991): How information power can improve service quality, *Planning Review*, Vol. 19, No. 3, pp. 24-26.
60. GARCIA-BLONDON, J. - ARGILÉS-BOSCH, J.M. – RAVENDA, D. (2020): Audit firm tenure and audit quality: A cross-European study, *Journal of International Financial Management and Accounting*, Vol. 31, No. 1., pp. 35-64.
61. GIETZMANN, M. - SEN, P. (2002): Improving Auditor Independence Through Selective Mandatory Rotation *International Journal of Auditing*, pp. 183–210.
62. GHOBADIAN, A. -SPELLER, S. - JONES, M. (1994): Service Quality: Concepts and Models, *International Journal of Quality & Reliability Management*, Vol. 11 No. 9, pp. 43-66.
63. GHUARI, P. - GRONHAUG, K. (2011): *Kutatásmódszertan az üzleti tanulmányokban*, Akadémiai Kiadó, Budapest
64. GRÖNROOS, C. (1984): A service quality model and its marketing implications. *European Journal of Marketing*, Vol. 18, No. 4, pp. 36–44.
65. HÁGEN, I. – HOLLÓ, E. (2017): A hazai KKV-k helyzete, versenyképesség, innováció és kontrolling tükrében, *Controller Info*, vol. 5, no. 1, pp. 41-48.
66. HARRIS, K. (2012): Mandatory audit rotation: an international investigation, Bauer College of Business The University of Houston

67. HASSINK, H. - BOLLEN, L. - MEUWISSEN, R. – VRIES, M. (2009): Corporate fraud and the audit expectations gap: A study among business managers, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 18, No. 2, pp. 85-100.
68. HATFIELD, R. C. - JACKSON, S.- VANDERVELDE, S. (2006): The effects of auditor rotation and client pressure on proposed audit adjustments. Working paper, University of Texas at San Antonio
69. HAYWOOD-FARMER, J. (1988): A Conceptual Model of Service Quality, *International Journal of Operations & Production Management*, Vol. 8., No. 6, pp. 19-29.
70. HAZLETT, P. G., (1997): The measurement of service quality: a new P-C-P attributes model, *International Journal of Quality & Reliability Management*, vol. 14, no. 3, pp.260-286.
71. HEGEDŰS, M. (2012): A kisvállalkozói attitűd sajátos vonásai, *Könyvvizsgálók lapja*, Vol. 1., No. 7-8. pp. 10-12.
72. HEGEDŰS, M. (2014): A számviteli szolgáltatók felelőssége, *Economica*, Vol. 7, No. 1, pp. 144-152.
73. HEGEDŰS, M. (2019): A digitalizáció hatásai a számviteli és adózási rendszerekre, *Határtalan tudomány Tanulmánykötet a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából*, Budapest, Tomori Pál Főiskola, pp. 82-94.
74. HEGEDŰS, M. – LUKÁCS, J. (2018): Az okleveles könyvvizsgálói képzés tervezett átalakítása, *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*, Vol. 5, pp. 17-18.
75. HEIDRICH B. - RÉTHI G. (2012): Services and Service Management. In N. Delener (Ed.), *Service Science Research, Strategy, and Innovation: Dynamic Knowledge Management Methods* Hershey: IGI Global. pp. 1-36.
76. IAASB (2013): A framework for audit quality <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/A%20Framework%20for%20Audit%20Quality.pdf>, Keresőprogram: Google, Kulcsszavak: audit, quality, Lekérdezés időpontja: 2018, szeptember 8.
77. KANG, G. - JEFFREY, J. (2004): Service quality dimensions: an examination of Grönroos's service quality model, *Managing Service Quality: An International Journal*, Vol. 14 Issue: 4, pp.266-277
78. KIM, J.-B. -LEE, J. J. - PARK, J. C. (2014): Audit Quality and the Market Value of Cash Holdings: The Case of Office-level Auditor Industry Specialization. *AUDITING: A Journal of Practice – Theory*, Vol. 34, No. 2., pp. 27-57.
79. Knechel, W. R. – Thomas, E. - Driskill, M. (2019): Understanding financial auditing from a service perspective, *Accounting, Organizations and Society*, USA
80. KRESALEK, P. (2014): A vállalati ellenőrzés alapjai, oktatási segédanyag, Budapest
81. KOPONICSNÉ, GY., D., KÜRTHY, G., PARÁDI-DOLGOS, A., VARGA, J. (2020): A pénzügyi szektor aktuális kérdései Magyarországon a XXI. század elején. *Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar*, Kaposvár, p. 478.

82. KORMOS, F. (2000): A minőségügyről. *Műszaki Szemle*, Vol. 11-12.
83. LAÁB, Á. (2006): Számviteli alapok, Typotex, Budapest, 346 p.
84. LADÓ, J. (2014a): Interjú Ladó Judittal, *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*, Vol. 9, pp. 392-393
85. LADÓ, J. - Lukács, J. (2014b): Gondolatok a kamarai reformelképzelésekről, *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*, Vol. 7-8 pp. 353-355
86. LADÓ, J. (2014c): Közös gondjaink, közös lehetőségeink, *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*, Vol. 7-8, pp. 356-358.
87. LIN, W.-B. (2007): An empirical of service quality model from the viewpoint of management, *Expert Systems with Applications*, Vol.32, pp. 364–375.
88. LUKÁCS, J. (2017): Könyvvizsgálat rendszere, Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft., Budapest, 294 p.
89. FRANCIS, J.R. (2004): What do we know about audit quality?, *The British Accounting Review*, pp. 345–368,
90. MADARASINÉ, SZ., A. et. al. (2019): Nemzetközi számviteli ismeretek, Perfekt Kiadó, Budapest, 469 p.
91. MADDALA, G. S. (2004): Bevezetés az ökonometriába, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
92. MANSUR, H. – TANGL, A. (2018): How to Bridge the Audit Expectation Gap?, *Journal of Social Sciences*, Vol. 7, No. 2, pp. 61-73.
93. MARTÍNEZ, C.L. – MARTINEZ, J. (2008): Developing a multidimensional and hierarchical service quality model for the travel agency industry, *Tourism Management*, Vol. 29, No. 4, pp. 706-720.
94. MATTSON, J. (1992): A Service Quality Model Based on an Ideal Value Standard, *International Journal of Service Industry Management*, Vol. 3, Issue: 3, pp.18-33,
95. MOLNÁR, GY. (2011): A könyvvizsgálói szakma, *Gazdálkodás számvitel*, pp. 21
96. MUNDRUCZÓ, G. (1998): Útmutatás a statisztikai modellezés gyakorlatához, KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest
97. MUNTHIU, M. C. - VELICU, B. C. - TUȚĂ, M., - ZARA, A. I. (2014). Service quality evaluation models determined by Online consumer perception and satisfaction. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Vol. 109, pp. 1303–1308.
98. MÜNNICH, Á. - NAGY, Á. - ABARI, K. (2006): Többváltozós statisztika pszichológus hallgatók számára. Bölcsész Konzorcium, Debrecen, 2006.
99. NAGY, L. (2014): Közös a felelősség. Interjú dr. Nagy Lajossal, *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*, Vol. 6, pp. 264-265

100. OH, H. (1999): Service quality, customer satisfaction, and customer value: A holistic perspective, *International Journal of Hospitality Management*, Vol.18, No. 1, pp. 67-82
101. ORIOL, M. - MARCO, J. - FRANCH, X. (2014). Quality models for web services: A systematic mapping. *Information and Software Technology*, Vol. 56, No. 10, pp. 1167–1182.
102. PARASURAMAN, A. - ZEITHAML, V. A. - BERRY, L. L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research. *Journal of Marketing*, Vol. 49, pp. 41–50.
103. POUND G. – WILLINGHAM J. – CARMICHAEL, B. (1997): *Auditing Concepts and Methods*, Third Edition, The McGraw Hill Companies. Inc. Australia
104. RÉTHI, G. - KÁSA, R. - MOLNÁR, L. (2014): A szolgáltatásminőség értelmezésének különbségei – percepcióvezérelt szolgáltatások minőségmodellje kialakításának első lépései. In: *Prosperitas*, Vol. 2, No. 1, pp. 26-42.
105. RITZER, G. (1993): *The McDonaldization of Society: An Investigation Into the Changing Character of Contemporary Social Life* Pine Forge Press
106. RUYTER, K. – BLOEMER, J. – PEETERS, P. (1997): Merging service quality and service satisfaction. An empirical test of an integrative model, *Journal of Economic Psychology*, Vol. 18, No. 4, pp. 387-406
107. SAINTY, J. C. (1983): *Officers of the Exchequer, List and Index Society, Special Series 18*, pp. 135–39.
108. SAJTOS, L., - MITEV, A. (2007): *SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv*, Alinea Kiadó, Budapest
109. SANTOS, J. (2003): E-service quality: a model of virtual service quality dimensions. *Managing Service Quality*, Vol. 13, No. 3, pp. 233–246.
110. SECURS, C. (2014): A könyvvizsgáló szakma helyzete Németországban – Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat Vol. 56., No. 10, pp. 468-470.
111. SETH, N. - DESHMUKH, S. G.- VRAT, P. (2005): Service quality models: a review. *International Journal of Quality Reliability Management*, Vol. 22, No. 9, pp. 913–949.
112. SOTERIOU, A. C. – STAVRINIDES, Y. (1997): An internal customer service quality data envelopment analysis model for bank branches, *International Journal of Operations & Production Management*, Vol. 1, No. 8, pp.780-789.
113. SPRENG, R. A., MACKOY, R. D. (1996): An empirical examination of a model of perceived service quality and satisfaction. *Journal of Retailing*, Vol. 72. No. 2, pp. 201-214.
114. STEFANI, U. (2002): *Abschlussprüfung, Unabhängigkeit und strategische Interdependenzen, Eine ökonomische Analyse aktueller Reformen zur Steigerung der Prüfungsqualität*. Stuttgart, Schäffer-Poeschel.
115. SUMMER, M. (1998): Does mandatory rotation enhance auditor independence. *European Accounting Review*, Vol. 9., No. 2., pp. 205-224.

116. SUN, J. – WANG, J. – KENT, P. – QI, B. (2020): Does sharing the same network auditor in group affiliated firms affect audit quality? *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 39., No. 1., pp. 1-20.
117. SVANBERG, J. - OHMAN, P. (2014): Auditors' identification with their clients: Effects on audit quality, *The British Accounting Review*, pp. 1-14
118. SWEENEY, J. C. – SOUTAR, G. – JOHNSON, L. W. (1997): Retail service quality and perceived value - A comparison of two models *Journal of Retailing and Consumer Services* , Vol 4, No. 1, pp. 39-48
119. SZEKERES, B. (2007): A könyvvizsgálat nemzetközi és hazai minőségbiztosítása a minőségmenedzsmentrendszerek tükrében, PHD értekezés, Budapest
120. SZÉKELYI, M. - BARNA, I. (2004): Túlélőkészlet az SPSS-hez, Typotex, Budapest
121. SZINTAY, I. – BERÉNYI L. – TÓTHNÉ K. A. (2011): Minőségügy alapjai, Miskolci Egyetem, Vezetéstudományi Intézet
122. TANGL, A. (2010): A számviteli rendszerből nyerhető információk felhasználási lehetőségei és korlátai a vállalati gyakorlatban, „Hitel, Világ, Stádium” nemzetközi konferencia, Versenyképesség I. szekció, 9 p.
123. TANGL, A. – VAJNA, I. (2016): Megbízhatóbb és olcsóbb vezetői számviteli és kontrollinformáció minőségfejlesztéssel, SZÁMVITELI TANÁCSADÓ, Vol. 8, No. 2, pp. 32-36.
124. TEAM RCV ACADEMY (2019): Auditing Origin and Evolution – History of Auditing, <https://www.rcvacademy.com/auditing/auditing-origin-evolution/>, Keresőprogram: Google, Kulcsszavak: audit, history, Lekérdezés időpontja: 2020. január 07.
125. TEAS, R.K. (1993): Expectations, performance evaluation and consumers perception of quality, *Journal of Marketing*, Vol. 57, pp. 18-34.
126. TÓTH, G. (2018): Függetlenség a könyvvizsgálatban, *Számviteli Tanácsadó*, 2018/5. pp. 13-15
127. TÓTHNÉ, SZ. E. (2015): Számvitel és könyvvizsgálat, *Gazdaság és társadalom*, Vol. 7., pp. 61-76.
128. The Economic Times (2019): Definition of „Audit”, <https://economictimes.indiatimes.com/definition/audit>, Keresőprogram: Google, Kulcsszavak: audit, history. Lekérdezés időpontja: 2019. december 15.
129. VARGO, S. L. - LUSCH, R. F. (2004a): Evolving to a New Dominant Logic for Marketing. *Journal of Marketing*, Vol. 68, pp. 1–17.
130. VARGO, S. L. - LUSCH, R. F. (2004b): The four service marketing myths: Remnants of a goods-based manufacturing model. *Journal of Service Research*, Vol. 6, No. 4, pp. 324–335.
131. VEIT, J. (2005): A számviteli adatokra épülő cash-flow kimutatások összeállításának elméleti és gyakorlati problémái, PhD értekezés, Veszprém

132. VERES, Z. (2005): Szolgáltatásmarketing. KJK-Kerszöv Kiadó Kft, Budapest
133. WANG, K.J. - AND B.M. TUTTLE (2009): The impact of auditor rotation on audit-client negotiation. *Accounting, Organizations and Society* 34 (February) pp. 222-243.
134. WAREN, S.C. -FESS E.P. (1988): *Financial Accounting*, USA
135. WATKINS, A. - HILLISON, W. -MORECROFT, S. (2004): Audit quality: a synthesis of theory and empirical evidence , *Journal of Accounting Literature*; Gainesville Vol. 23, pp. 153.
136. ZHAO, L. - LU, Y.- ZHANG, L.- CHAU, P. Y. (2012). Assessing the effects of service quality and justice on customer satisfaction and the continuance intention of mobile value-added services: An empirical test of a multidimensional model. *Decision Support Systems*, Vol 52, pp. 645–656.

M2. ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: A számviteli információs rendszer elemei.....	16
2. ábra: A számviteli szabályozás főbb szintjei.....	17
3. ábra: A Magyar Könyvvizsgáló Kamara szervezete.....	22
4. ábra: A könyvvizsgálati szabályozás szintjei.....	23
5. ábra: A könyvvizsgálat folyamata.....	27
6. ábra: A kockázatok besorolása.....	28
7. ábra: Az érdekhordozói csoportok.....	29
8. ábra: Kamarai tagok számának alakulása 2009-2018.....	33
9. ábra: Kamarai taglétszám megyénként 2018.....	34
10. ábra: A minőség értelmezése.....	42
11. ábra: Jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálati minőség-ellenőrzés szintjei.....	49
12. ábra: A GAP-modellen alapuló modellek és a „csak teljesítmény” modellen alapuló szolgáltatásminőség-modellek.....	54
13. ábra: GAP modell.....	55
14. ábra: Kutatási terv.....	58
15. ábra: Vállalatok székhely szerinti megoszlása.....	60
16. ábra: Kutatási módszerek.....	61
17. ábra: AUQUAL-6P modell.....	66
18. ábra: Vállalatok árbevétel szerinti megoszlása.....	70
19. ábra: Történt-e könyvvizsgáló váltás a megkérdezett vállalatoknál?.....	70
20. ábra: Könyvvizsgáló váltása árbevétel kategóriák szerint.....	71
21. ábra: Igénybe vett szolgáltatások a megkérdezett vállalatok százalékában.....	72
22. ábra: A könyvvizsgálaton kívül igénybe vett szolgáltatások száma.....	72
23. ábra: A könyvvizsgálat legfőbb haszna.....	73
24. ábra: Megkérdezett könyvvizsgálók minősítései.....	75
25. ábra: A könyvvizsgálók szolgáltatásportfólió mérete szerinti megoszlása.....	76
26. ábra: A könyvvizsgálaton kívül a könyvvizsgálóktól igénybe vehető szolgáltatások.....	77
27. ábra: A könyvvizsgálók szerint a vállalatok által látott fontossági rangsor.....	78
28. ábra: A könyvvizsgálók nyújtott szolgáltatások szerinti megoszlása összevetve a vállalatok könyvvizsgálóktól igénybe vett szolgáltatások megoszlásával.....	79
29. ábra: Szolgáltatásportfólió kiterjedése.....	80
30. ábra: A könyvvizsgálat hasznosságának észlelése a két mintában.....	86
31. ábra: Egyet ért-e az audit rotáció kérdésében, annak előírásával?.....	88
32. ábra: Egyet ért-e az audit rotáció kérdésében, annak előírásával? – a releváns részmintán belüli megoszlások.....	89
33. ábra: Szolgáltatásminőségi GAP-ek a könyvvizsgálatban.....	93
34. ábra: Vállalati minőségdimenziók elvárt és észlelt átlagai.....	94
35. ábra: Vállalati minőségdimenziók relatív pozíciói.....	95
36. ábra: GAP1 értékek (vállalatok).....	96
37. ábra: Auditori minőségdimenziók elvárt és észlelt átlagai.....	98
38. ábra: Vállalati minőségdimenziók relatív pozíciói.....	99
39. ábra: GAP2 értékek (könyvvizsgálók).....	99
40. ábra: GAP1 és GAP2 értékek összevetése.....	101
41. ábra: Auditori (A) és a vállalati (V) minőségdimenzió-értékelések.....	102

42. ábra: 3-4. GAP csoportok	104
43. ábra: Vállalati minőség GAP-ek	105
44. ábra: Auditori minőség GAP-ek	106
45. ábra: A vállalati és az auditori GAP-ek eltérései	107
46. ábra: GAP7 eltérések	109

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: A kutatás hipotézisrendszere	6
2. táblázat: A főbb nemzetközi számviteli rendszerek.....	11
3. táblázat: A könyvvizsgálat kialakulása, eredete	21
4. táblázat: Könyvvizsgálók és könyvvizsgált beszámolók (2010-2016).....	35
5. táblázat: Audit rotáció hatásai.....	38
6. táblázat: Minőség fogalma egyes szakmaterületek megközelítéséből.....	42
7. táblázat: A könyvvizsgálat minőségét befolyásoló tényezők	44
8. táblázat: Kérdőívek modellre vonatkozó kérdéseinek száma	68
9. táblázat: Az egyes mért minőségparaméterek átlaga a két mintában és az átlagok összehasonlítása varianciaanalízissel.....	82
10. táblázat: Cronbach alfa értéke az egyes skálákra nézve	91
11. táblázat: Az egyes minőségdimenziók észlelt és az elvárt mértékének összehasonlítása és azok eltérései (GAP-ek) a vállalatok és az auditorok között	103
12. táblázat: Minőség GAP-ek mértéke és szignifikanciája	110
13. táblázat: Célkitűzések és hipotézisek vizsgálata.....	112
14. táblázat: A kutatás hipotézisei	121

M3. VÁLLALATI KÉRDŐÍV

A kérdőív célja a könyvvizsgálói munka minőségének felmérése és elemzése a vállalkozások és a könyvvizsgálók oldaláról egyaránt. Ezen kutatás egyben egy PhD munka alapját is képezi. A kérdőív kitöltésével célomlátást kapni arra, hogy egy adott vállalkozás vezetése mennyiben látja át a könyvvizsgáló munkáját, mennyire értékeli azt, hogyan ítéltethető meg a könyvvizsgáló munkájának minősége. Kérem, hogy a kérdőívet a vállalkozás azon vezetője töltsse ki, aki felelős a könyvvizsgálóval való kapcsolattartásért és/vagy aki legjobban rálát a könyvvizsgáló munkájára. Lehetőség szerint ez a személy ne a vállalkozás főkönyvelője legyen, hanem gazdasági igazgatója vagy ügyvezetője. A kérdőív a kötelező, éves beszámoló könyvvizsgálati tevékenységének elemzésére vonatkozik, a könyvvizsgáló által végzett egyéb szolgáltatásokat ne értse ide! A kérdőív anonim, kitöltése kb 30 percet vesz igénybe. A kérdőív kitöltésével hozzájárul ahhoz, hogy a válaszai felhasználásra kerüljenek az "Audit minőségmérési kutatás" során. Köszönöm, hogy kitöltésével segíti kutató munkámat!

I. Demográfiai kérdések

1. Vállalat árbevétele (millió Ft)

- 0-300
- 300-500
- 500-1000
- 1000-5000
- 5000-

2. Létszám (fő)

- 0-10
- 10-50
- 50-100
- 100-

3. Főtevékenységek, tevékenységi körök (min 1, max 3), megadhat TEÁOR számokat is, de megfelelő az is, ha csak megnevezi a főtevékenységeket.

.....
.....
.....

4. Székhely (város)

.....

5. Történt-e könyvvizsgálóváltás az alábbi intervallumokban, ha igen, mikor?

- a. 2017-
- b. 2014-2016
- c. 2011-2013
- d. 2008-2010

6. A könyvvizsgálaton kívül milyen szolgáltatásokat vesz igénybe cégének könyvvizsgálójától (úgy, hogy annak függetlenségét nem veszélyezteti az elvégzett munka, jogszabályi alapon nem tiltott és vezetői döntéshozatalban nem vesz részt)? Felhívjuk a figyelmet, hogy a

közérdeklődésnek kitett vállalkozások könyvvizsgálói a felsoroltaktól sokkal szűkebb egyéb szakmai szolgáltatást nyújthatnak!

Számviteli nyilvántartások és pénzügyi kimutatások készítése

Átvilágítás

Vállalati átalakulások

Szakvélemények készítése

Könyvviteli tevékenység

Értékelési szolgáltatások

Adóügyi szolgáltatások

Belső ellenőrzési szolgáltatások

Informatikai rendszer szolgáltatások

Peres ügyekkel kapcsolatos szolgáltatások

Jogi szolgáltatások

Vállalati pénzügyi szolgáltatások

Adóbevallások elkészítése;

Az állami támogatások és adókedvezmények azonosítása

Az adóhatóságok adóellenőrzéseivel kapcsolatos segítségnyújtás

A közvetlen és közvetett, valamint a halasztott adó kiszámítása

Adótanácsadás

Értékelési szolgáltatások

Transzfer ár dokumentáció felülvizsgálata vagy készítése

7. Az adott vállalkozás, amelyre a teszt kitöltésre kerül, tőzsdén jegyzett vállalkozás vagy hitelintézet, biztosító, befektetési vállalkozás, befektetési alapkezelő, és így érintett a kötelező audit rotáció (csere) kérdésében? (tőzsdén jegyzett gazdálkodó esetében 10 évente, hitelintézet, biztosító, befektetési vállalkozás, befektetési alapkezelő esetében 8 évente szükséges könyvvizsgálót cserélni)?

Igen

Nem

II. A könyvvizsgáló és könyvvizsgálat megítélése - jelenlegi és elvárt értékek

A következő kérdéskörbe tartozó állításokat két szempont szerint értékelje, aszerint, hogy mennyire jellemzőek az Ön vállalatára jelenleg, illetve, hogy mennyire kellene, hogy jellemzőek legyenek!

A következő kérdések a törvényileg kötelező éves beszámoló könyvvizsgálatára vonatkoznak, a könyvvizsgáló által végzett egyéb szolgáltatásokat ne értelmezze itt!

1. Az auditor kiválasztása (piaci megítélés)

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

Ha könyvvizsgálót választunk, a választás során az anyavállalat (ha van) ajánlását/kérését vesszük figyelembe.

Ha könyvvizsgálót választunk, a választás során a stakeholderok (könyvelő, üzlettársak, befektetők) ajánlását vesszük figyelembe.

Ha könyvvizsgálót választunk, a választás során alapvetően a szolgáltatás árát vesszük figyelembe.

Ha könyvvizsgálót választunk, a választás során a könyvvizsgáló elismertséget (piaci megítélését, hírnevét) vesszük figyelembe.

Ha könyvvizsgálót választunk, figyelembe vesszük a könyvvizsgáló szakmai önéletrajzában foglalt tapasztalatokat, kiemelten az üzletági ismereteit, referenciáit

2. Az auditálás folyamata

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

Az auditorral az audit megkezdése előtt megtervezzük és elfogadjuk az évvizsítás folyamatát és az audit feladatok elvégzésének ütemét.

Az évvizsítási és audit ütemtervet tartani tudjuk, így nincs késelelem, ami a könyvvizsítást minőségének és eredményének romlásához vezetne.

A könyvvizsítást során a vállalat (és az Audit Bizottság, ha van) kapcsolata a könyvvizsgálóval folyamatos, a kommunikáció rendszeres és hatékony, eredményes.

Az auditor által feltárt hibákat az auditért felelős vezető és/vagy a könyvelő elé tárja és azt megvitatják.

Az auditfolyamat közben talált hibákat vállalatunk - az egyeztetéseket követően - gyorsan kijavítja és a könyvvizsgáló rendelkezésére bocsátja.

Az audit során az auditor hibájából adódóan nincs probléma a határidők betartásával.

Az évvizsítást az adott év vizsítást megkezdéséig már a fordulónap előtt, elővizsítást tart.

Az évvizsítást csak a fordulónapot követően kezdi meg a lezárandó év vizsítást.

3. A könyvvizsgáló munkája során kiemelt figyelmet szán (amiről tudomása van):

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

főkönyv, analitikák, leltárak és beszámoló egyezőségére

a társaság által, az egyes folyamatok során alkalmazott ellenőrzési tevékenységének a felmérésére (jóváhagyások, teljesítmény ellenőrzések, fizikai kontrolok stb.)

a társaság által alkalmazott IT rendszer felépítésére, sajátosságaira, működésére és megbízhatóságára

belső ellenőrzési rendszer hatékonyságának felmérésére IT rendszer felmérésével és/vagy interjúk készítésével

a vállalkozás folytatásának elve érvényesülésének vizsítástára

olyan javaslatok megfogalmazására, amellyel a vállalkozásunk számviteli információs rendszerét, beszámolási folyamatát megbízhatóbbá, pontosabbá tehetjük (törvényi megfelelés, alrendszerek összehangjai, költségoptimalizálás, stb.)

csalások feltárására

jelentős hibák feltárása és javítására

adózási kockázatok azonosítására és/vagy adótanácsadásra

4. Az audit eredményeinek közvetlen minősége

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

A vállalkozásunk szempontjából az auditálás haszna és eredményei összehangban vannak annak díjával.

Az évvizsítást a vállalkozásunk számviteli folyamataival kapcsolatosan javaslatokat, észrevételeket tesz.

Az évvizsítást a vállalkozásunk üzleti folyamataival kapcsolatosan is javaslatokat, észrevételeket tesz.

Az évvizsítási javaslatokat minden esetben beépítjük a folyamataink javítása érdekében.

5. Az audit eredményeinek észlelt minősége (operatív szint)

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

Az évvizsítást vállalkozásunk számára többet jelent, mint a törvényi előírásoknak való megfelelés.

A könyvvizsgálat eredményei közvetlen költségmegtakarítást is jelentenek (pl. feltárt adózási hibák és/vagy kockázatok, vállalati számviteli folyamatok racionalizálása).

A könyvvizsgálat eredményei (feltárt hibák javításával kapcsolatos javaslatok, észrevételek) beépülnek a pénzügyi/számviteli/kontrolling folyamatainkba.

A könyvvizsgálat eredményei és javaslatai alapján készek vagyunk/lennénk az üzleti folyamataink átszervezésére is.

6. Az audit eredményeinek közvetített minősége (stratégiai szint)

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

Vállalkozásom piaci megítélésben számít a megbízott könyvvizsgáló piaci megítélésére.

A könyvvizsgálat eredményei beépülnek a vállalat más területeinek (termelés, marketing, értékesítés, HR, stb) működésébe is.

A belső ellenőrzési rendszer felmérése során azonosított hiányosságokra tett javaslatai rendszerszinten is befolyásolják a vállalatunk működését (reálfolyamatok).

A könyvvizsgálat eredményei hosszú távon is beépülnek a vállalatunk stratégiájába, gazdálkodásába (átszervezések, kiszervezések, piaci döntések, innováció, szervezetfejlesztés).

A könyvvizsgálat eredményeinek (a javaslatban foglaltaknak) hosszú távon is van konkrét, mérhető hozzáadéka.

III. A könyvvizsgáló munkájának megítélése

1. Ön fontosnak tartja-e a könyvvizsgáló munkáját?

Igen

Nem tartom fontosnak, ha nem lenne törvényileg kötelező a könyvvizsgáló alkalmazása, nem alkalmaznám.

2. Minek tekinti a könyvvizsgálót?

Tanácsadó

Ellenőr

Szükséges rossz

Egyéb:

3. Amennyiben új könyvvizsgálót alkalmaz, ő felveszi-e a kapcsolatot az előző könyvvizsgálóval?

Igen

Nem

Nem tudom

4. A könyvvizsgálat és annak ára: Melyik állítással ért egyet?

Szoros összefüggés van az éves kötelező könyvvizsgálat esetében az ár és a minőség között, azaz magasabb minőséghez magasabb ár társul.

A könyvvizsgálat árát nem kizárólag azok minősége befolyásolja, hanem a könyvvizsgáló társaság mérete is.

A könyvvizsgálat árát nagymértékben befolyásolja a könyvvizsgáló társasághoz kapcsolódó kockázatok mértéke.

A nemzetközi nagy könyvvizsgáló cégek könyvvizsgálói árai magasabbak, de munkájuk megbízhatóbb és nagyobb/átfogóbb támogatást nyújtanak a kisebb könyvvizsgáló társaságoknál.

A kisebb könyvvizsgáló társaságok könyvvizsgálói árai nem jelentik azt, hogy ők alacsonyabb színvonalon dolgoznak.

5. Ön hogyan írná le, mi a könyvvizsgáló feladata? Állítson fel sorrendet!

A könyvelés helyességének részletes és alapos ellenőrzése

A pénzügyi és számviteli szabályzatok ellenőrzése

Az adókockázatok észlelése és javaslatok felvetése

Tanácsadás a pénzügyi vezető és a könyvelő felé a vállalkozás pénzügyi- számviteli területeire vonatkozóan

Annak kinyilatkoztatása, hogy az éves beszámoló nem tartalmaz lényeges hibát.

Annak ellenőrzése, hogy az éves beszámoló nem tartalmaz lényeges hibát.

6. Ön szerint utal-e a könyvvizsgálat minőségére, ha a könyvvizsgáló által lezárt évi beszámolóban utólag jelentős hiba derül ki?

Egyértelműen hiszen a könyvvizsgálónak fel kellett volna tárnia a hibákat és azok hatását is.

Nem utal, hiszen a könyvvizsgáló azon információk és dokumentumok alapján tud véleményt alkotni, melyeket rendelkezésére bocsátottunk.

7. Ön szerint a kötelező audit rotáció/csere (tőzsdén jegyzett cégek 10 évente, hitelintézetek, biztosítók, befektetési vállalkozások, befektetési alapkezelők 8 évente könyvvizsgálót kell cserélni) javítja-e a könyvvizsgálat minőségét?

Igen

Nem

Nem tudom megítélni

8. Amennyiben az adott vállalkozás érintett az audit rotáció (könyvvizsgáló csere) kérdésében, egyetért-e ennek az előírásával?

Igen, mert megfelelő időszakonként szükséges a könyvvizsgáló cseréje, annak érdekében, hogy „friss szemmel”, új megközelítésekkel világítsanak rá a fejlesztendő területekre, kockázatokra.

Nem, mert a meglévő könyvvizsgáló ismeri a vállalkozást, annak kockázatait és folyamatait, így megbízhatóan és gyorsabban tudja ellátni feladatait.

Nem, mert az új könyvvizsgálónak a vállalkozást meg kell ismernie, ami jelentős vállalatban belüli és könyvvizsgálói kapacitást igényel, így a költségeket növeli.

9. Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, egyetért-e a könyvvizsgálói rotáció időtartamával (tőzsdén jegyzett cégek 10 év, hitelintézetek, biztosítók, befektetési vállalkozások, befektetési alapkezelők 8 év)?

Igen, megfelelően hosszú táv

Nem, lehetne hosszabb időtáv is

Nem, lehetne rövidebb időtáv is

Nem tudom megítélni

10. A könyvvizsgálójával való elégedettsége

A következő kérdésekre jelölje az adott terület lényegességét és az Ön elégedettségi szintjét:

Terület/kérdés	Mennyire tartja jelentős kérdésnek? Nem jelentős Közepesen/átlagosan jelentős Nagyon jelentős	Az Ön elégedettségének szintje - Fejlesztésre szorul - Megfelel az elvárásoknak
A könyvvizsgáló értse és ismerje a könyvvizsgált társaság tevékenységét és érdekeltségeit		
A könyvvizsgáló képes azonosítani a fő kockázati területeket és érti a lényeges szakmai és vállalati sajátosságokra vonatkozó témákat, területeket		
A felmerült kérdésekre a könyvvizsgáló milyen gyorsan reagál		
A megbízás megfelelő (időben és minőségben) teljesítése		
A könyvvizsgáló szakmai készségei, képességei		
A könyvvizsgáló kommunikációs készsége		
A könyvvizsgáló szakmai viselkedése		
A könyvvizsgáló szakmai megítélésének minősége		
A könyvvizsgáló függetlensége		
A könyvvizsgálói csapat összetételének változása, annak gyakorisága		
A könyvvizsgálói csapat összetételének változásakor a tudás-transzfer kezelésének minősége a csapaton belül		
Az aláíró partner könyvvizsgáló rotációjának előrejelzése Ön felé		

M4. KÖNYVVIZSGÁLÓI KÉRDŐÍV

A kérdőív célja a könyvvizsgálói munka minőségének felmérése és elemzése a vállalkozások és a könyvvizsgálók oldaláról egyaránt. Ezen kutatás egyben egy PhD munka alapját is képezi. Célom rálátást kapni arra, hogy hogyan ítéltethető meg a könyvvizsgáló munkájának minősége, illetve, hogy a nemzetközi és magyar szabályokat, könyvvizsgálói minőségről szóló útmutatókat és tudományos munkákat felhasználva megvizsgáljam a könyvvizsgálói munka minőségének értelmezéseit, valamint felmérjem a magyarországi helyzetet a vállalkozás, valamint a könyvvizsgáló oldaláról és mindezek alapján egy értékelési, minősítési rendszert felvázolni a jövőben. Kérem, hogy a kitöltés során valamennyi vizsgált szervezete alapján válaszoljon a kérdésekre, a munkája során felmerült tapasztalatait írja le. A kérdőív a kötelező, éves beszámoló könyvvizsgálói tevékenységének elemzésére vonatkozik, a könyvvizsgáló által végzett egyéb szolgáltatásokat ne értse ide! A kérdőív anonim, kitöltése kb 30 percet vesz igénybe. A kérdőív kitöltésével hozzájárul ahhoz, hogy a válaszai felhasználásra kerüljenek az "Audit minőségmérési kutatás" során.

Köszönöm, hogy kitöltésével segíti kutató munkámat!

I. Demográfiai kérdések

1. Székhely (megye)

.....

2. Milyen könyvvizsgálói minősítéssel rendelkezik?

- Pénzügyi intézményi minősítés,
- Befektetési vállalkozási minősítés,
- Pénztári minősítés,
- Biztosítói minősítés,
- Költségvetési minősítés,
- IFRS-minősítés

3. Főfoglalkozású vagy szüneteltető tag?

- Főfoglalkozású
- Szüneteltető

4. Könyvvizsgált szervezetek száma (db)

.....

5. A könyvvizsgálatba bevont kollégák/személyek száma:

- egyedül dolgozom
- 1-5
- 6-10
- 10-20
- Egyéb:

6. Történt-e valamely könyvvizsgálat szervezeténél könyvvizsgálóváltás az alábbi intervallumokban, ha igen, mikor?

2017-

2014-2016

2011-2013

2008-2010

nem történt

7. A könyvvizsgálaton kívül milyen szolgáltatásokat vesznek igénybe Öntől/cégétől (úgy, hogy annak függetlenségét nem veszélyezteti az elvégzett munka, jogszabályi alapon nem tiltott és vezetői döntéshozatalban nem vesz részt)? (A közérdeklődésnek kitett vállalkozások könyvvizsgálói a felsoroltaktól sokkal szűkebb egyéb szakmai szolgáltatást nyújthatnak!)

Számviteli nyilvántartások és pénzügyi kimutatások készítése Átvilágítás

Vállalati átalakulások

Szakvélemények készítése

Könyvviteli tevékenység

Értékelési szolgáltatások

Adóügyi szolgáltatások

Belső ellenőrzési szolgáltatások Informatikai rendszer szolgáltatások

Peres ügyekkel kapcsolatos szolgáltatások Jogi szolgáltatások

Vállalati pénzügyi szolgáltatások

Adóbevallások elkészítése;

Az állami támogatások és adókedvezmények azonosítása

Az adóhatóságok adóellenőrzéseivel kapcsolatos segítségnyújtás

A közvetlen és közvetett, valamint a halasztott adó kiszámítása

Adótanácsadás

Értékelési szolgáltatások

Transzfer ár dokumentáció felülvizsgálata vagy készítése

Egyéb:

8. Ügyfelei között van olyan vállalkozás, amely, tőzsdén jegyzett vállalkozás vagy hitelintézet, biztosító, befektetési vállalkozás, befektetési alapkezelő, és így érintett a kötelező audit rotáció (csere) kérdésében? (tőzsdén jegyzett gazdálkodó esetében 10 évente, hitelintézet, biztosító, befektetési vállalkozás, befektetési alapkezelő esetében 8 évente szükséges könyvvizsgálót cserélni)?

Igen

Nem

II. A könyvvizsgáló és könyvvizsgálat megítélése - jelenlegi és elvárt értékek

A következő kérdéskörbe tartozó állításokat két szempont szerint értékelje, aszerint, hogy mennyire jellemzőek az Ön vállalatára jelenleg, illetve, hogy mennyire kellene, hogy jellemzőek legyenek! A következő kérdések a törvényileg kötelező éves beszámoló könyvvizsgálatára vonatkoznak, a könyvvizsgáló által végzett egyéb szolgáltatásokat ne értelmezze itt!

1. Az auditor kiválasztása (piaci megítélés)

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

Az anyavállalat (ha van) ajánlását/kérését veszik figyelembe.

A stakeholderek (könyvelő, üzlettársak, befektetők) ajánlását veszik figyelembe.

A szolgáltatás árát veszik figyelembe.

A könyvvizsgáló elismertséget (piaci megítélését, hírnevét) veszik figyelembe.

Az ügyfelek figyelembe veszik a könyvvizsgáló szakmai önéletrajzában foglalt tapasztalatokat, kiemelten az üzletági ismereteit, referenciáit.

2. Az auditálás folyamata

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

A könyvvizsgálat során a vállalat (és az Audit Bizottság, ha van) kapcsolata a könyvvizsgálóval folyamatos, a kommunikáció rendszeres és hatékony, eredményes.

Az auditor által feltárt hibákat az auditért felelős vezető és/vagy a könyvelő elé tárjuk és azt megvitatják.

Az auditfolyamat közben talált hibákat a vállalatok - az egyeztetéseket követően - gyorsan kijavítják és a könyvvizsgáló rendelkezésére bocsátják.

Az adott év vizsgálatát megkezdjük már a fordulónap előtt, elővizsgálatot tartunk.

3. Az audit eredményeinek közvetlen minősége

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

Munkája során a vállalkozás számviteli folyamataival kapcsolatosan javaslatokat, észrevételeket tesz.

Munkája során a vizsgált szervezet üzleti folyamataival kapcsolatosan is javaslatokat, észrevételeket tesz.

A munkája során tett javaslatokat minden esetben beépítik a folyamatok javítása érdekében.

4. Az audit eredményeinek észlelt minősége (operatív szint)

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

A könyvvizsgálat a vállalkozások számára többet jelent, mint a törvényi előírásoknak való megfelelés.

A könyvvizsgálat eredményei közvetlen költségmegtakarítást is jelentenek (pl. feltárt adózási hibák és/vagy kockázatok, vállalati számviteli folyamatok racionalizálása).

A könyvvizsgálat eredményei (feltárt hibák javításával kapcsolatos javaslatok, észrevételek) beépülnek a pénzügyi/számviteli/kontrolling folyamatainkba.

A könyvvizsgálat eredményei és javaslatai alapján a vállalkozások készek az üzleti folyamataink átszervezésére is.

5. Az audit eredményeinek közvetített minősége (stratégiai szint)

Mennyire jellemzőek az Ön vállalatára az alábbi állítások? (1-4 skála)

Mennyire kellene, hogy így legyen? (1-4 skála)

Vállalkozásom piaci megítélésben számít a megbízott könyvvizsgáló piaci megítélésére.

A könyvvizsgálat eredményei beépülnek a vállalatok más területeinek (termelés, marketing, értékesítés, HR, stb) működésébe is.

A belső ellenőrzési rendszer felmérése során azonosított hiányosságokra tett javaslatok rendszerszinten is befolyásolják a vállalatok működését (reálfolyamatok).

A könyvvizsgálat eredményei hosszú távon is beépülnek a vállalatok stratégiájába, gazdálkodásába (átszervezések, kiszervezések, piaci döntések, innováció, szervezetfejlesztés).

A könyvvizsgálat eredményeinek (a javaslatban foglaltaknak) hosszú távon is van konkrét, mérhető hozadéka.

III. A könyvvizsgáló munkájának megítélése

1. Tapasztalatai szerint minek tekintik a könyvvizsgálót?

Tanácsadó

Ellenőr

Szükséges rossz

Egyéb:

2. Amennyiben új könyvvizsgálatba kezd mennyire. sikeres és eredményes a kapcsolatfelvétel az előző könyvvizsgálóval? Kérem, hogy az alábbi skálán értékelje!

0.....100

3. Véleménye szerint miben látják a könyvvizsgálat legfőbb hasznát? Állítson fel sorrendet!

Minősítés nélküli könyvvizsgálói jelentés

Biztosak lehetnek abban, hogy a beszámoló nem tartalmaz lényeges hibákat.

Csökkenti az adókockázatot.

A könyvvizsgáló észrevételei és javaslatai elősegítik a vállalkozás és a számviteli információs rendszer és annak elemeinek fejlesztését.

4. Ön szerint utal-e a könyvvizsgálat minőségére, ha a könyvvizsgáló által lezárt évi beszámolóban utólag jelentős hiba derül ki?

Egyértelműen hiszen a könyvvizsgálónak fel kellett volna tárnia a hibákat és azok hatását is.

Nem utal, hiszen a könyvvizsgáló azon információk és dokumentumok alapján tud véleményt alkotni, melyeket rendelkezésére bocsátottunk.

5. Ön szerint a kötelező audit rotáció/csere (tőzsdén jegyzett cégek 10 évente, hitelintézetek, biztosítók, befektetési vállalkozások, befektetési alapkezelők 8 évente könyvvizsgálót kell cserélni) javítja-e a könyvvizsgálat minőségét?

Igen

Nem

Nem tudom megítélni

6. Egyetért-e az audit rotáció kérdésében annak az előírásával?

Igen, mert megfelelő időszakonként szükséges a könyvvizsgáló cseréje, annak érdekében, hogy „friss szemmel”, új megközelítésekkel világítsanak rá a fejlesztendő területekre, kockázatokra.

Nem, mert a meglévő könyvvizsgáló ismeri a vállalkozást, annak kockázatait és folyamatait, így megbízhatóan és gyorsabban tudja ellátni feladatait.

Nem, mert az új könyvvizsgálónak a vállalkozást meg kell ismernie, ami jelentős vállalaton belüli és könyvvizsgálói kapacitást igényel, így a költségeket növeli.

7. Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, egyetért-e a könyvvizsgálói rotáció időtartamával (tőzsdén jegyzett cégek 10 év, hitelintézetek, biztosítók, befektetési vállalkozások, befektetési alapkezelők 8 év)?

Igen, megfelelően hosszú táv

Nem, lehetne hosszabb időtáv is

Nem, lehetne rövidebb időtáv is

Nem tudom megítélni

8. Mennyire tartja jelentős kérdésnek a munkájával kapcsolatos alábbi területeket, hogyan. ítéli meg önmagát?

A következő kérdésekre jelölje az adott terület lényegességét és az Ön elégedettségi szintjét:

Terület/kérdés	Mennyire tartja jelentős kérdésnek? Nem jelentős Közepesen/átlagosan jelentős Nagyon jelentős	Az Ön elégedettségének szintje - Fejlesztésre szorul - Megfelel az elvárásoknak
A felmerült kérdésekre adott reakciók gyorsasága.		
A megbízás megfelelő (időben és minőségben) teljesítése		
Szakmai készségei, képességei		
Kommunikációs készsége		
Szakmai viselkedése		
A könyvvizsgáló szakmai megítélésének minősége		
A könyvvizsgáló függetlensége		
A könyvvizsgálói csapat összetételének változása, annak gyakorisága		